

**T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
BİLİMSEL ARAŞTIRMA PROJELERİ KOORDİNASYON
BİRİMİ (PAUBAP)**

BİLİMSEL ARAŞTIRMA PROJESİ SONUÇ RAPORU

PROJE NO : 2009 KRM 012
PROJE TİPİ* : Kurumsal Alt Yapı Projesi
İLGİLİ BİRİM: Kadın Sorunları Uygulama ve
Araştırma Merkezi
**PROJE ADI : Ailede Cinsiyet
Sosyalizasyonunu Etkileyen Faktörlerin
Araştırılması: Denizli Örneği**

PROJE YÜRÜTÜCÜSÜ :
Doç. Dr. Türkan ERDOĞAN (FEF)
ARAŞTIRMACILAR : --

**T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ**

**BİLİMSEL ARAŞTIRMA PROJELERİ KOORDİNASYON BİRİMİ
(PAUBAP)**

PROJE NO : 2009 KRM 012
PROJE TİPİ* : Kurumsal Alt Yapı Projesi
**İLGİLİ BİRİM: Kadın Sorunları Uygulama
ve Araştırma Merkezi**
**PROJE ADI : Ailede Cinsiyet
Sosyalizasyonunu Etkileyen Faktörlerin
Araştırılması: Denizli Örneği**

PROJE YÜRÜTÜCÜSÜ :
Doç. Dr. Türkan ERDOĞAN (FEF)
ARAŞTIRMACILAR : --

DENİZLİ - 2012

BİLİMSEL ARAŞTIRMA PROJESİ ONAY SAYFASI

Doç. Dr. Türkan ERDOĞAN yürütücülüğünde hazırlanan 2009 KRM 012 nolu ve “**Ailede Cinsiyet Sosyalleşimunu Etkileyen Faktörlerin Araştırılması: Denizli Örneği**” başlıklı **Kurumsal Altyapı Araştırma Projesi** Kesin Sonuç Raporu Pamukkale Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu'nun ....../...../20.. tarih ve ..... sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Prof.Dr.Raşit URHAN
Koordinatör
......./...../20..

ÖNSÖZ

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecinde aile kurumu da diğer sosyal kurumlar gibi, siyasal, ekonomik ve toplumsal değişimler yaşar. Ailedeki yapısal ve işlevsel değişimler, Türkiye'de özellikle 1950'li yıllardan itibaren sosyal bilimlerin ve de sosyolojinin ilgi odağı haline gelir. Ancak bu çalışmalara bakıldığında ailenin bireyi "kadın" ya da "erkek" olarak topluma hazırlayan temel işlevinin, yani sosyalizasyonun toplumsal cinsiyet boyutu göz ardı edilmiştir. Oysa A.B.D'nde ve Kıta Avrupa'sında ebeveynlerin, cinsiyet sosyalizasyonu sürecinde rollerini ve etki derecelerini araştıran hayli kabarık bir literatürün varlığı dikkat çekmektedir.

Pamukkale Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi (BAP) tarafından 2009KRM012 numaralı Kurumsal Alt Projesi Kapsamında desteklenen bu çalışmada Denizli örneğinden yola çıkılarak ailede kız ve erkek çocukların hangi faktörlerden yola çıkılarak sosyalleştirildikleri araştırılmak istenmiştir. Çalışmada toplumsal cinsiyet, temel çözümlene aracı olarak gözetilmiş, bu sayede kız ve erkek çocuklarını yetiştirirken anne-babaların da gözetmiş oldukları toplumsal cinsiyet farklılık desenleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Proje konumuz ile ilgili olarak; 1-3 Ekim 2009 tarihleri arasında Aydın'da düzenlenen 6. Ulusal Sosyoloji Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulan "Kente Göç Sonrası Süreçte Cinsiyet Sosyalizasyonunda Farklılaşmalar: Ebeveynlerin Etkisi" başlıklı bildiri, Sosyoloji Derneği tarafından 6. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiri Kitabında basılmıştır.

Yine proje konusu ile ilgili olarak; proje yürütücüsü tarafından Denizli İlinde Mayıs ayı içerisinde düzenlenen olan Okul Öncesi Eğitim Şenlikleri Programı kapsamında 30.05.2011 tarihinde Lütfi Ege Anadolu Öğretmen Lisesi'nde velilere yönelik "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Anne-Babanın Çocuğa Yönelik Tutumları" konulu bir konferans verilmiştir.

ÖZET

ÂILEDE CİNSİYET SOSYALİZASYONUNU ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN ARAŞTIRILMASI: DENİZLİ ÖRNEĞİ

“Ailede Cinsiyet Sosyalizasyonunu Etkileyen Faktörlerin Araştırılması: Denizli Örneği” başlıklı bu çalışma, farklı sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel faktörlere bağlı olarak ailede cinsiyet sosyalizasyonunun nasıl bir çeşitlilik sergilediğini araştırmaya yöneliktir. Araştırma; ebeveynlerdeki cinsiyete dayalı norm, değer, tutum ve rol davranışlarındaki farklılaşmaların, çocukların toplumsal cinsiyet kimliği ve rol örüntüleri üzerinde ne kadar etkilediği olduğu sorusuna odaklanmaktadır. Bu amaçla çalışmamızda toplumsal cinsiyet temel çözümleme aracı olarak ele alınmış, annelik ve babalık rolleri ile rol farklılaşması ve evlilik ilişkisinin kız ve erkek çocuğun sosyalleşmesine ne ölçüde etkili bulunduğu saptanmaya çalışılmıştır.

Sosyal öğrenme kuramı, sosyal rol kuramı ve toplumsal cinsiyet şema kuramına dayanan araştırmamız hem durum saptayıcı hem de ilişki arayıcı bir araştırma özelliğini taşımaktadır. Alan araştırmasına dayalı olan çalışmada, tesadüfi örneklem yoluyla Denizli evrenini temsil eden 474 kişiye anket tekniği uygulanmış, 10 kadın/anne ve 10 erkek/baba ile de ayrıca görüşmeler yapılmıştır. Anket tekniğinin yanı sıra derinlemesine mülakat tekniği ve yerinde gözlem tekniğinin kullanıldığı araştırmada istatistiksel açıdan hipotezlerin anlamlılığının test edilmesi amacıyla SPSS veri analizi programından yararlanılmıştır. Verilerin analizinde ki-kare testi kullanılmıştır. Ki-kare testinin uygulanmasında anlamlılık düzeyi olarak 0.05 seçilmiştir.

Araştırma bulguları, kuramsal çerçevede belirtilen görüşler ile uyumluluk arz etmektedir. Ailede anne ve baba, çocuğun öznel dünyasında toplumsal cinsiyet kimliğinin inşası ve toplumsal rol öğrenimi sürecinde ana figürler olarak işlev göstermektedir. Doğum yeri, yaşanılan yer, gelir düzeyi, sosyal tabaka, eğitim durumu ve yaş bu süreçte farklılıklar yaratan temel etki faktörleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bulgular, ailede cinsiyet sosyalizasyonunun içeriğinin ve sınırlarının belirlenmesinde geleneksel kodların büyük ölçüde öncül bir referans olarak algılandığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet kimliği, sosyalizasyon, aile, cinsiyet rolleri, cinsiyet kalıpyargıları, Cinsiyet tiplemesi

ABSTRACT

EXAMINATION OF THE FACTORS EFFECTING GENDER SOCIALIZATION IN FAMILY: DENIZLI CASE

This study, entitled as “Examination of the Factors Effecting Gender Socialization in Family: Denizli Case”, aims to search the varieties gender socialization exhibits in the family depending on different socio-economic and socio-cultural factors. The research focuses on the question how effective differentiations in gender based role, attitude and norms of parents are on gender and role patterns of children. For this purpose, in the research, gender has been taken as the basic analytical tool to determine to what degree mother-father roles, the relationship between role differentiation and marriage effect socializations of girls and boys.

Based on the theories of social learning, social role and gender schema, the research has the quality of both condition detector and relation finder. In the research, depending on fieldwork, questionnaire technique through random sampling was used on 474 individuals who represent Denizli universe, and 10 women/mothers and 10 men/fathers were interviewed additionally. In the research, in which methods of in-depth interview and spot observation in was used in addition to the questionnaire technique, SPSS data analysis software was used to test the significance of hypothesis statistically. The research made use of chi-square test in the analysis of data. The significance level was determined as 0.05 in the application of chi-square test.

Research findings are compatible with the opinions stated in the theoretical frame. In the subjective world of children, fathers and mothers in the family function as the major figures in the process of gender role learning and gender construction of the children. Birthplace, the living space, income level, social layer, educational level and age are the basic influential factors which create differences in this process. Findings show that traditional codes are largely perceived as a prior reference in the determination of the content and the borders of gender socialization in the family.

Keywords: Gender identity, socialization, Family, Gender Roles, Gender stereotypes, sex-typing

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar DİZİNİ.....	vii
BÖLÜM 1. GİRİŞ	1
1.1.ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	2
1.1.1. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEM SEÇİMİ	4
1.1.2. ARAŞTIRMADA KULLANILAN VERİ ANALİZİ TEKNİKLERİ... 4	
BÖLÜM 2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	6
2.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	6
2.1.1. Aile ve Aile Yapısı	6
2.1.2. Sosyallaşyon	8
2.1.3. Cinsiyet Sosyallaşyonu	10
2.1.3.1.Kırsal-Kentsel Yapılarda Farklılaşmalar ve Cinsiyet Rolü Sosyallaşyonu	13
2.1.4. Toplumsal Cinsiyet Kalıpyargıları.....	17
2.2. KURAMSAL ÇERÇEVE	21
2.2.1. Sosyal Öğrenme Kuramı	21
2.2.2. Sosyal Rol Kuramı	25
2.2.2.1.Toplumsal Değişme Süreci ve Ailede Cinsiyete Dayalı İşbölümünde Farklılaşmalar	26
2.2.2.2. Ailede Sosyallaşyon ve Cinsiyet Kimliğinin Oluşumu	31
2.2.3. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı	35
2.2.3.1. Çocuğun Sosyallaşyonu: Toplumsal Cinsiyet Şemasının Algılanması ve Cinsiyet Tipleştirilmesi	37
2.2.3.2. Sandra L. Bem'in Cinsiyet Rolü Envanteri ve Androjenlik	39
BÖLÜM 3. ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	44
3.1. Örneklem Grubunun Demografik ve Sosyo-Ekonomik Nitelikleri İle İlgili Verilerin Değerlendirilmesi	44
3.1.1. Cinsiyet ve Yaş İlgili Veriler	44
3.1.2. Eğitim Durumu İlgili Veriler	44
3.1.3. Doğum Yeri ve Yaşanılan Yer İlgili Veriler	45
3.1.4. Meslek ve Gelir Durumu İlgili Veriler	47
3.1.5. Ait Olunan Tabaka İlgili Veriler	49
3.1.6. Hane Büyüklüğü İlgili Veriler	49
3.1.7. Evlenme Yaşı ve Evlilik Usulü İlgili Veriler	50
3.2. Aile İçi İlişkiler	52
3.2.1. Aile İçi Cinsiyet Rollerine İlişkin Görüşler	52
3.2.2. Aile İçi Otorite ve Kararlar	56

3.3. Toplumsal Cinsiyet Kalıpyargıları İle İlgili Veriler	59
3.3.1. Cinsiyet Rolü Kalıpyargıları İle İlgili Veriler	59
3.3.2. Erkeksi ve Kadınsı Kişilik Özelliklerine İlişkin Kalıpyargılar	64
3.4. Çocuğun Sosyalleşmesi İle İlgili Verilerin Değerlendirilmesi	69
3.4.1. Ailede Çocuk Sayısı İle İlgili Veriler	69
3.4.2. Çocukta Cinsiyet Tercihi İle İlgili Veriler	70
3.4.3. Çocuk Bakımı ve Çocuklar İle İlgilenme.....	73
3.4.4. Yetiştirme Tarzı ve Cinsiyet Tiplenmesi İle İlgili Veriler	76
3.4.4.1. Giysiler ve Renkler	76
3.4.4.2. Oyun ve Oyuncaklar	80
3.4.4.3. Aksesuarlar	87
3.4.5. Yetiştirme Tarzı İle İlgili Veriler	90
3.4.5.1. Çocuklara Yönelik Hitap Tarzı ve Uyarı Cümleleri	95
3.4.5.2. Taklit ve Model Alma Davranışları ve Beklentiler İle İlgili Veriler	98
3.4.6. Çocukla İlgili Kontrol ve Kararlar	103
3.4.6.1. Çocukların Yetiştirilmesi İle İlgili Kararlar ve Ebeveynin Rolü	107
3.4.7. Çocuğun Aile İçi Rol Paylaşımına Katılımı İle İlgili Veriler.....	109
3.4.8. Çocukta İstenilen Özellikler ve Geleceğe Bakış	118
SONUÇ VE ÖNERİLER	123
KAYNAKLAR	127
EK: ANKET SORULARI	132

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1: Bem Envanterinin Türk Toplumuna Uyarlanmış Türkçe Kopyasında Yer Alan Kişilik Özellikler.....	41
Tablo 2: Örneklemin Cinsiyete ve Yaşa Göre Dağılımı.....	44
Tablo 3: Örneklemin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	45
Tablo 4: Örneklemin Doğum Yerine Göre Dağılımı	45
Tablo 5: Örneklemin Yaşamının Büyük Bölümünü Geçirdiği Yere Göre Dağılımı	46
Tablo 6: Örneklemin Meslek Durumuna Göre Dağılımı.....	47
Tablo 7: Örneklemin Grubunun Cinsiyete göre Aylık Gelir Dağılımı.....	48
Tablo 8: Örneklemin Grubunun Maddi Durumlarını Değerlendirme Bilgileri.....	48
Tablo 9: Ait Olunan Tabaka İle İlgili Verilerin Örnekleme Göre Dağılımı.....	49
Tablo 10: Uygulama Esnasında Hanede Sürekli Oturan Kişi Sayısı Dağılımı	50
Tablo 11: Örneklemin Grubunun Aile Tipi Dağılım Bilgileri	50
Tablo 12: Örneklemin Grubunun Evlilik Yaşı Bilgilerine İlişkin Dağılımı.....	51
Tablo 13: Örneklemin Grubunun Evlilik Usulü Bilgilerine İlişkin Dağılımı.....	51
Tablo 14: Örneklemin Kadın-Erkek rollerinin Farklılığına İlişkin Görüş Dağılımı.....	52
Tablo 15: Örneklemin Kadın-Erkek Rollerindeki Farklılığın Nedenlerine İlişkin Görüş Dağılımı.....	53
Tablo 16: Kadının Rollerine İlişkin Görüşlerin Örnekleme Göre Dağılımı.....	53
Tablo 17: Erkeğin Rollerine İlişkin Görüşlerin Örnekleme Göre Dağılımı.....	54
Tablo 18: Kadının Aile Açısından En Önemli Görevinin Örnekleme Göre Dağılımı.....	55
Tablo 19: Erkeğin Aile Açısından En Önemli Görevinin Örnekleme Göre Dağılımı.....	55
Tablo 20: Ailede Erkek Otoritesi Varlığına Dair Görüşün Örnekleme Göre Dağılımı.....	57
Tablo 21: Aileyi Evin Dışında Kimin Temsil Ettiği Bilgisinin Örnekleme Göre Dağılımı	57
Tablo 22: Aile İçi Konularda Kimin Daha Çok Karar Verdiği Bilgisinin Örnekleme Göre Dağılımı.....	57
Tablo 23: Ailede Erkeğin Son Karar Verici Kişi Olmasına İlişkin Kalıpyargının Cinsiyete Göre Dağılımı.....	59
Tablo 24: “Kadın, kocasıyla anlaşamadığı zaman tartışmak yerine susmalıdır” Kalıpyargısı Onayının Örnekleme Göre Dağılımı.....	60
Tablo 25:Çocukların Cezalandırılmasında Esas Mesuliyetin Babada Olduğu Kalıpyargısı Onayının Cinsiyete Göre Dağılımı.....	60
Tablo 26:Kızların Akşamları Daha Erken Saatte Eve Gelmeleri Gerektiği Kalıpyargısı Onayının Cinsiyete Göre Dağılımı.....	61
Tablo 27: “Evlilik ve Aile Hayatı Kadına Yeter; Mesleği olması mühim değildir” Kalıpyargısı Onayının Örnekleme Göre Dağılımı.....	61
Tablo 28: “Kadının çalışması, kocası ve çocukları için mahzurlu olduğu zaman kadın, işini bırakmalıdır” Kalıpyargısı Onayının Örnekleme Göre Dağılımı.....	62
Tablo 29: “Bir kadının hayattaki en önemli vazifesi, kocasına ve çocuklarına bakmaktır” Kalıpyargısı Onayının Örnekleme Göre Dağılımı.....	63

Tablo 30: Bem Envanterinin Türk Toplumuna Uyarlanmış Türkçe Kopyasında Yer Alan Kişilik Özellikleri.....	64
Tablo 31: Kadınsı Özellikler Hakkındaki Onay Bilgilerinin Örneklemeye Göre Dağılımı.....	66
Tablo 32: Erkeksi Özellikler Hakkındaki Onay Bilgilerinin Örneklemeye Göre Dağılımı.....	67
Tablo 33: Sosyal Beğeni Özellikleri Hakkındaki Onay Bilgilerinin Örneklemeye Göre Dağılımı.....	68
Tablo 34: Ailede Mevcut Çocuk Sayısının Örneklemeye Göre Dağılımı.....	69
Tablo 35: Ailede Mevcut Kız Çocuk Sayısının Örneklemeye Göre Dağılımı.....	69
Tablo 36: Ailede Mevcut Erkek Çocuk Sayısının Örneklemeye Göre Dağılımı.....	70
Tablo 37: Örneklemeye Göre Hangi Cinsiyetin İstenildiğine İlişkin Dağılım.....	70
Tablo 38: Kız Çocuk Tercihinin Örneklemeye Göre Dağılımı.....	71
Tablo 39: Erkek Çocuk Tercihinin Örneklemeye Göre Dağılımı.....	72
Tablo 40: Örneklemeye Göre Hangi Cinsiyetin İstenildiğine İlişkin Dağılım.....	72
Tablo 41: Gelir Düzeyine Göre Çocuğa Ait Odanın Varlığında İlişkin Dağılım.....	73
Tablo 42: Örneklemeye Göre Kız Çocuğu İle İlgilenmesine İlişkin Dağılım.....	74
Tablo 43: Örneklemeye Göre Erkek Çocuğu İle İlgilenmesine İlişkin Dağılım.....	74
Tablo 44: Örneklemeye Göre Kız Çocuğu İle İlgilenmesine İlişkin Dağılım.....	75
Tablo 45: Örneklemeye Göre Erkek Çocuğu İle İlgilenmesine İlişkin Dağılım.....	76
Tablo 46: Kız Çocuklara Alınan Giysi Türlerinin Örneklemeye Göre Dağılımı.....	77
Tablo 47: Erkek Çocuklara Alınan Giysi Türlerinin Örneklemeye Göre Dağılımı.....	78
Tablo 48: Kız Çocuklara Alınan Oyuncak Türlerinin Örneklemeye Göre Dağılımı.....	80
Tablo 49: Erkek Çocuklara Alınan Oyuncak Türlerinin Örneklemeye Göre Dağılımı.....	81
Tablo 50: Kız Çocukların Katıldığı Oyun Türlerinin Örneklemeye Göre Dağılımı.....	84
Tablo 51: Erkek Çocukların Katıldığı Oyun Türlerinin Örneklemeye Göre Dağılımı.....	85
Tablo 52: Kız Çocuğunun Kullandığı Ebeveynlere Ait Aksesuarların Örneklemeye Göre Dağılımı.....	87
Tablo 53: Erkek Çocuğunun Kullandığı Ebeveynlere Ait Aksesuarların Örneklemeye Göre Dağılımı.....	89
Tablo 54: Kız Çocuklarının Karşı Cins Benzememesine İlişkin Uyarıların Örneklemeye Göre Dağılımı.....	91
Tablo 55: Erkek Çocuklarının Karşı Cins Benzememesine İlişkin Uyarıların Örneklemeye Göre Dağılımı.....	92
Tablo 56: Örneklemeye Göre Kız Çocuklarının Karşı Cins Benzememesine İlişkin Uyarıların Eğitim ve Cinsiyet Durumuna Göre.....	93
Tablo 57: Kız Çocuğuna Hitap Tarzının Örneklemeye Göre Dağılımı.....	95
Tablo 58: Erkek Çocuğuna Hitap Tarzının Örneklemeye Göre Dağılımı.....	96
Tablo 59: Kız Çocuğun Taklit ve Model Alma Davranışları İle İlgili Bilgilerin Örneklemeye Göre Dağılımı.....	98
Tablo 60: Ebeveynlerin Kız Çocuklarına Model Olmak Beklentisinin Örneklemeye Göre Dağılımı.....	100
Tablo 61: Erkek Çocuğun Taklit ve Model Alma Davranışları İle İlgili Bilgilerin Örneklemeye Göre Dağılımı.....	101
Tablo 62: Ebeveynlerin Erkek Çocuklarına Model Olmak Beklentisinin Örneklemeye Göre Dağılımı.....	102
Tablo 63: Kız Çocuğuna Otoriter Davranmanın Örneklemeye Göre Dağılımı.....	103
Tablo 64: Erkek Çocuğuna Otoriter Davranmanın Örneklemeye Göre Dağılımı.....	104
Tablo 65: Kız Çocuğuna Otoriter Davranmanın Aile Tipine Göre Dağılımı.....	105

Tablo 66: Erkek Çocuğuna Otoriter Davranmanın Aile Tipine Göre Dağılımı.....	105
Tablo 67: Kız Çocuğunun Yetiştirilmesinde Annenin Daha Çok Karar Verici Olması Gerektiği Görüşünün Örnekleme Göre Dağılımı	107
Tablo 68: Erkek Çocuğunun Yetiştirilmesinde Annenin Daha Çok Karar Verici Olması Gerektiği Görüşünün Örnekleme Göre Dağılımı	108
Tablo 69: Erkek Çocuğun Ev İşlerine Katılması Gerektiği Fikrinin Örnekleme Göre Dağılımı	110
Tablo 70: Erkek Çocuğun Ev İşlerine Katılması Gerektiği Fikrinin Yaş Grubuna Göre Dağılımı	110
Tablo 71: Kız Çocuğunun Ev İşlerine Katılımına İlişkin Beklentinin Örnekleme Göre Dağılımı	111
Tablo 72: Erkek Çocuğunun Ev İşlerine Katılımına İlişkin Beklentinin Örnekleme Göre Dağılımı	113
Tablo 73: Kadının Daha Becerikli Olduğu Uğraşların Örnekleme Göre Dağılımı..	115
Tablo 74: Erkeğin Daha Becerikli Olduğu Uğraşların Örnekleme Göre Dağılımı..	117
Tablo 75: Örneklemin Kız Çocuğundan İsteddiği Özelliklerin Yaşanılan Yere Göre Dağılımı	119
Tablo 76: Örneklemin Erkek Çocuğundan İsteddiği Özelliklerin Yaşanılan Yere Göre Dağılımı	120

BÖLÜM 1: GİRİŞ

Genel anlamıyla sosyalizasyon, bireyin topluma uyarlandığı süreçtir. Bu süreçte en etkin sosyal kurum olan ailede ebeveynler, içinde buldukları toplumun kültürel ve sosyal şartları dâhilinde çocuklarını birer “birey” olarak hazırlama rolünü ifa ederler. Bu yönüyle bakıldığında kadın ya da erkek olma bilinci ve kimliğinin ne’liği de yine ilk kez ebeveynler tarafından çocuğa öğretilir. Ailenin toplum için taşıdığı vazgeçilmez işlev, aynı şekilde sosyalizasyon süreci için de geçerli olmaktadır. Ne zaman ve hangi durumda bir kadın ya da erkek olduğumuzun bilincine varırız? Bir bireyin davranışını ya da kişilik özelliklerini neden çoğu zaman üzerinde hiç düşünmeden/sorgulamadan adeta otomatik bir davranış sergileyerek “kültüre uygun” ya da “uygun değil” ayırımına gideriz? Bir kadın ya da bir erkek gibi davranmak niçin bireylerarası etkileşimlerde ve sosyal ortamlarda bize daima kendini hissettirir? Sıralayacağımız birçok soru, cinsiyet sosyalizasyon sürecinin gücünü bize göstermektedir. Bireyler, cinsiyete özgü olarak bilinen rolleri oluşturan tutum ve beklentileri, sosyal davranışları ve bunun arka planındaki değer ve becerileri, cinsiyet sosyalizasyonu sürecinde öğrenirler. Neredeyse bütün toplumlarda anne ve babalar, sosyalizasyonun ilk araçları olarak bilinmektedir.

Toplumların ve kültürlerin hem kendi içinde taşıdığı tarihsel farklılıklar, hem de başka toplum ve kültürlerle göre taşıdığı farklılıklar, yapısal-işlevsel açıdan ailenin farklı değişim süreçleri yaşamasına yol açmaktadır. Bu durum, sosyalizasyon sürecinin de toplumsal-kültürel açıdan bir değişiklik yaşayacağı anlamına gelmektedir. Şüphesiz ailenin sahip olduğu biçimsel ve kültürel farklılıklar bile sosyalizasyon sürecini heterojen ve dinamik kılabilmektedir. Bir kent ailesinde bireyin tabii olduğu cinsiyet sosyalizasyonu süreci, şüphesiz bir köy ailesindeki bireyin deneyimlerinden farklı bir çizgide yol alacaktır. Bu husus, ailenin işlevleri bakımından önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Bundan dolayıdır ki Batı sosyal bilim literatüründe aile kurumu ile birlikte irdelenen konuların başında cinsiyet sosyalizasyonu gelmektedir.

Bir kültür aktarıcısı olarak ailenin, konumuz açısından en önemli işlevi, toplumda cinsiyete özgü olarak kabul edilen kadın ve erkek rollerinin içselleştirilmesini ve yeniden üretimi sağlayarak, toplumsal cinsiyet rollerine bir devamlılık kazandırmasıdır. Bir tarihsel ürün olarak ailenin farklı biçimleri, aynı şekilde belli tarihsel koşullara bağlı olarak, diğer toplumsal yapı öğeleri ile bağlılığı ve ilişkileri içinde (OZANKAYA, 1991) ele alınmayı gerektirmektedir. Aynı yöntem izlenerek, ailenin işlevleri de belirli tarihsel ortamlara ve yapısal farklılıklara bağlı olarak cinsiyet odaklı bir çözümlemeyi gerekli kılmaktadır. Ailenin temel oluşturucu öğeleri olan kadın ve erkeğin ailedeki statüsü ve işlevleri, toplumsal yapı ve aile biçimlerine göre farklılıklar sergileyebilmektedir. Sosyo-kültürel ve ekonomik değişimlere bağlı olarak sözkonusu farklılıkların göz önünde bulundurulması, toplumsal cinsiyet rollerindeki yapılanma ve sosyalizasyon biçimlerinde meydana gelen değişiklikler hususunda aydınlatıcı olabilecektir. Cinsiyet rollerindeki dönüşümün yapısal kaynakları ve dinamiklerine ilişkin bulgular da benzer şekilde toplumsal yapı farklılıklarının ve aile biçimlerinin geçirdiği değişimlere ışık tutabilecektir. Bu sosyolojik bağıntı dolayısıyla 1940’lı yıllardan itibaren ailenin işlevsel değişimine odaklanan araştırmalarda kentleşme-sanayileşme süreci ile ailenin biçimlenişindeki ilişkilerin yanısıra bu değişimlerin, ailenin görev ve fonksiyonlarına, aile

üyelerinin rol ve ilişkilerine, statü kazandırmaya, otoritenin kullanımı ve dağılımına nasıl yansıdığı ve ne tür farklılıklar yarattığı (Özer, 1991) üzerinde durulmaya başlanmıştır. Sanayileşme ile birlikte hız kazanan kentleşme ve göç süreçlerinin yarattığı toplumsal yapı farklılıklarına bağlı olarak ailenin geçirdiği yapısal değişimler zaman içerisinde aile içi işbölümü, rol ve sorumluluk paylaşımı, farklı aile anlayışları ve tutum değişikliklerinde de etkisini göstermiştir.

Denizli örneğinden hareketle bu çalışmada, anne-babaların nasıl bir cinsiyet sosyalizasyonu anlayışına sahip oldukları araştırılmak istenmiştir. Araştırmamız, genelde, toplumsal cinsiyet açısından kültür-sosyalizasyon etkileşiminde rol oynayan etmenlerin aile içi etkileşim ekseninde nasıl bir dağılım sergilediğini belirlemeye yöneliktir. Özelde ise, aile üyelerinin nasıl bir toplumsal cinsiyet modelinden hareket ettikleri hatta bu modele karşı bir "fail" olarak nasıl etkin oldukları ya da olmadıkları yönünde fotoğraflık bir deseni yakalamayı amaçlamaktadır.

Toplumsal cinsiyetin bir çözümleme aracı olarak ele alındığı çalışma, cinsiyet sosyalizasyonunda iki temel farklılaşma sürecine odaklanmaktadır. Birincisi, anne ve babaların, sosyalizasyon sürecinde nasıl bir toplumsal cinsiyet anlayışına sahip olduklarını tespiti çalışmaktadır. İkincisi, bu farklılaşmaya bağlı olarak kız ve erkek çocuklar açısından sosyalizasyonun cinsiyete göre nasıl bir farklılaşma gösterdiğini irdelemektir.

1.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmamızda toplumsal cinsiyet temel çözümleme aracı olarak ele alınmış, annelik ve babalık rolleri ile rol farklılaşmasının ve evlilik ilişkisinin kız ve erkek çocuğun sosyalleşmesine ne ölçüde etkide bulunduğu saptanmaya çalışılmıştır. Bunun için kuramsal-kavramsal çerçeve bölümünde sosyal öğrenme kuramı, sosyal rol kuramı ve toplumsal cinsiyet şeması kuramlarından yararlanma yoluna gidilmiştir. Araştırmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesinin oluşturulmasında konu ile ilgili mevcut yazılı literatüre başvurulmuş, uygulama aşamasında ise anket tekniğinin yanısıra yerinde gözlem ve derinlemesine mülakat tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın amacı ve konusu doğrultusunda değişkenler arasındaki ilişkinin nasıl olduğunu ortaya çıkarmak ve öznel dünyanın bilgilerine ulaşmak amacıyla derinlemesine mülakat tekniği kullanılmıştır. Mülakat tekniği 10 kadın ve 10 erkek deneğe uygulanmıştır. Güvenilir sonuçlar alabilmek için deneklerin belirlenmesinde mahalle muhtarlıklarından yardım alınmıştır. Bunun için mülakat öncesinde ailelerden izin alınmış, gönüllü ailelerle görüşme yapılmıştır. Her görüşme 1-1.5 saatlik bir süre aralığında gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın temel sayıtlısı, aile bireylerinin/ebeveynlerin çocuklarına yönelik izledikleri sosyalleştirme deseninin eşitlik-geleneksellik boyutu üzerinde bir çeşitlilik sergilediğidir. Çalışmada temel amacımız, bu çeşitliliğin sergilenmesinde hangi makro ve mikro faktörlerin etkili olduğunu tespiti yöneliktir. Diğer bir deyişle, çalışmamız kadın-erkek anlayışının aile kurumu/ebeveynler örneğinde ne gibi bir yaygınlık sergilediğini sorgulamayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın hipotezleri aşağıda sıralanmıştır:

1. Kadınlara nazaran erkekler, daha çok erkek çocuk tercih ederler.
2. Gelir düzeyi yüksek olan ailelerde çocuğa ait bir oda vardır.
3. Babalara nazaran daha çok anneler, çocuklarına; karşı cinse benzememeleri gerektiği yönünde uyarıda bulunurlar.
  - 3.1. Babalara nazaran daha çok anneler, kız çocuklarına; karşı cinse benzememeleri gerektiği yönünde uyarıda bulunurlar.
  - 3.2. Babalara nazaran daha çok anneler, erkek çocuklarını karşı cinse benzememesi yönünde uyarıda bulunurlar.
4. Ebeveynin, kız çocuğunun erkeksi davranışlarını uyarması, eğitim düzeyine göre farklılıklar gösterir.
5. Babalara nazaran daha çok anneler, kız çocuğunu büyütürken kendi annelerini model alırlar.
6. Ebeveynlerin, eğitim düzeyi ile annenin kız çocuğuna model olmasına ilişkin beklentileri arasında anlamlı ilişki vardır.
7. Annelere nazaran daha çok babalar, erkek çocuğunu büyütürken kendi babalarını model almak isterler.
8. Ebeveynlerin, eğitim düzeyi ile babanın erkek çocuğuna model olmasına ilişkin beklentileri arasında anlamlı ilişki vardır.
9. Geniş aileye mensup ebeveynler, büyüdükçe çocuklarına daha otoriter davranırlar.
  - 9.1. Geniş aileye mensup ebeveynler, büyüdükçe kız çocuklarına daha otoriter davranırlar.
  - 9.2. Geniş aileye mensup ebeveynler, büyüdükçe erkek çocuklarına daha otoriter davranırlar.
10. Eğitim düzeyi yüksek olan ailelerde daha çok anneler/kadınlar, çocukların yetiştirilmesi konusunda karar vericidirler.
  - 10.1. Eğitim düzeyi yüksek olan ailelerde daha çok anneler/kadınlar, kız çocukların yetiştirilmesi konusunda karar vericidirler.
  - 10.2. Eğitim düzeyi yüksek olan ailelerde daha çok anneler/kadınlar, erkek çocukların yetiştirilmesi konusunda karar vericidirler.
11. Genç yaş grubuna sahip olan ebeveynler, erkek çocuklarını ev işlerine daha çok yönlendirirler.

12. Yaşamını daha çok kentte geçirmiş olan ebeveynler, çocuklarında kişilik yapısını vurgulayan özellikleri daha çok isterler.

1.1.1. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEM SEÇİMİ

Denizli örneğinde gerçekleştirilen bu araştırmada il merkezine bağlı toplam 79 mahalle araştırma kapsamına dâhil edilmiştir. Araştırmanın amacı ve konusu doğrultusunda örneklem grubunun tespiti aşamasında, anketin uygulanacağı hanelerde anne-babanın birlikte yaşıyor olması ve hanede 15 yaşından büyük en az bir kız ve erkek çocuğun bulunması kriteri gözönünde bulundurulmuştur.

Alan araştırmasına başlamadan önce ön deneme aşamasında hazırladığımız anket formu, Denizli'nin farklı sosyo-ekonomik tabakalarını temsil edebilir nitelikteki beş mahallesinden toplam 30 deneğe (her mahalleden 3 evli çift/ebeveyn) uygulanmış, anket formundaki soruların uygulanabilirliği test edilmiştir. Son düzenlemelerden sonra alan araştırmasının örneklem tekniği hazırlığına başlanmıştır. Araştırmada sağlıklı ve bilimsel bir örneklem tespitine gidebilmek için Denizli ili merkeze bağlı 79 mahallede evli ve ailede en az bir kız ve erkek çocuğu olan hanelerin bilgisine ulaşmak istenmiştir. Ancak TÜİK'ten bu yönde bir verinin alınmasının mümkün olmadığı yanıtı alınmıştır. Bunun üzerine araştırmada Denizli'de toplam evli kişilerin istatistiksel bilgisine gidilmiş, bu sayı üzerinden örneklem büyüklüğü hesaplanmıştır. TÜİK'ten alınan 2010 yılı verilerine göre Denizli'de 259.505 evli kişinin olduğu saptanmıştır. Araştırmada 0.05 anlamlılık düzeyinde tesadüfi örneklem yoluyla Denizli evrenini temsil eden 474 kişiye ulaşmak için 3 evli çift tespitine gidilmiştir. Muhtarlık kayıtlarından yola çıkarak, 15 yaşından büyük bir kız ve bir erkek çocuğu olan evli çiftlere/ebeveynlere gidilmiştir. Anket uygulamasında Sosyoloji Bölümü öğrencilerinden gönüllü bir grupla çalışılmıştır. Uygulamadan önce anketör grubuna eğitim verilmiş, proje konusu ile ilgili olarak 79 mahalle muhtarı önceden bilgilendirilmiş, onlardan yardım alma yoluna gidilmiştir. Anketlerin veri girişi ve tanımlanması açısından bilimsel uygunluğa sahip olup olmadığı bilgisine ulaşmak için her anket (toplam 474) tek tek gözden geçirilmiştir.

1.1.2. ARAŞTIRMADA KULLANILAN VERİ ANALİZİ TEKNİKLERİ

Araştırma, ailede ebeveynlerin cinsiyet sosyalizasyonu sürecinde ne gibi bir etki alanına sahip olduklarını belirlemeye yöneliktir. Bu niteliğiyle araştırma, var olanın tespit edilmesini amaçlayan "durum saptayıcı" (betimleyici) bir çalışmadır. Durum saptayıcı bir araştırmada herhangi bir ilişkinin varlığı ya da yokluğu ortaya konur. Yararlanılan kuramsal çerçeve, araştırmaya yön verir. Yalnızca saptamaya yönelik olduğundan bu araştırma tipi, olgunun niçin ya da neden öyle olduğunu açıklamaz. Ancak değişkenler arasında nasıl bir ilişkinin olduğu ve nelerin nelerle birlikte var olduğu saptanır (ÇELEBİ, 1991). Araştırmada kullandığımız bağımsız değişkenler; cinsiyet başta olmak üzere, doğum yeri, yaşamın büyük bölümünün geçirildiği yer (şehir, köy, vs) yaş, eğitim durumu, gelir düzeyi, ait olunan tabaka ve aile tipidir. Çalışmada çözümleme birimi daha önce de belirttiğimiz gibi ebeveynlerdir.

Uygulamada anket tekniği yoluyla elde edilen veriler SPSS istatistik programına yüklenmiş, alınan sonuçların frekans dağılım tabloları oluşturulmuş ve sorular arasındaki ilişkiselliği belirlemek için çapraz tablolar oluşturulmuştur. Araştırmada bağımsız ve bağımlı değişkenler arasında sistematik bir ilişkinin olup olmadığını belirlemek amacı ile ki-kare (X^2) testi kullanılmıştır. Toplam örnek boyutunun küçük olduğu durumlarda Fisher's Exact testi uygulanmıştır. Ki-kare testinin uygulanmasında anlamlılık düzeyi olarak 0.05 seçilmiştir.

BÖLÜM 2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1.1. Aile ve Aile Yapısı

Sosyolojik araştırmalarda aile hakkında yapılmış çeşitli tanımlardan her biri, aileyi toplumsal hayatın ana şekillerinden biri olarak kabul etmekle beraber, onu sosyal bir grup, birlik, örgüt, topluluk, kurum ve hatta toplumsal bir yapı olarak değerlendirmektedir. Gökçe (2004)'ye göre bu farklı yaklaşımlar, ailenin toplum için ne denli evrensel ve temel bir unsur olduğunun bir göstergesidir. Birleşmiş Milletler'in yaptığı genel tanıma göre "Aile; kan, yasa ve evlilik yoluyla birbirlerine belirli derecelerde akrabalıkları bulunan hanehalkı üyelerinden meydana gelir" (ATALAY VE DİĞ., 1992). Sosyolojik açıdan aileyi; "içinde insan türünün belli bir biçimde üretildiği, topluma hazırlanma sürecinin belli bir ölçüde ilk ve etkili biçimde cereyan ettiği, cinsel ilişkilerin belli bir biçimde düzenlendiği, eşler ve ana-babalarla çocuklar (ailenin biçimine göre başka yakınlar) arasında belli bir ölçüde içten, sıcak, güven verici ilişkilerin kurulduğu, yine içinde bulunulan toplumsal düzene göre ekonomik etkinliklerin az ya da çok bir ölçüde yer aldığı bir toplumsal kurum" (OZANKAYA, 1991) olarak tanımlayabiliriz.

Aile konusunda yapılan araştırmalarda, farklı aile tiplerinin oluşmasını etkileyen faktörler olarak; "hane sayısı, otoritenin kullanımı (statü ve rol dağılımı), evlilik biçimleri ve yerleşim yerinin taşıdığı özellikler" (ÖZER, 1991) şeklinde sıralayabileceğimiz dört temel kategori gözönünde bulundurulmuş, buna göre Türkiye'deki aile biçimleri iki grupta değerlendirilmiştir. Birinci gruptaki aile biçimi; ailedeki evli çift sayısı, kuşakların genişliği ve hanede yaşayanlar esasına göre sınıflandırıldığında "çekirdek aile, ataerkil geniş aile, geçici geniş aile ve parçalanmış aile" şeklinde dört farklı aile tipi karşımıza çıkmaktadır. Yerleşim yeri esasına göre ise, farklı yapı ve fonksiyonlara sahip dört aile tipi ortaya çıkmaktadır. Bunlar ise; "köy (kır) ailesi, kasaba ailesi, kent ailesi ve gecekondu ailesi" (İLBARS, 1991) şeklinde sıralanabilir.

Toplumsal yapıdaki değişimlerin doğrudan aile biçimleri, yapısı ve işlevleri üzerindeki etkisini dikkate aldığımızda genel olarak kırsal özellik gösteren toplumlardaki aileyi kırsal aile, kentsel özellikler gösteren toplumlardaki aileyi ise kentsel aile olarak adlandırabiliriz. Bu ayırımın yapılmasında yerleşim birimlerinin özelliklerinin (UYGUN, 1991) temel ölçüt olarak ele alındığını görmekteyiz. Gerek köy ailesi/kırsal aile gerekse kent ailesi/kentsel aile sosyo-ekonomik koşullara ve bölgelere göre farklı tiplere (çekirdek aile, ataerkil geniş aile, geçici geniş aile ve parçalanmış aile) sahip olabilmektedir. Toplumsal ve ekonomik yapıdaki farklılaşmaların ailenin yapısı ve işlevi ile doğrudan ilişkisini gözönüne aldığımızda Türkiye'de gerek kent ailesi için gerekse kır ailesi için tek ve homojen bir tiplleştirmeden söz etmemiz mümkün değildir. Kır ve kent ailesine ilişkin yapılan ayırmalarda, genellikle sosyolojik literatürde önem kazanmış dikotomik tiplleştirmelerin referans alındığını söyleyebiliriz. İlk olarak H. Spencer'in "askeri toplum-endüstriyel toplum" kavramı ve Alman sosyolog F. Tönnies'in insan topluluklarına dair yaptığı "cemaat-cemiyet" kategorik ayırımlarından sonra, Durkheim'in "mekanik-organik

dayanışma” kavramı, C.H. Cooley’in “birincil gruplar ve ikincil gruplar”, M. J. Levy ve D. Lerner’in “geleneksel toplum ve modern toplum”, R. Redfield’in “folk (geleneksel cemaat-kır toplumu)-kent toplumu (urban)” (GÖKÇE, 2004) kavramları ile R. E. Park ile H. Becker’in “kutsal topluluk-laik toplum”, F. Giddings’in “etnik topluluk-demotik toplum” (TATLIDİL, 1991) kavramları, P. Sorokin ve C.C. Zimmerman’ın “kırsal topluluk-kentsel topluluk”, H. Maine’nin “statüler ve sözleşme”, W. Ogburn’un “durağan toplum-değişen toplum” (KIZILÇELİK, 2001) şeklinde yaptığı dikotomik sınıflama biçimleri, sosyolojik literatürde kır-kent ayrımının kavramsallaşmasına önemli ölçüde katkı sağlamıştır.

Çekirdek ailenin eş ve çocuklarla ilişkiler ve aile sorunlarıyla ilgili günlük karar almada diğer aile biçimlerinden çok daha bağımsız olduğu kabul edilerek (TİMUR, 1972) sosyal bilimler literatüründe genellikle çekirdek aile için modern aile, ataerkil geniş aile için de geleneksel aile tabirlerinin de sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Sosyolojik literatürde ayrıca kır (köy) ailesi, geleneksel aile, geniş aile, eski aile ve büyük aile ifadelerinin (GÖKÇE, 2004) genellikle eşanlamlı olduğu kabul edilerek, birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Benzer kullanım biçimi, kent ailesi ve çekirdek aile için de sözkonusu olmaktadır. Ancak, Türkiye’de aile yapısı ile ilgili yapılan araştırmalar, kırsal ailenin iki aile modelini; çekirdek aile ile geleneksel geniş aile modelini (Serter, 1994) barındırdığı bilgisini vermektedir. Timur (1972) tarafından yapılan araştırma, çekirdek ailenin köye doğru gidildikçe azaldığını, ataerkil geniş ailenin ise arttığını göstermektedir. Ayrıca kır ailesinin geniş aile olduğu yolundaki yaygın sosyolojik görüşün tersine Türkiye’deki köylerde çekirdek ailenin çoğunlukta olduğu ortaya çıkmıştır. Belirtmemiz gereken bir diğer husus, günümüzde kapitalistleşme, kentleşme ve sanayileşme süreçlerinin etkisi altındaki kırsal ailenin, kapitalizm öncesi ‘geleneksel köy ailesi’ ile pek benzeşmediğidir. Artık tek bir aile modeli ile bunun işlevlerinin tanımını yapmak da oldukça yanıltıcı olmaktadır. Kırsal dönüşüm süreci içinde belirginleşen toplumsal tabakalara göre ailelerin yapı, düzen ve işlevlerinde farklılaşmalar oluşmuştur (ÖZBAY, 1984). Benzer bir durumun kent ailesi için de geçerli olabileceğini belirtebiliriz. Sözgelimi gecekondü ailesinin, kent ailesinin bir alt grubu olduğunu vurgulayan Gökçe (2004)’ye göre kentli toplum kategorisinin yeniden sorgulanması gerekmektedir. Buradan hareketle mekansal bir sınıflama gözetilerek kentte farklı aile yapılarının ortaya çıkabileceğinden söz etmek mümkündür.

Yukarıda değindiğimiz gibi genellikle geleneksel toplumların ya da tarıma dayalı yerleşim yapılarının kurumu olarak görülen geniş ailenin taşıdığı kırsal özelliklerden dolayı bu aile biçiminin sosyolojik araştırmalarda kır/köy ailesinin tipik bir türü olarak kabul edildiğini görmekteyiz. Bazı sosyal bilimciler, sanayileşme bakımından geniş ailenin/ataerkil geniş ailenin; “kişinin özgürlüğünü kısıtlama ve toplumsal gelişmeyi önleme” (KONGAR, 1972) gibi engelleyici birtakım işlevsel özelliklere sahip olduğunu ileri sürmektedirler. Üretim, tüketim, eğitim, sosyal güvenlik, koruma, üreme ve psikolojik tatmin gibi birçok işlevi bünyesinde barındıran ataerkil geniş aile, baba soyuna dayalı, yaşlıların gençler, erkeklerin kadınlar üzerinde kesin yetkesinin olduğu, tarıma dayalı topluluklarda egemen bir aile biçimidir. Birbirini özgürce seçen eşlerce, ana-baba ailelerinden bağımsız bir yerde kurulan ve daha geniş akrabalık çerçevesinden oldukça yalıtılmış bir görünüm taşıyan çağdaş çekirdek aile ise hareketli bir işgücüne gerek duyan ve statünün akrabalık ilişkilerine değil, kişisel yetenek ve becerilere göre elde edildiği

endüstrileşmiş toplumlarda egemen olan aile tipidir (KANDIYOTI, 1984). Sanayileşme ve kapitalistleşme ile birlikte aile yapısının ataerkil geniş aileden çekirdek aileye doğru evrimsel bir süreçten geçtiğini ileri süren yapısal-fonksiyonel kuramcılara göre (T. Parsons, W. J. Goode, W. Ogburn, N. Smelser gibi) farklılaşma ve uzmanlaşma sürecinde aile kurumu; üyelerin psikolojik gereksinimlerinin karşılanması ve üreme gibi işlevlerinin dışında kalan geleneksel işlevlerini diğer kurumlara devretmiştir. Ancak, bazı sosyologlar, antropologlar, sosyal tarihçiler ve tarihsel demograflar, endüstriyel toplumların sözde “yalıtılmış” çekirdek ailelerin gerçeği yansıtmayan bir ideal-tipten başka birşey olmadığına, akrabalık ilişkilerinin birçok işlevlerini sürdürdüğüne dikkati çekerek (KANDIYOTI, 1984; TIMUR, 1972) yapısal-işlevselci kuramın varsayımını çürütmüşlerdir.

Türkiye’de 1950 sonrasında sanayi ve tarımsal teknoloji alanındaki köklü değişiklikler sonucunda toprak yapısının değişmesi ve kırsal alandaki nüfus artışı ile birlikte hız kazanan kırdan kente göç, sosyo-ekonomik açıdan ailenin yapısal bir dönüşüm geçirmesine yol açmıştır. Bir bakıma “bir üretim birimi olan hane’den bir geçim ve tüketim birimi olan çekirdek aileye geçiş” (TOLAN, 1991) sürecini temsil eden bu yapısal dönüşümler sonuça, “geçiş ailesi” (GÖKÇE, 2004; TOLAN, 1991) olarak adlandırılan yeni bir aile tipini yaratmıştır. Özellikle kentsel alanlardaki gecekondu bölgelerinde gözlemlenen geçiş ailesi, geleneksel ve modern değerlerin arasında kalmış bir kültürün ürünü olan bir aile tipi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu aile tipi, Tolan (1991)’a göre toplumsal güvenlik ve kentsel alt yapı olanaklarından yoksun bir kesimin, kendisini kentsel alan ile bütünleştirme çabalarının ürünü olarak ortaya çıkmakta ve bu yeni ilişkiler ağı içerisinde, hem kırdan hem de kentten farklı ama ikisi arasında bir geçiş sürecini kolaylaştıran bir nitelik taşımaktadır.

Her kültürün içerdiği özgül ilişkiler sisteminin aile yapısı ve aile içi ilişkiler üzerindeki etkisini dikkate aldığımızda günümüzde yerleşim esası ne olursa olsun Türk kültürünün Batı tipi bağımsız çekirdek aile yapısından farklı bir çekirdek aile yapısını şekillendirdiğini söyleyebiliriz. “Türkiye’de çekirdek aile, bitişik-aile (yeni evlenen eşlerin bir önceki aileleri) ve akrabalar ilişkisini kuruluşunun öylesine temel bir unsuru gibi görmektedir ki, ortaya Batı tipi bağımsız çekirdek aile değil; onun oldukça farklı bir şekli olan bağlantılı çekirdek aile çıkmaktadır. Bu bağlantılar, Türk çekirdek ailesinde sosyo-ekonomik ve psiko-sosyal bütün günlük yaşayış alanlarında kendini göstermektedir. Bununla birlikte Türkiye’nin birçok yöresinde halen geçiş dönemi geniş aile yapısı önemini korumaktadır” (SEZAL, 2003) diyebiliriz.

2.1.2. Sosyalizasyon

Genel olarak bakıldığında sosyalizasyon, doğumdan itibaren başlayan ve yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Bir diğer genel tanıma göre “sosyalizasyon, kişinin çevresindekilerle arasındaki etkileşim sürecidir” (FICHTER, 1990). Bireyin topluma kazandırılmasını hedefleyen kapsamlı yönüyle sosyalizasyonu aynı zamanda bir kültürlenme süreci olarak da tanımlamamız mümkündür. Bu yönüyle sosyalizasyon, bireyi toplumun ve çeşitli grupların bir üyesi haline getiren değer, tutum ve davranışlarını, kurumsallaşmış normlara uygun olarak tanımlayabilmesine olanak sağlayan bir kültürlenme sürecidir (TOLAN, 1991). Kültürlenme deyimi çoğu kez sosyalleşme ile eş anlamda kullanılmasına rağmen, Anglo-Sakson sosyal

bilimciler, bir kültürün diğer bir kültürle kaynaşarak değişmesi için de bu deyim kullanılmaktadır (TOLAN, 1991). “Bireyin sosyalizasyonunda doğanın mı yoksa yetiştirilmenin mi daha önemli olduğu tartışması gereksizdir. En güvenilir bilimsel sonuçlara göre, bireysel kişinin sosyalizasyonunda hem doğa hem de yetiştirilme katkıda bulunmaktadır (FİCHTER, 1990).

Doğumdan itibaren bebeklik ve ilk gelişim dönemlerinde aile ve akran/akraba grupları gibi toplumun dar kesimince sürdürülen sosyalleşme süreci birincil sosyalizasyon evresine işaret etmektedir. Sosyalleşme, Gelles ve Levine (1991’DEN AKT. BOZKURT, 2004)’in deyişiyle “çocukların potansiyellerini ortaya çıkartan anahtardır.” Çocuğun bulunduğu sosyal çevre ve ait olduğu kültürel ortamın özellikleri, bu potansiyelin temel belirleyici desenleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kurumsal ve örgütsel düzeyde toplumun daha geniş kesimlerince sürdürülen sosyalizasyon sürecine ise ikincil sosyalizasyon adı verilir. Sosyal bilim literatürü genellikle kişinin birey olarak topluma kazandırılmasında ailenin en temel sosyalizasyon ajanı olarak işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Günümüzde artık ailenin dışında eğitim kurumları, arkadaş ve akran grupları, kitle iletişim araçları gibi diğer sosyalizasyon ajanları da yaşam boyu süregelen sosyalizasyon sürecinde etkili bir araç olma görevini yerine getirmektedir.

Bireysel ve toplumsal düzeyde bakıldığında Fichter (1990)’e göre sosyalizasyon iki bakış açısıyla betimlenebilir: Nesnel olarak, birey üzerinde eylemde bulunan toplum açısından ve öznel olarak, topluma tepkide bulunan birey açısından. Nesnel sosyalizasyon, toplumun kültürünün bir kuşaktan diğerine geçirildiği ve bireyin, örgütlenmiş sosyal yaşamın kabul edilmiş ve onaylanmış yollarına uyarıldığı bir süreçtir. Bu yönüyle sosyalizasyon, “başkalarıyla olan ilişkileri aracılığıyla bireye iyi-kötü, doğru-yanlış gibi toplumun yargı ölçütlerinin, diğer tüm değer, kural ve normların, toplumca kabul edilebilir tutum ve alışkanlıkların, becerilerin iletilmesi sürecidir” (TOLAN, 1991). Burada güdülen temel amaç, değerler sisteminin, toplumsal semboller ve beklentilerin, sosyal rollerin ve davranış kalıplarının bireye öğretilmesidir. Ancak bu süreçte “formal değerler ve normların yanında informal değerler ve normlar da bireylere aktarılır (DEMİR, 2004). Sosyalizasyon tek yönlü bir süreç değildir. Sosyalizasyon iki yönlü bir etkileşim olduğu için etkileşimdeki her birey diğerini etkilemektedir (WİTT, 1997). Karşılıklı etkileşim sürecine dayalı olan bu süreçte kişilik ve benlik gelişimi sürecinde birey etken bir öznedir. “Başkalarıyla ilişki kurma, sosyal öğrenmenin temel koşuludur. Belirli sınırlar içinde, bir kişinin yaşamındaki ilişki ve temaslarının sayısı ve çeşidi aynı zamanda o kişinin sosyalleşme derecesinin de ölçüsü olarak gösterilir (FİCHTER, 1990). Bu noktada sosyalizasyonun iki temel işlevi ortaya çıkmaktadır. Birincisi; sosyalizasyon, tuvalet alışkanlığından, bilimsel metoda kadar geniş bir alanda temel davranış disiplinlerini öğretir. Bu anlamda sosyalizasyon bir çeşit sosyal kontrol mekanizmasıdır. İkincisi; sosyalizasyon toplum içindeki rolleri, onları destekleyen fikirleri, alışkanlıkları, vaziyet alış ve istekleri öğretir. Özetle nesilden nesile kültürün aktarımı ve benliğin gelişmesi işlevlerini yerine getirir (COSER VE DİĞ., 1983’DEN AKT. ULUSOY, 2004).

Öznel olarak sosyalizasyon, bireyin çevresindeki kişilere uyarlanması sırasında bireyde cereyan eden bir öğrenme sürecidir. Kişi içinde yaşadığı toplumun alışkanlıklarını alır. Çocukluktan başlayarak adım adım ‘toplumca kırılmış’ bir hale

gelir. Sosyalleşme sürecinin işleyişi ile kişi bir Amerikalı, Meksikalı, Fransız v.s. olur (FİCHTER, 1990). Geniş tanımıyla öğrenme, “bir bireyin aksiyon yöneliminin yeni unsurlarını-bilişsel yönelimler, yeni değerler, yeni objeler, yeni anlatımcı ilgiler-kazanma süreçleri seti olarak tarif edilebilir (PARSONS, 1965’TEN AKT. ULUSOY, 2004). Sosyalleşme, sosyal çevreye uyarlanması süresince çocuğun yalnız kültürün öğelerini algılamasını ve benimsemesini değil, aynı zamanda benlik ve kişilik kazanmasını da sağlamaktadır (TOLAN, 1991). Sosyalleşmenin birey açısından taşıdığı bu işlev, ailenin kurumsal önemine ve değerine işaret etmektedir. Toplum üyelerinin ilk sosyalleştiği yer ailedir. Aile özellikle dil başta olmak üzere toplumdaki kültürün bazı temel öğelerini bireye aktarır. Böylece birey, aile aracılığıyla toplumsal bir aktör haline dönüşür (Sayın, 1990). Sosyalleşen birey, “toplumun bir üyesi haline gelir ve diğer bireylerle benzer davranışları gösterir. Sosyalleşme bir taraftan bireylere kimlik kazandırırken, diğer taraftan da toplumun kültürünü kuşaktan kuşağa aktarır, hem toplumsal davranışı hem de kimliğin gelişimini etkiler” (BOZKURT, 2004). Parsons (PARSONS VE BALES, 1955)’in deyişiyle aile, insan kişiliği üreten fabrikalardır. Yapılan araştırmalar, ailelerin çocuklarını yetiştirme sürecinde birçok sosyo-kültürel ve ekonomik etkenlerin yöneliminde hareket ettiklerini ortaya çıkarmaktadır. Farklı kültürel ortamların içerdiği farklı sosyal değerler, aileler için bu yönde bir referans işlevi görebilmektedir. Sözelimi uluslar arası bir araştırmada “orta sınıf aileleri, çocuklarının kendi kararları ve ahlaki standartlarını geliştirmelerini teşvik etmekten yana olmuştur. Buna karşılık alt sınıf aileleri, büyük ölçüde otoriteye itaati vurgulamışlardır. Bu araştırmayı yapan Kohn, ailelerin çocukların geleceğinde hangi değerlerin önemli olacağını düşünüyorlarsa, o değere öncelik verdikleri şeklinde bir yorum getirmiştir (COSER VE DİĞ., 1983’DEN AKT. BOZKURT, 2004). Bu noktada belirtmemiz gereken husus, sosyalleşme sürecinde bireyin pasif ve edilgen bir varlık olmadığıdır. “Sezme ve karar verme yeteneği ile insanoğlu kendi davranışını değiştirebilir ve içinde yaşadığı toplumu etkileyebilir. Hem kültür hem de toplum insan yapısıdır. İnsan, ilişkilerinde yaratma ve değişiklik üretme yeteneğine sahip olmasaydı kültür de olamazdı” (FİCHTER, 1990). Öznel sosyalleşme sürecinde benliğin oluşmasında Sutherland ve diğ. (1952’TEN AKT. ULUSOY, 2004), rol oynayan faktörleri dört temel grupta ele almaktadırlar. Bu faktörler; 1. Biyolojik temeller, 2. Sosyo-kültürel temeller, 3. Fiziki çevre ve 4. Kişinin biricik deneyimleri şeklinde sıralanabilir. Konumuz açısından ailede cinsiyet sosyalleşme sürecinde toplumsal cinsiyetin öznel algısı sürecinde bu faktörlerin karşılıklı bir etkileşim içerisinde rol oynadığını belirtebiliriz. Toplumsal cinsiyetin inşası sürecinde aile en temel sosyalleşme ajanı olarak işlev görmektedir. Ancak daha makro ilişkisel boyuttan bakıldığında toplum, bir sosyal etkileşim sistemi olma yönüyle bireyi cinsiyetlendiren en temel sosyalleşme birimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplum; cinsiyet sosyalleşme sürecinde çok katmanlı denilebilecek bu işlevini kurumsal işlevler aracılığıyla somutlaştırır.

2.1.3. Cinsiyet Sosyalleşme

Toplumsal ilişkiler ağı içerisinde biyolojik ve sosyal kategori arasında köprü kuran kültürel normlar sayesinde biyoloji ile kültür birbirinden ayrılmaz şekilde iç içe arz etmektedir. Biyolojik temelli deneyimlerin aslında kültürel değerler ve yönelimler tarafından etkileniyor olma gerçeğinin göz ardı edilmiş olması, bireyin bilişsel dünyasında kadın-erkek farklılıklarının toplumsal yönünün biyolojik bir temelden geldiği yanılgısını üretmektedir. Bu yüzden ki, erkeklik terimi, çoğunlukla erkek

cinsiyet organlarıyla, kadınlık ise kadın cinsiyet organlarıyla özdeşleştirilmektedir, tıpkı işbölümünün iş faaliyetleri esasında değil de cinsiyet eksenli bir ayrışıma tabi tutulması gibi. Oysa aslında toplumsal cinsiyet; toplumsal olarak inşa edilmiş, toplum tarafından devam ettirilen ve değiştirilebilen, yani zaman ve uzam açısından değişiklik arz edebilen bir normlar ve davranışlar dizisidir. Sözkonusu norm ve davranış dizisi, ilk kez bireyin içinde doğduğu ve büyüdüğü, bu vesile ile toplumla bağının kurulduğu temel sosyal grup olan aile (Ebeveynler ve diğer aile üyeleri) tarafından öğretilir ve içselleştirilir.

Toplumsal cinsiyetten kastedilen biyolojik cinsiyet değildir. Toplumsal cinsiyet, Stoller (1974)'ın belirttiği gibi biyolojik anlamdan ziyade psikolojik ve kültürel anlamları içermektedir. Cinsiyet (sex) biyolojik bir terimdir. Cinsel organlarına ve genlerine bağlı olarak insanlar ya kadın ya da erkek olarak adlandırılır. Toplumsal cinsiyet için uygun terimler ise erkeklik (masculine) ve kadınlık (feminine) terimleridir. Kadın ve erkek cinsiyetler açısından farklılıklar doğal-verili değildir, bilakis bu farklılıklar toplumsal bir ürün olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Stoller'a göre toplumsal cinsiyet kişinin erkeklik veya kadınlık konusundaki duyguları anlamına gelmektedir. Toplumsal cinsiyet, bu yönüyle toplumsal cinsiyet kimliği anlamını taşımaktadır. Öte yandan Basow (1992)'a göre toplumsal cinsiyet, aynı zamanda toplumun davranışları maskülen ya da feminen olarak değerlendirmesi anlamına da gelmektedir. Bu yönüyle bakıldığında ise toplumsal cinsiyet cinsiyet rolü anlamına işaret etmektedir. Gündelik yaşamda kültürün toplumsallaştırıcı araçları cinsiyet tiplemesinden (sex typing) yola çıkarak farklı toplumlarda farklı kadınlık ve erkeklik biçimleri üretir. Cinsiyet rollerine ilişkin tutum, beklenti ve davranışlarda ve kişilik özelliklerinin edinilmesinde, sosyo-kültürel yapı, bireyin sözünü ettiğimiz kadınlık ve erkeklik tanımlarıyla özdeşleşmesi yönünde cinsiyete dayalı sosyalizasyon modelleri üretir. Toplumsal cinsiyet kavramının kapsamı, bu çalışmada toplumsal cinsiyet kimliğinin ve cinsiyet rolünün yanısıra "yalnızca bireysel kimliği ve kişiliği ile değil, ayrıca sembolik düzeyde erkekliğin ve kadınlığın kültürel idealleri ile stereotiplerini, yapısal düzeyde ise kurumlar ve örgütlerdeki cinsiyete dayalı işbölümünü içine alacak kadar" (MARSHALL, 1999) genişletilmiş bir içerikle gözönünde bulundurulacaktır.

Aile kurumunun içerdiği cinsiyet düzeninin ideolojik karakteri, toplumsal cinsiyet farklılıklarını üretebilmekte, genel perspektifle erkeklerden çok kadınların aile içinde öne çıkan bir kimlik bulmalarına yönelik beklentileri destekleyerek, toplumda cinsiyete dayalı bir tabakalaşma sisteminin düşünsel, normatif ve davranışsal boyutlarının ilk tohumlarını toplumsal sistemin geneline yaygınlaştırmaktadır. Her ne kadar çalışma yaşamındaki eşitlikçi uygulamalar ile evliliğin geleneksel yapısı ve cinsiyet rollerindeki dönüşümler gözlenmesine rağmen, günümüzde halen kadın birincil toplumsallık alanıyla, erkek ise ikincil toplumsallık alanıyla özdeşleştirilmektedir. Kamu alanında konumlandırılan erkeklik rolü ve kimliği ile erkek, üretim organizasyonunun içine yerleştirilirken, kadınlar ise yeniden üretim organizasyonunun içine yerleştirilmektedir. Kapitalist değerlere dayalı ekonomik sistemde bürokrasi ve hiyerarşik sıralanmaya bağlı olarak şekillenen ekonomik sosyalleşme örüntüsünün değer ve bileşenleri sınıfsal pozisyonları ve ailede cinsiyete dayalı sosyalleştirme örüntüsünün karakteristiğini etkileyebilmektedir. Bu konuda yapılan araştırmalar göstermektedir ki, ebeveynlerin çocuk yetiştirme usulleri, sınıfsal pozisyonlara bağlı bir farklılık arz etmektedir. Toplumsal cinsiyet sosyalleşmesinin içeriği heterojen karakteristiktir. Sosyal sınıf, milliyet, meslek,

yaş, dünya görüşü, sosyalleşme biçimi, yaşam tarzı, kimlik biçimleri, gelir düzeyi ve yaşam alanı (oturulan konut tipi, kırsal kentsel alanda yaşam sürdürme gibi) yapısal belirleyicilerin etkileşimine dayalı bir farklılık sergileyen sosyalleşme biçimleri toplumdaki topluma ve kültürden kültüre göre değişiklik gösterebilmektedir.

Toplumda hâlihazırda var olan kültürel inanç sisteminde şekillenen sosyalizasyon alanından beslenen anne ve babaların bu yönde edindikleri çocuk algısı, onların çocuklarını yetiştirirken nasıl bir beklenti içerisinde olacaklarını da etkileyebilmektedir. Şüphesiz bu algılamada ebeveynlerin kişilik özellikleri ile buldukları sosyo-kültürel ortamın da etkili olmaktadır. Newberger (1980'den aktaran HORTAÇSU, 2003), ebeveynlerin çocuk algısı ile ilgili dört aşama belirlemiştir. Bu aşamalar sırasıyla 1) Benmerkezci (çocuk ana babanın bir uzantısı olarak görülür ve ana babanın istekleri baskındır (Çocuğum benim gibi akıllı olacak, benim yapmak isteyip de yapamadıklarımı yapacak gibi), 2) geleneksel (çocuk geleneksel açıklamalar ve toplumca uygun görülen davranışlar çerçevesinde düşünülür; iyi çocuk saygılı, çalışkan olur, büyükler onu korur, gözetir gibi), 3) öznel-bireyci (çocuk bir birey olarak görülür ve ana babanın çocuğun gereksinimlerinin farkına varıp bu gereksinimleri karşılaması gerektiği düşünülür), 4) süreç veya etkileşim yönelimlidir (ana baba hem çocuk hem de kendisinin değiştiğinin bilincindedir ve ana babaların hem çocuk hem de kendi gereksinimlerini karşılamalarının gerektiğini düşünür).

Önemli bir yapısal belirleyici olan cinsiyet, toplumsal farklılıklar düzleminde din, etnik köken, yaş, sınıf ve cinsel oryantasyon gibi diğer yapısal belirleyicilerle sürekli etkileşim içinde olması nedeniyle sadece kendi içerisinde değil, bir sistem olmasından dolayı aynı şekilde kültürel sistem, politik-ekonomik sistem ve sosyal sistemle olan sürekli etkileşimi sayesinde de sosyo-kültürel gerçeklikler alanında heterojen bir içerik sergilemektedir. Bu heterojenlik, birey-yapı diyalektiğinde gerek öznel gerekse nesnel araçların karşılıklı etkileşimleri sayesinde oluşabilmektedir. "Politik rejim türü ve devlet ideolojisi" (MOGHADAM, 1993)nin dışında ayrıca, "cinsiyete dayalı işbölümü yapıları, ataerkil vesayet biçimleri, erkek egemenlik alanlarından dışlanma ya da marjinalize edilme mekanizmaları ve cinsiyet ayrımına dayalı norm sistemleri" (BECKER-SCHMİDT, 1996b:) de cinsiyet sisteminin oluşumunda etkili önemli nesnel araçlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Çağdaş cinsiyet sistemleri çoğunlukla ideologlar tarafından dizayn edilir ve yasalara geçirilir, gelenek tarafından açıklanır, politika tarafından uygulanır, sosyalleşme tarafından desteklenir ve farklı kurumlar tarafından pekiştirilir. Cinsiyet farklılıkları sınıf, etnik köken, din ve yaş gibi toplumsal olarak oluşturulan diğer farklılıkların yer aldığı matrikste işlev gösterir. Dolayısıyla cinsiyet, homojen bir kategori değildir. Michael Mann, bunu şu şekilde ifade eder: Cinsiyet tabakalandırılmıştır ve tabakalanma cinsiyetlendirilmiştir. Cinsiyet sistemi durağan değildir (MOGHADAM, 1993).

Buradan yola çıkarak denilebilir ki, yapısal bir belirleyici ve bir sistem olarak cinsiyet faktörü, aynı zamanda toplumsal yapılanmanın da ana unsurlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda cinsiyet organizasyonu, toplumsal organizasyonun bir alt belirleyici ögesi olarak, hem toplumsal organizasyonun şekillenmesinde rol oynamakta, hem de bu organizasyonun dinamiklerinin etkisinde sürekli bir yeniden biçimlendirilme sürecine tabi tutulmaktadır. Bu nedenle bir alt organizasyonel yapı özelliğini arz eden, ancak kendi içerisinde öznel bir bütünlük taşıyan cinsiyet organizasyonu –analitik bir perspektifle bakıldığında- toplumsal

organizasyonla organik bir bağlantı içerisindedir. Cinsiyet, yapının ana kurucu öğelerinden olup sosyo-kültürel içeriğe sahip bir yapı kategorisidir. Cinsiyet ilişkileri ise eşitlik/simetri ve hiyerarşi esaslarına göre nesnel ve öznel koşullar çerçevesinde bireyler tarafından her gün yeniden üretilen sosyo-kültürel organizasyon niteliğindedir. Yine bu koşullar çerçevesinde cinsiyete özgü işbölümü ise Becker-Schmidt (1991)'in deyişiyle tıpkı kadınlık ve erkeklik gibi kendi içinde farklı olan ve değişik güç kaynaklarına dayanan ve ataerkillik kavramı ile sadece sınırlı bir biçimde ifade edilen egemenlik yapısı tarafından desteklenmektedir. Topluların gelişmişlik düzeyleri ve sosyo-ekonomik örgütlenme yapılarına, güç ve iktidar kaynaklarına erişim olanaklarına dayalı olarak toplumsal cinsiyete dayalı işbölümü, dikeylik ve yataylık ekseninde farklı toplumsal ve kültürel yapılar içerisinde değişken, göreceli bir durum arz edebilmektedir. Toplumsal cinsiyete dayalı dikey iş bölümü' erkeklerin kadınlara kıyasla daha yüksek düzeyde, daha güvenli statü ve yüksek ücretli işler edinmesi anlamını taşımaktadır. 'Toplumsal cinsiyete dayalı yatay iş bölümü' ise kariyer ve mesleklerin dağılımının toplumsal cinsiyete göre yapılmış olmasıdır. Hizmet sektörü ve bakım işlerine yönelik meslekler kadınlara, sanayi ve ticarete yönelik işler ise erkeklere aittir; bu hem işlerin algılanışında, hem de gerçekte bu sektörde çalışan kadın ve erkeklerin sayısında görülür. Toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü aynı zamanda daha çok kadınların özdeşleştiği evdeki iş ile, erkeklerle özdeşleşen kamudaki işi ayırmak için de kullanılır (BURR, 1998).

2.1.3.1. Kırsal-Kentsel Yapılarda Farklılaşmalar ve Cinsiyet Rolü Sosyalizasyonu

Endüstri öncesi toplumda ev ve iş yerinin henüz bütünüyle birbirinden ayrılmış alanlar olmadığı söylenebilir. Ev ve iş yeri aynı çatı altında olduğu için bu dönemde çocuk büyüten gruplarla üretim nedeniyle bir araya gelmiş gruplar iç içe geçmiş bir durum arz eder. Sosyalleşme, kamu alanından ayrılmış bir yerde cereyan eden hususiyet atfedilmiş bir faaliyet olmaktan çok, topluluk yaşamının üretimi olan doğal bir (BİLTON VE DİĞ., 2008) süreçtir. Buna karşılık, sanayileşme ile başlayan modern örgütsel üretim ilişkileri, zamanla ev ve iş mekânlarını da birbirinden ayırmış, geleneksel toplumun geçiş sürecinde norm ve değerler sisteminin cinsiyet organizasyonunda devam ettirdiği asimetric cinsiyet organizasyonu, bu kez endüstriyel topluma uyarlanacak şekilde varlığını sürdürmüştür. Bu süreçte yoğunlaşan ekonomik farklılaşma ve uzmanlaşma, cinsiyet farklılıklarını daha da belirgin kılmıştır. Kadın ve erkek rolleri iş eksenli olmaktan öte daha da belirgin bir ayırım yaratarak ve cinsiyete özgü meslek alanları inşa ederek, toplumsal cinsiyet esaslı bir sınıfsal yapıyı meşru kılmıştır. Böylelikle toplumsal cinsiyete dayalı işbölümünde, kadına ve erkeğe ait olduğu iddia edilen farklı kişilik yapılarının ve psikişik özelliklerinin varlığı kabul edilerek kurumsal düzeyde biyolojik cinsiyet temelli cinsiyet rejimi ve stratejileri üretilmeye başlanmıştır. Cinsiyet kalıpyargıları aracılığıyla cinsiyetlere ait olduğu varsayılan psikişik özellikler, kültürel beklentiler ve buna uygun rol davranışları, Hausen (1976)'ın deyişiyle toplumda ikili bir cinsiyet kutuplaşmasını yapılandırmıştır. Bu yapılanmada, belirli toplumsal alanlar ve eylem biçimleri cinsiyete göre yeniden düzenlenmiştir. Kamu alanı erkek cinsiyeti ile özel-ev alanı ise kadın cinsiyeti ile karakterize edilmiş, toplumsal roller sosyo-kültürel sistemde kamu-özel alan ayırımına uyarlanmış cinsiyet özellikleri esas alınarak yeniden üretilmiştir.

Türkiye’de mevcut kültürel kalıpyargıların belirlediği geleceğe yönelik belirleme ve buna ilişkin yetiştirilme biçimi, sözlü kültür yoluyla kendini üretmeye devam etmektedir. Kız ve erkek çocuğun sosyalizasyonunda ne gibi bir farklılığın gözetildiği hususunda bu kültür ürünlerinin ipucu niteliğinde olduğunu söyleyebiliriz. Cinsiyetlendirilmiş atasözleri ve deyimlerinin, ev yaşamının anlamı, eşler arası ilişki, sorumluluk ve görev alanları gibi toplumsal yaşamı ve aileyi ilgilendiren her alanda bir rehber işlevi gördüğünü söyleyebiliriz. Türkiye’de kız çocuğu “el kapısında, evi çekip çevirecek ve çocuklara bakacak” şekilde büyütülmektedir. Buna karşılık erkek çocuğun ise “okuyup adam olacak” ya da “iş-güç, bark” sahibi olacak şekilde daha çok ikincil toplumsallık alanı doğrultusunda yetiştirildiği görülmektedir. Sosyalizasyon sürecinde kız çocuğunun yetiştirilmesinde sosyo-psikolojik ve kültürel nitelikler vurgulanırken, erkek çocuk için ekonomik ve toplumsal nitelikler daha çok gözönünde bulundurulur. Anne ve ev kadını olacak şekilde yetiştirilen kız çocuğuna ailede bu yönde bir beceri ve tecrübenin verilmesi amaçlanır ve anne bunda asıl sorumluluğu üstlenen ebeveynidir. Erkek çocuklar ise, ev/dışı alanla daha çok iletişim sağlayacak şekilde yönlendirilirler. Bu yetiştirilme biçimi, onların ileriki yıllarda babalık rollerini nasıl oynayacağını doğrudan etkileyecektir. Kız çocuğuna karşı daha mesafeli ve rasyonel olan baba, anne üzerinden çocuklarını kontrol etmeye yönelecek, gündelik yaşamın işleyişinde çocuklarla ilgilenme işini daha çok anneye bırakacaktır. Bu ilgilenme biçimi, aynı zamanda annenin çocuklarıyla ilişkisini duygusal bir zemine oturtmasına da yol açacaktır.

Tarıma dayalı geleneksel toplumlarda soyun devamı ve ailenin varlığı açısından erkek çocuğun sosyalizasyonu büyük önem arz etmektedir. Bundan ötürü erkek çocuk ailede bir güvenlik sigortası işlevi görür. Bundan dolayı kırsal alanda baba-erkek çocuk ilişkisi bir ayrıcalık arz etmektedir. Sosyalizasyon sürecinde çok bilinen “adam etme” ve „adam olma“ deyimleri ile özetlenen yetişkinliğe ulaştırma süreci özellikle oğullara bu sorumluluğun öğretilmesini, bu sorumluluğun taşıyabilmesi için de gerekli beceri ve işi, tarım ya da zanaat ve aile kurması, eş edinmesi sağlanır (KIRAY, 2003). Benzer şekilde kız çocuğu için de „gelinlik kız olma“ ya da „gelin çağa gelme“ deyimleri, ailenin saygınlığı için büyük önem arz eder. Yetiştirdiği ve „gelinlik çağa“ getirdiği kızının diğer ailelerce beğenilir ve istenilir olma durumu ailenin toplumdaki saygınlık ve onur derecesi için vazgeçilmez değerdedir. Bu ise, anne-kız çocuğu ilişkisinde annenin sosyalleştirici-eğitici rolünü ön planda tutar. Böylelikle ekonomi kurumu temelinde kurumsallaşan toplumsal tabakalaşma sistemi kültür aktarımı aracılığıyla cinsiyete dayalı işbölümünün de kurumsallaşmasına zemin hazırlamış olur. Geleneksel-kırsal aileye karşılık modern-kentsel ailelere bakıldığında özellikle kadının uzman mesleklerde çalışması, sosyal çevre ile aktif ilişkisi, kentsel yaşama çok yönlü katılımı, yüksek eğitim düzeyi gibi faktörlerin sayesinde kadının geleneksel rollerine ilişkin ailede eşitlikçi yönde bir tutumun varlığı gözlense de, kadının toplumdaki asli görevinin “ev bakımı ve çocuk bakıcılığı” olduğu inancı yaygınlığını korumaktadır. Bazı farklılıklara rağmen gizil ya da açık bir şekilde her organizasyonun asimetrik bir karakter arz ettiğini söyleyebiliriz. Her ne kadar görece eşit ve demokratik bir cinsiyet organizasyonunu sembolize ettiği belirtilse de modern toplumlarda bile asimetrik bir cinsiyet organizasyonunu varlığını ileri sürebiliriz.

Gelenekselden moderne doğru Türkiye’de aile içi etkileşim hangi ara tipte olursa olsun, ailede iki önemli kültürel değer ögesi vardır. Bunlardan ilki, annelik,

diğeri ise çocuk sahibi olma isteğidir. Çocuğun değeri ile ilgili bir araştırmasında çocuk istemenin nedenlerini sorguyan Kağıtçıbaşı (1996; HORTAÇSU, 2003), bu nedenleri, çocuğun psikolojik, sosyal ve yararçı/maddi değeri olmak üzere üç neden grubu altında toplamıştır. Bunlardan sosyal değer, aile adının sürmesi ve erkek çocuk isteğini içermektedir ve kent veya köyde yaşamasıyla ilişkisi yoktur. Yararçı değer, çocuklardan beklenen maddi yardım ve yaşlılıkta bakım beklentisini içermektedir. Bu değere kente kıyasla kırsal kesimde daha fazla önem verilmektedir. Psikolojik değer ise çocukların eğlenceli olması, onların büyümesinden alınan zevk ve çocukların eşler arasındaki ilişkiyi güçlendirdiğine olan inançtan oluşmaktadır. Bu değere kadınlar genelde daha fazla önem vermekte, öte yandan kırsal kesimde yaşayan erkelere kıyasla kentteki erkekler bu değeri daha fazla önemsemektedirler. Kağıtçıbaşı'na göre, çocuğun yararçı değerini vurgulamanın sanayileşmeyle ilişkisi dünya genelinde de gösterilmiştir. Yararçı değer ile psikolojik değerler arasında önemli bir fark yararçı değerın çocuk sayısı ile ilişkili olması (ne kadar çok çocuk olursa o kadar para/yardım gelir), psikolojik değer için ise az sayıda çocuğun yeterli olabilmesidir.

Modern sanayi toplumlarında görüldüğü gibi kentleşme sürecinde göç eden ailede benzer şekilde çocukların eğitilmesi işlevi, modern örgütlerce sürdürülmeye başlanır. Kentli çocukların yetişkin haline getirilmesi fonksiyonu artık aileden kopmuştur. Eğitim, özellikle beceri ve uzmanlaşma verecek nitelikteki eğitim toplumca sağlanmaktadır. Bu eğitime erişilebilirlik kent yaşamının önemli tayin edicilerindendir (KIRAY, 2003). Öte yandan eğitimin modernleştirici ve sosyalleştirici işlevi, aileler için okuyan çocukları sayesinde dolaylı da olsa kentsel uyum sürecinde kentsel değer ve alışkanlıkların ve kültürel pratiklerin edinimi noktasında gizil yollardan tampon bir mekanizma işlevini de üstlenmektedir. Türkiye'de kent ailesinin görece bir değişim yaşadığı tespitinde bulunabiliriz. Kentsel dönüşüm sürecinde kent ailesi, evliliklerin büyüklerce ayarlandığı, kadın-erkek rollerinin toplumsal cinsiyet kalıpyargılarına göre belirlendiği, toplumsal sorumluluk ve yükümlülüklerin ön planda tutulduğu, eşler arası iletişim ve paylaşımın daha az olduğu, erkek kontrolündeki hiyerarşik düzenden, eş seçiminin ilgili bireylerce yapıldığı, bireysel sorumluluk ve yükümlülüklerin ön plana geçtiği, daha paylaşımcı ve eşitlikçi bir düzene doğru değişmektedir. Ancak bu görece eşitlikçi değişime rağmen İmamoğlu'nun (1993) tespitine göre, geleneksel olarak erkek rolünün, geleneksel kadın rolüne oranla daha yavaş değişmesi sorun yaratmaktadır. Modern ailelerde kadın, geleneksel erkek rolünü eşiyile daha çok paylaşmakta ama eşler benzer bir paylaşımı geleneksel kadın rolüne ilişkin olarak gerçekleştirememektedirler.

Yukarıda değindiğimiz şekilde geleneksel rolünü oynamasında bir değişikliğin olmaması, erkeğin dış dünyayla ve iş yaşamı ile ilgili deneyim ve yaşantısının eşle paylaşılmaması gerektiği yönünde bir inancı beslemektedir. Yani burada kadını ilgilendiren husus, ancak erkeğin gelire dönüşen emeğinin evde nasıl harcanacağına ilişkin sorumluluğu üstlenmesi ve buna göre davranmasıdır. Bu durum, eşler arası iletişimin kopukluğunu da göstermektedir. Erkeğin eşine işinden söz etmemesi, eşinin sözlerine karşılık vermemesi, eve yapılacak tamir gibi şeylere hiç karışmaması, beraber buldukları zamanı en aza indirmesi, boş zamanlarını yalnız erkek arkadaşları ile geçirmesi eşler arası iletişimin noksanlığını göstermektedir. Klasik düzende, Türkiye'de iyi bir evlilik, eşlerin iyi arkadaşlığı, birçok şeyi beraber yapmaları, fikir ve duygularını paylaşmaları değildir (KIRAY, 1984). Modern ailelerde

eşler arasında anlayış ve paylaşımaya dayalı bir ilişki biçiminin yavaş yavaş egemen olmaya başladığı görülmektedir. Geleneksel ailede kadın, erkeğe göre daha destekleyici ve özverili; oysa modern ailelerde eşlerin destekleyici ve özverili davranışlarında karşılıklılık yönünde değişme gözlenmekte, modern evlilikte gelenekseldekine kıyasla erkek, eşini daha çok desteklemekte ve daha özverili davranma eğilimi (İMAMOĞLU, 1993) göstermektedir. Eşler arası iletişimin içeriğinin doğrudan kız ve erkek çocuklar için bir örnek model oluşturduğunu dikkate aldığımızda geleneksel ve modern sosyalizasyonun bu model yönünde bir eğilim sergileyebileceğini söyleyebiliriz. Nitekim İmamoğlu'nun yaptığı araştırmaya göre, modern ailelerde eşler çocuklarına geleneksel ailelerdekine kıyasla daha az sinirlenmekte ve onları daha sıklıkla kucaklamaktadır. Geleneksel ailelerde çocuk anneye daha yakın iken, modern ailelerde anneye olduğu kadar babaya da yakınlaşmaktadır. Özetle, aile ortamında eşler arasındaki demokratik iletişim, çocuğun sağlıklı gelişiminde etkili olup, aynı zamanda onun eşitlikçi-modern bir tutum ve davranış sergilemesinde belirleyici olmaktadır. Buradan yola çıkarak, köklü bir sosyo-kültürel ve ekonomik değişikliğe uğramadıkça ailedeki sosyalizasyonun gelenekçi karakterinin kuşaklarası bir sürekliliği devam ettireceğini söyleyebiliriz. Bu tür bir değişiklik, ailedeki otorite örüntüsünü de doğuran değiştireceği gibi, çocuğa yönelik tutumlar üzerinde de etkili olabilecektir. Smetana (1995'den akt. HORTAÇSU, 2003), ana-babaların otoriter, yetkeci ve yumuşak yetiştirme yöntemlerine ilişkin tutumlarıyla çocuğun kişisel (ne giyeceği, TV programı), geleneksel (ev işleri, etiket kuralları), ahlaki (dövmek, çalmak), arkadaşlık (ana babanın beğenmedikleri arkadaşla ilişki), güvenlik (içki, zararlı davranışlar) ve çok yönlü (erkeğin küpe takması, odasını toplamamak, aşırı makyaj) konularda karar vermesi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu araştırmanın sonuçları, yumuşak tutumları benimseyen ana babaların diğer tutumları benimseyen ana babalara kıyasla çocuğa daha fazla karar yetkisi tanıdıklarını göstermiştir. Bu türden ana babalar bazı ahlaki konuları geleneksel kurallar olarak değerlendirirken, arkadaşlıkla ilgili bazı konuları ise ahlaki konu olarak yorumlamışlardır. Otoriter ana babalar ahlaki ve geleneksel kurallar arasında ayırım yapmayarak her iki konuda da kendilerinin kural koymalarını doğru bulmuşlardır. Yetkeci ana babalar ise çocuğa yalnızca kişisel (giyecek vs.) konularda yetki vermiş, ancak değişik konular arasında verdikleri gerekçeler açısından ayırım yapmışlardır.

Sanayi öncesi toplumlarda en temel birim özelliğindeki ailenin üstlendiği çocuk bakımı ve yetiştirme, dinlenme/eğlenme, eğitim, iş düzenin sağlama, kültür aktarımı ve dini-kültürel değer aşılama, güvenlik ve duygusal destek sağlama gibi işlevleri, sanayileşme ve modernleşme ile birlikte uzmanlaşmış farklı kurumlar tarafından sürdürülür. Aynı şekilde modern yaşam alanları kente gelen köy ailesi zaman içerisinde belli fonksiyonlarını diğer kurumlara devreder. Ancak bu uzmanlaşma süreci, her dönem için ailenin farklı kültürlerde de olsa temel sosyalizasyon alanı olmasını engellemez. Modernleşme sürecinde ailenin „kurumsal“ işlevlerinin azalırken, „kişisel“ işlevlerinin önemini arttırdığını belirten W. Ogburn'a göre geleneksel işlevlerini transfer eden aile, işbirliğinin yerini yarışın, akrabalığın yerini bireyciliğin aldığı kentsel ortamda artık karşılıklı şefkat, duygusal bağımlılık, anlayış, huyların uygunluğu, amaç ve değerlerde consensus gibi özelliklere dayanmaktadır. Bununla ilgili yapılan araştırmalar (BAŞBUĞU-YARAMAN, 1997) Türkiye genelinde henüz yukarıda saydığımız geleneksel işlevlerin çoğu, önemi azalmış olsa da yürürlükte olduğunu göstermektedir.

1980'lerden sonra sanayi alanında küresel pazarda etkin bir aktör olma stratejisi izleyen Denizli, bu süreçte hızlı bir gelişme kaydetmiştir. Ekonomik açıdan görülen bu gelişmeler zamanla artan göçler ile birlikte Denizli ilinin sosyo-kültürel açıdan da yapısal değişimler yaşamasına vesile olmuştur. Hızlı yapısal değişimlerin toplumsal yaşamın her alanında önemli değişiklikler yarattığı bilinen bir gerçektir. Derin köklü değişiklikler, toplumsal kurum ve ilişkilerden, en bireysel davranışlara kadar çok geniş bir alanı kapsamına almaktadır. Her toplumsal ilişki ve örgütlenmede karşılığını bulan değişme sürecinin en belirgin olduğu alan aile kurumudur (ÖZER, 1991). Evliliklerin büyükler tarafından kurulduğu, kadın-erkek rollerinin toplumsal cinsiyet kalıpyargılarına göre belirlendiği, toplumsal sorumluluk ve yükümlülüklerin ön planda tutulduğu, eşler arası iletişim ve paylaşımın daha az olduğu, erkek kontrolündeki hiyerarşik düzenden, eş seçiminin ilgili bireylerce yapıldığı, bireysel sorumluluk ve yükümlülüklerin ön plana geçtiği, daha paylaşımcı ve eşitlikçi bir düzene doğru değişen (İMAMOĞLU, 1993) ailedeki yapısal değişmelerin mikro alandaki yansımalarını, bireyin düşünsel, davranışsal ve duygusal yapısındaki değişikliklerde de gözlemek mümkündür. Bilgi, anlayış, değer farklılaşması sonucu bireylerin karşılaştığı durumların değişkenliği kişisel çeşitlenmeleri yarattığı gibi Sencer (1979)'e göre aynı farklılaşma, yine bireyler arasında, beğeni ve yeğlemeler konusunda, bilgi ve deneyim alanında da ayrımların belirmesine yol açmaktadır.

2.1.4. Toplumsal Cinsiyet Kalıpyargıları

Geleneksel, modern, geçiş ya da karma farklı toplumsal yapılanmaya işaret her sosyo-ekonomik örgütlenme biçimi, kendi sürekliliğini etkin kılmak amacıyla kültür sisteminden yararlanma yoluna gider. Söz konusu örgütlenme; yaş, cinsiyet, meslek, gelir ve eğitim bir temel etmenlerin belirleyiciliğinden hareketle farklı dönemlerde ve kültürlerde evrensel ya da yerel toplumsal cinsiyet kalıpyargılarından beslenerek bu sürekliliği canlı kılmaktadır. Bunda temel çıkış noktası, toplumun temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik sergilenen kurumsal bir çabanın varlığıdır. Bu açıdan bakıldığında toplumsal cinsiyet kalıpyargıları, insanların bu temel ihtiyaçlarını cinsiyete göre ayırtmış; etkinlik ve kontrol işlevini çoğunlukla erkeğe, ilişkiler kurma ve bütünleştirme işlevini ise çoğunlukla kadına yüklemiştir (İMAMOĞLU, 1993). Toplumsal cinsiyet rolleri, cinsiyet kalıpyargılarının dinamik yönünü temsil eder. Diğer bir deyişle, cinsiyet kalıpyargıları, gündelik pratiklerde kendilerini cinsiyet rollerinde somutlaştırarak bir süreklilik niteliği kazanırlar. Günümüz koşullarında ana-baba rollerine ilişkin ilgili toplumsal kalıpyargılarda bir esnekleşme olduğu ileri sürülse de bu konuda yapılan araştırmalar (TELSİZ, 1996), hala anne ve babaların çoğunun, babaların ebeveynliğe katkılarını "yardımcı" olarak görmeye devam ettiklerini, fakat annelerin katkılarını aynı şekilde değerlendiremediklerini göstermektedir.

Gelişmişlik düzeyi, sosyo-ekonomik örgütlenme biçimleri, kültürel yapılanmaları gibi özelliklerine bakılmaksızın genellikle toplumlar, birincil ve ikincil toplumsallaşma süreçlerinde kadın ve erkek cinsiyet gruplarının üzerinde ortak bir kanaate varılmış modeller doğrultusunda davranış eğilimlerinin sergilenmesine ilişkin bir beklenti içerisindedir ve cinsiyete özgü toplumsallaşma sürecinde, cinsiyet gruplarının uygun cinsiyet tiplmesi (sex typing) doğrultusunda davranış sergilemeleri için cinsiyetlendirilmiş belirli stereotipler rehber olarak içselleştirilmiştir. Çoğu zaman sorgulama gereğini bile pek duymadığımız bu içselleştirme sürecinde bir sosyal yapı

kategorisi olarak cinsiyetin ve kültürün karşılıklı etkileşiminin işlevselci açıdan bakıldığında rol beklentilerine uygun bir biçimde toplumsal istikrarı ve düzenliliği sağladığı görülür. Willams ve Best (1982) kadın ve erkeklerle özdeşleştirilen psikolojik özellikler açısından milletler arası büyük oranda benzerlik bulunduğunu görmüşler. Ülkeden ülkeye bazı ilginç değişikliklere rastlanabilse de, bu farklılıklar ülkeler arasında rastlanan genel görünümüne karşısında görece küçük kalmıştı. Araştırmacılar, bütün kültürlerde açık bir şekilde görülen genel pan-kültürel toplumsal cinsiyet stereotipleri bulunduğuna dair inançla paralel bulgulara eriştiklerini belirtmiş, fakat bunların din gibi belli kültürel etkiler tarafından bir yere kadar etkilendiklerini de eklemiştir (MACKİE, 1991).

Geleneksel ve modern şeklinde ideal bir tipleştirmeden yola çıktığımızda her iki toplum modelinin farklı işbölümü, üretim ilişkisi ve kültürel yapı, iletişim sistemi gibi bünyesini şekillendiren yapısal öğeler aracılığıyla toplumda ilk örgütlenme diyebileceğimiz kendine özgü toplumsal cinsiyet organizasyonunu oluşturduğunu belirtebiliriz. Geleneksel aile düzeninde toplumsal cinsiyet kalıpyargılarına uygun rollerden oluşan hiyerarşik bir yapı ortaya çıkmıştır. Buna göre erkekler aileyi geçindirmek ve korumakla, kadınlarsa evin, çocukların bakımı, insan ilişkilerinin düzenlenmesiyle yükümlü kalmıştır. Dolayısıyla aile içinde ekonomik gücü temsil eden erkek belirleyici, kadınsa düzenleyici bir roldedir (İMAMOĞLU, 1993).

Asimetrik işbölümünün gerek ev-içi alanda gerekse ekonomik yapıda/emek-üretim ilişkilerinde birbirini destekleyecek şekilde bir bütünsellik arzemesinde şüphesiz cinsiyet kalıpyargıları önemli bir rol oynamaktadır. Toplumsallığın her alanına cinsiyet rejiminin sızması bu kalıpyargılar ile cinsiyete dayandırılan rol farklılaşmasının sürekliliği sayesinde. Cinsiyet rejiminin dışsal ve baskın gücü her kurumda olduğu gibi ailede de bir cinsiyet tipleştirmesi modelinin referans alınmasını sağlar. Böylelikle bir şekilde zaten kendileri de bu tipleştirme yönünde bir kişilik ve rol seti sahibi olan ebeveynler, sosyalizasyon sürecinde kız ve erkek çocuklarını toplumda buna göre somutlaştırılmış olan egemen kadınlık ve erkeklik modelini örnek alırlar. Çocukların gerek kişilik özellikleri (kadın duygusaldır, pasiftir, bağımlı bir tiptir; erkek ise, özgür, kararlı ve rasyoneldir gibi) gerekse rol beklentileri, bu modele göre biçim kazanır. “Cinsiyet kalıpyargıları çocuklar geliştikçe köklü yerleşik inançlara dönüşür ve sonuç olarak çocuğun benlik kavramının bir parçası olur” (WİTT, 1997).

Kişilik yapımızı, benlik algımızı, toplumsal iş bölümünü ve rol örüntüleri yönlendirebilme niteliğiyle değişime karşı aynı zamanda dirençli bir yapı sergileyen cinsiyet kalıpyargıları bu yolda bir inanç sistemiymiş gibi adeta ebeveynlere yol gösterir, böylelikle ebeveynliğe dair her türlü davranış ve beklentinin pratikleştirilmesinde bir güvenlik hissi ortamı yaratır. Bu ise, aynı zamanda hiyerarşik cinsiyet sisteminin özünü hergün yeniden üretmek anlamına gelmektedir. Bireyleri “kadın” ve “erkek” olarak tanımlayan yani cinsiyetlendiren kültürel süreçler, cinsiyet farklılıklarının normlaştırılarak sosyal bir biçimde yapılandırılması hususunda gücünü “cinsiyet inanış sistemi”nden alırlar. Her kültür, toplumsal cinsiyet inşasında o toplumda genel geçer kabul görmüş bir cinsiyet inanış sisteminden yararlanır. Basow (1992)’ın deyişiyle sosyalizasyon sürecinde “bu tür bir inanış sistemi başka kişileri algılama ve değerlendirme şeklimizi biçimlendirir. Cinsiyet inanış sisteminin temel iki boyutu, kültürün kadın ve erkeklere yönelik kalıpları ve kadınlarla erkeklere verilen

rollerdir.” Sözelimi, birçok kültürde cinsiyete özgü işbölümünün sonucunda kadının dışavurumsallık rolünde, erkeğin de araçsallık rolünde uzmanlaşarak, bu inanış sisteminin sürekliliğini sağlaması gibi. Bundan dolayı cinsiyet kalıpyargıları, çoğu araştırmacı tarafından cinsiyet rolü kalıpyargıları olarak da adlandırılır. Ancak cinsiyet kalıpyargıları, cinsiyetin inşa sürecinde rol alanının dışında kişilik özellikleri, dış-fiziksel görünüşün sunum biçimleri gibi öznel-nesnel gerçekliklerin yapımında etkili olan bütün alt süreçleri de inanış sistemi doğrultusunda yönlendirilebilecek bir güce sahiptir. Cinsiyet kalıpları konusunda yapılan çoğu araştırma, kişilik özellikleri üzerinde dursa da Deaux ve Lewis, cinsiyet kalıplarının en azından üç alanda da var olduğunu göstermiştir. Yalnızca erkeksi ve kadınsı özelliklerden (bağımsız olma ve centilmenlik vb.) değil, aynı zamanda erkeksi ve kadınsı rollerden (ev reisliği, çocuk bakımı), erkeksi ve kadınsı meslekler (araba şoförlüğü ve sekreterlik) ve erkeksi ve kadınsı fiziksel özelliklerden (geniş omuz ve güzel bacaklar vb.) de söz edilebilir. İlgili olan dört bölüm birbirinden bağımsız işleyebilir. Zarif bir kişi erkek veya kadın, ev reisi ya da çocuklara bakan kişi ve araba şoförü ya da sekreter olabilir. Tüm alanlardan (kişilik, rol davranışları, meslekler ve fiziksel görüntü) bireyin cinsiyete ilişkin inanış sistemini oluşturma bakımından en önemli olan fiziksel alandır (BASOW, 1992).

Kız ve erkek çocuklar gelişimin daha ilk yıllarında cinsiyet farklılıklarına ilişkin bir kültürlenme ortamında kendilerini bulurlar. Cinsiyet rolleri ve öz cinsiyet kimlik algısının biçimlenmesi hususunda aile çocuk üzerinde en etkili güce sahip temel kurumdur. Çoğu zaman kendi cinsiyetleri hakkındaki kanat ve inançlardan yola çıkan ebeveynler, farklı uygulamalarla açık veya örtük şekilde çocuklarına nasıl davranacakları hususunda yol gösterici olurlar. Bu yol göstericilik bazen uyarı bazen tavsiye içerikli olabilir. Sayısız aktiviteler, ortamlar, teşvikler, engeller, açık davranışlar, kapalı tavsiyeler ve değişik şekillerdeki yönlendirmelerle çocuklar, cinsiyet rolü sosyalizasyonunu yaşarlar. Bu ister ‘erkekler matematikte kızlardan daha iyidir’ şeklinde ya da ‘sadece kadınlar çocuk yetiştirebilir’ şeklinde olsun, bir çocuğun herhangi bir cinsiyet önyargısı ya da basmakalıp yaklaşımını yaşamadan yetişkinliğe erişmesi zordur. Çocuklar büyüdükçe ve geliştikçe evde maruz kaldıkları cinsiyet kalıpyargıları, çevrelerinde diğer etkenler tarafından teşvik edilir ve sonuç olarak çocukluk ve ergenlikleri boyunca kalıcı hale gelirler (WITT, 1997).

Gerson ve Peiss’in deyişiyle “kaygan zeminde bir kategori” (MACKİE, 1991) niteliğini taşıyan toplumsal cinsiyetin inşa sürecinde toplum bireyleri tarafından içselleştirilmiş norm, değer ve inançlar sisteminin de yönlendirilmesiyle yapılandırılan kadınlık ve erkeklik biçimlerinin sürekliliği, cinsiyet kalıpyargılarının kültürel yerleşimine bağlıdır. Aynı zamanda “sosyal kontrolün etkili güçleri” (BASOW, 1992) olan kalıpyargılar, daha önce değindiğimiz yaş, ırk, etnik köken, sınıf, öznel deneyimler, din, cinsel tercih ve eğilimler gibi sosyal ve bireysel belirleyiciler/kategorilerle sürekli etkileşimi sayesinde hem söz konusu kategorilerin yapılanması ve yenilenmesinde hem de bunlara bağlı olarak zaman içerisinde içeriği değişebilen genellemelerdir. Cinsiyet kalıpyargılarının temel rolü, davranış ve kişilik farklılıklarını yaratan cinsiyet farklılıklarına döngüsel bir süreç kazandırmasıdır, yani cinsiyetler arasında farklılaşmayı doğallaştıran ve yeniden üretimini sağlayan kalıpyargılar, aynı şekilde cinsel farklılıklar kategorisi temelinde davranışların ve kişiliklerin cinsiyetlendirilmesinde etkili rol oynamaktadır. Bu yönlendirme, toplumsal cinsiyetin yeniden üretiminde bireysel kısıtlamaları ve normatif dayatmaları

beraberinde getirmektedir. “Bu cinsiyet kalıpyargıları, kadın ve erkeklerin davranış alanlarını önemli ölçüde kısıtlamaktadır. Hepsi de bu genelleştirme kalıplarının etkisinde kalmaktadırlar ki bu da bireylerin bunlara karşı gelmedikleri anlamına gelmez. Fakat kültür sistemimiz gibi katı ve kutuplaştırıcı olan iki cinsiyetlilik sisteminin normatif gücünden kaçmak zordur. Bu sistem, halkı kadınlar ve erkekler şeklinde gruplara ayırmakla kalmaz, aynı zamanda kendi sembolik düzeni içerisinde cinsiyet gruplarının karşılaştırıldığı değerlendirmeler de içermektedir. Yani bunlar, değerlendirmelerin oranlılığı sayesinde birbirleriyle ilişkilendirilmektedirler” (BECKER-SCHMİDT, 1996a).

Basow, “Gender Stereotypes and Roles” (1992) adlı eserinde, toplumda inşa edilen kadınlık ve erkeklik biçimlerinin kalıpyargılara dayalı olarak farklı alt türlerinin olabileceğini belirtmektedir: Kadınlarla ilgili olarak en az üç ayrı kalıpyargı vardır: ev kadını (geleneksel kadın), meslek sahibi kadın (bağımsız, hırslı, kendine güvenen) ve playboy kızı (seks objesi). Bu alt türler çok sayıda özellik açısından farklı olarak görülse de ortak yönleri de vardır. Örneğin, kadınlara ilişkin bu üç alt türün tümünün çocuk sahibi olması ve çocuk bakması beklenir. Erkeklerle ilişkin kalıpyargıların alt türleri daha az belirgindir, kısmen bunun nedeni, bu konuda daha az çalışma yapılması, kısmen de erkek imgesinin kadın imgesinden daha az farklılaşması kısmen de erkeklerle kadınların çok az farklı alt türlere sahip olmasıdır. Geleneksel erkek kalıbının üç temel faktörden meydana geldiği bulunmuştur: Statü (başka kişilerin saygısını ve başarı kazanma ihtiyacı), güç (güç ve kendine güvenen) ve antifeminenlik (kadınsı faaliyetlerden uzak durma). Buna ek olarak geleneksel erkeğin cinsel bakımdan yeterli olduğu kabul edilir. Ancak kadınlar için seksüel erkek alt türü vardır. Çoğu insana göre özgür erkek stereotipi mevcuttur ve bu alt türde centilmenlik ve duyarlılık gibi kadınsı özellikler yer alır (BASOW, 1992).

Basow’un kadınlık alt türlerine ilişkin sınıflamasına benzer bir şekilde, Sheila Rothman da farklı zamanlara göre Amerikan toplumunda görülen farklı kadınlık biçimlerine ilişkin sonuçlara ulaşmıştır: “Örneğin. 19.yüzyıl sonları ‘erdemli kadınlık’ vurgulanmıştır, kadınlar, kadınlara özgü kulüpler oluşturarak topluma ahlak getirmişler ve toplumsal hastalıklara karşı savaş açmışlardır. 20. yüzyılın ilk yıllarından itibaren de ideal kadın konsepti, Rothman’ın deyimiyle ‘eğitilmiş annelik’e kaymıştır; buna göre kadınların annelik hakkında en karmaşık teorileri bilmesi ve dikkatini ailesine ve çocuklarına yöneltmesi beklenmekteydi. Takip eden 20-30 sene içinde de kadının rolü ‘eş-hayat arkadaşı’ olarak yeniden tanımlandı ve kendisinden enerjisini çocuklarından eşine, cinsel partner olmaya yoğunlaştırması beklendi. Son olarak, Rothman’a göre, 1960’lar ‘kadının insan olarak’ görülmesi dönemi, kadın bu dönemde bağımsız, yetenekli ve toplumsal cinsiyet beklentilerinden bağımsız olarak hayattaki rolüne kendi karar verilebilecek konumda görülmeye başlanmıştır” (CAROLL VE WOLPE, 1996). Aktarılan bu örnekler, sadece farklı toplum ve kültürlerde değil, aynı zamanda bir toplumda kadınlık ve erkeklik biçimlerinin ve buna bir bakıma rehberlik işlevi gösteren kalıpyargıların da farklı tarihsel dönem ve koşullarda değişiklik arzedeceğini bize göstermektedir.

2.2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.2.1. Sosyal Öğrenme Kuramı

Toplumsal cinsiyet gelişiminin üç geleneksel kuramı vardır. Bunlar: psikoanalitik kuram, bilişsel-gelişim kuramı ve sosyal öğrenme kuramıdır. Sıraladığımız bu kuramlar, aynı zamanda erken çocukluk dönemi cinsiyet sosyalizasyonunu açıklayan üç temel kuram olarak bilinmektedir. Toplumsal cinsiyet kimliğini bir bilinçaltı olarak ve kısmen biyolojik tabanlı bir gelişme olarak gören psikoanalitik kuramın tam tersine sosyal öğrenme teorisi, toplumsal cinsiyet kimliğini çeşitli öğrenme şekillerinin bir ürünü olarak görür. Bu kuramın önemli temsilcileri Mischel, Bandura, Walters ve B. Lynn, çocuğun gelişiminde ve cinsiyet kimliğinin edinilmesinde çevrenin önemine vurgu yaparlar (BASOW, 1990).

Sosyal öğrenme kuramı, temel prensipleri psikolojide davranışçılık olarak bilinen özel bir düşünce sisteminden alır. Davranışçılığın ileri sürdüğü en önemli kavram, pekiştirme (RENZETTİ VE CURAN, 1992). Davranışçılık akımı, hayvanlar üzerinden yapılan testlerin sonucuna dayanarak, pekiştirme ilkelerinin öğrenme yöntemi aracılığıyla insanlara da uygulanabileceğini ileri sürmüştür. Bandura (1997'den akt. Dökmen, 2004:54), sosyal öğrenme kuramında iki temel öğrenme sürecine işaret etmektedir: Birincisi; Edimsel koşullama, ikincisi; model ve taklit. Çocuğun gelişiminde çevrenin önemine (WITT, 1997; BASOW, 1990) vurgu yapan bu kurama göre çocuğun cinsiyet rolünü öğrenmesi ve cinsiyet kimliğini edinmesi doğrudan ödül ve ceza uygulamalarıyla, dolaylı yoldan da gözlemsel öğrenme ile modelleme yoluyla gerçekleşir. Cinsiyet rollerine ilişkin oluşturulan tutarlı modellerin pekiştirilmesi sayesinde geleneksel cinsiyet rolleri bir kuşaktan diğerine sürdürülür (DÖKMEN, 2004).

Sosyal öğrenme kuramcıları, ileri sürdükleri önemli iki ilkenin; yani pekiştirme ilkesi ile taklit ve model alma ilkesinin cinsiyet sosyalizasyonu sürecinde yan yana-birlikte ilerlediği görüşündedirler. Onlara göre cinsiyet farklılıklarının şekillendirildiği sosyalizasyon süreci bu iki temel ilkeye dayanır. Renzetti ve Curan (1992)'a göre çocuklar bazı davranışları taklit etmede ödüllendirilirken bazılarını taklit etmede cezalandırılırlar. Cezalandırılma sonrasında ise çocuk, taklit ettiği davranıştan sakınırken daha çok ödüllendirildiği davranışı tekrara yönelecektir. Aslında sosyal öğrenme kuramcıları, çocukların en çok sıcakkanlı, cana yakın ve güçlü olarak algıladıkları yetişkinleri (örneğin, çocuğun değer verdiği kaynaklar ve önceliklere sahip olan birey) model aldıkları görüşündedirler. Daha da önemlisi bu kuramcıları (Bussey ve Bandura, 1984; Margolin ve Peterson, 1975; Mischel, 1966), çocukların en çok kendileri gibi olan bireyleri taklit ettiklerini öne sürerler. Bu taklit, aynı cins ebeveyni veya daha büyük aynı cins kardeşleri içerdiği gibi öğretmen ve medya kişilikleri/figürleri de çocuklar için etkin modeller olarak işlev gösterirler.

Bandura (1969'dan akt. BASOW, 1990)'a göre çocuklar, toplumsal cinsiyet uygunu davranışların ödüllendirilmesi, uygun olmayanların ise cezalandırılması yoluyla öz toplumsal cinsiyet kimliğini edinirler. Ve çocuklar, kendi cinsiyetlerindeki ebeveyni modellendirmeye yatkın olurlar, böylece gözlem yoluyla toplumsal cinsiyete uygun davranışı öğrenmiş olurlar. Psikanalitik kuramın bireye odaklanmış olmasına karşılık sosyal öğrenme topluma ağırlık verir. Bundan dolayıdır ki edimsel

davranışları insan kişiliğinin sabit, değişmez ya da merkezi kısmı olarak görmez. Diğer bir deyişle toplumsal cinsiyete dayalı davranışlar, diğer tüm davranışların öğrenildiği yolla yani çevresel faktörler yoluyla öğrenilir. O halde cinsiyete dayalı davranışlar, benzer faktörlerdeki değişiklikler tarafından ayarlanabildiği gibi bütünüyle ortadan bile kaldırılabilir. Gözleyerek öğrenme sürecinde çocuklar kendi cinsiyetlerine uygun olarak tanımlanmış davranışları, dolaylı yoldan cesaretlendirilerek ve ebeveynlerince bu yönde sık sık teşvik edilmeleri sağlanarak öğrenirler. Bronstein (1988'den akt. RENZETTİ VE CURAN, 1992)'ın vurguladığı gibi, kız ve erkek çocuklar sadece diğerlerinin eylemlerini gözlemleyerek belirli davranışların sonuçları hakkında da fikir edinebilirler. Çocuk sadece kendi ebeveynleri ile deneyimlediği etkileşim sürecinde değil diğer sosyal çevre ile kurduğu daha kapsamlı etkileşim sürecinde de ödül ve cezaların hangi davranışlarla sonuçlandığını gözlemleyerek-izleyerek bir referans çerçevesi kazanır. Sosyal çevrenin barındırdığı sosyo-kültürel özellikler ve sınıfsal vaziyet alışlar, ödül ve ceza mekanizmasına ilişkin uygulanmanın içerik ve boyutlarını belirlemede yön verici olurlar. "Ebeveynler, çocuklarına farklı değerler öğretirler, çünkü çocukların yaşantılarının neye benzemesi konusunda farklı kavramları, kültürel imajları vardır. Aileler, çocuklarına kendi psikolojik ihtiyaçlar, sosyal sınıf pozisyonları, statü ve toplumdaki rollerin yapılarına ve çocukları üzerindeki hevesleri çerçevesinde tepkide bulunurlar" (BROM AND SELZNICK, 1963'DAN akt. ULUSOY, 2004). Ailede sosyalizasyon ve toplumsal cinsiyet ile ilgili olarak sosyal öğrenme kuramının birçok araştırma tarafından sınanan ve doğrulanan temel hipotezleri şunlardır:

- 1- Anne-babalar ve başkaları kız ve erkek çocuklara farklı davranırlar.
- 2- Kız ve erkek çocuklar, kendi cinsiyetlerinden anne-babalarına benzer davranırlar.
- 3- Kız ve erkek çocuklar, kendi cinsiyetlerinden kişileri özellikle anne-babalarını model olarak alırlar (NIELSEN, 1990'DAN AKT. DÖKMEN, 2004)

Genellikle kendileri de belirli bir modelleme mekanizmasının içselleştirilmesi yoluyla cinsiyetlendirilen ebeveynler, kız ve erkek çocuklarından toplumsal cinsiyete uygun davranışları sergileme yönünde bir beklenti içerisinde olurlar. Bununla ilgili yapılmış bir araştırma, ebeveynlerin, kız ve erkek çocuklarından farklı beklentilerinin, doğumlarından 24 saat sonra şekillendiğini ortaya koymaktadır" (WİTT, 1997). Cinsiyete uygun davranışlar ebeveynler tarafında ödüllendirilerek pekiştirilmesi sağlanırken uygun olmayan davranışlar ise cezalandırılarak engellenmeye çalışılır. Bu öğrenme ve öğretilme süreci ilişkisel bir modelde (anne-baba ve kız-erkek çocuğu arasındaki ilişkisel matriks) karşılaştırma metodundan hareketle gerçekleştirilir. Çocuklara öğretme süreci, çoğu zaman "aferin, sakın yapma, erkek çocuk ağlamaz, çok ayıp, uslu kızım, çalışkan oğlum" gibi toplumsal cinsiyet içerikli uyarı nitelikli davranışla somutlaştırılır. Renzetti ve Curan (1992) tarafından aktarılan bir örnek bu konuda aydınlatıcı olabilir: Günlük alışveriş esnasında yazarlardan biri küçük bir kızın babasından kendisine plastik bir kamyon alması istediğini duymuştur. Ona açık bir memnuniyetsizlikle bakan babasının, "o erkekler içindir. Sen bir erkek değilsin, değil mi?" uyarısı üzerine cevap vermeden küçük kız, oyuncağı rafa geri koyar. İlginç bir şekilde, bu alanda yapılan bir araştırma (RENZETTİ VE CURAN, 1992), erkeklerin karşı toplumsal cinsiyete özgü davranışlar için kızlardan daha katı bir tepki ve onaylanmama ile karşılaştıklarını ortaya çıkarmıştır.

Kuramın bir diğer temsilcisi D. B. Lynn (1959, 1969; 1979'DAN AKT. BASOW, 1990)'a göre babanın sıklıkla evde olamaması sebebiyle erkek-cinsiyet tiplmeli aktiviteler, çocuk tarafından doğrudan gözlemlenemeyecektir. Bunun sonucunda erkek çocuk, kendi toplumsal cinsiyet kimliğini oluşturmada kızlara göre daha zor bir dönem geçirecektir. Bundan dolayıdır ki erkek çocukları, erkek rolüyle ilgili daha soyut bir tanım geliştirmeye zorlanacaktır. Buna karşılık anne ile özdeşleşme sürecini daha uzun yaşama olanağından dolayı kız çocuğu, gözleyerek öğrenme sürecini daha somut ve kolay bir şekilde deneyimler. Belirttiğimiz bu açıklamaya göndermede bulunan Lynn, çalışmalarında baba-erkek evlatlığı benzerliğinin anne-kız evlat benzerliğinden daha az güçlü olduğunu kanıtlarıyla ortaya koyar. Ayrıca erkek çocukları, ilgi ve davranışlarındaki esneklik ile istekliğin yoksunluğu ile bakıldığında, kızlardan daha katı şekilde ve sabit bir biçimde cinsiyet-tiplmelidir. Örneğin, kız çocuğu hem erkek hem kadın modellere uyum gösterse de erkek çocuğu, kadın figürleri/örnekleri görmezden gelir veya onları reddeder, kadın olmayan eylemler üzerinden kendini tanımlar erkektir. Kız çocuğu ise bunun yerine sadece aynı cinsiyette olanlara uyum sağlayıp taklit etme eğilimi gösterir. Klasik öğrenme kuramcılarına göre, (HENSCHEL, 1993) kadının daha çok kendini (cinsiyetini) ifade eden davranışa sahip iken erkek daha çok gösterge ile yani cinsiyetini davranışsal olarak ortaya koyan bir davranışa sahiptir. Heilbrun'un cinsiyet rolünü öğrenme modeli kuramına göre cinsiyet rolünde ilk önce anne-baba model olarak alınır ve cinsiyet rolüne uygun davranımlar aile tarafından modelleştirilir. Kız ve erkek, her iki cinsiyetten de çocuklar, rollerini öğrenme sürecinde başta anneleri ile özdeşleşerek duygusal davranışla geliştirirler. Fakat babaları ile olan sonraki özdeşleşmede erkeklerin mantıksal davranışları kendi cinsiyet rolüne uygun olarak güçlendirmeleri beklenmektedir. Ancak Rabban'a göre erkek çocuklar, erkek rolünü daha çabuk kabul etmelerine rağmen kız çocuklar kendi rollerini daha geç benimsemektedirler. Çünkü kadınların değişen rolleri ve statüleri, kızların anneleri ile olduğu kadar babaları ile de özdeşleşme arzularını doğurmaktadır (KAVUNCU, 1987).

Sosyalizasyon sürecinde çevresel faktörler kadar "ebeveyn-çocuk etkileşiminde ailenin sosyal gücü de önemli bir faktördür. Örneğin modern toplumda fiziksel güçten ziyade sosyal olarak değerli olan güç, ekonomik ve sosyal güçtür" (MC CANDLESS, 1971'DEN AKT. ULUSOY, 2004). Alt sınıflarda, fiziksel güç ve hatta fiziksel güçle birleşen cinsel güç önem kazanmaktadır. Örneğin bu ortamda yetişen bir genç, çok kadınla birlikte olmayı, erkek çocuğuna sahip olmayı bu güçlerin kanıtı olarak görür. Genellikle bu sınıflarda, bunlar erkekliğin göstergeleridir. Özetle toplum içinde 'güce' atfedilen değer bağlamında çocuk sosyalize olmaktadır. (ULUSOY, 2004). Toplumsal cinsiyetin gözlemlendiği/inşa edildiği kişilik yapısı, rol örüntüleri, benlik algılamaları ve davranış kalıpları eğitim, aile, ekonomi gibi kurumlara etki etme potansiyeline sahiptirler ve bu kurumlara içerik kazandırabildikleri gibi, yine bu kurumlar tarafından süreklilik arz etmektedirler. Bu bağlamda aile kurumu, sosyal öğrenme kuramında belirtildiği gibi, toplumsal cinsiyet norm ve değerleri aracılığıyla bireyleri kontrol etmek ve değerlendirmek rolüne sahip öncelikli kurum olarak karşımıza çıkmaktadır, örneğin; "erkek gibi kadın", "erkekler ağlamaz" etiketlemelerinde olduğu gibi. Özet deyişle, doğumdan başlayarak (hatta doğum öncesinde cinsiyet tespitinden sonraki aşamadan itibaren) ebeveynler sürekli olarak çocuklarına "kız ve erkek olmalarına" göre davranırlar ve bu tiplermeye uygun bir beklenti içerisine girerler. Sosyal öğrenme kuramı, bakım tarzı, kıyafet ve oyun gibi

birçok alanda kız ve erkek çocuklara yönelik cinsiyet farklılıklarının doğumdan itibaren başladığı görüşündedir. Doğumdan itibaren ebeveynler, kıyafet renginin (kız çocuğu için pembe, erkek çocuğu için mavi renk tercihi) ve oyuncak türünün (erkek çocuğu için silah, araba, kız çocuğu için bebek, evcilik oyunu maketleri vs) seçiminden bebeğe hitap etme (uslu kızım, akıllı oğlum vs) şekline kadar her konuda cinsiyet farklılığına işaret eden davranışları uygularlar. Çocukların odalarıyla ilgili bir araştırma (POMERLEAU VE DİĞ., 1990'DAN AKT. WİTT, 1997), kızların odalarında daha fazla pembe renk, daha fazla oyuncak bebek ve el becerisine yönelik oyuncak olduğunu; erkeklerin odalarında daha fazla mavi renk, spor malzemesi, alet ve araç-gereç olduğunu ortaya koymuştur. Çocuk, daha bebeklik yıllarında iken ebeveyni sayesinde kadın ya da erkek olmanın ne anlama geldiği bilgisine ulaşır. Bu çalışmada yararlandığımız bilimsel literatürün büyük bir kısmı bu bilgiyi doğrulayıcı kanıtlar ileri sürmektedir. Buna göre farklı davranışlar kadın ve erkek tarafından zorlanıp şekillendirildiği için çocuklar çok erken bir zamanda toplumsal cinsiyete bağlı bir biçimlenme geliştirirler. Böylelikle kendi davranışı, toplumsal cinsiyet rollerinden biriyle uyum sağlayacak şekilde biçimlenmeye başlar. Yaşları 2 ila 3 arasındaki çoğu çocukta fark edildiği üzere toplumsal cinsiyete dayalı davranışlar, yaşamın ilk yılının sonları itibariyle gözlenmeye başlar (BASOW, 1990). "Çocuğun gelişen benliği ya da kavramı, onun maruz kaldığı çok sayıdaki düşünce, tutum, davranış ve inançların sonucudur. Çocuğu çevreleyen ve çocuğun içselleştirdiği bilgi, çocuğa aile ortamı içindeki ebeveyn-çocuk ilişkileri, rol modeliği, istenilen davranışların pekiştirilmesi ve ebeveynin takdir ya da kınamaları aracılığıyla ulaşır" (SANTROCK, 1994'DEN AKT. WİTT, 1997).

Ailede sosyalizasyon, rol modelleri aracılığıyla kız ve erkek çocuğun psiko-sosyal becerilerinin hangi yönde geliştireceği konusunda ebeveyne bir zemin hazırlar. Ancak burada belirtmemiz gereken husus, ideal roller ile aktüel olarak bireyin icraatı (gerçek rol) arasında (TAN, 1981'DEN AKT. ULUSOY, 2004) bir farklılaşmanın olabileceğidir. Başaran'ın (1992'den akt. HORTAÇSU, 2003) yedi-onbir yaşındaki Türk çocuklarının anneleriyle çocukların psiko-sosyal becerilerine ilişkin bir yaptığı çalışmanın sonucu, kız çocuklarının ev içinde, erkek çocukların ise ev dışında göreceli olarak daha özerk davrandıklarını ve yaş ilerledikçe cinsiyetler arasındaki farkın arttığını göstermiştir. Çoğunlukla annenin sorumluluğu ve gözetiminde yetişmenin sonucunda kız ve erkek çocuklar farklı benlik anlayışları, kişilik yapıları, davranış kalıpları ve rol örüntüleri geliştirirler. Kültürün yönelimindeki temel sosyalleştirme süreçlerinin asimetrik doğası, kız ve erkek çocukların kimlik oluşumundaki alt süreçleri de farklılaştırabilmekte, bu sayede cinsiyetçi ideolojinin de yeniden üretimi sağlanabilmektedir. Birçok sosyal bilimcinin çalışması göstermektedir ki, asimetrik ebeveynlik kurumu, kadın ve erkek kimliklerinin ve davranış kalıplarının oluşum sürecindeki farklılaşmaların temel kaynağı niteliğindedir.

Sosyal öğrenme kuramını izleyen çalışmalar (GALAMBOS VE DİĞ., 1990; SILVERN, 1977'DEN AKT. BASOW, 1990), cinsiyet farklılığına dayalı kalıplaşmış davranışlar ile bunlara ilişkin bilgilerin deneyim ve yaş ile birlikte (en azından belli bir yere-yaşa kadar) arttığı hususunda aydınlatıcı bulgulara sahiptir. Bir bireyin sahip olduğu cinsiyet tipllemeli özelliklerin ergenlik boyunca özellikle erkeklerde yaşla beraber artış gösteriyor gibi görünmektedir. Bussey ve Bandura (1984) ile Connor ve Serbin (1978)'in araştırma sonuçlarına (BASOW, 1990) göre aynı cinsiyet modellemesine yönelik bir eğilim; kreşten, ergenlik dönemi ve liseye doğru özellikle

erkek çocuklar için artış göstermektedir. Birçok davranıştaki toplumsal cinsiyet farklılıkları, farklılaşma deneyimlerini öne sürerek, ergenlik boyunca çocuklukta olduğundan daha belirgin görünmektedir.

2.2.2. Sosyal Rol Kuramı

Genel olarak “sosyal rol kuramı, kadınlarla erkekler arasındaki bütün davranışsal farklılıkların cinsiyet kalıpyargıları ve sosyal rollerle açıklanabileceğini ileri sürmektedir. Sosyal rol, toplum tarafından tanımlanan, bir sosyal kategorideki bireylerin hepsinden beklenen, öğrenilmiş tepkilerdir. Bütün toplumlarda, kadınlardan ve erkeklerden beklenen sosyal roller ve bu beklentilere uygun farklı davranış örüntüleri vardır. Örneğin çoğu kültürde çocukların sorumluluğu erkekler değil kadınlara verilmiştir” (DÖKMEN, 2004:81). Ebeveynin, içinde yaşadığı kültürün özelliklerine bağlı sosyo-kültürel deneyimleri çocuğa aktarıldığı gibi aynı şekilde ait olunan sosyal sınıfın şartları da çocuğa yönelik cinsiyet rolü tutumlarının benimsenmesinde ve bununla ilgili uygulanan sosyal kontrol mekanizmalarının belirlenmesinde etkili olur.

Sosyal rol kuramının sosyolojideki en önemli temsilcisi olan yapısal-işlevselci kuram, cinsiyet farklılaşmasını, modernleşme ile birlikte yaşanan uzmanlaşma sürecinin bir sonucu ve gereği olarak görürler. Bu kuramcılara göre cinsiyet rolündeki farklılaşma, toplumsal işbölümünün modernleşmesine paralel olarak yaşanan kaçınılmaz bir süreçtir. “Ailedeki cinsiyet rolü farklılaşması, bileşimi ne olursa olsun, sosyal etkileşimin tüm sistemlerinde olan temel bir farklılaşma biçiminin örneğidir” (PARSONS VE BALES, 1955). Cinsiyet farklılıklarını derinleştiren sosyal rollerin kadına ve erkeğe uygun olarak tanımlanması ve kesin çizgilerle ayrıştırılmasıdır. Sosyal rol kuramcılarının değindiği bu ayrımlaşmanın kaynağında biyolojik ikilik düşüncesi yatmaktadır. Buna göre toplumsal rollerin zamanla belirlenmiş olması ve cinsiyet farklılıklarına yol açması, biyolojik farklılıkların sayesinde gerçekleşmektedir. Parsons ve Bales (1955)’e göre biyolojik cinsler arasındaki rol ayrımının temel açıklaması şu olguya dayanmaktadır: Çocuk doğurma ve bakımı anne ile küçük çocuk arasındaki ilişkinin birincilliğini oluşturur ve dolayısıyla bu biyolojik işlevlerden muaf olan erkek buna alternatif olan araçsal yönde uzmanlaşmalıdır.” Görüldüğü üzere “sosyal rol kuramı, cinsiyet farklılıklarına yol açan genetik özelliklerin önemini görmezden gelmemektedir. Erkeğin fiziksel olarak daha iri ve güçlü olması, kadının çocuk doğurması ve emzirmesi önemlidir; çünkü bunlar kültürel inançlar, sosyal kurumlar ve ekonominin talepleri ile etkileşerek toplum içinde işbölümüne yol açmış; bu da psikolojik cinsiyet farklılıklarına neden olmuştur. Farklı sosyal roller oynamak zorunda kalan kadın ve erkeğin, bu rollere uyum sağlarken belirli beceriler geliştirmeleri gerektirmiştir. Örneğin. Kadın yemek pişirmeyi, erkek ücret getiren becerileri öğrenmiştir. Yemek pişirmek gibi ev içi işlerle uğraşan kadın diğer insanlarla ilgili olmak, dostça davranmak gibi özellikler geliştirirken erkek, ‘çalışan’ rolünde daha bağımsız ve atılgan davranış örüntüleri geliştirmiştir” (DÖKMEN, 2004).

Çocuğun cinsiyet rolü ve öz cinsiyet kimliğe ilişkin sosyalleşmesinde, ailenin sınıfsal pozisyonu (eğitim, meslek, gelir durumu, tüketim alışkanlıkları vs.) ile aile içinde sosyal rollerin farklı organizasyonu etkili olmaktadır. Örneğin, rol sistemi açık

oldukça birey kendi rolünün icrasında daha hürdür. Açık iletişim rol sistemi olan ailelerde roller bireyin kişisel niteliklerine göre tanımlanmaktadır. Kapalı iletişim rol sistemi olan ailelerde ise yaş ve cinsiyet rollerin parametreleridir. Böyle ailelerde üyelerin rolleri, kişisel özelliklerinden daha çok sosyal olarak onaylanmış pozisyonlara göre tanımlanır” (ULUSOY, 2004). Eşitlikçi cinsiyet anlayışına sahip ailelerde çocuğun yetiştirilmesinde daha çok kişisel niteliklerin ön plana çıkarıldığı söylenebilir. Buna karşılık asimetrik cinsiyet anlayışına sahip ailelerde çocuklara, geleneksel değerlerin onay verdiği pozisyonların model olarak sunulduğu görülmektedir.

2.2.2.1. Toplumsal Değişme Süreci ve Ailede Cinsiyete Dayalı İşbölümünde Farklılaşmalar

Denge ve iktidar görüşünden hareket eden yapısal- işlevselci perspektifte aile kurumu, toplumsal düzenin temel güvencesi ve toplumsal dengenin temel unsuru olarak kabul edilir. Bu amaçla, gelişmekte olan ve gelişmiş/sanayileşmiş toplumları gözlemleyen yapısal- işlevselciler, düzenin sürekliliğinde cinsiyet rolü farklılaşmasının gerekli olduğunu ileri sürerler. Talcott Parsons tarafından cinsiyet rollerine ilişkin sosyolojik analizin en önemli parçası aile yapısıdır (CONNELL, 1998). Onun ilgi odağı modernleşmenin tipik ürünü olan çekirdek aile ve bu ailede kadın ve erkek tarafından üstlenilen rollerin istikrarlılığıdır. Parsons, kadının biyolojik üretiminden kaynaklanan biyolojik anneliğinin sadece kadın cinsiyetine özgü olmasından ötürü, onun özel alanda dışavurumsal rolde uzmanlaşması gerektiğini savunmaktadır. Kadının dışavurumsal rolde uzmanlaşmasının bir diğer nedeni, çekirdek ailenin izolasyonudur. Parsons ve Bales (1955)'e göre, çekirdek ailenin izolasyonu annelik rolü sorumluluğunu yetişkin kadına verir ve kadının yetişkin kız kardeşlerinden ve diğer kadın akrabalarından yardım almasını önler; daha da ötesi evde eş-babanın olmaması, kadının zamanının büyük kısmında çocukların birincil sorumlusu olmasını gerektirir. Bu sorumluluk, erkek çocuk sayısının az olmasına ve ev idaresine yardımla azaltılabilir, ancak kadını bu sorumluluktan kurtarmaz.

Parsons'ın aile analizi, özellikle de “dışavurumsal” (expressive) ve “araçsal” (instrumental) roller arasındaki ayrımı, 1950'ler ve 1960'larda Amerikan toplumunun gösterdiği muhteşem büyümede yerini alan muhafazakar bir cinsiyet sosyolojisinin temelini (CONNELL, 1998) atmıştır. Parsons, bu düzenin sağlanmasının gerekli ön koşulu olarak, ailede eşlerin birbirini tamamlayan ve uzmanlaşmış rollerine değinerek, erkeğin araçsal rolü (aileye mali destek sağlamak), kadının da dışavurumsal (ev kadınlığı ve çocuk bakımı ile ilgilenmek) rolü üstlenmesi gerektiği üzerinde durarak, cinsiyet hiyerarşisinin varlığını gündeme getirmiştir. Parsons'ın yaptığı araçsal – dışavurumsal rol ayrımı, Segal (1992)'in verdiği bilgilere göre küçük gruplar üzerinde yaptığı incelemelere dayanmaktadır ve sonradan 1950'li yıllardaki aile ve toplumsal sistem üzerine geliştirilen kapsamlı bir perspektifin temelini oluşturmaktadır. Bu rol ayrımı, aynı zamanda toplumsal dengesinin sağlanması için, Parsons tarafından ileri sürülen “farklılaşma” ve “uzmanlaşma” süreçlerinin de bir bakıma merkezî odağı olma özelliğini taşımaktadır. Öyle ki, eşlerden birinin bir diğerine ait olan rolü üstlenmesi ya da kendi rolünü yerine getirememesi, beraberinde total bir istikrarsızlığı getirecektir: “Bu rollerden sapma meydana

geldiğinde veya roller büyük oranda örtüştüğünde aile sistemi geçici bir dengesizlik durumuna girer. İşlevselcilere göre, sistem sonunda denge durumuna geri döner, ancak geleneksel cinsiyet rolleri izlenirse, bu tür bozukluklar hiç meydana gelmez. Örneğin, işlevselciler, cinsiyet rolünün belirsiz olmasının boşanmadaki başlıca unsurlardan biri olduğunu savunur” (LİNDSEY, 1990).

Toplumda işlerin salt teknik olarak cinsler arasında bölünmesini ifade etmekten öte bir anlama tekabül eden, ‘ayrıcılık’ ve ‘ayırdedilme’ yapıları yaratan, hükmetme ve hükmedilme ilişkilerinin kuvvetlenmesine yardım eden bir mekanizma (MOLYNEAUX 1979’DEN AKT. ECEVİT, 1993) olarak tanımlayabileceğimiz cinsel işbölümü, annelik ve ev kadınlığı ideolojilerinin içselleştirilmesi yoluyla toplumda “kadının rolü” ve “erkeğin rolü” gibi dikotomik tanımlamalarla sözünü ettiğimiz doğallaştırma mantığını bütün kurumsal yapılara yaymıştır. Konu ile ilgili tarihsel-sosyolojik araştırmalar, bu işbölümünün temellerinin toplumun temel üretim birimi olan ailede atıldığı yönünde bir sonuca dikkat çekmektedir. Toplumda rollerin “doğal” olduğu inancının yerleşiminde siyasal, ekonomik ve kültürel yapının etkileşimde varlık gösteren cinsel işbölümü mantığının ve buna ilişkin ideolojileştirmelerin (annelik ideolojisi ve ev kadınlığı ideolojisi) katkısı bilinen bir gerçektir. Şüphesiz bunda işlevselci kuramda olduğu gibi aileye ilişkin kuramsal yaklaşımların da payı büyüktür. İşlevselci kuramın en önemli temsilcisi T. Parsons (1972; 1959; PARSONS VE BALES, 1955), cinsiyet rollerindeki farklılaşmayı, modernleşme sürecinin bir sonucu olarak değerlendirmiş, bir bakıma “sabit ve değişmez” kıldığı rol kuramında erkek egemen bilim anlayışının da bir örneğini sergilemiştir. Ona göre, farklılaşma sürecini yaşayan çekirdek aile işlevsel düzeni sürdürmek ve modernleşme sürecine uyum sağlamak amacıyla ev içi ve ev dışı alanda rol ayrımına gitmiş, kadın ve erkek rollerini buna göre tanımlamıştır. Ailenin düzeni sağlayan bu ayrım doğrultusunda kadın dışavurumcu/sosyo-duygusal rolleri, erkek ise araçsal rolleri yerine getirmekle yükümlüdür. Buna göre erkek aileye mali-ekonomik destek sağlama yönünde, kadın ise ev işleri ve çocuk bakımında uzmanlaşacaktır. T. Parsons’ın aile analizi, özellikle de “dışavurumsal” (expressive) ve “araçsal” (instrumental) roller arasındaki ayrımı, 1950’ler ve 1960’larda Amerikan toplumunun gösterdiği muhteşem büyümede yerini alan muhafazakar bir cinsiyet sosyolojisinin temelini (CONNELL, 1998) atmıştır.

Sanayileşme ve kentleşme sürecinin hız kazanmasıyla birlikte toplumsal yapıda merkezi bir konuma sahip olan ve “modern toplum için hem bireysel ihtiyaçlara yanıt veren hem de daha geniş toplumsal sistemin gereklerini karşılayan çok elverişli” (WILSON, 1985) bir kuruma dönüşen modern ailenin organizasyonunda ve yerine getirdiği işlevlerde değişiklikler meydana gelmiştir. Örneğin, eğitim kurumu, aile kurumunun üstlendiği çocuğun yetiştirilmesi işlevini gerçekleştirebilecek bir organize nitelik göstermiştir. Aynı şekilde ekonomi kurumu da aile içi mesleki organizasyonun esnekleşerek baba-oğul arasında süregelen mesleki rol aktarımının kırılmasına yol açarak, ailenin “ekonomik destek sağlama” işlevini üstlenmesinin sonucunda, hem kamusal alanın giderek erkeksi özellikler taşımasına yol açmış, hem de aile içi rol farklılaşmasını hızlandırarak toplumsal yapıda cinsiyet organizasyonunun “rol” bağlamında köklü bir ayrışma yaşamasına neden olmuştur. Aynı şekilde teknolojik gelişmelere paralel olarak ev araç-gereçlerindeki yeniliklerin ev içi kullanımı, kadının ev içi gündelik uğraşlarına ayırdığı zamanı kısaltmış, bunun

neticesinde ailenin yeniden üretim işlevinin de içeriğinde değişikliklerin yaşanmasına neden olmuştur. Bu gelişmelere dikkati çeken Parsons (1972), “Age and Sex in the Social Structure of the United States” adlı çalışmasında kadının ilgilendiği ev içi uğraşları ve ev işlerini bir çeşit “pseudo (uydurma-yapmacık)- meslek” olarak nitelendirir. İşlevselci kuramın temsilcilerinden William F. Ogburn, ailenin işlevlerinden sevgiye yönelik olanın dışındaki bütün işlevlerin aktarıldığına değinirken, Parsons da makroskopik düzlemde ailenin neredeyse tamamen işlevsiz kaldığını (WINCH, 1963) belirterek benzer bir argüman ileri sürmüştür.

Günümüzün modern toplumlarında, sosyal devlet hizmetlerinin ve normlarının işlemesi neticesinde sadece “sosyalleşme ve yetişkin kişiliğinin oluşturulması ve istikrarlılığı gibi temel işlevler” (WILSON, 1985) üzerinde odaklanıp, farklı kurumlara farklı işlevlerini devreden modern ailede, halen annelik rolüyle kadın, aile içi etkileşim örüntülerinin devamlılığında bir denge unsuru konumundadır. Öyle ki; işlevsel açıdan “bu konum toplumsal sistemin istikrarlılığının ve dengeli işleyişinin bir ön gerekliliğidir” demek yerinde bir tespittir. Nitekim Parsons ve Bales (1955), “Family, Socialization and Interaction Process” (1955) adlı çalışmalarında dışavurumsal rolün “üyeler arasında birleştirici bağların devamını ve bileşenlerini oluşturan birimlerin gerilim düzeylerinin ve örüntülerinin düzenlenmesini” içerdiğini belirterek annenin aile içindeki dışavurumsal rolünün önemine değinmişlerdir. Aynı şekilde John R. Seeley ve arkadaşları, “Crestwood Heights” (1958) adlı çalışmalarında incelemelerini yürüttükleri üst-orta sınıf banliyölerinde özellikle de uzman mesleklerde çalışan bazı baba-eşlerin evlerini ‘duygusal sığınak’ olarak kullanmayı arzu ettiklerini gözlemlemişlerdir, bu yazarlara göre, anne-eş de ‘ailenin duygu merkezi’ konumundadır (WINCH, 1963).

Toplumsal “eylemi veya toplumsal sistemlerdeki rolleri sınıflandırma araçları olarak” (POLAMA, 1993) örüntü değişkenleri kavramını geliştiren Parsons, dikotomik özellik gösteren beş tür örüntü değişkenini bir alt sistem olan ailenin de fonksiyonel çözümlemesinde kullanmıştır. Aile içindeki rol farklılaşması esas alındığında her örüntü değişkeninin içerdiği dikotomilerin farklı cinsiyetlere karşılık geldiği görülmektedir. Parsons’ın çözümleme araçları olarak kullandığı örüntü değişkenleri aşağıdaki sunulan beş dikotomik durum açısından “kişilik sistemlerini, kültürel ve normatif toplumsal sistemleri sınıflandırmaktadır:

- “1. Duygusallık (kadınlar) ve duygusal tarafsızlık (erkekler), bireysel zevklerin ertelenmesi ya da harekete geçirilmesi ile ilgilidir.
2. Yaygınlık (erkekler) ve belirlilik/sınırlılık (kadınlar), ilişkilerin sınırlı ya da geniş kapsamıyla ilgilidir.
3. Evrensellik (erkekler) ve özgüllük (kadınlar), genel standartların ya da duruma özgü standartların kullanılmasıyla ilgilidir.
4. Başarı (erkekler) ve nitelik (kadınlar), insanların ne yapabildiklerine göre ya da kim ve ne olduklarına göre nitelendirilmesiyle ilgilidir.

5. Bireysel yönelim (kadınlar) ve kolektif yönelim (erkekler), kişisel çıkarların ya da paylaşılan çıkarların önceliğiyle ilgilidir” (LİNDSEY, 1990).

Toplumsal işbölümünün hem nedeni hem de sonucu olarak görebileceğimiz toplumsal cinsiyet rollerinin norm ve değerler yoluyla içselleştirilmesi sonucunda, “toplumun rol öğrenme baskıları yoluyla küçük kızları hizmet etmeye, boyun eğmeye ve başarıdan korkmaya, küçük oğulları ise toplumsal başarı, güç ve iş gerçekleştirmek için gerekli ve bilinçli niteliklere sahip olmaya” (SEGAL, 1990) koşullandırması, yaratılan cinsiyet farklılıklarının aynı şekilde kişilik özelliklerinin de farklılaşmasına yol açtığını bize göstermektedir. Nitekim Parsons’a göre, “insan kişiliği toplumsal nesnelere içselleştirilmesinden oluşmuş bir sistemdir ve bu yapı toplumsal nesnelere arasındaki farklılaşmayı yansıtan içselleştirilmiş bir farklılaşmadan doğmaktadır” (SLATER, 1990).

1930’lu ve 1940’lı yıllarda sosyoloji literatürüne giren rol kavramı, ilk kez Parsons tarafından sistematik bir biçimde geliştirilmiş ve toplumsal işbölümünün temelinde toplumsal cinsiyet farklılıklarının açıklanması amacıyla kullanılmıştır. Biyolojik, fizyolojik, psikolojik ve kültürel farklılıklar ile toplumsal cinsiyet rolünün içeriği arasındaki ilişkiye değinen farklı kuramcılarının, söz konusu farklılıkların önceliklerinin analizinde değişik yaklaşımları benimsemiş olmaları (örneğin, kadın ya da erkeklerin rollerinin belirlenmesinde biyolojik yapıya öncelik tanıyan sosyobiolojik yaklaşımlar ya da çocuğun, aynı cinsiyetle özdeşleşmesi yoluyla rolleri içselleştirdiğini savunan psikanalitik yaklaşımlar, ya da söz konusu rollerin biyolojik kökenli olmayıp, iktidar boyutuna dikkati çekerek kültürel kökeni ön planda tutan kültürel-feminist yaklaşımlar), sosyal bilim literatüründe geniş bir yelpazede ayrılan farklı cinsiyet rolü teorilerinin doğmasına neden olmuştur. Bu yaklaşımların benimsenmesi iki handikapı beraberinde getirmektedir: Bunlardan ilki, rollerin “insanların gerçekten yaptıkları şeyler mi, yoksa sadece yapmaları beklenen şeyler mi?” (SEGAL, 1992) olduğu sorunu etrafında tartışılmalı çözümlenemeyen yarattığı çıkmazlar olup bu çıkmazlar, biyolojik ve psikolojik indirgemecilikten kendini kurtaramamıştır. İkincisi, bu indirgemeciliğin yarattığı belirsizlikler, daha doğrusu sağlıklı olmayan bilgi yığını literatürü, toplumsal cinsiyet olgusunun sosyolojik analizinin sadece cinsiyet rolü analizine indirgenerek açıklanabileceği kanaatini doğurmuştur. Oysa rol kavramı, toplumsal cinsiyetin analizinde kullanılacak kavramsal araçlardan sadece birini teşkil etmektedir denilebilir.

Toplum aileye, aileyi de bireye özellikle öncül kılan klasik-işlevselci kuramın etkisinden sıyrılan modern aile incelemelerinin ve eleştirel aile kuramcılarının, bir bütün ve sabit sistem arz ediyormuş gibi gösterilen ailenin uyum, birlik, düzen ve denge kadar aynı zamanda güç ve çatışma ilişkilerini de barındıran bir ilişkiler sistemini içerdiğini ileri sürmesiyle evlilik ilişkileri ve ebeveynlerin çocuklarla olan ilişkisine dair günümüz gelişmelerine de ışık tutan birçok çalışma gündeme gelmiştir. Çocukların modern ailelerde sadece ‘bağımlı’ kişiler oldukları görüşünü reddedenler, onların işbölümünde aktif bir rol oynadıklarını göstermişlerdir. P. Close ve R. Collins’e göre, çocukların ekonomik rollerinin tanınması ve kaydedilmesi gereklidir. (QUORTRUP, 1985’DEN AKT. ECEVİT, 1993). Bir diğer husus, annelik- babalık

rollerinin çocukla ilişkisinin yaşa bağlı bir değişkenlik göstermesidir. Çocuğun yaşı ilerledikçe ebeveynlik rolünün cinsiyete göre farklılaşması daha belirgin bir ayırım gösterir. Babanın ve annenin rolü, çocuğun cinsiyeti ve yaşına bağlı olarak farklılık gösterir. Şüphesiz ebeveynlerin sosyo-demografik nitelikleri ve kişilik özellikleri de bu süreçte belirleyici bir rol oynar.

Günümüz sanayi toplumunda kapitalist üretim ilişkisinin de katılaştırdığı “ev kadını” olarak bilinen ücretsiz aile emekçiliğinin içselleştirilmesinde ve doğallaştırılmasında annelik rolünün kültürel değerinin de yadsınamaz bir katkısı olmuştur. Ortner ve Whitehead’a (1982’den akt. ROSEN, 1993) göre, Türk kültürü aynı zamanda bir “annelik sistemi” olarak da tanımlanabilir. Kadın annelikle birlikte, akrabalık ilişkileri üzerinde söz sahibi olacak kadar önemli bir pozisyona ulaşır ve çevresinde sözü dinlenilir bir güce sahip olur. Anneliğin kültürel değeri ve ekonomik işlevi, çalışan kadının rol çatışmasını yaşamasına neden olduğu kadar ev kadınlığı işlevi ile bütünleşen bir rol yapısı sergilemesi kadının toplumsal kimliğinin ev merkezli olması yönünde bir etkiyi de beraberinde getirmiştir. Anneliğin içerdiği çocuk bakıcılığı işi, sadece kadının toplumla, yakın çevresi ve eşiyile değil, çocuklarının kendisiyle ve babalarıyla olan ilişkisini de belirlemektedir. Hatta duygusallık, şefkatlilik, anlayışlılık ve merhametlilik gibi birçok “dişil” olarak bilinen özellikler, kadının kişilik yapısıyla özdeşleştirilmiştir. Annelik ideolojisi ve ev kadınlığı, kadını eve bağımlı kılmakla yetinmemiş, çocukların yetişmesinden birincil derecede sorumlu tutmuştur. En önemlisi, ideal modeller sunan bu ideolojiler, kadın üzerinde gizil ve dışsal bir baskı yaratmakta ve psiko-sosyal çatışma ve gerilimler yaşamasına neden olmaktadır. Oysa Telsiz’in (1996) tespitine göre bazı babaların, çocuklarıyla ilgili konularda kendilerini bilgisiz ve tecrübesiz görmeleri nedeniyle ebeveynlik sorumluluklarını annelere bırakmaları, onların çocuk üzerindeki etkilerini çok sınırlamakta ve baba olarak etkinliklerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Yaş ve cinsiyet statüsünün büyük önem arz ettiği geleneksel toplumlarda sosyalizasyon sürecinde kız çocuğu için “evlilik”, erkek çocuğu için de “iş/meslek” merkezi bir rol oynar ve ailede yetiştirilme sürecinde çocuğa rol edindirme bu doğrultuda ayrımsal bir çizgi kazanır. Fakat kente gelindiğinde modern iş örgütlenmesi ve örgütlenmiş eğitim mekanizması, bu rol çizgisinin esnekleşmesini zorlar ve ailede cinsiyete dayalı rol ayırımını görece de olsa değiştirme gücüne erişir. Kentleşme ile birlikte geleneksel sosyal denetim ağı esneklik kazanır. Ancak hemşehrlik bağının devamı bu esnekliğin sürdürülmesi yolunda engelleyici bir rol oynar. “Kapitalizm öncesi toplumlarda aile temel işlevlerini yerine getirirken üyeleri arasında işbölümünü düzenleyen bir hiyerarşik yapıya sahiptir. Ataerkil düzen diye anılan bu hiyerarşi sisteminde bireyler demografik özelliklerine göre belli roller oynar, aile içinde farklı konumlarda bulunurlar. Bireylerin farklılaşmasında rol oynayan demografik özellikler, cinsiyet, yaş, evlilik durumu, doğurganlık ve sağlık olarak özetlenebilir. Evlilik ve doğurganlık yoluyla kurulan akrabalık sistemi ve bu sistem içinde üyelerin birbirine yakınlık dereceleri de bireylerin hiyerarşideki konumlarının belirlenmesinde önemli rol oynar (ÖZBAY, 1984).

Sosyal rol kuramında en önemli süreç, toplumsal cinsiyet rollerinin oluşmasıdır. Böylece ‘ev kadını’ ve ‘ailesini geçindiren’ rolleri gereği kadın ve erkeğin özellikleri farklılaşır. Cinsiyet rolleri, cinsiyetlerin üretim işlerinden kaynaklanmaktadır. Cinsiyete özgü işleri yapmak için gereken özellikler cinsiyet kalıpyargılarını

oluşturmaktadır (DÖKMEN, 2004). Toplumsal cinsiyet rollerinin ev dışı ve ev içi alanda sanayileşmeye bağlı olarak ve kadının çalışma-egitim düzeyi durumuna göre nasıl değiştiği kadın ve erkeğin buna ilişkin algılamalarındaki farklılıkların nereden kaynaklandığı hakkında Batı'da ve Türkiye'de yapılan araştırmalara (THOMPSON VE WALKER, 1989'DAN AKT. İMAMOĞLU, 1993) göre kadının çalışmadığı ailelerde geleneksel cinsiyet rollerine uygun bir işbölümü sözkonusudur. Kadının çalıştığı ailelerde ise, kadının ortak gelire katkısı önemli ölçüde artmakta, erkeğinki göreceli olarak azalmaktadır. İlgili literatür erkeğin ev bakımına katılımının kadının iş yaşamına katılımının çok gerisinde kaldığını ve geleneksel kadın-erkek rollerindeki değişikliklere karşın, hala erkeğin para kazancı, kadınınsa ev bakımcısı rolünde algılandığını göstermektedir. Konumuz açısından bakıldığında evdeki bu tür algılama biçiminin, kız ve erkek çocukların rol ediniminde ebeveynler tarafından bir rol şeması olarak kullanma olasılığının yüksek olacağı yönünde bir izlenim varlığını halen korumaktadır. Kanaatimizce, bu tür kalıplaşmış bir şemanın eşitlikçi yönde esneklik kazanması ancak uzman mesleklere sahip ve gelir düzeyi yüksek kadınların bulunduğu ailelerde mümkün olabilecektir. Geleneksel yönelimli cinsiyet rolü sosyalizasyonun egemen olduğu ailelerde ev işleri paylaşımına ilişkin öğrenme sürecinin cinsiyet ayrımı gözetilerek yapıldığı görülür. Bu tür ailelerde "kız çocuklar yemek pişirme ve çamaşırları yıkama gibi evsel işleri yapmaya meyilliyken, erkek çocuklar kızlara göre boyama ve çimleri biçme gibi evdeki bakım ve onarım işlerini yapmaya meyillidirler. Ev işlerini bu şekilde cinsiyete göre tayin etme çocukları, belli başlı işleri cinsiyetle bağdaştırmaya itmektedir" (WİTT, 1997).

Yapılan araştırmalar geleneksel toplumdaki ebeveynlik rolününün cinsiyete göre katı farklılaşmasında yine de bir kırılmanın yaşandığını belirtmektedir. En azından eski asimetrik değerlerin yerini artık eşitlikçi kültürel değerlerin aldığına yönelik bir eğilimin varlığı sözkonusudur. Özellikle yüksek eğitim düzeyi ve uzman mesleklerde çalışma faktörlerine bağlı olarak yeniden biçimlenen eşitlikçi cinsiyet rolleri, Harris ve Morgan'ın da (1991'DAN AKT. TELSİZ, 1996) belirttiği gibi, ebeveyn sorumluluklarının eşitlikçi paylaşımını gerektirmekte, bunun sonucunda ortaya çıkan yeni ebeveynlik kavramı, çocuk yetiştirmenin tüm yükümlülüğünü birlikte paylaşan anne ve baba imajı olmaktadır.

2.2.2.2. Ailede Sosyalizasyon ve Cinsiyet Kimliğinin Oluşumu

Biyolojik sistemin tek başına kişilik sistemini belirleyemeyeceğini belirten Parsons'a göre eğer böyle olsaydı insan, toplumsal sistemde var olmak için aileye ihtiyaç duymazdı. Aile, biyolojik bir organizma olan insana toplumsal bir kimlik ve kişilik kazandıran en temel ünitedir. Aile, sosyalizasyon süreci yoluyla bireyi topluma hazırlar. "Aileler insan kişiliği üreten fabrikalardır" tespitinde bulunan Parsons ve Bales (1955), ailenin iki temel işlevi olduğunu ileri sürer. İlk işlev, çocukların içinde doğdukları toplumun gerçekten üyeleri haline gelmesi için çocukların sosyalleştirilmesidir. İkinci işlev ise toplumun sahip olduğu yetişkin nüfusun kişiliklerinin istikrarlaşmasıdır. Ailenin iki işlevi sayesinde istikrarlık kazanan yetişkin kişiliği, ailede farklılaşan cinsiyet ile birlikte aynı zamanda mesleki rolleri de başarı ile sürdürülmesine yol açar. Parsons, bu noktada erkeğin kamu alanındaki görünürlüğüne dikkati çekerken, onun ailevi rollerini arka planda tutar. Buna karşılık kadının rollerini aile merkezli olarak belirler, kadının ev kadınlığı ve annelik rollerine

ağırlık verir. Ailenin yetişkinler açısından en temel toplumsal işlevi, evlilik statüsü yoluyla aile bireyleri ile aileye üye olmayan diğer bireyler arasında bir statü ayrımının ve esnekleşmiş ilişkiler sisteminin gerçekleşmiş olmasıdır. Öyle ki bu durum, ailedeki çocuklar için de farklı bir özellik taşımaktadır. Cinsiyet farklılığının bilincine ulaşan çocuklar aynı zamanda yaş statüsünün de farklılığını keşfedecekler ve anne-baba-çocuk ilişkisi temelinde ailede oluşan yaş ve cinsiyet ayrımının statü temelindeki ayrışmalarının bilincine varacaklardır. T. Parsons'un sosyalizasyon anlayışında iki önemli husus göze çarpmaktadır. Diğer bir deyişle onun için sosyalizasyon iki alt süreçle birlikte varlık gösterir. Birincisi, aile kişilik yapısının/sisteminin oluşumudur. İkincisi ise cinsiyete dayalı rol farklılaşmasının ebeveynler tarafından çocuğa öğretilmesidir. Parsons (1972)'a göre cinsler arasında en önemli farklılaşma ya da ayrım; giyim tarzlarından, dış görünüşlerinden ve davranış biçimlerinden çok, sorumluluklar ve beklentiler temelinde oluşan rollerin farklılaşmasıdır.

Parsons, sosyalizasyon sürecinde oluşan kimliği, kişilik sisteminin alt sistemlerinden biri olarak görür. Ona göre kişiliğe meşruiyet kazandıran norm ve değerler sistemidir. Bireyin eylemlerini yönlendiren bu normatif temeldir (ROCHER, 1975). Parsons, sosyalizasyon sürecinde kişilik ve cinsiyet kimliği gelişimini dört evrede ele alır. Bu evreler: 1. Oral bağımlılık evresi, 2. Anal evre, 3. Oedipal evre, 4. Adolesanlık evresi. Ona göre bu evreler birbirini yumuşak ve sürekli olarak izlemez. Aksine sosyalizasyon düzensiz bir yapıda ilerler ve kişi çoğu zaman istikrarlı bir durumdan kriz durumuna geçer. (ROCHER, 1975). Yani evreler arası geçişler bazen krizlerle sonuçlanır. Parsons ve Bales (1955:49), Freud'un birincil özdeşleşme sürecinde yer alan "anne-çocuk kimliği"ni özgün olarak sosyo-kültürel düzeyde bir etkileşim sistemi olarak yorumlamaktadırlar. Oral evre öncesinde, anne ile çocuğun daha radikal ve özel anlamda "bir olarak hareket ettikleri" düşünülebilir. Oral bağımlılık evresine erişilinceye kadar çocuğun herhangi bir sosyal sisteme entegre olduğundan söz edilemez. Çocuk, sosyalleşmediği için sadece bir organizmadır. Annesi için çocuk, var olma sürecindeki kişidir. Anneyle kimlik, doğumda oluşmaz, aksine öğrenmenin bir ürünüdür.

Sosyalizasyon evresinin ikinci evresi olan anal evrede ise oral evrede başlayan bağımlılık ve özdeşleşme sürecinin artık yerini yavaş yavaş "farklılaşma" süreci alacaktır. Anal evrenin en önemli özelliği de, bu farklılaşmanın ilk dinamiklerini bünyesinde barındırmış olmasıdır. "Çocuğun anneye özdeşleşmesi oral evrede olduğu gibi tamamen değildir. Bu evrede çocuk kendisi ile annesi ya da ebeveynleri arasında bir ayrım yapar. Anne çocuk ilişkisi de artık tek yönlü değildir. Annenin artık ilişkiye katkıda bulunan tek taraf olmaması ve ilişkide 'karşılıklılığın oluşmaya başlaması bu evreyi sosyalleşme açısından önemli duruma getirir. Bu evre, ilk sosyal rolün ve aktörler arasında birbirini destekleyici rollerde etkileşimin öğrenilmesini içerir. Bu evreye önemli bir boyut katan bir diğer etken ise, anne-çocuk etkileşiminin temelini artık ilgi, bakım değil, sevgi oluşturmaktadır. Çocuk, annenin mimiklerine, sıcaklığına, duygusal güvene giderek artan oranda sembolik önem verir. Çocuk bu evrede sevgi duyguları geliştirir – bunlar çocuğun yaşadığı ilk gerçek sosyal duygulardır" (ROCHER, 1975).

Parsons'ın sosyalleşme evreleri arasında üzerinde ağırlıklı olarak durduğu ve cinsiyet rolü öğreniminin gerçekleştirildiği aşama olarak belirtebileceğimiz oedipal evredir. Parsons ve Bales (1955:78)'e göre, bu evrenin en önemli olayı, çocuğun cinsiyet rolünü üstlenmesinin ilk evresi olmasıdır. Ön oedipal çocuk cinsiyetsizdir, iki ebeveyninden cinsiyeti açısından farklılaşması henüz içselleşmemiştir. Cinslerin biyolojik farklılıkları bireyin sosyal açıdan kurumlaşan cins kategorilerinden birine girmesini sağlar. Bunlar aynı zamanda sembol işlevi de görür. Bu ilk evrede cinsiyet rolü total toplum üyeliği açısından değil, yalnızca ailedeki üyelik açısından yorumlanmalıdır. Ailenin ötesinde bu evrede yalnızca farklılaşmış olan “biz-olmayan” vardır. Daha geniş genel anlamda “erkek çocuk” ya da “kız çocuk” olmaya ilişkin uyum, bu evrede akran grubuna uyumu içerir: “Bu rol farklılaşması çocuğa, ebeveyn rolüyle sembolleştirilen özgül ve evrensel normları ve anne rolüyle ilişkilendirilen özelci modelleri gösterir. Ebeveyn rolünün iki farklı birime ayrılması sosyalleşmede önemli bir olaydır, çünkü bu noktadan sonra çocuk normlara ilişkin çok daha farklılaşmış bir algı geliştirir ve bu da kişiliğin iç yapısının daha ileri düzeyde farklılaşmasına katkıda bulunur. Bu süreç, çocuğun kendi cins rolünü keşfetmesiyle tamamlanır. Küçük erkek çocuğu, kendine uygulanan ancak küçük kız çocuklarına uygulanmayan davranışsal normlar olduğunu öğrenir. Bunu kız çocuğu da öğrenir. Bu, çocukla aynı cinsten olan ebeveynle olan özdeşleşme yoluyla öğrenilir. Ayrıca bu ebeveynler ve diğer yetişkinler tarafından ifade edilen rol beklentilerinin öğrenilmesiyle de gerçekleşir” (ROCHER, 1975).

Ancak oedipal dönemde kız ve erkek çocuğun farklı cinsiyetleri olduğunun bilincine varmaları ve buna ilişkin farklı norm ve rol beklentilerinin mevcudiyetini öğrenmeleri her ikisi üzerinde cinsiyet rollerinin öğrenilmesi ve cinsiyet kimliğinin edinimi aşamasında farklı etki ve sonuçların yaşanmasına neden olacaktır. Örneğin, erkek çocuğun birincil özdeşleşme sürecinden sonra anneye yaşadığı farklılaşma süreci ve babayla başlayan özdeşleşme sürecindeki deneyimler gerilim ve çatışma içerebilmektedir. Bunun en önemli nedeni, babanın zamanının büyük çoğunluğunu aile dışı alanda yaşamasından dolayı, erkek çocuğun rol modeli nesnesi olarak benimsediği babasıyla doğrudan bir etkileşim yaşamasından mahrum kalmasıdır. Babanın anne gibi sürekli aile içi alanda bulunmaması çocuğun erkeksi özellikleri nasıl alacağı ve nasıl bir araçsal rol modeli benimseyebileceği noktasında sıkıntıların yaşanmasına neden olabilmektedir. Oysa aynı durum kız çocuğu için geçerli değildir. Kız çocuğunun oedipal öncesi dönem gibi benzer bir özdeşleşme sürecini annesiyle oedipal kriz döneminde de yaşaması gerilimleri azaltacaktır. Çünkü kız çocuğu annesi ile sürekli ve doğrudan bir etkileşim olanağına sahiptir ve aynı cinsiyeti paylaştığını fark ettiği annesini model olarak benimseyerek, kadınsı özellikleri taklit etmesi ve dışavurumsal rol modelini içselleştirmesi daha az gerilimli ve uyumlu bir süreçte gerçekleşmiş olacaktır. Parsons (1959)'a göre, kız çocuk fiziksel bakımdan yetenekli hale gelir gelmez yetişkin kadınsı rolünde çirak olmaya başlar. Kızların oyun faaliyetlerinin yemek, dikiş, bebekle oynama gibi eylemleri içermesi ilginçtir. Bu faaliyetler çocukların annelerinin doğrudan taklit edilmesidir. Ancak erkek çocuk yanında babasını bulamaz; buna ek olarak özellikle orta sınıflarda ve alt sınıflarda babanın bir ofiste çalışmak ya da karmaşık bir makineyi kullanmak gibi yaptığı işleri çocuğun anlaması zordur. Erkek çocuk için farklı cinsiyeti ve statüyü temsil etmeye başlayan annenin, erkek çocuğun özdeşleşme sürecinden sonraki farklılaşma evresinde “erkeksi” özellikleri ayırt edip içselleştirmesinde doğrudan bir rolü vardır.

Anne, aile içinde bu işleviyle bir bakıma erkekliği yapılandırmak noktasında babaya yardımcı olma gibi önemli bir pozisyona da sahip olmaktadır denilebilir. Hatta anne sahip olduğu işlevinin sonuçlarını da erkek çocuğun davranışlarını gözlemleyerek, erkeksi ölçütlere göre yeniden yorumlandırır ve bu yönde olumlu ya da olumsuz davranış sergiler.

Oedipal evreden adolesan evreye geçiş sürecinde cinsiyet kimliğinin edinimi ve rollerin üstlenmesi kız ve erkek çocuklar için farklı sonuçlar doğurmaktadır. Bu dönem erkek çocuğun kadınsı özellikleri reddettiği ve erkeklik özelliklerini içselleştirdiği aktif bir dönemdir. Bu evrede her iki cinsiyet, cinsiyet temelinde farklılaşmış normları benimser ve uygular. Parsons (1959)'ın verdiği bilgilere göre, "erkek çocuklar bu döneme girdiklerinde davranışlarında 'zorlayıcı/baskıcı erkeklik' (compulsive masculinity)" görülür. Bu dönemde erkek çocuklar kızlarla ilgili herşeyi reddeder: 'Kız gibi (sissy)' diye çağrılmak erkek çocuklar için en kötü hakarettir. Erkek çocuklar spora ilgi duyar. Ayrıca erkek çocuklar erkeklerin kadınlar üzerinde en ilkel ve açık avantaja sahip olduğu şeyleri tercih eder. Daha da ötesi erkek çocuklar duyguların ifade edilmesinden rahatsızlık duyar; erkek çocuk katı olmalıdır. Bu evrensel örüntü, reaksiyon oluşumunda kendini gösterir. Bu sadece erkeksi yapının değil, büyük oranda kadınsı özdeşleşmeye karşı savunmanın sonucudur.

Parsons'a göre, cinsiyet rollerinin öğrenilmesinde, içselleştirilmesinde ve özellikle adolesan döneminde gerçekleştirilmesinde eğitimin önemli bir katkısı bulunmaktadır. Eğitimin derecesi, sosyalleşmenin içeriğini etkilemekte ve bireylerin sosyalleşmesinde farklı deneyimlerin yaşanmasına neden olmaktadır. Hatta Parsons, eğitimin, kişiliğin olgunlaşmasında, farklılaşmasında ve sosyalizasyon sürecindeki önemli etkisi nedeniyle üniversite eğitiminin alındığı dönemi, "sosyalleşmenin beşinci evresi" (ROCHER, 1975) olarak nitelendirmektedir. Parsons (1972), adolesanlığa geçişle birlikte cinsiyet rollerinin simetrisini bozan bazı yeni özelliklerin ortaya çıktığını belirtmektedir. Erkeklerin tam tersine, kızların yetişkinler tarafından korunması ve yönlendirilmesi değişimin önemli göstergelerinden biridir. O'na göre, eşitliği bozan bu göstergenin yaygınlık kazanması, cinsiyet rolü farklılaşmasının önemini göstermektedir. Adolesanlıkta, yaş derecelendirme ve cinsiyet rolü unsurlarının oldukça karmaşık bir kombinasyonunu içeren bir dizi örüntü ve davranış ilk kez gelişmeye başlar. Bu gelişimin tümüne Parsons, "gençlik kültürü" adını verir.

Parsons (1972)'a göre, yetişkinlik evresinde cinsiyet rollerinin yapılanması için en önemli konu, sistem ile aile arasındaki karşılıklı ilişkilerdir. Belli anlamda aile statüsünün temeli eş-babanın statüsüdür. Bu statü, eşin bireysel nitelikleri ve başarılarıyla elde edilir. Öte yandan bu statü, direkt ve dolaylı olarak ailenin sosyal yapıdaki statüsünü belirler. Bu direkttir, çünkü meslek, prestij sembolü olarak sembolik öneme sahiptir. Bu dolaylıdır, çünkü aile gelirin birincil kaynağı olarak, eş-babanın meslekî statüsü ailenin yaşam standardını belirler. Meslekî statü toplumdaki cinsiyet rolleri yapısında var olan gerginliğin birincil kaynağıdır. Çünkü, kadının partner olarak evlilikteki rolü olumsuz etkilenir. Ortaklık, aile hayatına ve eş-anne ile eş-babanın beraber katıldığı enformal sosyal faaliyetlere indirgenir. Bunlar, kadının bir tür "pseudo (uydurma-yapmacık) meslek" olarak değerlendirilebilecek ev işlerini yapmasına yol açar.

Meslekî sistemin yalnızca bir parçasını teşkil eden meslekî rol, Parsons ve Bales (1955)'e göre, hem meslekî sistemde hem ailede bir rol olup aynı zamanda bunlar arasında "sınır rolü"dür. Ailenin statüsü, baba-eşin meslekî rolü sayesinde toplumsal sistemde belirlenir ve etkileşim süreci bu yolla oluşturulur. Parsons'çı bakış açısıyla, anne-eş ve çocuk, baba-eşin statüsü sayesinde "statü aktarımı" yoluyla toplumda bir konum edinir. Erkeğin araçsal rolü, sadece aileye ekonomik destek sağlamak değildir. Erkeğin meslekî statüsü, eşinin ve çocuklarının da gelirin ve sınıf statüsünün birincil kaynağıdır (PARSONS, 1972). Yine Parsons (1959), statü sisteminde aile statüsünün eşin/babanın mesleki statüsüne bağlı olduğunu ve bunun da birbiriyle ilişkili iki kanal yoluyla, "gelir düzeyi ve prestij" yoluyla gerçekleştiğini ileri sürer.

Sosyalizasyon ve rol edinimi ile ilgili analizinde çekirdek aileye odaklanan Parsons'ın, ebeveyn rollerinin farklılaşmasına ilişkin belirttiği kavramsal çerçevenin ana noktalarını şu şekilde özetleyebiliriz:

- “1. Aracı-dışavurumcu eksen” üzerinde rol farklılaşması çekirdek ailenin evrensel özelliklerinden biridir.
2. Ebeveynler arasındaki rol farklılaşması, çocuğun aynı cinsiyeti paylaştığı ebeveynle özdeşleşmesini kolaylaştırır.
3. Ebeveynler arası rol farklılaşması çocukta normal kişilik gelişimi için gereklidir” (SLATER, 1990).

Parsons'ın aile içi rol farklılaşmasına ilişkin kuramında başlangıçta önerdiği araçsal – dışavurumsal rol modelinde “erkeklerin – babanın sadece araçsal rolü, kadınların – annenin ise sadece dışavurumsal rolü gerçekleştirdiği” şeklindeki kesin ayırım, daha sonra Margaret Mead'in antropolojik araştırmalarında, “kadınların araçsal rol modelini de üstlendiğini” (POSTER, 1989) göstermesiyle esneklik gösterir. Parsons ve izleyicileri, “böyle bir verinin düşük düzeyde bir ‘farklılaşma’ veya ‘modernleşme’nin bulunduğu bir toplumu gerektirdiğini ileri sürerek, çekirdek ailenin ve söz konusu rol modelinin evrensel özellikler arz ettiğini vurgularlar, ancak sonraki çalışmalarında, rol modelinin temelindeki ana görüşün esneklediği ve çekirdek ailede araçsal rollerin çoğunlukla erkek-baba tarafından, dışavurumsal rollerin çoğunluğunun da kadın-anne tarafından gerçekleştirildiği argümanı dile getirilmiştir. Bu argüman, Parsons'ın sonraki izleyicileri tarafından ayrıntılı bir şekilde tanımlanmış ve benimsenmiştir.

2.2.3. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı

Sandra Lipsitz Bem'in temsilcisi olduğu toplumsal cinsiyet şema kuramı, “sosyal öğrenme ve bilişsel öğrenme kuramlarının temel görüşlerini birleştirmektedir. Özellikle cinsiyetleri ayrıştırmanın (tipleştirmenin/sex-typing) çocuğun kendilik bilgisi de dâhil tüm bilgiyi kültürün kadınlık ve erkeklik tanımlarına göre kodlamaya ve organize etmeye hazır oluşundan kaynaklandığını kabul eder. Bu bakımdan bilişsel gelişim kuramına benzer. Ayrıca bu cinsiyet şeması temelinde bilgi işlemenin toplumun cinsiyet ayrımcısı uygulamalarından da kaynaklandığını ileri sürer. Bu

bakımdan da sosyal öğrenme kuramına benzer. Sosyal öğrenme kuramı gibi cinsiyeti tiplendirme sürecinin öğrenilmiş olduğunu kabul eder ve dolayısıyla kaçınılabilir ve değiştirilebilir bir süreç olduğunu belirtir” (DÖKMEN, 2004). Toplumsal cinsiyet şema kuramı, bazı araştırmacılar tarafından toplumsal cinsiyete ilişkin ayrı bir açıklayıcı model olarak görülmek yerine daha çok bilişsel gelişim kuramının önemli ve ihtiyacı olunan bir revizyonu olarak görülür (RENZETTİ VE CURRAN, 1992). Bu kuramın en önemli özelliği, kadınlık ve erkeklik biçimlerinin inşa edildiği alan; kültürün özelliklerine yaptığı ana vurgudur. Kültürel alan, toplumsal cinsiyetin inşa edildiği temel desendir. Bu özellik, toplumsal cinsiyetin dinamik yönüne de işaret etmektedir. Diğer bir deyişle, bireylerin cinsiyete ilişkin kendilik algıları, öz cinsiyet kimlikleri, cinsel yönelimleri ve toplumsal cinsiyet rolleri, farklı koşul ve bağlamlarda değişkenlik arz edebilir.

Sosyal öğrenme kuramı, çocukları sosyal mesajların pasif alıcıları olarak resmeder. Bu kuramın bakış açısına göre sosyalizasyon, çocukların ebeveynler tarafından şekillendirildiği tek taraflı bir süreçtir. Ancak Sandra Bem’in ileri sürdüğü gibi çocukların kendi sosyal çevrelerinde varolan bilgiyi aktif şekilde değerlendirdiği yönünde kanıtlar da mevcuttur (RENZETTİ VE CURRAN, 1992). Hem bilişsel gelişim kuramı hem de toplumsal cinsiyet şema kuramı, aile ve kültürün etkisine yardım etmede aktif ve düşünen bir organizmanın önemine değinir. Toplumsal cinsiyete ilişkin bilgi, bir çocuğun gelişen bilişsel yapıları yoluyla filtrelenir (BASOW, 1990). Çocuğun ilk gelişimsel görevlerinden birinin sosyal çevrelerindeki gözlemler ve etkileşimler yoluyla aldığı bilgilerin mantığını anlamaya çalışmak olduğunu belirten bilişsel gelişim kuramcılarının göre çocuk bu olayı şema veya bilişsel kategoriler aracılığı ile başarır. Sandra Bem, bu durumu daha detaylı izah etmektedir: ‘Şema, bilişsel bir yapıdır, bireyin algısını düzenleyen ve yönlendiren bir bağlantılar ağıdır. Şema tahmini bir yapı olarak işlev görür, şema ile ilgili açılardan gelen bilgiyi aramaya ve uyarlamaya olan hazır halde işlev görür. Şematik bilgi işleme seçicidir ve geniş bir dizine uyarıcı yapı ve anlam yüklemesine olanak sağlar (BEM, 1983’DEN AKT. RENZETTİ VE CURRAN, 1992).

Toplumsal cinsiyet şeması, kadın ve erkek özelliklerinin algılanmasında ve bilginin işlenmesinde temel oluşturan bir çerçevedir. Kadın ve erkek arasındaki ayrımı vurgulayan bir kültür içinde büyüyen çocuklar kendileri ve diğerleri, hatta nesne ve olaylar hakkındaki bilgileri algıladıkları bu cinsiyet çağrışımlarına göre işlemeyi öğreneceklerdir (DÖKMEN, 2004). Toplumsal cinsiyet şeması, Bem’e göre “bir bireyin algısını düzenleyen ve yönlendiren bilişsel bir yapıdır. Böylece cinsiyet tiplendirmesi, kısmen benlik kavramının toplumsal cinsiyet şeması içinde uyarlanmasından kaynaklanır. Örneğin, bir çocuk, erkek çocukların genellikle ‘güçlü’, ‘büyük’, veya ‘cesur’ olarak tanımlandığını oysa kızların sıklıkla ‘iyi’, ‘hoş’ veya ‘şirin’ olarak tanımlandığını gözlemleyebilir. Bir çocuğun öğrendiği şey ise cinsiyetlerin sadece farklılık göstermediği, diğer yandan bazı özelliklerin bir cinsiyet için diğerinden daha uygun olduğudur. Birinin davranış ve öz niteliklerini gelişen toplumsal cinsiyet şeması ile karşılaştırarak bir birey, o kişinin yeterliğini değerlendirmeyi öğrenir. Bu yolla kültürel stereotipler, kendi kendini gerçekleştiren kehanetler haline gelir” (BASOW, 1990).

Cinsiyet içermeyen bir sosyalizasyonun olasılığı üzerinde duran Bem, cinsiyet ayrımı yapmayan bir sosyalleşme için iki yöntem önermektedir. İlki, ebeveynlerin

çocuklarının kültürel toplumsal cinsiyet mesajlarını almalarını olabildiğince geciktirip eş zamanlı olarak çocuklara kadınlar ve erkekler arasında sadece belirli anatomik ve yeniden yapılandırılabilir farklar olduğunu öğretmeleridir. İkincisi, ebeveynlerin çocuklara bilgiyi düzenleme ve anlama konusunda alternatif bir şema sunmalarıdır. Bem'e göre bir cinsiyet şeması yerine örneğin, ebeveynler 'gruplar içerisindeki bireylerin gözle görülür çeşitliliğini' vurgulayan bir 'bireyler şeması' ile yer değişikliği yapabilirler (RENZETTİ VE CURRAN, 1992).

Cinsiyet tiplemesi (sex typing), "kadın ve erkekleri yetişkin rolleri için sosyalleştirme yönünde farklı nitelik, faaliyet ve davranışların empoze edilmesi" (MACKİE, 1991) anlamını taşır. Diğer bir deyişle cinsiyet tiplemesi, "dünyayı kadın ve erkek olarak iki temel kategoriye ayıran ve bu yönde belli davranış, düşünüş, hareket, meslek, duygu v.s.nin bir toplumsal cinsiyete değil, diğerine uyduğunu öneren" Caroll ve Wolpe (1996) bir referans çerçevesi sunar. Sosyalizasyon sürecinde cinsiyet tiplemesi aracılığıyla belirli "kültürlerdeki kadınlar ve erkekler arasında yapılan ayrımları gözlemleyerek çocuklar yalnızca toplumsal cinsiyet rollerinin belirli bir içeriğini değil bunun yanında da toplumsal cinsiyet ile onun ayrımlarının önemli olduğunu öğrenirler. (BASOW, 1990). Cinsiyetle ilgisi olmayan şeyler bile kadınsı ya da erkeksi kategorisine sokularak işlenir. Örneğin, 'nazik', 'bülbul' gibi özellikler kadınsı kategorisine, 'atılgan' ve 'kartal' gibi özellikler de erkeksi kategorisine yerleştirilebilir. Cinsiyetleri tiplendiren/ayrıştıran bireyler, sadece ne kadar kadınsı ya da erkeksi olduklarına göre değil, ayrıca benlik kavramlarını ve davranışlarını cinsiyet temeline göre organize edip etmemelerine göre de birbirlerinden farklı görülmektedirler" (DÖKMEN, 2004).

2.2.3.1. Çocuğun Sosyalizasyonu: Toplumsal Cinsiyet Şemasının Algılanması ve Cinsiyet Tiplendirmesi

Toplumsal cinsiyet şema teorisine göre, bireyler sosyal dünyayı toplumsal cinsiyet şemasına göre algırlar. Bu yolla kadınlar ve erkekler, her tür bilgiyi, nesneyi ya da özellikleri cinsiyetlere göre ayrıştıran bilişsel dünyalarında kodlar ve dışsallaştırma yoluyla anlamlı kılarlar. "Kültürlerin çoğu dünya görüşlerini erkeklik ve kadınlık üzerine inşa ederler. Kimi kültürler, bu fikirleri almış ve erkeklik ve kadınlık davranış eğilimleri üzerine kurulmuş evren modelleri yaratmışlardır" (CAROLL VE WOLPE, 1996). Neredeyse bütün kültürlerde "biyolojik sebeplerin ötesine geçen ayrımlar" (BASOW, 1990) sözkonusu olsa bile bu ayrımların (giyim tarzları, konuşma ve saç stilleri, kullanılan dil, oyuncaklar, giysi renkleri, tüketim nesnelere, beğeni alanları, yemek yeme stilleri, beden dili ve kullanımı, mimik ve jestler, konuşma stilleri v.s.) inşa edildiği/edilişinde kullanılan toplumsal cinsiyet şemasının kültürlerarası farklılık ve çeşitlilik sergilediğini söyleyebiliriz.

Toplumsal cinsiyet, bilişsel gelişim kuramında olduğu gibi pasif bir konumda resmedilen çocuklar tarafından basitçe öğrenilecek bir şey değildir. Tam aksine çocuklar kendi sosyal dünyalarını aktif bir şekilde düzenleyecek bilişsel bir yetkinlik kapasitesine sahiptirler, ancak bu yetkinlik olanağı, çocuğun yaşadığı toplumun kültürüyle doğrudan ilintilidir. Toplumsal cinsiyet şemasının beslendiği temel desen, kültürdür. Bem (1983'DEN AKT. RENZETTİ VE CURRAN, 1992), bu hususu şöyle açıklamaktadır: Neredeyse tüm toplumlar, gelişen çocuğa toplumsal cinsiyet

hakkında iki hayati öneme sahip şey öğretirler. İlki, bilişsel şema olarak hizmet edebilecek cinsiyet ilişkili önemli bağıntılar ağı öğretirler. İkincisi, kadın ve erkek arasındaki ayrılığın insan deneyiminin her alanında yoğun ve yaygın etkilere sahip olduğunu öğretirler. Tipik bir Amerikan çocuk, örneğin ebeveynlerinin, öğretmenlerinin, akranlarının uygun davranış olarak tanımladığını cinsiyetin bir fonksiyonu olarak gözlemeden duramaz; oyuncaklar, kıyafetler, hobiler, işgücünün ev içindeki bölünmesi, cinsiyetin bir fonksiyonu olarak değişiklik gösterir.'

Aynı zamanda sosyo-kültürel bir süreç olarak adlandırabileceğimiz cinsiyet sosyalizasyonu aşaması, farklı sosyalizasyon ajanları vasıtasıyla bireylerin bir bakıma "cinsiyetlendirildiği" bir aşama olarak görülebilir. Ve bu süreçte cinsiyet kalıpyargılarını kullanmak suretiyle genel olarak her toplum, kadın ve erkek bireyin toplumca öngörülen kadınlık ya da erkeklik modellerine uygun bir biçimde sosyalleştirilmesini öngörür. Bu noktada belirtmemiz gereken önemli husus, bireye model olarak bir rehber niteliğinde sunulan kadınlık ve erkeklik biçimlerinin birbirinden kesin çizgilerle ayrılmadığıdır. Sözkonusu kadınlık ve erkeklik biçimleri de tıpkı cinsiyet grupları (kadın ve erkek) gibi kendi içerisinde saf-homojen değildir. Sosyalizasyon, cinsiyetlerin ayrıştırıldığı-tipleştirildiği dinamik bir süreçtir. Toplum, bireyin cinsiyetinin yaşamın her anında çok önemli olduğunu ve önemli bir fark yarattığını öğretir. Böylece toplum çocuğa cinsiyetle ilgili iki şey öğretir. Cinsiyetle ilgili çağrışımlar (toplumsal cinsiyet şeması) ve kadın erkek arasındaki ayrımın yaşamın her yönü ile yoğun ve yaygın bir ilişki olduğunu öğretir. Böylece toplumsal cinsiyetin diğer pek çok sosyal kategori üzerinde bilişsel bir önceliği oluşur. Kurama göre eğer toplum cinsiyete bağlı çağrışımlarını sınırlasaydı ve cinsiyet ayrımının işlevsel önemi üzerinde bu kadar ısrarla durmasaydı, çocuklar muhtemelen cinsiyetleri daha az ayırtıran bireyler olurlardı (DÖKMEN, 2004).

Toplumsal cinsiyete ilişkin çağrışımların etki derecesinin ve bireylerin toplumsal cinsiyet şemasını kullanma biçimlerinin farklı olduğunu belirten Bem, bu şemanın bütün bireyler tarafından aynı şekilde kullanılmadığı gibi bütün bireyler için de bunun bir zorunluluk olamayacağı görüşündedir. Diğer bir deyişle ona göre kadın ya da erkek bireyler, kendilik algılarını ve diğer hemcins ve karşı cins bireylerin algılanmasında kültürel düzenlemeleri içeren şemayı kullanmayabilirler, çocuğun sosyalizasyonunda da aynı şekilde bunun kullanılmaması mümkün olabilir, ancak Bem'e göre bunun gerçekleşmesi çok zor olacaktır/bir süreçtir. Bu zorluğu belirleyen kültürel yapının baskıcı ve dışsal yönünün varlığıdır. Kültürün bu işlevi aracılığı ile sosyalizasyon sürecinde "cinsiyetler arasında geniş ayrımlar yapılmasaydı çocuklar da böyle güçlü toplumsal cinsiyet şemaları geliştirmez veya onları kullanmazdı" (BASOW, 1990). Diğerlerine toplumsal cinsiyet etiketlerini erken dönemde (28 aylık öncesinde) uygulayan çocuklar, henüz insanları ve nesnelere hatasız olarak etiketlemeyen çocuklardan kendi oyuncak seçimlerinde dahi cinsiyet tiplmelidir; bu durum ise erken dönemde etiketleme yapanların zaten bir toplumsal cinsiyet şemasına sahip olduğunu ortaya çıkarır (FAGOT VE LEINBACH, 1989'DAN AKT. BASOW, 1990). Buna göre bir çocuğun erken dönemde toplumsal cinsiyet etiketlerini kullanıp kullanmadığı ailesinde toplumsal cinsiyetin ne kadar belirgin olduğu ile tahmin edilir. Örneğin, çocuğun ebeveynlerinin toplumsal cinsiyete uygun olanlara ne kadar önem gösterdiği gibi. Çocuklar büyüdükçe (4'lü yaşlarda) onların toplumsal cinsiyet şeması daha karmaşık hale gelir; toplumsal cinsiyet belirli davranışlar ve özelliklerle ilgiliymiş gibi görülür ancak epeyce katı ve kategorik bir yolla olur

(BASOW, 1990). “Hayatlarının erken döneminde çocukların düşünceleri genellikle somuttur. Diğer bir deyişle gözlemlerini ve deneyimlerini düzenlemede onlar basit ve açık ipuçlarına güvenir. Cinsiyet, kendisine açık ve net fiziksel çeşitli ipuçlarına sahip bir kategoridir; anatomi, saç uzunluğu, yüz şekli, kıyafet gibi. Çocuklar ilk olarak kendilerini etiketlemek için ve kendi benliklerini düzenlemek için şemayı kullanır. Daha sonra kişilik özelliklerini ve davranışları eril-erkeksi ve dişil-kadınsı olarak iki sınıfta düzenlemek çabasıyla diğerlerine uygularlar ve gözlemledikleri şeylere ya toplumsal cinsiyete uygun (iyi) veya toplumsal cinsiyete uygun değil (kötü) gibi değerler eklerler” (RENZETTİ VE CURRAN, 1992). Çocuklar dörtlü yaşlarda gözle görülür şekilde kalıpyargılıdır. Örneğin, “Eğer bir kız ise, yalnızca kadınsı şeyler yapmalıdır.” Sekiz yaş ve yetişkinlik esnasında toplumsal cinsiyet şeması, toplumsal cinsiyet ile ilgili olarak çağrışımlar ağını kurarak daha boyutlu hale gelir. Örneğin, “O bir kızdır, ancak sadece yaptığı şeyi görerek onun ne kadar kadınsı olduğunu söyleyebilirim” gibi. Bu noktada toplumsal cinsiyet şeması baskın halde toplumsal cinsiyet kalıbındaki kişisel özelliklerin sahipliği ile ölçülebilir. Cinsiyet tiplmeli bireyler için kalıpyargılı erkeksi ve kadınsı özellikler olumsuz anlamda bağlantılıdır, bu da erkeksilik ve kadınsılık için çift kutuplu yapıya sahip bir toplumsal cinsiyet şemasını gösterir. Cinsiyet tipli olmayanlar için stereotipik özellikler bağımsızdır, bu ise güçlü bir toplumsal cinsiyet şemasının yokluğunu gösterir (BASOW, 1990).

2.2.3.2. Sandra L. Bem’in Cinsiyet Rolü Envanteri ve Androjenlik

Sosyalleşme sürecinde bazı davranış eğilimleri, sosyal roller, kişilik özellikleri, beklenti ve sorumluluklar, neredeyse bütün toplumlarda cinsiyet farklılıkları gözetilerek kadına ve erkeğe özgü şekillerde kategorilendirilirler. Bu kategorilendirilme süreci, nihai noktada kendini cinsiyet kimliklerinde (kadınlık-erkeklik) somutlaştırır. Buna göre bireyler, gündelik yaşam ilişkilerinde karşılaştıkları davranışları ve özellikleri cinsiyete (kadına-erkeğe) uygun ya da uygun değil şeklinde değerlendirilirler. Şüphesiz sözünü ettiğimiz değerlendirilme sürecinde kültür temel anlamlandırıcı etken olarak rol oynar. Ancak bu noktada belirtmemiz gereken husus, biyolojik farklılıkların asla güç ve asimetrik içerikli olmadığıdır. Diğer bir deyişle, cinsiyetler arasındaki farklılıklara ilişkin değer tayin edici olan, aslında kültürün kendisidir. Carrigan ve diğ. (2002)’nin vurguladığı gibi “kuşkusuz, erkeklik ve kadınlığın biyolojik olguları önemlidir. İnsanların üremesi, cinsiyet/toplumsal cinsiyet sistemini tanımlayan şeyin önemli bir parçasıdır. Ancak biyoloji ile sosyal arasındaki ilişkinin yapısı konusunda her tür soru sorulabilir.” Kültürler, biyolojik farklılıkları erkeklik lehinde cinsiyete özgü normlar doğrultusunda anlamlandırır ve onlara sosyo-kültürel yapıda işlevsellik kazandırır. Örneğin, biyolojik açıdan kadına nazaran güçlü olan erkeğin toplumsal açıdan da gücü temsil ettiğine dair yaygın geleneksel inanç bunun göstergesidir. Gilmore’un deyişiyle “erkeklik bilmesinin yanıtı kültürdedir. Kültür belli bir şekilde biyolojik potansiyeli kullanır. Bu, erkeklik ve kadınlık arasında açık bir ayırım içerir. Toplumların büyük bölümünde erkeklik benzer şekilde tanımlanmaktadır. Bu da biyolojik farklılıkların benimsenen kültürel tanımları etkilediğini göstermektedir” (HARALAMBOS VE HOLBORN, 1995).

Cinsiyet rolleri ve buna göre şekillenen kişilik yapılarının aslında kadınlık-kadınsılık ve erkeklik-erkeksilik olarak asla birbirinden bağımsız olamayacağını ve

bunların sosyal gerçeklikte etkileşim halinde olduğunu savunmak için Sandra Bem, alternatif bir çözüm ve ölçek geliştirir. Birbirinden ayrı gibi görünen kadınlık ve erkeklik eğilimlerinin aynı kişilik yapısında bir arada bulunabileceğini belirten Bem, “androjen terimini hem aktif-araçsal özelliklerde hem de bakıcı-dışavurumsal özelliklerde yüksek puan alan kişileri” (BASOW, 1992) tanımlamak için kullanır. Androjenlik (androgyny), “kelime olarak Yunanca’da erkek anlamına gelen ‘andro’ ile kadın anlamına gelen ‘gyne’ kelimelerinin birleştirilmesinden oluşturulmuş bir terimdir ve geleneksel kadınsı ve erkeksi kategorilerine bir karşı çıkışın ve insanların hem kadınsı hem de erkeksi olabileceklerinin ifadesidir” (BEM, 1993’DEN AKT. DÖKMEN, 2004). Androjenlik yönünde bir cinsiyet tiplemesi, görece eşit miktarlarda hem kadın ve hem erkek olabilmeyi öngörür. Bu yönüyle androjenlik, değer verilen kadınsı davranış eğilimleri ile erkeksi davranış eğilimlerinin esnek bir bileşimi olarak tanımlanabilir. Androjen bir birey, uygun durumlarda kadın ya da erkek rolleriyle özdeşleşmiş davranışları sergileyebilmekte çok rahattır (MACKİE,1991). Bem’in androjenlik kavramı, eşitlikçi anlayışa dayalı alternatif bir cinsiyet sosyalizasyonunu öngören anahtar kavramdır denilebilir.

Sandra Bem, cinsiyet rolleri ve kişilik özelliklerine ilişkin dört çeşit kişilik yapısı olabileceğini ileri sürer: “Erkekliliği yüksek, kadınlığı düşük olanlar, kadınlığı yüksek, erkekliliği düşük olanlar, her ikisi de düşük olanlar (farklılaşmamış) ve her ikisi de yüksek olanlar (androgynous). Sıraladığımız kişilik yapıları, fiziksel ve biyolojik cinsiyetin farklılıklarından ziyade psiko-sosyal ve kültürel farklılıkların çeşitlenmelerinden ibarettir ve androjen olmak, asla Basow (1992)’ın da dikkat çektiği gibi kişinin cinsel oryantasyonunu göstermez. Androjenlik, kişinin cinsiyet kalıpyargılı davranışlar hakkındaki esnekliğinin derecesini gösterir. Yani bir birey, farklı psiko-sosyal ve kültürel koşulların etkisinde vücut bulan farklı durumlara ilişkin tanımlama ve tepki süreçlerinde erkeksi davranış eğilimleri (saldırganlık, agresiflik, hırslılık) gösterebileceği gibi kadınsı davranış eğilimlerini (itaatkârlık, duygusallık v.s.) de sergileyebilir.

Bem tarafından geliştirilen envantere (Bem Sex Role Inventory) üç alt envanter bulunmaktadır: Kadınsılık (K), erkeksilik (E) ve sosyal beğenirlik. Her ölçek 20 sıfattan oluşmaktadır. Toplum tarafından kadınlar için uygun özellikler olarak düşünülen 20 özellik K’yi, erkekler için daha uygun bulunan 20 özellik de E’yi oluşturmaktadır. Ne kadınlar için ne de erkekler için uygun bulunan, yarısı olumlu yarısı olumsuz toplam 20 özellik de sosyal beğenirlik ölçeğini oluşturmaktadır. Asıl değerlendirmeler K ve E ölçeğine göre yapılmaktadır; sosyal beğenirlik ölçek maddeleri bir nötr bağlam oluşturmak için ölçeğe dahil edilmiştir. K ve E puanlarından hareketle cinsiyet rolleri, kadınsı, erkeksi, androjen ve belirsiz-farklılaşmamış olarak dört gruba ayrılmaktadır. Toplum tarafından kadınsı olarak tanımlanan özelliklere (duygusal, anlayışlı, nazik, merhametli vb.) daha çok sahip oldukları belirlenenler kadınsı, toplum tarafından erkeksi olarak tanımlanan özelliklere (baskın, etkili, gözüpek, hırslı vb.) daha çok sahip oldukları belirlenenler erkeksi olarak nitelendirilmektedirler. Kadınsı ve erkeksi özellikleri birlikte yüksek düzeyde gösterenler androjen, bu iki grup özelliği düşük düzeyde gösterenler ise belirsiz olarak nitelendirilmektedirler (DÖKMEN, 2004). Sandra Bem tarafından Amerikan toplumu için geliştirilen envantere yer alan 60 maddenin bireyler tarafından “dikkatli okunarak 7 dereceli değerlendirme ölçeğine göre (1. Bana göre kesinlikle doğru değil, 2. Bana göre genellikle doğru değil, 3. Bana göre bazen doğru, 4. Bana göre

arasına doğru, 5. Bana göre çoğunlukla doğru, 6. Bana göre genellikle doğru, 7. Bana göre her zaman doğru) kendilerini tanımlamaları istenmektedir. Bireyin erkeklik, kadınlık ve sosyal beğeni ölçeği puanları ayrı ayrı toplanıp ortalamaları alınarak kadınsı, erkeksi ve sosyal beğeni özelliği puanları elde edilmektedir. Kadınsı ve erkeksi özelliği puanları kadınlık ve erkeklik ölçeğinin frekanslarında ortancanın üzerinde ise birey androjen, her ikisinde de ortancanın altında ise belirsiz cinsiyet rolü yönelimine sahip diye yorumlanmaktadır. Eğer bireyin puanı, kadınlık ölçeği frekansında ortancanın üzerinde, erkeklik ölçeği frekansında ortancanın altında ise birey kadınsı, bunun tersi yani bireyin puanı erkeklik ölçeği frekansında ortancanın üzerinde, kadınlık ölçeği frekansında ortancanın altında ise birey erkeksi olarak tanımlanmaktadır” (KAVUNCU, 1987).

Bu çalışmamızda Bem'in envanterinin Kavuncu (1987) tarafından Türk toplumuna uygun hale getirilmiş olan Türkçe kopyası kullanılmıştır. Kavuncu tarafından gerçekleştirilen “Bem Cinsiyet Envanteri”ni Türk Toplumuna Uyarlama Çalışmaları” adlı çalışmada 30 kişilik uzman bir gruba, Türk toplumuna göre Bem envanterinde yer alan sıfatların Türk toplumuna göre kadınsı, erkeksi ve sosyal beğeni özelliklerini temsil edip etmediği; temsil etmeyenlerin ise yerine kullanılabilecek uygun sıfatların neler olduğu sorulmuştur. Uzman grubun görüş ve önerileri doğrultusunda Bem envanterinde yer alan ve Türk toplumu için uygun görülmeyen şu özellikler çalışma kapsamı dışında tutulmuştur: “Bağımsız, atletik, kişiliği güçlü, çözümleyici, liderlik yeteneğine sahip, kolay karar veren, kendi kendine yeterli, bireysel davranan, rekabetçi, neşeli, dalkavukluk yapan/yaltaklanan, sempatik, kolay aldanan, çocuksu, mutlu/mesut, beğenilebilen, kırıncı ve yanlış bir şey söylememeye özen gösteren, gizliliği seven, işini en iyi şekilde yapmayan.” Ayrıca Bem envanterinde yer almayan ancak Türk toplumunun kültürel özellikleri dikkate alınarak aynı uzman grup tarafından da bazı sıfatlar önerilmiştir. Kadınsı özellikler için önerilen sıfatlar: namuslu, gönül alan, ağırbaşlı-ciddi, fedakar, duygusal özellikleridir. Erkeksi özellikler için ise önerilen sıfatlar şunlardır: Gözüpek, sözünde duran, cömert, ailesine karşı sorumlu, otoriter, mantıklı davranan, duygularını açığa vurmayan, kuralcı-katı davranan, idealist. Sosyal beğeni özellikleri arasında aynı uzman grup tarafından önerilen olumlu özellikler: hoşgörülü, etrafa karşı saygılı, konuksever; olumsuz özellikler ise dedikodu yapan, bencil özellikleridir.

Kavuncu (1987) tarafından Bem envanterinin, Türk toplumuna uyarlanarak yeniden ele alınan Türkçe kopyasında yer alan kişilik özellikleri, üç alt ölçek dikkate alınarak aşağıda şema halinde gösterilmiştir. Daha önce belirttiğimiz gibi ebeveynlerin kişilik özelliklerini ne şekilde kadınsı, erkeksi, androjen ve belirsiz olarak gördüklerini öğrenmek amacıyla çalışmamızda envanterin Türkçe kopyası kullanılmıştır.

Tablo 1: Bem Envanterinin Türk Toplumuna Uyarlanmış Türkçe Kopyasında Yer Alan Kişilik Özellikleri

Kişilik Özellikleri	
A. Kadınsı Özellikler	B. Erkeksi Özellikler
Boyun eğen	Kendine güvenen
Sıkılğan	Kendi inançlarını savunan
Sevecen	Girişken

Sadık	Etkileyici, güçlü
Kadınsı	Riski göze almaktan çekinmeyen
Başkalarının ihtiyaçlarına duyarlı	Baskın, tesirli
Anlayışlı	Erkeksi
Merhametli	Haksızlığa karşı tavır alabilen
İncinmiş duyguları tamir etmeye istekli	Saldırgan
Tatlı dilli	Lider gibi davranan
Canayakın	Hırslı
Hassas	Gözüpek
Kaba dil kullanmayan	Sözünde duran
Çocukları seven	Cömert
Yumuşak-nazik davranan	Ailesine karşı sorumlu
Namuslu	Otoriter
Gönül alan	Mantıklı davranan
Ağırbaşlı, ciddi	Duygularını açığa vurmeyen
Fedakâr	Kuralcı, katı davranan
Duygusal	İdealist
C. Sosyal Beğeni Özellikleri	
a) Olumlu Özellikler	b) Olumsuz Özellikler
Yardımsaver	Karamsar
İşinde ciddi ve sorumlu olan	Yapmacık davranan
Güvenilir	Ne yapacağı belli olmayan
Dürüst	Kıskanç
Samimi	Kibirli
Dostça davranan	Asık suratlı
Uyum sağlayabilen	Sistemsiz, plansız
Hoşgörülü	Tutucu
Etrafına karşı saygılı	Dedikodu yapan
Konuksever	Bencil

Geleneksel cinsiyet tiplemesinin ve kalıpyargılarının doğurduğu eşitsizlik anlayışını bertaraf etme amacıyla önerilen androjenlik kavramı ve cinsiyet rolü envanteri, sosyal bilimciler tarafından önemli ölçüde kabul görmüştür. Androjenliğin, eşitlikçi anlayışı beraberinde getirip getirmeyeceği sorunu konusunda kafa yoran birçok sosyal bilimci için bu alternatif kategori, ümit verici nitelikte olup en azından ebeveynlerin asitmektik sosyalleştirici gücünü daha eşitlikçi bir çizgiye kavuşturabilecek potansiyelindedir. “Ebeveynlerin cinsiyet rollerinin sosyalleşmesi üzerindeki güçlü etkisi sebebiyle cinsiyet ayrımı yapmak istemeyen ve hem erkek hem de kız çocuklarının en iyi özelliklerini desteklemeyi amaçlayan ebeveynler, androjen bir cinsiyet rolü oryantasyonu benimsemekle ve aynı şeyi çocuklarına da teşvik etmekle çok iyi yaparlar” (WITT, 1997). Androjenliğin sağladığı esneklik sayesinde geleneksel toplumsal cinsiyet toplumsallaşmasında rehberlik eden cinsiyet tiplemesi kategorisinin çözülmesi gerçekleştirilecek ve kısıtlamalar yerine bireysel esnekliğe şans tanıyan androjen bir toplumsal cinsiyet toplumsallaşması, aynı zamanda yukarıda sözünü ettiğimiz rol davranışları, kişilik özellikleri ve kadınsı/erkeksi özellikler alanlarında farklılıkları asgari düzeye indirgeyebilecektir. Spence, Helmreich ve Stapp (1975’DEN AKT. KAVUNCU, 1987), androjen özelliğe sahip olan

bireyin kendi benliğine saygısı olacağı fikrini savunurken bunun sonucu olarak da böyle bir bireyin çevresini ve dünyayı daha çok sevebileceğini, dolayısıyla daha sağlıklı bir psikolojik yapıya sahip olabileceğini belirtmektedirler.

Bem'in cinsiyet rolü envanteri ve buna ilişkin kuramı, birçok araştırma sonucunda da destek görmüştür (BEM, 1985; BİGLER VE LİBEN, 1990; FRABLE, 1987; C.J. MILLS, 1983; SPENCE, 1991'DEN AKT. BASOW, 1990). Örneğin cinsiyet tiplmeli bireyler, cinsiyet tiplmeli olmayanlardan daha çok serbest zihin çağrışım testinde toplumsal cinsiyete ilişkin maddelerin alt gruplarını göstermektedir. Bu durum, cinsiyet tiplmeli bireylerin bilgiyi kesinlikle toplumsal cinsiyet şeması açısından organize edip işlediklerini göstermektedir. Söz konusu araştırmalar; cinsiyet tiplmeli bireylerin, diğer bireyleri toplumsal cinsiyet tiplmeli olmayanlara nazaran daha çok kadın ve erkek olarak düzenlediklerini göstermektedir. Şemayı kullanan bireyler, işe başvuran birinin cinsiyetine daha çok önem vermektedirler. Cinsiyet tiplmeli bireyler, geleneksel cinsiyet ideolojisine sahiptir. Bu ideolojiye bağlı bireylerin, kadınlar ve erkekler için kültürel olarak uygun davranışları şekillendiren toplumsal cinsiyet kurallarını kabul etmeleri daha olasıdır. Zeldow (1976'dan akt. KAVUNCU, 1987) ise 50 kız ve 50 erkek üniversite öğrencisi üzerinde Bem cinsiyet rolü envanteri ile kadınlara karşı tutum ölçeği'ni kullanarak yaptığı bir araştırmada çağdaş toplumda kadının rolleri ve haklarına karşı gösterilen tutum ile androjenlik arasında arasındaki ilişkiyi ölçmüştür. Elde ettiği sonuca göre kadınlar, erkeklerden daha açık fikirlidirler. Bunun yanı sıra kadınsı erkekler, kadınsı kadınlardan androjen ve erkeksi erkeklerden de daha tutucudurlar. Androjen cinsiyet konusunda yapılan çalışmalardan yola çıkarak kadınlık ve erkeklik alanlarına ilişkin olarak "erkek, kadın, androjen ve belirsiz" şeklinde dört kategoriye dayalı bir tipolojiyi cinslere uygulayan Teubner (1996), "İki Cinsli Sistemin Feminist Teorinin Oluşturulmasındaki Önemi Ya da Cinsiyet Kategorisinin Bazı Paradoksal Yönleri Üzerine" adlı çalışmasında bu tipolojiyi cinslere uygulayarak sekiz cinsiyetin ortaya çıkabileceğini ileri sürmektedir: Erkek, kadın, androjen ve belirsiz erkekler ile, yine dört kategoride ele alınabilecek kadınlar. Erkeklik ve kadınlık değerlerine de yüksek değerler elde edilen kişiler androjen, her iki bakımdan da düşük değerler elde eden kişiler ise belirsiz olarak sınıflandırılmaktadır.

Türkiye'de de Bem'in kuramsal yaklaşımını destekleyen araştırmalar yapılmıştır. Fatma Başaran (1974) tarafından yapılan bir araştırmada 150 deneğe kapalı uçlardan oluşan bir anket formu uygulanmıştır. Sosyo-kültürel şartlara bağlı olarak çocukların cinsiyet özdeşleşmeleri ile psiko-sosyal gelişimleri arasındaki farkın sorgulandığı araştırmada toplumun cinsiyet rolü ayırımına daha fazla önem verdiği 7-11 yaşlarına doğru psiko-sosyal gelişim farklılıklarının arttığı sonucuna ulaşılmıştır. D. Kandiyoti (1982) tarafından yapılan bir araştırmada ise Boğaziçi Üniversitesi'nden bir grup öğrenci ve bu öğrencilerin anneleri üzerinde cinsiyet rolleri ile ilgili kalıpyargı anketi kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda kızlarla anneleri arasında önemli farklılıkların olduğu saptanmıştır. Bu farklılıkları, kızların öz tanımlamalarında erkeksi özellikleri daha fazla kullanmalarına değil, annelerin kendilerini daha fazla "kadınca"; yumuşak, boyun eğici, fedakâr, şefkatli, sadık, duygusal, aileye yönelik ve titiz özellikleri ile tanımlamış olmalarına bağlamıştır. Kızlar ise hem üniversiteli hem de yüksek sosyo-ekonomik düzey özelliğine sahip olduklarından daha az kalıplaşmış öz tanımlamalarında bulunmuşlardır.

3. ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Örneklem Grubunun Demografik ve Sosyo-Ekonomik Nitelikleri İle İlgili Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırma konumuz ve amacımız doğrultusunda anket tekniği, aynı hanede hem anne hem de baba için uyguladığından örneklem grubumuzun cinsiyete göre dağılımı sayısal eşitliğe sahiptir. Örneklem grubu 237'si kadın 237'si erkek toplam 474 denekten oluşmaktadır.

3.1.1. Cinsiyet ve Yaş İle İlgili Veriler

Örneklem grubunun cinsiyete göre yaş dağılımına bakıldığında kadınlarda en yüksek yaş grubunun sırasıyla 45-49 (%12,5), 40-44 (%10,8) ve 50-54 (%8,7) olduğu görülmektedir. Erkeklerde ise yine yaş grubunun sırasıyla 45-49 (%12,7), 50-54 (%11,2) ve 55-59 (%8,9) sahip olduğu görülmektedir. Genel olarak bakıldığında örneklem grubunun en çok 45-49 arası yaş dağılımına sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 2: Örneklemin Cinsiyete ve Yaşa Göre Dağılımı

Yaş Dağılımı			Cinsiyetiniz?		Toplam
			Kadın	Erkek	
Kaç yaşındasınız?	30-34 arası	f	6	1	7
		%	1,3	,2	1,5
	35-39 arası	f	32	4	36
		%	6,8	,8	7,6
	40-44 arası	f	51	36	87
		%	10,8	7,6	18,4
	45-49 arası	f	59	60	119
		%	12,5	12,7	25,2
	50-54 arası	f	41	53	94
		%	8,7	11,2	19,9
	55-59 arası	f	32	42	74
		%	6,8	8,9	15,7
	60-64 arası	f	13	30	43
		%	2,8	6,4	9,1
	65 ve yukarısı	f	2	10	12
		%	,4	2,1	2,5
Toplam		f	236	236	472
		%	50,0	50,0	100,0

3.1.2. Eğitim Durumu İle İlgili Veriler

Örneklem grubunun cinsiyete göre eğitim durumu Tablo 3'te gösterilmiştir. Örneklem Grubunun eğitim durumuna bakıldığında %54,3 ile hem kadınların (%30,7) hem de erkeklerin (%23,7) ilkökul mezunu olarak dağılımda en yüksek oranı temsil ettikleri görülür. Lise mezunu kadınlar %7,2 ile ikinci sırayı alırken aynı şekilde lise mezunu erkekler %10,6 ile aynı sırayı almaktadır. Erkekler ve kadınlar eğitim durumu bakımından kendi içlerinde farklı oransal dağılımlara sahip olsalar da eğitim durumu açısından aynı eğitim seviyelerini paylaşmaktadır. Örneklem grubunun 3.

sırada yer alan en yüksek eğitim seviyesi yüksekokul-üniversite mezunu olanlar tarafından temsil edilmektedir. Kadınlarda bu oran %5,1 iken erkeklerde %9,7'dir.

Tablo 3: Örneklem Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

			Cinsiyetiniz?		Toplam
			Kadın	Erkek	
Eğitim durumu	Okur-yazar değil	f	18	1	19
		%	3,8	,2	4,0
	İlkokul mezunu	f	145	112	257
		%	30,7	23,7	54,3
	Ortaokul mezunu	f	15	27	42
		%	3,2	5,7	8,9
	Lise mezunu	f	34	50	84
		%	7,2	10,6	17,8
	Yüksekokul-üniversite mezunu	f	24	46	70
		%	5,1	9,7	14,8
	Lisansüstü	f	0	1	1
		%	,0	,2	,2
Toplam		f	236	237	473
		%	49,9	50,1	100,0

Dağılıma bakıldığında okur-yazar olmayanların oranının %4 olması ayrıca düşündürücüdür. 18 kadın ve 1 erkek okur-yazar olmadıklarını belirtmişlerdir. Genel olarak dağılıma baktığımızda örneklem grubunun düşük eğitim seviyesine sahip olduğunu görmekteyiz.

3.1.3. Doğum Yeri ve Yaşanılan Yer İle İlgili Veriler

Örneklem grubundaki ebeveynlerin doğum yeri ile ilgili bilgileri aşağıda Tablo 4'de gösterilmiştir. Örneklem grubunun doğum yeri verilerine bakıldığında en yüksek oranla ilk sırada %39,6 ile köy doğumlu olanların yer aldığı görülmektedir. İlçe ve şehir doğumlular genel dağılım açısından %23,1 ile ikinci sırayı paylaştığını söyleyebiliriz. Kır ve kent doğumlular şeklinde iki temel kategoriye göre genel dağılıma bakıldığında %73,1 ile ebeveynlerin ağırlıklı olarak kır kökenli olduğunu görmekteyiz. Bu durum, farklı etkenlere (evlilik, iş bulma vb.) bağlı olarak bireylerin daha sonraları kente göç ettikleri konusunda da bize bilgi vermektedir.

Tablo 4: Örneklem Doğum Yerine Göre Dağılımı

			Cinsiyetiniz?		Toplam
			Kadın	Erkek	
Doğum yeri	Köy	f	92	95	187

	%	19,5	20,1	39,6
Kasaba	f	25	24	49
	%	5,3	5,1	10,4
İlçe	f	53	56	109
	%	11,2	11,9	23,1
Şehir	f	57	52	109
	%	12,1	11,0	23,1
Büyükşehir	f	8	7	15
	%	1,7	1,5	3,2
Yurt dışı	f	2	1	3
	%	,4	,2	,6
Toplam	f	237	237	472
	%	50,2	49,8	100,0

Cinsiyete göre bakıldığında kadınların sırasıyla köy (%19,5), şehir (%12,1) ve ilçe (%11,2) doğumlu olduğu görülmektedir. Erkeklerde ise bu sıralama köy (%20,1), ilçe (%11,9) ve şehir (%11,0) şeklindedir.

Deneklerin kır da kentsel yaşamın temel değerleri, özellikleri ve olanaklarına sahip olma durumları ile ilgili karşılaştırmalı bilgi vermesi bakımından araştırmamızda deneklere en “Yaşamınızın büyük bölümünü nerede geçirdiniz?” sorusu sorulmuştur. Bununla ilgili bilgiler Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5: Örneklemin Yaşamının Büyük Bölümünü Geçirdiği Yere Göre Dağılımı

			Cinsiyetiniz?		Toplam
			Kadın	Erkek	
En çok yaşanılan yer	Köy	f	58	45	103
		%	12,3	9,5	21,8
	Kasaba	f	13	12	25
		%	2,7	2,5	5,3
	İlçe	f	31	27	58
		%	6,6	5,7	12,3
	Şehir	f	130	152	282
		%	27,5	32,1	59,6
	Yurt dışı	f	5	0	5
		%	1,1	,0	1,1
Toplam		f	237	236	473
		%	50,1	49,9	100,0

Tablo 5'e bakıldığında doğum yeri bilgilerine paralel şekilde köy doğumlu olanların büyük oranının yaşamının büyük bölümünü yine kırsal alanda geçirdiğini görmekteyiz. Ebeveynlerin genel olarak bakıldığında %40,4'ü yaşamının büyük bir bölümünü köy, kasaba ve ilçe'de geçirmiştir. Şehirde yaşayanların oranı %59,6'dır. En düşük oranla yurtdışını temsil edenler %1,1'dir.

3.1.4. Meslek ve Gelir Durumu İle İlgili Veriler

Örneklem Grubunun meslek bilgilerini gösteren bilgiler Tablo 6'da gösterilmiştir. Katılımcıların verdiği bilgilere bakıldığında emekli olanların %22,4, esnaf-zanaatkâr olanların oranının ise %10,8 olduğu görülmektedir. Üçüncü sırada %10,3 ile işçiler gelirken, dördüncü sırayı %9,3 ile memurlar almaktadır. Cinsiyete göre bakıldığında erkeklerde ilk sırayı % 17,7 ile emekliler alırken, ikinci sırayı %8,4 oranla işçi ve esnaf-zanaatkar kesim paylaşmaktadır. Ücretli bir gelir karşılığında çalışmadığı yani mesleği olmadığı halde "evde çalıştığı" düşüncesinden hareket eden kadınlar %36,1 ile ilk sırada yer almaktadır. "Çalışmıyor" şikkını cevaplayan kadınların oranı %0,4 iken erkeklerde bu oran %2,1'dir. Cinsiyete göre bakıldığında meslek sahibi kadınların %4,6 ile ikinci sırada emekliler olduğu görülmektedir.

Tablo 6: Örneklemin Meslek Durumuna Göre Dağılımı

		Cinsiyetiniz?		Toplam	
		Kadın	Erkek		
Şu an ne işle uğraşmaktasınız?	İşçi	f	9	40	49
		%	1,9	8,4	10,3
(Meslek)	Çiftçi	f	2	13	15
		%	,4	2,7	3,2
	Memur	f	13	31	44
		%	2,7	6,5	9,3
	Emekli	f	22	84	106
		%	4,6	17,7	22,4
	Esnaf-zanaatkar	f	11	40	51
		%	2,3	8,4	10,8
	Tüccar/iş adamı	f	1	6	7
		%	,2	1,3	1,5
	Üst düzey bürokrat	f	0	1	1
		%	,0	,2	,2
	Ev Kadını	f	171	0	171
		%	36,1	,0	36,1
	Serbest meslek (doktor, avukat, mühendis)	f	6	12	18
		%	1,3	2,5	3,8
	Çalışmıyor	f	2	10	12
		%	,4	2,1	2,5
Toplam		f	237	237	474
		%	50,0	50,0	100,0

Tablo 7’de görüldüğü üzere katılımcılara meslek bilgilerinin yanında ayrıca aylık gelir durumlarına ilişkin sorduğumuz soruda aldığımız cevaplar arasında en yüksek oranın % 34,9 ile 500-999 TL olduğu görülür. İkinci sırayı %24,3 ile 1000-1999 TL almaktadır. Geneli itibariyle bakıldığında örneklem grubundaki katılımcıların düşük gelirliliği söylenebilir.

Tablo 7: Örneklem Grubunun Cinsiyete göre Aylık Gelir Dağılımı

			Cinsiyetiniz?		Toplam
			Kadın	Erkek	
Evinize giren toplam aylık parane kadardır?	500 TL'den az	f	20	12	32
		%	4,2	2,5	6,8
	500-999	f	78	87	165
		%	32,9	36,9	34,9
	1000-1499	f	61	54	115
		%	12,9	11,4	24,3
	1500-1999	f	34	36	70
		%	7,2	7,6	14,8
	2000 ve üstü	f	42	46	88
		%	8,9	9,7	18,6
	Gelir yok	f	2	1	3
		%	,4	,2	,6
Toplam		f	237	236	473
		%	50,1	49,9	100,0

Bu düşük gelirliliği ile ilgili olarak deneklerin, maddi durumlarına ilişkin öznel algılarını öğrenmek için sorduğumuz “Maddi durumunuzu nasıl değerlendiriyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar arasında %66,8 ile “iyi” cevabının ilk sırada olması dikkate değerdir.

Tablo 8: Örneklem Grubunun Maddi Durumlarını Değerlendirme Bilgileri

			Cinsiyetiniz?		Toplam
			Kadın	Erkek	
Maddi durumunuzu nasıl değerlendiriyorsunuz?	Çok iyi	f	4	2	6
		%	,8	,4	1,3
	İyi	f	168	148	316
		%	35,5	31,3	66,8
	Vasat	f	44	54	98
		%	9,3	11,4	20,7
	Kötü	f	17	23	40

	%	3,6	4,9	8,5
	Çok kötü	f	4	9
		%	,8	1,9
Toplam	f	237	236	473
	%	50,1	49,9	100,0

3.1.5. Ait Olunan Tabaka İle İlgili Veriler

Örneklem grubuna yukarıda maddi durum ve bununla ilintili yaşam tarzlarını dikkate aldıklarında kendilerini hangi sosyal tabakada gördüklerine dair bir soru sorulmuştur. Tablo 7'deki bilgiler, aşağıda Tablo 9'da yer alan bilgilerle birlikte değerlendirildiğinde düşük gelirli olmalarına rağmen deneklerin bir bakıma kendi yaşam kalitelerini olumlu bir düzeyde algılamış olmaları dikkati çeken bir husustur.

Tablo 9: Ait Olunan Tabaka İle İlgili Verilerin Örnekleme Göre Dağılımı

			Cinsiyetiniz?		Toplam
			Kadın	Erkek	
Ait olunan tabaka	Üst tabakaya gireriz	f	11	10	21
		%	2,3	2,1	4,4
	Orta tabakanın üstündeyiz	f	42	48	90
		%	8,9	10,1	19,0
	Orta tabakadayız	f	139	127	266
		%	29,3	26,8	56,1
	Orta tabakanın altındayız	f	17	25	42
		%	3,6	5,3	8,9
	Alt tabakaya gireriz	f	28	27	55
		%	5,9	5,7	11,6
Toplam		f	237	237	474
		%	50,0	50,0	100,0

3.1.6. Hane Büyüklüğü İle İlgili Veriler

Hane büyüklüğü bilgilerine ulaşmak amacıyla uygulama esnasında örneklem grubuna halen kimlerle oturduklarını sorduğumuzda, katılımcıların ilk sırada %54,2 ile “dört” cevabını verdiklerini öğrenmekteyiz. İkinci sırada yer alan hane büyüklüğü %27,5 oranı ile “beş”tir.

Tablo 10: Uygulama Esnasında Hanede Sürekli Oturan Kişi Sayısı Dağılımı

			Cinsiyetiniz?		Toplam
			Kadın	Erkek	
Hanede sürekli kalmakta olan kişi sayısı	Dört	f	130	126	256
		%	27,5	26,7	54,2
	Beş	f	65	65	130
		%	13,8	13,8	27,5
	Altı	f	28	26	54
		%	5,9	5,5	11,4
	Yedi	f	6	9	15
		%	1,3	1,9	3,2
	Sekiz	f	7	10	17
		%	1,5	2,1	3,6
Toplam		f	236	236	472
		%	50,1	49,9	100,0

Tablo 10'daki bilgiler bize örneklem grubuna giren hanelerin ağırlıklı olarak çekirdek aile tipine sahip olduğu konusunda ipucu vermektedir. Nitekim Tablo 11'de de görüldüğü üzere örneklem grubumuzu teşkil eden ebeveynlerin %87,7 ile çekirdek aile tipine sahip oldukları görülmektedir ki bu sonuç, kentte yaşayan ailenin çekirdek aile tipinde olduğuna ilişkin genel sosyolojik tespitle paralellik arz etmektedir.

Tablo 11: Örneklem Grubunun Aile Tipi Dağılım Bilgileri

			Cinsiyetiniz?		Toplam
			Kadın	Erkek	
Şu an hangi aile tipine sahipsiniz?	Çekirdek Aile	f	212	202	414
		%	44,9	42,8	87,7
	Geniş Aile	f	24	34	58
		%	5,1	7,2	12,3
Toplam		f	236	236	472
		%	50,1	49,9	100,0

3.1.7. Evlenme Yaşı ve Evlilik Usulü İle İlgili Veriler

Bir sosyal grubun sahip olduğu evlenme yaşı ve evlilik biçimleri, sosyolojik açıdan bu grubun modern ya da geleneksel değerlere sahip olup olmadığı hususunda aydınlatıcı olabilmektedir. Bununla ilgili olarak katılımcılara kaç yaşında evlendikleri sorulmuştur. Tablo 12'deki bilgiler, hem kadınların hem de erkeklerin genç yaşta evlendiklerini göstermektedir. Cinsiyetler açısından bakıldığında kadınların erkeklere nazaran daha genç yaşta evlendikleri görülmektedir. Kadınlar

için evliliğin en yoğun olduğu yaş grubu 17 ve daha küçük yaş grubudur (%15,2). Erkekler için evliliğin en yoğun olduğu yaş grubu ise 24-25 yaş grubudur (%15,2).

Tablo 12: Örneklem Grubunun Evlilik Yaşı Bilgilerine İlişkin Dağılımı

			Cinsiyetiniz?		Toplam
			Kadın	Erkek	
Kaç yaşında evlendiniz?	17 ve daha küçük	f	72	8	80
		%	15,2	1,7	16,9
	18-19	f	56	20	76
		%	11,8	4,2	16,0
	20-21	f	52	43	95
		%	11,0	9,1	20,0
	22-23	f	25	48	73
		%	5,3	10,1	15,4
	24-25	f	22	72	94
		%	4,6	15,2	19,8
	26 ve üstü	f	10	46	56
		%	2,1	9,7	11,8
Toplam		f	237	237	474
		%	50,0	50,0	100,0

Örneklem grubuna eşleriyle evlenme biçimleri sorulduğunda, geleneksel bir uygulama şekli olan görücü usulü evliliğin hâkim olduğu görülmektedir. İsteyerek ama görücü usulü evlendiklerini belirtenlerin oranı %69,8'dir ve bu cevap ilk sırada yer almaktadır. İkinci sırada (%22,2) arkadaşlık ederek evlendiklerini belirtenler yer almaktadır.

Tablo 13: Örneklem Grubunun Evlilik Usulü Bilgilerine İlişkin Dağılımı

			Cinsiyetiniz?		Toplam
			Kadın	Erkek	
Eşinizle evlenme biçiminiz?	Görücü Usulü isteyerek	f	167	164	331
		%	35,2	34,6	69,8
	Görücü Usulü istemeyerek	f	12	7	19
		%	2,5	1,5	4,0
	Arkadaşlık ederek	f	47	58	105
		%	9,9	12,2	22,2
	Anlaşıp kaçarak	f	11	8	19
		%	2,3	1,7	4,0
Toplam		f	237	237	474
		%	50,0	50,0	100,0

Genel olarak bakıldığında örneklem grubunda hem evlilik yaşı hem de evlilik usullerine egemen olan değerlerin ağırlıklı olarak geleneksellik çizgisinde olduğu söylenebilir. Bu bulgumuzu destekleyen bir diğer bulgumuz ise örneklem grubundaki katılımcıların eşleriyle aralarında akrabalık durumunun olup olmadığı hususuna ilişkindir. Örneklem grubunun %22'si yakın akraba olduklarını belirtmiş iken, % 33,8'i de akrabalık bağının olmadığını ama hemşehri oldukları cevabını vermişlerdir. Herhangi bir şekilde akraba ya da hemşehri olmadıklarını belirtenlerin oranı ise %44,2'dir.

3.2. Aile İlişkiler

3.2.1. Aile İçi Cinsiyet Rollerine İlişkin Görüşler

Kız ve erkek çocukların ailede eşitlikçi ya da asimetrik bir yönde nasıl bir sosyalleşme sürecinden geçtiği konusunda şüphesiz ebeveynlerin aile içinde temsil ettikleri rol paylaşımlarının yanı sıra kadın ve erkek anlayışları da araştırmacılar için aydınlatıcı bir bilgi birikimi sağlayabilmektedir. Öte yandan çalışmamızın kuramsal ve kavramsal çerçeve bölümünde belirttiğimiz gibi aile, çocukların dünyaya doğduğu ilk temel sosyal ilişkilerle tanıştığı ve de yaşam boyu öğrenme sürecine bir özne olarak da aktif katılımında bulunduğu temel sosyal kurumdur. Bu yönüyle aile, çocuğun özellikle anne ve babalarını model almak ve onları taklit etmek yoluyla cinsiyet kimliğini inşa ettiği ve cinsiyet rollerini öğrendiği en temel sosyal öğrenme ortamıdır. Ayrıca ebeveynler tarafından yönlendirilen cinsiyet tiplemesi de bu süreçte çocuğun bilişsel dünyasında aktifleştirdiği çağrışımlar desenidir. Bu sözünü ettiğimiz kuramsal deseninin araştırma bulgularımızda ne şekilde sonuçlandığına ilişkin bilgiler aşağıda ilgili tablolar aracılığıyla sunulmuştur.

Tablo 14: Örneklemin Kadın-Erkek rollerinin Farklılığına İlişkin Görüş Dağılımı

			Cinsiyetiniz?		Toplam
			Kadın	Erkek	
Size göre kadın ve erkek rolleri farklı mıdır?	Evet	f	197	202	399
		%	41,6	42,7	84,4
	Hayır	f	40	34	74
		%	8,5	7,2	15,6
Toplam	f	237	236	473	
	%	50,1	49,9	100,0	

Katılımcı ebeveynlere “Size göre kadın ve erkek rolleri var mıdır?” sorusu sorularak, anne babaların bilişsel dünyalarında sosyal rolleri cinsiyet temelinde ayırıştırıp ayırıştırmadıkları öğrenilmek istenmiştir. Tablo 14’de görüldüğü gibi, hem kadın hem de erkek katılımcıların önemli bir oranı (%84,4), rollerin cinsiyete göre ayırıştırıldığı görüşündedir. Bu bilgi, aile ortamında çocukların da “kadın” ve “erkek”

diye tanımlanmış –cinsiyet- rolleri doğrultusunda bir sosyal öğrenme ve cinsiyet tiplemesine yönlendirildiğini açıkça göstermektedir.

Tablo 15: Örneklem Kadın-Erkek Rollerindeki Farklılığın Nedenlerine İlişkin Görüş Dağılımı

		Cinsiyetiniz?		Toplam
		Kadın	Erkek	
Evet ise size göre bu farkın nedeni nedir?	Allahın-dinin bir buyruğu/emri olduğu için	f 46	43	89
		% 11,4	10,6	22,0
	Kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıktan dolayı	f 97	97	194
		% 24,0	24,0	48,0
	Kültürel gelenek ve göreneklerden dolayı	f 41	54	95
		% 10,1	13,4	23,5
	Hukuksal eşitlik toplumsal yaşamda bir türlü sağlanamadığı için	f 16	10	26
		% 4,0	2,5	6,4
Toplam		f 200	204	404
		% 49,5	50,5	100,0

Katılımcıların rolleri neye dayanarak cinsiyet temelinde ayrıştırdıkları bilgisini öğrenmek amacıyla sorduğumuz “Kadın ve erkek rollerinin farklı ise size göre bu farklılığın nedeni nedir?” sorusu yönetilmiştir. Aldığımız cevaplar, Sosyal rol kuramının, özellikle de bu kuramın sosyolojideki temsilcisi Talcott Parsons’ın kuramsal görüşlerinde cinsiyet rollerini kadın-erkek biyolojik farklılıklarına dayandırması ile paralel sonuçlar arz etmektedir. Tablo 15’e baktığımızda örneklem %48,0 gibi önemli bir oranı, cinsiyet rollerini; kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılığa bağlamıştır. Yine Parsons’ın norm ve değerler sistemi tarafından cinsiyet rollerinin normatif bir temelde kuşaklararası aktarıldığına dair görüşle paralel bir diğer paralel bulgumuz; cinsiyet farklılıkların, kültürel gelenek ve göreneklerden kaynaklanıyor olmasıdır (%23,5). Özetle toplama bakıldığında örneklem %71,5 gibi önemli bir oranı, sosyal rol kuramı ve sosyal öğrenme kuramının açıklamaya çalıştığı kuramsal boyuta destekleyici bir oranı teşkil etmektedir.

Cinsiyet temelinde rolleri ayrıştıran bireyler, hangi sosyal rolleri kadın ve erkeğe özgü olarak tanımlamaktadır? Bu bilgiye ulaşmak için deneklere sorduğumuz “Size göre kadının rolleri nelerdir?” ve “Size göre erkeğin rolleri nelerdir?” sorularına verilen cevaplar, Tablo 16 ve Tablo 17’de sunulmuştur. Denekleri toplumsal cinsiyet yönünde şartlandırmamak amacı ile çalışmamızda bu sorunun cevabı hem kadın hem de erkek rolleri için standart hale getirilmiştir.

Tablo 16: Kadının Rollerine İlişkin Görüşlerin Örneklem Göre Dağılımı

		Cinsiyetiniz?		Toplam
		Kadın	Erkek	
Size göre	Evin bakımını üstlenmek (temizlik, yemek, dikiş, f	82	99	181

kadının rolleri nelerdir?	ütü)-ev işi rolü	%	19,9	24,0	43,8
	Çocukların bakımını-yetiştirilmesini üstlenmek-annelik rolü	f	96	82	178
		%	23,2	19,9	43,1
	Eşin bakımını üstlenmek-eş rolü	f	21	26	47
		%	5,1	6,3	11,4
	Gelir getirici bir işte çalışmak-para kazanmak-mesleki rol	f	3	2	5
%		,7	,5	1,2	
Akrabaların doğum, evlenme, cenaze gibi törenlerine katılma, ziyaret etme-akrabalık rolü	f	1	1	2	
	%	,2	,2	,5	
Toplam	f	203	210	413	
	%	49,2	50,8	100,0	

Tablo 16'ya baktığımızda ebeveynlerin bilişsel dünyalarında kadının biyolojik özellikleri-doğurganlığının toplumsal boyutunun, roller seti olarak tanımlanmış olduğu görülmektedir. Genel olarak katılımcıların %43,1'ine göre kadının en önemli rolü olarak annelik rolüdür. Ancak ebeveynler cinsiyet açısından karşılaştırıldığında kadın ve erkeklerin "kadının en önemli rolü" tanımlamasında farklı görüşlerde olduğu gözlenmektedir. Erkekler için kadının aile açısından en önemli rolü öncelikli olarak evin bakımını üstlenmektir (%24,0). İkinci sırada annelik rolü gelmektedir (%19,9). Kadın deneklerin cevaplarına baktığımızda bu sıralamanın tam tersi bir sonuç görülmektedir. Kadın deneklere göre aile açısından kadının en önemli rolü anneliktir (%23,2). İkinci sırada evin bakımını üstlenmek rolü vardır (%19,9).

Tablo 17: Erkeğin Rollerine İlişkin Görüşlerin Örnekleme Göre Dağılımı

		Cinsiyetiniz?		Toplam	
		Kadın	Erkek		
Size göre erkeğin rolleri nelerdir?	Evin bakımını üstlenmek (temizlik, yemek, dikiş, ütü)-ev işi rolü	f	14	21	35
		%	3,4	5,1	8,4
	Çocukların bakımını-yetiştirilmesini üstlenmek-babalık rolü	f	40	34	74
		%	9,6	8,2	17,8
	Eşin bakımını üstlenmek-eş rolü	f	17	24	41
		%	4,1	5,8	9,9
Gelir getirici bir işte çalışmak-para kazanmak-mesleki rol	f	133	132	265	
	%	32,0	31,8	63,9	
Toplam	f	204	211	415	
	%	49,2	50,8	100,0	

Tablo 16'daki bilgilere karşılık Tablo 17'deki bilgilere bakıldığında erkeğin en önemli rolünün katılımcılar tarafından %63,9 gibi yüksek bir oranla gelir getirici bir işte çalışmak olduğu görülür. Bu cevap, erkekliğin sosyo-kültürel tanımlanmasında ekonomik etkinlik faktörünün önemine vurgu yapıldığını göstermektedir. Babalık rolü ikinci sırada gelmektedir (%17,8). Tablo 16'da çok düşük bir oranla kadının en önemli

rolü olarak “akrabaların doğum, evlenme, cenaze gibi törenlerine katılma, ziyaret etme-akrabalık rolünün (%0,5), erkek için hiç cevaplanmamış olması ayrıca dikkati çeken bir diğer husustur.

Tablo 18: Kadının Aile Açısından En Önemli Görevinin Örnekleme Göre Dağılımı

			Cinsiyetiniz?		Toplam
			Kadın	Erkek	
Size göre aile açısından kadının en önemli görevi nedir?	Ailenin geçimini sağlamak	f	14	8	22
		%	3,0	1,7	4,6
	Çocukları yetiştirmek-terbiye etmek	f	174	164	338
		%	36,7	34,6	71,3
	Aileyi temsil etmek	f	9	7	16
		%	1,9	1,5	3,4
	Aile içi uyum ve huzur sağlamak	f	28	33	61
		%	5,9	7,0	12,9
	Eşine ve çocuklarına manevi destek olmak	f	7	17	24
		%	1,5	3,6	5,1
	Ev işlerini yapmak (yemek, bulaşık vs.)	f	5	8	13
		%	1,1	1,7	2,7
Toplam		f	237	237	474
		%	50,0	50,0	100,0

Toplumsal rollerin ifası, normatif temelde beklenti ve sorumluluklar içerir. Diğer bir deyişle, bireylerin davranışlarına ilişkin beklenti, tutum ve sorumluluk talepleriniz, roller çerçevesinde somutluk kazanır. Cinsiyete dayalı rolleri belirleyen, toplumun bireylerden; kadın ve erkeklerden ne beklediği ve nasıl davranması gerektiğidir. Bununla ilgili olarak Tablo 18 ve Tablo 19’da verilere bakıldığında deneklerden alınan cevapların, Tablo 16 ve Tablo 17 ile paralel bulgular olduğu görülmektedir. Cinsiyet farkı olmaksızın örnekleminizdeki hem anneler hem de babalar, kadının en önemli görevi olarak (%71,3) çocukları yetiştirmek-terbiye etmek cevabını vermişlerdir. Bu cevap, aynı zamanda çocuğun ailede sosyalleşmesinde en büyük sorumluluğun anneye verildiğini bize göstermektedir.

Tablo 19: Erkeğin Aile Açısından En Önemli Görevinin Örnekleme Göre Dağılımı

			Cinsiyetiniz?		Toplam
			Kadın	Erkek	
Size göre aile açısından erkeğin en önemli görevi	Ailenin geçimini sağlamak	f	200	211	411
		%	42,2	44,5	86,7
Çocukları yetiştirmek-terbiye etmek	f	16	6	22	
	%	3,4	1,3	4,6	

nedir?	Aileyi temsil etmek	f	12	6	18
		%	2,5	1,3	3,8
	Aile içi uyum ve huzur sağlamak	f	5	7	12
		%	1,1	1,5	2,5
	Eşine ve çocuklarına manevi destek olmak	f	4	7	11
		%	,8	1,5	2,3
Toplam		f	237	237	474
		%	50,0	50,0	100,0

Yine Tablo 19'a bakıldığında erkek için en önemli görevin %86,7 oranı ile ailenin geçimini sağlamak olarak verildiği görülmektedir. Kadın için ilk sırada tanımlanan "çocukları yetiştirmek-terbiye etmek" görevi erkek için ikinci sırada ve çok düşük bir oranda (%4,6) cevaplandırılmıştır. Bu yanıtlar, Parsons'ın; erkeğin, gelir getirici bir işte çalışmak-mesleki rolünün (araçsal rol) aile için bir sınır rolü olduğu ve ailenin toplumsal statüsünü belirlediği görüşünü ebeveynler açısından doğrular niteliktedir. Burada belirteceğimiz bir diğer husus, "ev işlerini yapmak (yemek, bulaşık vs)" görevi şıkkının katılımcılar tarafından erkek için cevaplandırılmamış olmasıdır ki, bu cevap kadınlar için %2,7 ile temsil edilmektedir (Tablo 18).

Yapısal-işlevselci kuramın işaret ettiği rol farklılaşması yönünde paralellik gösteren bu bulgular, kadının geleneksel ev içi rollerinde duygusal ve psikolojik gereksinimleri karşılama görevlerini de öne çıkarırken, erkeğin ailedeki mali-ekonomik destek sağlama rolüne yönelik beklentileri vurgulamaktadır. Atalay vd. (1992:128,138)'nin yaptığı araştırma sonuçları bulgularımızla paralellik göstermektedir. Kadına sadece ev içinde iş beklentisi yerine, evin yürütücüsü ve denge sağlayıcısı olma gibi daha üst fonksiyonlar verilmektedir. Erkeğe ilişkin rol beklentileri de tıpkı kadında olduğu gibi geleneksel yönde tanımlanmaktadır. Eşlerin rol ve statülerinde büyük oranda geleneksel tutumlar, yani geleneksel aile içi işbölümünü öngören, erkeğin daha çok ev dışında çalışmasını, kadının da ev içi işlerle ilgilenmesini esas alan yaklaşım (ATALAY VE DİĞ., 1992) varlığını devam ettirmektedir.

3.2.2. Aile İçi Otorite ve Kararlar

Aile ve aile ilişkilerini konu edinen sosyolojik araştırmalar, geleneksel toplumlardaki aile yapılarında erkek egemen ilişkilerin ağırlıklı olduğuna işaret etmektedir. Kentleşme ile birlikte yüksek eğitim düzeyi, gelir düzeyinde memnuniyet düzeyi, kadının çalışma durumu, çocukların çalışma ve eğitim durumu, kadın çalışması, kentsel değer kalıplarının özümsemesi, kentsel yaşama katılım düzeyi gibi birçok faktör, aile yapısında mevcut otorite örüntüsünün ve ev içi karar alma süreçlerinin eşitlikçi çizgide esneklik kazanacağı sosyolojik açıdan beklenen bir durumdur. Bununla ilgili bir değişim deseninin örneklem grubumuzda olup olmadığını öğrenmek için deneklere bu yönde sorular sorulmuştur. Bu sorulardan "Ailenizde erkek otoritesi var mıdır?" sorusuna verilen cevaplar Tablo 20'de gösterilmiştir.

Tablo 20: Ailede Erkek Otoritesi Varlığına Dair Görüşün Örnekleme Göre Dağılımı

			Cinsiyetiniz?		Toplam
			Kadın	Erkek	
Ailenizde erkek otoritesi var mıdır?	Evet	f	156	167	323
		%	32,9	35,2	68,1
	Hayır	f	81	70	151
		%	17,1	14,8	31,9
Toplam	f	237	237	474	
	%	50,0	50,0	100,0	

Tablo 20'ye bakıldığında örneklemin %68,1'ine göre ailede bir erkek otoritesi vardır. Bununla ilintili sorduğumuz bir başka soruda aileyi evin dışında kimin temsil ettiği bilgisine ulaşmak istediğimizde benzer bir sonuç elde edilmiştir (Tablo 21). Cinsiyet farkı olmaksızın hem kadın hem de erkek denekler %93,5 gibi yüksek bir oranla evin erkek tarafından temsil edildiğini belirtmişlerdir.

Tablo 21: Aileyi Evin Dışında Kimin Temsil Ettiği Bilgisinin Örnekleme Göre Dağılımı

			Cinsiyetiniz?		Toplam
			Kadın	Erkek	
Aileyi evin dışında kim temsil ediyor?	Kadın	f	18	13	31
		%	3,8	2,7	6,5
	Erkek	f	219	224	443
		%	49,4	47,3	93,5
Toplam	f	237	237	474	
	%	50,0%	50,0%	100,0%	

Örnekleme grubuna ayrıca "Aile içi konularda kim daha çok karar veriyor?" sorusu yöneltilmiştir. Bununla ilgili veriler Tablo 22'de yer almaktadır.

Tablo 22: Aile İçi Konularda Kimin Daha Çok Karar Verdiği Bilgisinin Örnekleme Göre Dağılımı

			Cinsiyetiniz?		Toplam
			Kadın	Erkek	
Aile içi konularda daha çok kim karar veriyor?	Ben	f	11	74	85
		%	2,3	15,6	17,9
	Eşim	f	65	8	73
		%			

	%	13,7	1,7	15,4
Birlikte	f	161	154	315
	%	34,0	32,5	66,5
Aile büyükleri	f	0	1	1
	%	,0	,2	,2
Toplam	f	237	237	474
	%	50,0	50,0	100,0

Erkeklerin %15,6'sı, kadınların ise %13,7'si, aile içi konularda erkeğin daha çok karar verdiği (%29,3) yönünde görüş bildirmişlerdir. Aile içi konularda karar alma noktasında erkekler ve kadınlar büyük bir oranla (%66,5) "birlikte" cevabını vermişlerdir. Ancak yukarıdaki bilgilerden anlaşıldığı gibi örneklemeimize giren ailelerde genellikle erkek otoritesinin ve temsiliyetinin hâkim olduğu görülmektedir. Nitekim deneklere sorduğumuz bir başka soruda eşlerinin kararlarına mutlaka uyup uymadıklarını öğrenmek istediğimizde kadınların %22'si "çoğu zaman" cevabını verirken %14,8'si "ara sıra" cevabını vermişlerdir. "Her zaman" cevabı %8,9'dur. Buna karşılık erkeklerin cevapları sırasıyla "ara sıra" (%22,4), "çoğu zaman" (%15,0), "nadiren" (%7,2) cevabını vermişlerdir.

Bu bölümdeki Tablo bilgilerine genel olarak bakıldığında erkeğin ailede karar verici olma, denetleyici olma ve toplumda aileyi temsil etme rolüne yönelik görüş ve beklentilerin, ailenin toplumdaki statüsünün erkeğe göre belirlendiğini de açıkça ortaya koymaktadır. 41 yaşındaki erkek deneklerin mülakatta söylediği "*artık büyüdüğünü hissediyorsun sorumluluk alıyorsun, bir ailem var artık diyorsun kendine, onların senin kanatlarının altında olduğunu biliyorsun, çocuk doğunca daha bir oturaklaşıyorsun*" şeklindeki sözleri buna örnek verilebilir. Kadın ve erkek denekler, Parsons (1972:137)'in tespitinde olduğu gibi, sorumluluk ve beklentiler temelinde oluşan rol farklılaşmasına onay vermektedirler. Geleneksel yönde tanımlanan ve cinsiyete göre herhangi bir farklılaşma göstermeyen bu beklenti dağılımı, yukarıda görüldüğü gibi ailede süregelen karar alma biçimleri ve mevcut rol davranış kalıpları ile de bir uyum içerisinde dir.

Örneklem grubunun düşüncesinde yatan ailenin kurulma sebebi ve evliliğin nedenine ilişkin cevapların genellikle "çocuk sahibi olmak ve soyu devam ettirmek" odağında yer aldığı görülmektedir. Kadın deneklerimizden birinin "*en önemli görevi bence annelik kadının, annelik kutsal yani bilmiyorum çalışmaktan da önemli*" şeklindeki cevabı buna örnektir. Örneklem grubunun düşüncesinde evlilik, cinsel ilişkinin meşru yoldan sürekliliğini sağlamanın yoludur, aile ise, soyun devamlılığı için dünyaya çocuk getirmektedir, yani üreme merkezli bir sosyalizasyon ve kurumsallaşma süreci, örneklem grubunun sosyo-kültürel ve psikik dünyasına hâkim durumdadır. Nitekim bunu yetişkin bir erkek denek şu sözleri ile dile getirmektedir:

"*Şimdi köyden gelme de olsa şehirde de olsa çocuğu olan bayanla olamayan bayan arasında aile tarafından geçmişten gelen bir ayrımcılık olacağına inanıyorum ben. (..) Şimdi evlilik hayatı dünya devir teslim dünyası yani bir nesil, soyunu devam ettirme yani çocuğu olmayınca tabi ayrı bir düşünce oluyor tabi (..) Fazla ilerlemeden evlenmeniz gerek.*"

Görüşme yaptığımız ailelerde verilen cevaba göre kuşaklararası yaptığımız tematik kıyaslamalar, değindiğimiz evlilik ve aileye ilişkin kültürel anlamlılığın devamını ve ebeveynlerin benzeri bir kültürel algılamının süregeldiğini söyleyebiliriz. Yukarıda cevabını aktardığımız babanın oğlunun şu sözleri buna örnek verilebilir:

“Bekar kadın daha özgürdür. Kadın evlendi mi çocuğu oldu mu zaten evini çocuğunu düşünür. (..) İnsanın çocuğunun olması daha iyidir.”

3.3. Toplumsal Cinsiyet Kalıpyargıları İle İlgili Veriler

3.3.1. Cinsiyet Rolü Kalıpyargıları İle İlgili Veriler

Sosyalizasyon sürecinde bireylerin aile içi işbölümü ve rollerine ilişkin davranışlarının yanısıra bu davranışların etkilendiği fikirlerin bilgisini edinmek, deneklerin cinsiyet rollerine ilişkin kalıpyargıları hakkındaki bulgulara ulaşmakla mümkündür. Kalıpyargılar, kuşkusuz cinsiyet rollerine ilişkin olarak anne ve babaların, çocuklarını sosyalleştirme sürecinde geleneksellik-modernlik çizgisinde ne gibi bir beklenti içerisinde oldukları yönünde de aydınlatıcı bilgiler sağlayabilirler.

Kadınlar ve erkekler, cinsiyet rollerinin sosyalizasyonunda ve bu rollerin yaşama geçirilmesinde “cinsiyete özgü” diye bilinegelen hangi davranış kalıplarından nasıl yararlanmaktadır? Cinsiyet açısından gözetilen bu farklılıklar hangi hususlarda daha çok derinleşmektedir? Bu soruların ardında yatan cinsiyet kalıpyargılarına ulaşmak amacıyla Kağıtçıbaşı (1991:83)’nın bir araştırmasında kullandığı cinsiyet rol standartları ölçeğinden yararlanılmıştır. Soruda hem kadın hem de erkeklerin belirtilen fikir cümlelerine katılıp katılmadıkları sorulmuş, böylelikle cinsiyetlerin hangi fikir cümlelerine ne oranda katıldıkları ve cinsiyetler arasında hangi noktalarda bir farklılığın olduğu bilgisine ulaşılmak istenmiştir. Aşağıda Tablo 23, 24, 25, 26, 27, 28 ve 29’da cinsiyet rollerini etkileyen kalıpyargılarla ilgili fikir cümlelerine ayrı ayrı yer verilmiştir.

Tablo 23: Ailede Erkeğin Son Karar Verici Kişi Olmasına İlişkin Kalıpyargının Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet		Evde Kadınlar da fikirlerini söyleyebilir. Fakat son söz daima kocanın olmalıdır					Toplam
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Kadın	f	33	89	13	74	28	237
	%	7,0	18,8	2,7	15,6	5,9	50,0
Erkek	f	18	65	11	90	53	237
	%	3,8	13,7	2,3	19,0	11,2	50,0
Toplam	f	51	154	24	164	81	474
	%	10,8	32,5	5,1	34,6	17,1	100,0

$X^2=17,596$, $Sd=4$, $P=0,001$, $P<0,05$

Tablo 23’deki cevaplar cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Kadınlar, erkeklere nazaran son sözün kocanın olması konusunda daha az katılım göstermektedirler. Kadınların %21,5’i “katılmıyorum” cevabını verirken %25,8’i ise

katılmadığı yönünde görüş bildirmişlerdir. Erkeklerin karar verici olma yönünde sorduğumuz bu kalıpyargıya katılma oranı daha yüksek çıkmıştır (%30,2).

Tablo 23'te olduğu gibi erkeği aile içindeki otorite ve karar temsiliyeti konusunda bize fikir verebilecek bir diğer kalıpyargı cümlesi, “kadın, kocasıyla anlaşamadığı zaman tartışmak yerine susmalıdır” cümlesidir. Bu fikir cümlesi, otorite ile birlikte aile için de erkek tarafından sahip olunan/kontrol edilen güç ilişkileri konusunda da ipucu niteliğini taşımaktadır. Bununla ilgili olarak Tablo 24'e bakıldığında cinsiyetler arasında katılmak ve katılmamak yönünde aynı oranlara yakın ama farklı cevapların verildiği görülmektedir. Şöyle ki, kadınların %26,6'sı toplamda (tamamen katılmıyorum ve katılmıyorum cevaplarının toplamı), bu fikre katılmadıkları yönünde görüş bildirirken erkeklerin ise %26,2'sinin bu yönde görüş bildirdiklerini görmekteyiz.

Tablo 24: “Kadın, kocasıyla anlaşamadığı zaman tartışmak yerine susmalıdır” Kalıpyargısı Onayının Örnekleme Göre Dağılımı

Cinsiyet		Kadın, kocasıyla anlaşamadığı zaman tartışmak yerine susmalıdır					Toplam
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Kadın	f	37	89	20	62	29	237
	%	7,8	18,8	4,2	13,1	6,1	50,1
Erkek	f	20	60	32	89	35	236
	%	4,2	12,7	6,8	18,8	7,4	49,9
Toplam	f	57	149	52	151	64	473
	%	12,1	31,5	11,0	31,9	13,5	100,0

$X^2=18,872$, $Sd=4$, $P=0,001$, $P<0,05$

Ancak cinsiyet değişkenine bakılmaksızın örneklemin geneline bakıldığında deneklerin %45,4'nün söz konusu fikir cümlesine katıldıklarını, toplamda deneklerin %43,6'sının ise bu görüşe katılmadıklarını görmekteyiz. Erkek denekler, otorite temsiliyetinde olduğu gibi evdeki konularda karar verici olma yönlerini vurgulayan kalıpyargıları da katı bir tutumla onaylamaktadırlar. Bu sonuçlar, daha önceki Aile İçi İlişkiler bölümünde ulaştığımız bulgularla tutarlılık arz etmektedir denilebilir.

Örnekleme grubuna, ailede çocuklarla ilgili karar alma yetkisinde annenin önem derecesini sorgulamak amacıyla “çocukların cezalandırılmasında esas mesuliyet babaya ait olmalıdır” fikir cümlesi konusunda görüşleri sorulmuştur (Tablo 25).

Tablo 25:Çocukların Cezalandırılmasında Esas Mesuliyetin Babada Olduğu Kalıpyargısı Onayının Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet		Çocukların cezalandırılmasında esas mesuliyet babaya ait olmalıdır					Toplam
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Kadın	f	32	100	23	62	20	237
	%	6,8	21,1	4,9	13,1	4,2	50,0
Erkek	f	18	85	29	76	29	237
	%	3,8	17,9	6,1	16,0	6,1	50,0

Toplam	f	50	185	52	138	49	474
	%	10,5	39,0	11,0	29,1	10,3	100,0

$X^2=8,902$, $Sd=4$, $P=0.064$, $P>0.05$

Ailede çocukla ilgili karar alma süreçleri ve toplumsal rol dağılımına ilişkin bulguların cinsiyete göre içerdiği asimetrik farklılaşma, çocuğun otorite temsiliyeti-cinsiyete dayalı rol dağılımı ile ilgili yetiştiği ve deneyimlediği öğrenme süreci hakkında da bilgi vermektedir. Erkeklere nazaran ağırlıklı olarak daha çok kadınlar, cezalandırma mesuliyetinin annede de olması (%27,9) gerektiği yönünde görüş belirtmişlerdir. Söz konusu bulgular, sosyal öğrenme kuramının vurguladığı içerikle örtüşmektedir. Ailede anne ve baba, çocuğun öznel dünyasında toplumsal cinsiyet kimliğinin inşası ve toplumsal rol öğrenimi sürecinde ana figürler olarak işlev göstermektedir. Ailede sosyalleştirici desenin taşıdığı simetrik-asimetrik karakter, bu yolla kuşaklara aktarılabilir. Ailede sosyalleştirici desenin taşıdığı simetrik-asimetrik karakter, bu yolla kuşaklara aktarılabilir.

Tablo 26: Kızların Akşamları Daha Erken Saatte Eve Gelmeleri Gerektiği Kalıpyargısı Onayının Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet		Kızlar, aynı yaştaki erkek nazaran akşamları eve daha erken gelmelidir					Toplam
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Kadın	f	16	39	14	122	45	236
	%	3,4	8,3	3,0	26,0	9,6	50,2
Erkek	f	7	40	11	117	59	234
	%	1,5	8,5	2,3	24,9	12,6	49,8
Toplam	f	23	79	25	239	104	470
	%	4,9	16,8	5,3	50,9	22,1	100,0

$X^2=5,875$, $Sd=4$, $P=0,209$, $P>0.05$

Tablo 26'da ebeveynlere "Kızlar, aynı yaştaki erkek nazaran akşamları eve daha erken gelmelidir" fikir cümlesine ne oranda katılıp katılmadığı sorulmuştur. Örneklem %50,9'u "katılıyorum", %22,1' ise "tamamen katılıyorum" diyerek bu konuda katı bir tutum içerisinde olduğunu göstermiştir. Hem kadınlar hem de erkekler benzer bir tutum sergilemişlerdir. Bu durum, zaman-mekan kullanımı ve tasarrufu konusunda kız çocuklarının erkeklere nazaran ebeveynlerce daha sıkı bir kontrol mekanizmasına tabi tutukları yönünde bilgi vermektedir.

Tablo 27: "Evlilik ve Aile Hayatı Kadına Yeter; Mesleği olması mühim değildir" Kalıpyargısı Onayının Örneklemeye Göre Dağılımı

Cinsiyet		Evlilik ve aile hayatı kadına yeter; mesleği olması mühim değildir					Toplam
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Kadın	f	54	102	16	46	13	231
	%	11,5	21,8	3,4	9,8	2,8	49,4
Erkek	f	29	80	26	79	23	237
	%	6,2	17,1	5,6	16,9	4,9	50,6

Toplam	f	83	182	42	125	36	468
	%	17,7	38,9	9,0	26,7	7,7	100,0

$X^2=23,987$, $Sd=4$, $P=0.00$, $P<0.05$

Örneklemin Tablo 27'deki "Evlilik ve Aile Hayatı Kadına Yeter; Mesleği olması mühim değildir" Kalıpyargısını genel olarak onaylamadığı görülmektedir. Cinsiyete göre bakıldığında erkeklerin bu kalıpyargıyı onaylama hususunda daha katı bir tutum içersinde olduğunu görmekteyiz. Kadınların %12,6'sı, erkeklerin ise %21,8'si bu kalıpyargıyı onayladıklarını belirtmişlerdir. Kadının çalışma yaşamına katılması gerektiği konusunda görüş bildirenler yine cinsiyet açısından değerlendirildiğinde kadın deneklerin bu konuda daha kararlı (%11,5) olduğu görülmektedir. Erkekler için bu oran %6,5'tir.

Tablo 28: "Kadının çalışması, kocası ve çocukları için mahzurlu olduğu zaman kadın, işini bırakmalıdır" Kalıpyargısı Onayının Örnekleme Göre Dağılımı

Cinsiyet		Kadının çalışması, kocası ve çocukları için mahzurlu olduğu zaman kadın, işini bırakmalıdır.					Toplam
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Kadın	f	17	42	29	115	33	236
	%	3,6	8,9	6,2	24,4	7,0	50,1
Erkek	f	4	29	26	115	61	235
	%	,8	6,2	5,5	24,4	13,0	49,9
Toplam	f	21	71	55	230	94	471
	%	4,5	15,1	11,7	48,8	20,0	100,0

$X^2=18,930$, $Sd=4$, $P=0.001$, $P<0.05$

Tablo 27'deki "Evlilik ve Aile Hayatı Kadına Yeter; Mesleği olması mühim değildir" Kalıpyargısının kabulüne genel olarak belirgin bir katılım göstermeyen deneklerin, ev içi geleneksel rollerin yanı sıra eşi-çocukları açısından mahzurlu durumlarda kadının dışarıda ücretli bir işte çalışmasına dair onay bilgilerine ulaşabilmek amacıyla örnekleme ayrıca Tablo 28'deki "Kadının çalışması, kocası ve çocukları için mahzurlu olduğu zaman kadın, işini bırakmalıdır" kalıpyargısının ne ölçüde onaylayıp onaylamadıkları sorulmuştur. Bu soru, kadının toplumdaki en önemli rolüne ilişkin beklenti ve tutumun ne olduğu konusunda da aynı zamanda aydınlatıcı niteliktedir. Örneklemin geneline bakıldığında ebeveynlerin %48,8'i, çalışmamızın bir önceki alt başlığında sunduğumuz "Aile İçi Cinsiyet Rollerine İlişkin Görüşler" alt başlığındaki bulgularla paralellik arz etmektedir (Tablo 16, 17, 18 ve 19). Genel olarak kadının toplumsal kimliğinin ve rol beklentilerinin ev içi alanla sınırlandırılması yönünde görüş bildiren denekler, kalıpyargıların bu yöndeki etki gücünü bizzat verdikleri cevaplarla ortaya koymuşlardır. Ancak cinsiyetler arası bir karşılaştırma yapıldığında kadınların Tablo 28'deki kalıpyargıya ilişkin daha esnek bir tutum sergiledikleri görülmektedir. Kadınların %31,4'ü, erkeklerin ise %37,4'ü "kesinlikle katılıyorum" cevabını vermiştir. Aynı şekilde bu fikir cümlesine geneli itibarıyla katılmadığını belirten erkeklerin oranı %7,0 iken kadınlarda bu oran %12,5'tir. Bu durum, cinsiyet grupları arasında rol beklentisinde bir farklılaşmanın olduğunu göstermektedir.

Yaptığımız görüşmelerden edindiğimiz bilgilerden yola çıkarak kadının ev dışı alana ilişkin rollerinin tanımlanmasında kadın deneklerin daha esnek bir tutum içerisinde olduğunu söyleyebiliriz: “*Çalışmayan kadın her zaman eşinin eline muhtaç. Çok zor geliyor eşten para istemek, bunu yaşadım*” (Kadın denek, yaş 47). Bu bulgular, Başaran (1984)’ın yaptığı araştırmanın bulguları ile benzerlik göstermektedir. Görüşmelerimizde dikkatimizi çeken önemli bir husus, çalışan kadınların deneyimleri dolayısıyla çalışmayan kadınlara nazaran bu kalıpyargılara karşı daha az eğilimli olduklarıdır: “*Çalışan kadın kendi ayağının üzerinde durabiliyor, en azından kocasına karşı saygınlığı artıyor*” (Kadın denek, yaş 39). Kadının ücretli emeğe ilişkin sergilediği bu esneklik, çalışma yaşamına katılımı sözkonusu olduğunda cinsiyet rollerinin dönüşümünde de bir devingenlik sağlayacaktır.

Tablo 29: “Bir kadının hayattaki en önemli vazifesi, kocasına ve çocuklarına bakmaktır” Kalıpyargısı Onayının Örnekleme Göre Dağılımı

Cinsiyet		Bir kadının hayattaki en önemli vazifesi, kocasına ve çocuklarına bakmaktır					Toplam
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Kadın	f	13	34	19	113	58	237
	%	2,7	7,2	4,0	23,8	12,2	50,0
Erkek	f	10	22	10	132	63	237
	%	2,1	4,6	2,1	27,8	13,3	50,0
Toplam	f	23	56	29	245	121	474
	%	4,9	11,8	6,1	51,7	25,5	100,0

$X^2=7,436$, $Sd=4$, $P=0.115$, $P>0.05$

Tablo 29’da verilerine yer verdiğimiz “Bir kadının hayattaki en önemli vazifesi, kocasına ve çocuklarına bakmaktır” fikir cümlesine ilişkin deneklerin sergiledikleri tutum, bir önceki geleneksel cinsiyet rollerine ilişkin beklentiler konusunda sergilenen tutum ile tutarlılık arz etmektedir. Geneli itibariyle deneklerin %77,2’si kadının ev içi alandaki rollerine vurgu yaparak, birincil toplumsallık alanını öne çıkarmışlardır. Kadının ev dışı alanda çalışmasına yönelik kalıpyargıları “koşullu” benimseme oranlarına bağlı olarak bu kez aile içi görev ve sorumluluklar sözkonusu olduğunda cinsiyet gruplarının yine bu yönde katı bir tutum içerisinde oldukları görülür. Nitekim görüşmelerimizde de bu yönde benzer yanıtlar aldığımızı söyleyebiliriz. Gerek kadın gerekse erkek bireylere göre “*örf ve adetlere uygun olmak kaydıyla kadın çalışabilir ama her yerde değil, bunu da ancak evlendiği erkek belirlemelidir. Zaten kadın mecbur kaldığında çalışmalıdır.*”

Tablo 27’deki verilerden de anlaşılacağı üzere erkeklerden farklı olarak kadının bir mesleğinin de mutlaka olması gerektiği yönünde görüş belirten kadınların, aile içi görev ve sorumluluklarının sözkonusu olduğu durumlarda erkeklerin de onay verdiği “annelik ve ev kadınlığı rolleri”ni ön plana çıkardıkları görülmektedir. Mesleğin de mühim olduğunu belirten kadınlara göre bir kadının hayattaki en önemli vazifesi, eşine ve çocuklarına bakmaktır. Bu kalıpyargıya ilişkin örneklem grubunun verdiği onay, aynı zamanda kadının ailedeki en önemli görevinin “çocuklarını yetiştirmek ve terbiye etmek” olduğu yönündeki en yüksek düzeydeki yanıt ile de paralellik göstermektedir. Belirttiğimiz istatistiksel bulgular, deneklerin cinsiyet rollerine ilişkin rol beklentileri ile kalıpyargıları arasında bir tutarlılık olduğunu ortaya koymaktadır.

3.3.2. Erkeksi ve Kadınsı Kişilik Özelliklerine İlişkin Kalıpyargılar

Bu bölümde araştırmamızın kuramsal çerçevesinde görüşlerinden yararlandığımız sosyolog ve psikolog Sandra L. Bem tarafından geliştirilen ve birçok çalışmada kullanılan envantere yer alan kişilik özelliklerinden yararlanma yoluna gidilmiştir. Envanterin adı her ne kadar Cinsiyet Rolü Envanteri olarak bilinse de aslında Bem Envanterinde yer alan daha çok kadına ve erkeğe özgü olarak tanımlanan kişilik özelliklerinin rol bağlamında nasıl somutlaştığıdır. Diğer bir deyişle, sosyal rollerin kadına ve erkeğe özgü diye tanımlanması zaman içerisinde bu rollerin bir ürünü ve uzantısı olarak toplum bireylerinin de cinsiyet farklılıkları temelinde kişilik yapıları sergilediklerine ilişkin bir cinsiyet inanış sistemi geliştirilir. Gündelik yaşamdaki ilişkilerinde bireyler, başkalarının davranışlarını yorumlarken ve de kendi davranışlarını sergilerken sözünü ettiğimiz bu inanış kalıplarını referans alırlar. Benzer bir durum, aynı şekilde ailede cinsiyet sosyalizasyonu denildiğinde kız ve erkek çocuklarının davranışları açısından geçerli sonuçlar yaratmaktadır. Nitekim kuramsal çerçeve bölümünde de ayrıntılı değindiğimiz gibi anneler ve babalar, sosyalleşme sürecinde çocuklarına yönelik tutum, beklenti ve davranışlarda bu cinsiyet tiplemesinden hareket ederek, cinsiyet farklılıklarına “doğallık” kazandırmış olurlar.

Kuramsal çerçevede vurguladığımız gibi Bem tarafından geliştirilen envantere (Bem Sex Role Inventory) üç alt envanter bulunmaktadır: Kadınsılık (K), erkeksilik (E) ve sosyal beğenirlik. Her ölçek 20 sıfattan oluşmaktadır. Toplum tarafından kadınsı olarak tanımlanan özelliklere (duygusal, anlayışlı, nazik, merhametli vb.) daha çok sahip oldukları belirlenenler kadınsı, toplum tarafından erkeksi olarak tanımlanan özelliklere (baskın, etkili, gözüpek, hırslı vb.) daha çok sahip oldukları belirlenenler erkeksi olarak nitelendirilmektedirler. Kadınsı ve erkeksi özellikleri birlikte yüksek düzeyde gösterenler androjen, bu iki grup özelliği düşük düzeyde gösterenler ise belirsiz olarak nitelendirilmektedirler (DÖKMEN, 2004). Çalışmamızda Bem envanterinde yer alan sıfatların erkek ya da kadın için daha uygun ya da olmadığı konusunda ebeveynlere sorular sorulmuştur. Böylelikle almış olduğumuz cevapların, sözünü etmiş olduğumuz cinsiyet tiplemesinde ne kadar etkili olduğu bilgisine ulaşılmak istenmiştir.

Tablo 30: Bem Envanterinin Türk Toplumuna Uyarlanmış Türkçe Kopyasında Yer Alan Kişilik Özellikleri

Kişilik Özellikleri	
A. Kadınsı Özellikler	B. Erkeksi Özellikler
Boyun eğen	Kendine güvenen
Sıkılğan	Kendi inançlarını savunan
Sevecen	Girişken
Sadık	Etkileyici, güçlü
Kadınsı	Riski göze almaktan çekinmeyen
Başkalarının ihtiyaçlarına duyarlı	Baskın, tesirli
Anlayışlı	Erkeksi
Merhametli	Haksızlığa karşı tavır alabilen

İncinmiş duyguları tamir etmeye istekli	Saldırgan
Tatlı dilli	Lider gibi davranan
Canayakın	Hırslı
Hassas	Gözüpek
Kaba dil kullanmayan	Sözünde duran
Çocukları seven	Cömert
Yumuşak-nazik davranan	Ailesine karşı sorumlu
Namuslu	Otoriter
Gönül alan	Mantıklı davranan
Ağırbaşlı, ciddi	Duygularını açığa vurmayan
Fedakâr	Kuralcı, katı davranan
Duygusal	İdealist
C. Sosyal Beğeni Özellikleri	
a) Olumlu Özellikler	b) Olumsuz Özellikler
Yardımsever	Karamsar
İşinde ciddi ve sorumlu olan	Yapmacık davranan
Güvenilir	Ne yapacağı belli olmayan
Dürüst	Kıskanç
Samimi	Kibirli
Dostça davranan	Asık suratlı
Uyum sağlayabilen	Sistemsiz, plansız
Hoşgörülü	Tutucu
Etrafına karşı saygılı	Dedikodu yapan
Konuksever	Bencil

Kavuncu (1987) tarafından Bem envanterinin, Türk toplumuna uyarlanarak yeniden ele alınan Türkçe kopyasında yer alan kişilik özellikleri, üç alt ölçek dikkate alınarak aşağıda şema halinde gösterilmiştir. Daha önce belirttiğimiz gibi ebeveynlerin kişilik özelliklerini ne şekilde kadınsı, erkeksi, androjen, ve belirsiz olarak gördüklerini öğrenmek amacıyla çalışmamızda envanterin Türkçe kopyası kullanılmıştır. Araştırmanın anketinde katılımcı ebeveynlere aşağıda sıraladığımız kişilik özelliklerinin hangilerinin kadın ve erkek için daha uygun olduğu/kadın ve erkeği tanımladığı hususunda kendi görüşleri öğrenilmek istenmiştir. Bu cevaplar, bir bakıma bize ailede çocuğun tabii olduğu cinsiyet rolü sosyalizasyonunun içeriği hususunda yol gösterici olacaktır. Anne ve babalar, cinsiyetleri tanımladıkları/algıladıkları özellikleri dikkate alarak çocuklarına yönelik tutum ve davranışlarını belirleyeceklerdir.

Tablo 31’de katılımcı ebeveynlerin kadınsı özellikler için sıraladığımız kişilik özelliklerini kadın ve erkek cinsiyet grupları için nasıl tanımladıklarına ilişkin veriler yer almaktadır. Bem envanterinde kadınsı özellikler arasında sıralanan “başkalarının ihtiyaçlarına duyarlı (%61,7), sadık (%49,7), anlayışlı (%50,3), canayakın (%49,9), çocukları seven (%69,6) ve namuslu (%66,0)” özelliklerinin örneklem tarafından hem kadınsı hem de erkeksi özellikler olarak tanımlanmıştır. Bu özellikler arasında özellikle kültürümüzde daha çok kadınla özdeş kılınan “namus ve sadık” özelliklerinin erkek için de tanımlanmış olması en dikkat çeken bulgudur diyebiliriz. Bem’in envanterinden farklı bir diğer önemli bulgu, örneklemimizdeki babaların ve de

annelerin “çocukları seven” özelliğini hem kadına hem de erkeğe kadına uygun olarak tanımlamış olmalarıdır.

Bunların dışında aşağıda tabloda görüldüğü üzere örneklemin kadın için en uygun olduğunu düşünerek tanımladığı özellikler şunlardır: Boyun eğen, sıkılğan, sevecen, kadınsı, merhametli, incinmiş duyguları tamir etmeye istekli, tatlı dilli, hassas, kaba dil kullanmayan, yumuşak-nazik davranan, gönül alan, ağırbaşlı-ciddi, fedakâr ve duygusal özellikleridir.

Tablo 31: Kadınsı Özellikler Hakkındaki Onay Bilgilerinin Örnekleme Göre Dağılımı

Kadınsı Özellikler	Onaylanma Bilgileri			
	Kadın Fazla	Farketmez	Erkek Fazla	Toplam
Boyun eğen	% 72,5	23,5	4,0	100,0
Sıkılğan	% 56,5	29,0	14,6	100,0
Sevecen	% 48,5	45,6	5,9	100,0
Sadık	% 43,6	49,7	6,8	100,0
Kadınsı	% 91	5,5	3,4	100,0
Başkalarının ihtiyaçlarına duyarlı	% 27,9	61,7	10,3	100,0
Anlayışlı	% 39,5	50,3	10,2	100,0
Merhametli	% 49,6	38,3	12	100,0
İncinmiş duyguları tamir etmeye istekli	% 46,1	35,2	18,7	100,0
Tatlı dilli	% 58,6	34,6	6,8	100,0
Canayakın	% 43,3	49,9	6,8	100,0
Hassas	% 70,4	22,9	6,6	100,0
Kaba dil kullanmayan	% 60	31,4	8,6	100,0
Çocukları seven	% 26,6	69,6	3,8	100,0
Yumuşak-nazik davranan	% 65,3	27,7	7,0	100,0
Namuslu	% 27,1	66,0	6,9	100,0
Gönül alan	% 17,8	23,9	8,6	100,0
Ağırbaşlı, ciddi	% 28	41,9	30,1	100,0
Fedakâr	% 60,3	31,9	7,8	100,0
Duygusal	% 77	18,0	5,1	100,0

Tablo 32’de katılımcı ebeveynlerin erkeksi özellikler için sıraladığımız kişilik özelliklerini kadın ve erkek cinsiyet grupları için nasıl tanımladıklarına ilişkin veriler yer almaktadır. Bem envanterinde erkeksi özellikler arasında sıralanan “kendi inançlarını savunan (%64,5), haksızlığa karşı tavır alabilen (%54,9), sözünde duran (%65,8), ailesine karşı sorumlu (%51,5), mantıklı davranan (%50,2) ve idealist (%47,6)” özelliklerinin örneklem tarafından hem kadınsı hem de erkeksi özellikler olarak tanımlanmıştır. Bu özellikler arasında “ailesine karşı sorumlu” özelliğinin hem kadın hem de erkek için tanımlanmış olması, Türk kültürünün “aile” odaklı tanımlanmış olmasının bir kanıtı olarak kabul edilebilir.

Yine bu özellikler arasında özellikle Batı kültüründe daha çok erkekle özdeş kılınan “idealist, haksızlığa karşı durabilen ve mantıklı davranan” özelliklerinin kadın için de tanımlanmış olması en dikkat çeken bulgudur diyebiliriz. Bunların dışında aşağıda tabloda görüldüğü üzere örneklemin erkek cinsiyeti için en uygun olduğunu düşünerek tanımladığı özellikler şunlardır: Kendine güvenen, girişken, etkileyici-güçlü, riski göze almaktan çekinmeyen, baskın-tesirli, erkeksi, saldırgan, lider gibi davranan, hırslı, gözüpek, cömert, otoriter, duygularını açığa vurmayan, kuralcı-katı davranan özellikleridir.

Tablo 32: Erkeksi Özellikler Hakkındaki Onay Bilgilerinin Örnekleme Göre Dağılımı

Erkeksi Özellikler		Onaylanma Bilgileri			Toplam
		Kadın Fazla	Farketmez	Erkek Fazla	
Kendine güvenen	%	8,4	34,2	57,3	100,0
Kendi inançlarını savunan	%	13,1	64,5	22,4	100,0
Girişken	%	21,5	33,6	44,8	100,0
Etkileyici, güçlü	%	11,2	29,7	59,1	100,0
Riski göze almaktan çekinmeyen	%	12,1	21,0	66,9	100,0
Baskın, tesirli	%	8,5	24,6	66,9	100,0
Erkeksi	%	0,8	3,6	95,5	100,0
Haksızlığa karşı tavır alabilen	%	19,3	54,9	25,8	100,0
Saldırgan	%	6,8	30,3	62,9	100,0
Lider gibi davranan	%	9,3	12,9	77,8	100,0
Hırslı	%	19,1	38,1	42,8	100,0
Gözüpek	%	12,7	33,9	53,3	100,0
Sözünde duran	%	15,7	65,8	18,6	100,0
Cömert	%	14,3	50,4	35,2	100,0
Ailesine karşı sorumlu	%	22,5	51,5	26	100,0
Otoriter	%	6,8	16,7	76,5	100,0
Mantıklı davranan	%	19,7	50,2	30,1	100,0
Duygularını açığa vurmayan	%	16,2	20,9	62,9	100,0
Kuralcı, katı davranan	%	9,2	22,6	68,2	100,0
İdealist	%	17,2	47,6	35,2	100,0

Tablo 33’de Sandra Bem’in envanterinde her iki cinsiyet grubu için nötr olarak tanımladığı olumsuz ve olumlu sosyal beğeni özellikleri hakkında katılımcıların onay bilgileri yer almaktadır.

Tablo 33: Sosyal Beğeni Özellikleri Hakkındaki Onay Bilgilerinin Örnekleme Göre Dağılımı

Sosyal Beğeni Özellikleri		Onaylanma Bilgileri			Toplam
		Kadın Fazla	Farketmez	Erkek Fazla	
a) Olumlu Özellikler					
Yardımsaver	%	26,2	65,4	8,5	100,0
İşinde ciddi ve sorumlu olan	%	12,6	48,7	38,6	100,0
Güvenilir	%	18,9	65,6	15,5	100,0
Dürüst	%	18,6	69,1	12,3	100,0
Samimi	%	35	54,1	10,8	100,0
Dostça davranan	%	32,2	57,7	10,2	100,0
Uyum sağlayabilen	%	43,7	48,1	8,2	100,0
Hoşgörülü	%	34,7	58,0	7,4	100,0
Etrafına karşı saygılı	%	18,3	70,3	11,4	100,0
Konuksever	%	43,9	49,4	6,7	100,0
b) Olumsuz Özellikler					
Karamsar	%	41,8	46,1	12,1	100,0
Yapmacık davranan	%	19,9	63,5	16,7	100,0
Ne yapacağı belli olmayan	%	14,8	47,0	38,2	100,0
Kıskanç	%	28,7	39,7	31,6	100,0
Kibirli	%	23,9	53,1	23,1	100,0
Asık suratlı	%	16,2	45,3	38,4	100,0
Sistemsiz, plansız	%	15,7	50,3	34,1	100,0
Tutucu	%	24,9	41,1	34	100,0
Dedikodu yapan	%	71,4	21,1	7,5	100,0
Bencil	%	15,2	56,1	28,7	100,0

Örnekleme dâhil olan anne ve babalar, olumlu sosyal beğeni özelliklerini Bem envanterinde olduğu gibi hem erkek hem de kadın için geçerli olabileceği yönünde kanaat bildirmişlerdir. Ancak olumsuz özellikler sözkonusu olduğunda yüksek bir oranla “dedikodu yapan” özelliğinin %71,4 gibi bir oranla daha çok kadın için tanımlanmış olması dikkat çekicidir. Bunun dışında olumsuz özellikler arasında “karamsar”lık özelliğinin nötr orana (%46,1) yakın denilebilecek bir katılım yüzdeliği ile kadın için temsil edilmiş olması (%41,8), bir diğer dikkat çekici bulgudur.

Olumlu beğeni özelliklerine cinsiyet açısından bakıldığında nötr oranın dışında bu özelliklerin ikinci sırada daha çok kadına uygun olarak tanımlandığını görmekteyiz. “Samimi” özelliği (%35), “uyum sağlayabilen” özelliği (%43,7) ve “konuksever” olma özelliği (%43,9) kadın için onay görmüştür.

3.4. Çocuğun Sosyalleşmesi İle İlgili Verilerin Değerlendirilmesi

3.4.1. Ailede Çocuk Sayısı İle İlgili Veriler

Örneklemeden alınan cevaplar doğrultusunda ailede mevcut çocuk sayısına ilişkin bilgiler Tablo 34'te yer almaktadır. Buna göre örneklemin %42,9'unun 2 çocuğu, %37,4'ünün 3 çocuğu, %12,4'ünün 4 çocuğu, %4,2'sinin 6 çocuğu, %3,4'ünün ise 5 çocuğu vardır.

Tablo 34: Ailede Mevcut Çocuk Sayısının Örnekleme Göre Dağılımı

			Kaç çocuğunuz var?					Toplam
			2	3	4	5	6+	
Cinsiyet	Kadın	f	100	90	27	9	10	236
		%	21,1	19,0	5,7	1,9	2,1	49,9
	Erkek	f	103	87	30	7	10	237
		%	21,8	18,4	6,3	1,5	2,1	50,1
Toplam		f	203	177	57	16	20	473
		%	42,9	37,4	12,1	3,4	4,2	100,0

Ailedeki çocuk sayısının cinsiyete göre dağılım verileri Tablo 35 ve Tablo 36'da gösterilmiştir. Tablo 34'deki bilgilerden, örneklemin %63,7'sinin 1 kız çocuğu, %30,2'sinin 2 kız çocuğu, %4,9'unun 3 kız çocuğu, %1,3'ünün ise 4 kız çocuğunun olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 35: Ailede Mevcut Kız Çocuk Sayısının Örnekleme Göre Dağılımı

			Kaç kız çocuğunuz var?				Toplam
			1	2	3	4	
Cinsiyet	Kadın	f	150	72	12	3	237
		%	31,6	15,2	2,5	0,6	50,0
	Erkek	f	152	71	11	3	237
		%	32,1	15,0	2,3	0,6	50,0
Toplam		f	302	143	23	6	474
		%	63,7	30,2	4,9	1,3	100,0

Ailedeki erkek çocuk sayısının dağılım verileri Tablo 36'da gösterilmiştir. Tablo 36'daki bilgilerden, örneklemin %70,3'ünün 1 erkek çocuğu, %23,1'inin 2 erkek çocuğu, %4,9'unun 3 erkek çocuğu, %1,7'sinin ise 4 erkek çocuğunun olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 36: Ailede Mevcut Erkek Çocuk Sayısının Örnekleme Göre Dağılımı

			Kaç erkek çocuğunuz var?				Toplam
			1	2	3	4	
Cinsiyet	Kadın	f	165	54	13	4	236
		%	35,0	11,4	2,8	0,8	50,0
	Erkek	f	167	55	10	4	236
		%	35,4	11,7	2,1	0,8	50,0
Toplam		f	332	109	23	8	472
		%	70,3	23,1	4,9	1,7	100,0

3.4.2. Çocukta Cinsiyet Tercihi İle İlgili Veriler

Tarıma dayalı gelenekse toplum değerlerinin egemen olduğu insan topluluklarında ekonomik işgücü potansiyeli olması sebebiyle ve soyun belirleyicisi olduğu gerekçesiyle aile bireyleri ve büyükleri, özellikle erkekler tarafından genellikle erkek çocuğun tercih edildiği görülür. Buna ek olarak toplumsal ilişkiler hiyerarşisinde eğer kültürel anlam ve değerler erkek merkezli üretilip kuşaklararası aktarılıyorsa bu tip topluluklarda da benzer şekilde kız çocuğundan ziyade erkek çocuk tercih edilir. Bu tür topluluklarda ise çoğu zaman erkek çocuk beklentisi, toplumsal bir baskıya dönüşerek özellikle anne adayı üzerinde baskı ve ağırlığını hissettirir. Çocuğa ilişkin psikolojik ve duygusal öğelerin daha egemen olduğu ailelerde ise, cinsiyet tercihi yoluna gidilmez. Birinci hipotezimiz bu konuyla ilgilidir: Kadınlara nazaran erkekler, daha çok erkek çocuk tercih ederler. Çünkü cinsiyet sosyalizasyonundaki geleneksel öğelerden biri soy devamından kaynaklanan erkek çocuk isteğidir. Bununla ilgili olarak Tablo 37’de örnekleme “Elinizde olsaydı çocuğunuzun kız mı olmasını isterdiniz yoksa erkek olmasını mı?” sorusu sorulmuştur. Veriler Tablo 37’de yer almaktadır.

Tablo 37’de görüldüğü üzere hangi cinsiyetin tercih edildiği ile ilgili örneklem grubuna sorulan soruda her iki cinsiyet grubu da, yani dağılımın %89,4’ü “fark etmez” cevabını vermiştir. Örneklemin genelinde çocuğun cinsiyeti bakımından bir ayırımın yapılmadığı görülmekle beraber ki-kare analizi sonucuna baktığımızda babaların/erkeklerin daha çok erkek cinsiyeti tercih ettikleri görülmektedir. Buna karşılık kadınların-annelerin kız cinsiyetini tercih ettikleri görülmektedir. Birinci hipotezimiz doğrulanmıştır.

Tablo 37: Örnekleme Göre Hangi Cinsiyetin İstenildiğine İlişkin Dağılım

			Cinsiyetiniz?		Toplam
			Kadın	Erkek	
Elinizde olsaydı çocuğunuzun kız mı olmasını isterdiniz yoksa	Kız	f	15	11	26
		%	3,2	2,3	5,5
	Erkek	f	6	18	24

erkek olmasını mı istersiniz/isterdiniz?	%	1,3	3,8	5,1
	Farketmez f	216	207	423
	%	45,7	43,8	89,4
Toplam	f	237	236	473
	%	50,1	49,9	100,0

$X^2=6.805$, $Sd=2$, $P=0.033$, $P<0.05$

Yukarıdaki cevaplar ve yaptığımız görüşmeler birlikte ele alındığında Türkiye’de her iki cinsiyetin düşüncesinde çocuğun sosyo-psikolojik ve kültürel değeri yadsınamaz önemdedir, adeta evliliğin ve ailenin anlamı çocuğun varlığında yatmaktadır. Bu değer biçimi, aynı zamanda ebeveynlerin çocuklarının sosyalizasyonu sürecinde sosyo-kültürel ortamın, kültürel değer biçimlerinin de ne kadar etkisinde kaldıkları yönünde aydınlatıcı bulgular vermektedir. Görüşme yaptığımız bir ailenin ilk çocuğu erkek doğması, ailede babasının deyimiyle, “*erkek adamın erkek oğlu olur*” anlayışıyla sevinçle karşılanmış, bebeğin ilk bakım yıllarından hemen sonra, babaanne tarafından 6 yaşına kadar çocuk annesinden alınmıştır, annenin bize anlatımıyla kayınvalide, “*kendi kültürümüze göre bir erkek yetiştirmek istiyoruz, ne de olsa soyumuzu devam ettirecek*” geleneksel anlayışını sergilemiştir. Bu erkek çocuğun babası ise, görüşmemizde erkek çocuk sahibi olmanın onda ayrı bir sevinç yaşattığını, ayrıca baba olduktan sonra ailede daha saygın biri olarak görülmeye başladığını ileri sürmüştür: “*Artık büyüdüğünü, sorumluluk aldığını hissediyorsun. (..) Evlenince hayatım düzene girdi, artık evinde bir ailen var, onların senin kanatlarında olduğunu biliyorsun.(..) Ben 24 yaşında evlendim o 16 yaşındaydı tabi o zaman daha çocuktuk artık çocuk doğurunca hemen oturaklaşıyorsun hem daha iyi düşünebiliyorsun.(..) Artık işte erkek evladından olduğu için, kızlara onun yarısı kadar davranmadılar, babam çok sevdi oğlumu.*” Bu verilerden hareketle kavramsal ve kuramsal çerçevede değindiğimiz Newberger (Goodnow, 1988:292)’in dört farklı algı biçiminden ilk ikisini; benmerkezci algı ve geleneksel algı biçimlerinin örneklem grubundaki ailelerde görüldüğünü söyleyebiliriz. Görüşme yaptığımız ailelerde verilen cevaba göre kuşaklararası yaptığımız tematik kıyaslamalar, değindiğimiz evlilik ve aileye ilişkin kültürel anlamlılığın devamını ve ebeveynlerin benzeri bir kültürel algılaşmanın süregeldiğini söyleyebiliriz.

Tablo 37 verileri, her cinsiyet grubunun kendi cinsiyet grubundan çocuk sahibi olmak istediğini bize göstermektedir. Nitekim bunu daha ayrıntılı görebilmek için örnekleme tercih ettikleri cinsiyeti neden istediklerine dair bir soru sorularak, tercihin kaynaklarına ulaşılmak istenmiştir. Tablo 38’de kız çocuk sahibi olmak isteyenlerin bu nedene ilişkin cevapları yer almaktadır.

Tablo 38: Kız Çocuk Tercihinin Örnekleme Göre Dağılımı

		Niçin kız çocuğu tercih ederdiniz?					Toplam
		Anneye yakın olur	Yaşlılıkta bize bakar	Ev işlerine yardım eder	Yetiştirilmesi kolay olur	Daha itaatkâr olur	
Cinsiyet	Kadın f	30	7	3	3	3	46
	%	39,0	9,1	3,9	3,9	3,9	59,7
	Erkek f	10	6	5	3	7	31

	%	13,0	7,8	6,5	3,9	9,1	40,3
Toplam	f	40	13	8	6	10	77
	%	51,9	16,9	10,4	7,8	13,0	100,0

Tablo 38'a bakıldığında kız çocuğu tercih eden hem annelerin hem de babaların %51,9'unun anneye yakın olacağı gerekçesiyle kız çocuğunu tercih etmek istediğini belirtmiştir. Tablo 39'da ise erkek çocuk sahibi olmak isteyenlerin bu nedene ilişkin cevapları yer almaktadır.

Yukarıda belirttiğimiz bulgular, çocuk sahibi olmanın toplumsal cinsiyetin öznel algılanışı üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Diğer bir deyişle doğurganlığın kültürel değeri, kadınlar ve erkekler için anlamlı bir farklılık göstermektedir. Diğer bir deyişle, bu bulgular bize cinsiyete göre bir farklılık sergilemeksizin anne-babaların üremeye dayalı bir sosyalizasyon anlayışını benimsemiş olduklarını göstermektedir.

Tablo 39: Erkek Çocuk Tercihinin Örnekleme Göre Dağılımı

		Niçin erkek çocuğu tercih ederdiniz?					Toplam
		Gelecekteki maddi yardım	Aile adını devam ettirir	Yaşlılıkta bize bakar	Yetiştirilmesi daha kolay	Babaya arkadaş olur	
Cinsiyet	Kadın f	2	12	6	3	16	39
	%	2,5	15,0	7,5	3,8	20,0	48,8
Erkek f		3	19	1	7	11	41
	%	3,8	23,8	1,3	8,8	13,8	51,3
Toplam	f	5	31	7	10	27	80
	%	6,3	38,8	8,8	12,5	33,8	100,0

Örneklemin %38,8'i, aile adını devam ettireceği gerekçesiyle erkek çocuk tercih ettiğini belirtmiştir. Her iki tabloda önemli olan bir diğer bulguya göre babalar, kız çocuğunu yaşlılıkta kendilerine bakacağı gerekçesiyle tercih ederken, bunun tam tersine anneler, yaşlılıkta kendilerine bakacağı gerekçesiyle erkek çocuk tercih edeceğini belirtmiştir.

Yukarıdaki sorulara ilişkin tutarlılığı sınamak ve katılımcıların kendi cinsiyetlerine ilişkin memnuniyetlerini öğrenmek amacıyla deneklere "Yeniden dünyaya gelmek gibi bir imkânınız olsaydı hangi cinsiyeti tercih ederdiniz?" şeklinde bir soru sorulmuştur (Tablo 40).

Tablo 40: Örnekleme Göre Hangi Cinsiyetin İstenildiğine İlişkin Dağılım

			Cinsiyetiniz?		Toplam
			Kadın	Erkek	
Yeniden dünyaya gelmek gibi bir imkânınız olsaydı	Kadın f		176	9	185
	%		37,1	1,9	39,0

hangi cinsiyeti tercih ederiniz?	Erkek	f	61	228	289
		%	12,9	48,1	61,0
Toplam		f	237	237	474
		%	50,0	50,0	100,0

Tablo 40'da görüldüğü üzere kadınların %74,3'ü yine kadın olarak doğmak istediklerini belirtirken, %25,7'si ise erkek olarak doğmak istedikleri yönünde görüş bildirmişlerdir. Buna karşılık erkeklerin %3,8'i çok düşük bir oranı kadın olarak doğmak istediklerini belirtirken, %78,9'u ise yine erkek olarak doğmak istedikleri yönünde görüş bildirmişlerdir. Aynı şekilde görüşme yaptığımız bütün erkekler de yine erkek cinsiyetini tercih edeceklerini belirtmişlerdir. Bir deneğin "*Erkek olarak doğmuşum onun için erkek doğmak isterim sizin günahınız çok*" şeklindeki yorumu hayli dikkat çekicidir.

3.4.3. Çocuk Bakımı ve Çocuklar İle İlgilenme

Ebeveynlerin çocuğun bireyselliğini ve özerk kişiliğini daha bebek iken ne kadar önemsediklerini öğrenmek için çocuk büyütülürken ona ait bir oda olup olmadığı sorulmuştur. Ebeveynlerin %62,2'si hayır cevabını, %37,8'i ise evet cevabını vermişlerdir. %53,9'u evet cevabını verirken %46,1'i ise hayır cevabını vermiştir. Araştırmamızın ikinci hipotezine göre gelir düzeyi yüksek olan ailelerde çocuğa ait bir oda vardır. Bununla ilgili yapılan ki-kare analizi sonucuna göre gelir düzeyi yüksek olan aileler, geliri düşük ailelere nazaran çocuklarına ayrı bir oda tahsis etmektedirler.

Tablo 41: Gelir Düzeyine Göre Çocuğa Ait Odanın Varlığında İlişkin Dağılım

			Çocuğunuzu büyütürken ona ait bir oda var mıydı?		Toplam
			Evet	Hayır	
Gelir düzeyi	500 TL'dan az	f	13	19	32
		%	2,8	4,0	6,8
	500-999 TL	f	59	106	165
		%	12,5	22,5	35,0
	1000-1499 TL	f	59	55	114
		%	12,5	11,7	24,2
	1500-1999 TL	f	46	24	70
		%	9,7	5,1	14,8
	2000 TL+	f	76	12	88

	%	16,1	2,5	18,6
Gelir yok	f	1	2	3
	%	,2	,4	,6
Toplam	f	254	218	472
	%	53,8	46,2	100,0

$$X^2=66.085, Sd=5, P=0.000, P<0.05$$

Bir kadın deneğin “Sürekli ayrı bir oda oldu sürekli kardeşken hiç ayrılmıyordu bunlar kız erkek aynı odada yatıyorlardı şimdi kız ben ayrı odada yatıyorum kızım diyor sen büyüdün artık” şeklindeki sözleri, ergenlikle birlikte kız ve erkek çocukların odalarının ebeveynler tarafından ayrıldığını göstermektedir. Çocuğun bakımında ayrıca çalışan kesim öncelik sırasıyla anne ya da kayınvalideden yardım almıştır.

Çocuk bakımına anneler ve babalar ne kadar katkı sağlamaktadırlar? Bunda cinsiyetin etkisi var mıdır? Sorularına cevap bulmak amacıyla örneklem grubuna “Ailenizde kız ve erkek çocuğunuzun bakımı ile en çok kim ilgilendi?” sorusu sorulmuştur. Cevaplar cinsiyete göre Tablo 42 ve Tablo 43’te gösterilmiştir.

Tablo 42: Örneklem Kız Çocuğu İle İlgilenmesine İlişkin Dağılım

			Ailede kız çocuğu ile en çok kim ilgilendi?			
			Annesi	Babası	Her ikisi de	Toplam
Cinsiyet	Kadın	f	179	2	56	237
		%	37,8	,4	11,8	50,0
	Erkek	f	186	4	47	237
		%	39,2	,8	9,9	50,0
Toplam		f	365	6	103	474
		%	77,0	1,3	21,7	100,0

Tablo 42 ve Tablo 43’deki veriler, daha önce vurguladığımız örneklem ailede annenin en önemli görevinin çocuğun bakımını üstlenmek olduğu şeklindeki görüşüyle tutarlılık arz etmektedir. Gerek kız çocuğu (%77,0) ile gerekse erkek çocuğu (%68,6) ile en yüksek oranlı cevaplarla kadınların ilgilendiği belirtilmiştir.

Tablo 43: Örneklem Erkek Çocuğu İle İlgilenmesine İlişkin Dağılım

			Ailede kız çocuğu ile en çok kim ilgilendi?			
			Annesi	Babası	Her ikisi de	Toplam
Cinsiyet	Kadın	f	158	9	70	237
		%	33,3	1,9	14,8	50,0
	Erkek	f	167	12	58	237
		%	35,2	2,5	12,2	50,0

Toplam	f	325	21	128	474
	%	68,6	4,4	27,0	100,0

Katılımcılar, çocukların yalnızca bakımı ile ilgili değil, örgün eğitim ile ilgili sorunlarında da annenin (kız çocuğu %45,9 ve erkek çocuğu %43,0) daha çok yardımcı olduğu yönünde cevap vermişlerdir. Örneklem veli toplantılarına da çoğunlukla kadının-annenin katıldığı (kız çocuğu %47,3 ve erkek çocuğu %46,0) yönünde görüş bildirmiştir.

Görüşme yaptığımız 49 yaşındaki iki çocuk sahibi bir erkek denek, iş hayatındaki yoğunluğu nedeniyle, evde çalışmayan/ev kadını, ancak okul-aile birliğinde gönüllü olarak çalışan eşinin bu yönde becerikli olduğu için onun eğitim işiyle ilgilendiğini ileri sürmüştür. Diğer bir deyişle, çalışmayan bir ev kadınının evliliğinin ilk yıllarında üstlendiği bebek bakımı ve büyütme sorumluluğu yerini sonraki yıllarda eğitimle ilgilenmeye bırakmaktadır: *“Oğlan başka okula, kız başka okula gidiyor, yaşları biraz ayrı. Benimki apayrı zaten. Onun için o konuda pek tecrübem yok herhalde, ...(eşinin ismi) ilgileniyor.”*

Tablo 44: Örneklem Kız Çocuğu İle İlgilenmesine İlişkin Dağılım

		Kız çocuğunuz ile ne kadar ilgileniyorsunuz?				Toplam
		Evet	Hayır, eşim ilgilenir	İlgilenmeye vaktim yok	Zamanımın bir kısmını onlarla geçiririm	
Cinsiyet Kadın	f	197	3	10	26	236
	%	41,6	,6	2,1	5,5	49,9
Erkek	f	137	43	16	41	237
	%	29,0	9,1	3,4	8,7	50,1
Toplam	f	334	46	26	67	473
	%	70,6	9,7	5,5	14,2	100,0

Verileri yukarıda Tablo 44’de görüldüğü üzere “Kız çocuğunuzla gerektiği kadar ilgileniyor musunuz?” sorusuna kadınların %41,6’sı, erkeklerin ise %29,0’u evet cevabını vermiştir. “Hayır, eşim ilgilenir” cevabını daha çok veren erkekler olmuştur (%9,1)

Tablo 45: Örneklemin Erkek Çocuğu İle İlgilenmesine İlişkin Dağılım

		Erkek çocuğunuz ile ne kadar ilgileniyorsunuz?				Toplam
		Evet	Hayır, eşim ilgilenir	İlgilenmeye vaktim yok	Zamanımın bir kısmını onlarla geçiririm	
Cinsiyet Kadın	f	191	4	9	32	236
	%	40,4	,8	1,9	6,8	49,9
Erkek	f	146	30	15	46	237
	%	30,9	6,3	3,2	9,7	50,1
Toplam	f	337	34	24	78	473
	%	71,2	7,2	5,1	16,5	100,0

Aynı şekilde Tablo 45’de görüldüğü üzere “Erkek çocuğunuzla gerektiği kadar ilgileniyor musunuz?” sorusuna kadınların %40,4’ü, erkeklerin ise %71,2’si evet cevabını vermiştir. “Hayır, eşim ilgilenir” cevabını daha çok veren yine erkekler olmuştur (%6,3). Çok düşük bir oranda da olsa her iki tablodaki bilgiler anne ve babaların kendi cinsiyetindeki çocuklarıyla daha çok ilgilendiklerini göstermektedir.

Ebeveynlere kız ve erkek çocuklarıyla nasıl zaman geçirdikleri sorulmuştur. Birlikte televizyon seyretmenin dışında babaların kızlarıyla sinema-tiyatroya gitmenin yanı sıra onlarla alış-veriş yaptıkları görülmektedir. Babaya (%3,4) karşılık kız çocuğu ile “oyun oynayarak zaman geçirmek” cevabını daha yüksek oranda (%4,2) annenin verdiği görülmektedir. Benzer sonuç erkek çocuğu için de sözkonusudur. Baba %3,6’lık bir oranla erkek çocuğu ile “oyun oynayarak zaman” geçirdiğini belirtirken annenin verdiği cevabın oranı %5,5’tir.

3.4.4. Yetiştirme Tarzı ve Cinsiyet Tiplemesi İle İlgili Veriler

3.4.4.1. Giysiler ve Renkler

Kız ve erkek çocuklarının sosyalleşme sürecinde cinsiyet farklılıkları belirleyen, bu farklılıkların sembolik göstergelerinden birisi giysi modelleri, motifleri ve renkleridir. Türkiye dâhil birçok toplumda cinsiyetler farklı renklerle temsil edilmektedirler. Türkiye’de hüviyet cüzdanlarına dahi bakıldığında mavi renklerin erkek yurttaşlar için pembe renkli cüzdanların ise kadın yurttaşlar için kullanıldığı görülür. Türkiye’nin hemen birçok yöresinde süregelen önemli bir geleneklerden biri “gözünaydın” diye adlandırabileceğimiz, özellikle kadınların üstlendiği bir görev olan “yeni doğmuş bebekleri görmek ve yeni ebeveynlere hayır dilemek” geleneğidir. Bu bebeklere giysi almak isteyen yakın akraba ve arkadaşların giysilerdeki renk ve motif-model seçimini cinsiyete göre belirlediklerini rahatlıkla gözlemleyebiliriz. Hatta hamileliğin öğrenilmesinden sonraki süreçte anne adaylarının doğum öncesinden itibaren hazırlıklarını buna göre yaptığını görmekteyiz. Bu örnekler, bireylerin özne

dünyasında içselleştirdikleri cinsiyet şemasının maddi kültür, beğeni ve tüketim alışkanlıklarına yansımalarının birer örneğidir.

Bu araştırmada sözünü ettiğimiz bu cinsiyet tiplemesinin ebeveynler tarafından ne oranda kabul gördüğünü öğrenmek amacıyla ebeveynlere kız ve erkek çocuklarına ne tür giysi aldıkları sorulmuştur. Kız çocukları ile ilgili verilen cevaplar Tablo 46'da gösterilmektedir.

Tablo 46: Kız Çocuklara Alınan Giysi Türlerinin Örnekleme Göre Dağılımı

			Cinsiyet		Toplam
			Kadın	Erkek	
Kız çocuğuna alınan giysiler	Çiçekli giysiler	f	27	32	59
		%	5,7	6,8	12,5
	Çizgili giysiler	f	0	3	3
		%	,0	,6	,6
	Renkli giysiler (pembe, kırmızı v.s.)	f	81	95	176
		%	17,1	20,1	37,2
	Koyu renkli giysiler (siyah, lacivert vs.)	f	5	10	15
		%	1,1	2,1	3,2
	Çizgi kahramanlı motiflerin yer aldığı giysiler	f	1	0	1
		%	,2	,0	,2
	Fiyonklu-kurdeleli giysiler	f	7	7	14
		%	1,5	1,5	3,0
	Çiçekli giysiler, çizgili giysiler	f	5	3	8
		%	1,1	,6	1,7
	Çiçekli giysiler, renkli giysiler (pembe, kırmızı v.s.)	f	72	62	134
		%	15,2	13,1	28,3
	Çiçekli giysiler, çizgi kahramanlı motiflerin yer aldığı giysiler	f	2	2	4
		%	,4	,4	,8
	Çiçekli giysiler, fiyonklu-kurdeleli giysiler	f	14	8	22
		%	3,0	1,7	4,7
	Çizgili giysiler, renkli giysiler (pembe, kırmızı v.s.)	f	2	0	2
		%	,4	,0	,4
	Renkli giysiler (pembe,	f	1	1	2

kırmızı v.s.), koyu renkli giysiler (siyah, lacivert vs.)	%	,2	,2	,4
Renkli giysiler (pembe, kırmızı v.s.), çizgi kahramanlı motiflerin yer aldığı giysiler	f	2	3	5
	%	,4	,6	1,1
Renkli giysiler (pembe, kırmızı v.s.), fiyonklu-kurdeleli giysiler	f	16	10	26
	%	3,4	2,1	5,5
Koyu renkli giysiler (siyah, lacivert vs.), fiyonklu-kurdeleli giysiler	f	1	0	1
	%	,2	,0	,2
Çizgi kahramanlı motiflerin yer aldığı giysiler, fiyonklu-kurdeleli giysiler	f	1	0	1
	%	,2	,0	,2
Toplam	f	237	236	473
	%	50,1	49,9	100,0

Tablo 46'daki bilgiler, kavramsal-kuramsal çerçevede belirttiğimiz görüşlerle tutarlılık arz etmektedir. Ebeveynler, kız çocuklarına giysi alırken tercihlerini sırasıyla renkli giysiler (%37,2), hem çiçekli hem de renkli giysiler (%28,3) çiçekli giysiler (%12,5), hem renkli hem de fiyonklu-kurdeleli giysiler olarak belirtmişlerdir. Tabloya bakıldığında koyu renk ve çizgili giysilerin daha düşük oranda olduğu dikkati çekmektedir. Bu tercihlerin aşağıda Tablo 47'de erkek çocuk için tercih edilen giysi türlerinde geçerli olduğunu görmekteyiz.

Tablo 47: Erkek Çocuklara Alınan Giysi Türlerinin Örnekleme Göre Dağılımı

			Cinsiyet		Total
			Kadın	Erkek	
Erkek çocuğa alınan giysiler	Çizgili giysiler	f	17	11	28
		%	3,6	2,3	5,9
	Renkli giysiler (pembe, kırmızı v.s.)	f	12	14	26
		%	2,5	3,0	5,5
	Koyu renkli giysiler (siyah, lacivert vs.)	f	84	111	195
		%	17,8	23,5	41,3
	Çizgi kahramanlı motiflerin yer aldığı giysiler	f	41	34	75
		%	8,7	7,2	15,9

Çiçekli giysiler, renkli giysiler (pembe, kırmızı v.s.)	f	1	1	2
	%	,2	,2	,4
Çiçekli giysiler, çizgi kahramanlı motiflerin yer aldığı giysiler	f	1	2	3
	%	,2	,4	,6
Çiçekli giysiler, fiyonklu-kurdeleli giysiler	f	1	0	1
	%	,2	,0	,2
Çizgili giysiler, renkli giysiler (pembe, kırmızı v.s.)	f	4	0	4
	%	,8	,0	,8
Çizgili giysiler, koyu renkli giysiler (siyah, lacivert vs.)	f	28	22	50
	%	5,9	4,7	10,6
Çizgili giysiler, çizgi kahramanlı motiflerin yer aldığı giysiler	f	14	4	18
	%	3,0	,8	3,8
Renkli giysiler (pembe, kırmızı v.s.), koyu renkli giysiler (siyah, lacivert vs.)	f	1	1	2
	%	,2	,2	,4
Renkli giysiler (pembe, kırmızı v.s.), çizgi kahramanlı motiflerin yer aldığı giysiler	f	5	3	8
	%	1,1	,6	1,7
Koyu renkli giysiler (siyah, lacivert vs.), çizgi kahramanlı motiflerin yer aldığı giysiler	f	28	29	57
	%	5,9	6,1	12,1
Koyu renkli giysiler (siyah, lacivert vs.), fiyonklu-kurdeleli giysiler	f	0	2	2
	%	,0	,4	,4
Çizgi kahramanlı motiflerin yer aldığı giysiler, fiyonklu-kurdeleli giysiler	f	0	1	1
	%	,0	,2	,2
Toplam	f	237	235	472
	%	50,2	49,8	100,0

Tablo 47'deki bulgular ile Tablo 46'daki bulguların cinsiyet farklılıklarını yansıtmak üzere içerikte olduğunu söyleyebiliriz. Ebeveynlerin erkek çocukları için tercih ettikleri giysi türleri sırasıyla koyu renkli giysiler (%41,3), çizgi kahramanlı motiflerin yer aldığı giysiler (%15,9), hem koyu renkli hem de çizgi kahramanlı motiflerin yer aldığı giysiler (%12,1), hem çizgili hem de koyu renkli giysiler (%10,6)'dir.

Sorduğumuz sorularla ilgili cevapların tutarlılığını test edebilmek amacıyla ebeveynlere “kız bebeğimin giysilerinde daha çok pembe rengi kullandım” cümlesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Ebeveynlerin %77,9’u “katılıyorum” cevabını vermişlerdir. Aynı şekilde erkek çocuklar için sorduğumuz “erkek bebeğimin giysilerinde daha çok mavi rengi kullandım” cümlesine ebeveynlerin %74,8’i katıldıklarını belirtmişlerdir.

3.4.4.2. Oyun ve Oyuncaklar

Beyaz orta sınıf beyaz ailelerde çocuğun sosyalizasyonunu inceleyen bazı araştırma sonuçları, erken çocukluk dönemi boyunca kız ve erkek çocukların ayrı ve eşit olmayan toplumsal cinsiyete göre sosyalleştiklerini ortaya koymaktadır. Küçük erkek çocuklara toplumda yüksek seviyede değer verilen beceriler; bağımsızlık, problem çözme yetenekleri, girişkenlik ve sosyal çevreleri hakkında meraklılık öğretilir. Buna karşılık kız çocuklara ise toplumda pek de değer verilmeyen bazı kişilik özellikleri; bağımlılık, pasiflik ve evcillik öğretilir. Çocuklar, kendi akran gruplarında birbirlerini sosyalleştirerek yetişkinlerin sosyalleşme uygulamalarını destekleyip onlara tepki vermektedirler (Renzetti ve Curran, 1992:72). Bu durum, çocuğun öznel dünyasında cinsiyet tiplemesinin model alma ve taklit yoluyla pekiştirildiğini göstermektedir. Araştırmamızda bununla ilgili olarak ebeveynlere “kız çocuğunuza hangi oyuncakları alırdınız?” sorusu sorulmuştur. Cevaplar, Tablo 48’de verilmiştir.

Tablo 48: Kız Çocuklara Alınan Oyuncak Türlerinin Örnekleme Göre Dağılımı

		Kız çocuğunuza hangi oyuncakları alırdınız?		
		Kadın	Erkek	Toplam
Oyuncak türleri	Oyuncak bebek	f 68	74	142
		% 14,4	15,6	30,0
	Tekerlekli oyuncak hayvanlar	f 6	7	13
		% 1,3	1,5	2,7
	Küpler-bloklar-logolar	f 16	16	32
		% 3,4	3,4	6,8
	Puzzle	f 8	14	22
		% 1,7	3,0	4,7
	Dikiş seti	f 4	10	14
		% ,8	2,1	3,0
	Yumuşak tüylü dolgu hayvanlar (ayıcık, panda, köpek, kedi vs.)	f 19	19	38
		% 4,0	4,0	8,0

İtilebilen-çekilebilen oyuncaklar (otomobil, kamyon, traktör, tren)	f	7	4	11
	%	1,5	,8	2,3
Bebek arabası, mutfak takımı-seti	f	17	14	31
	%	3,6	3,0	6,6
Oyuncak bebek, Yumuşak tüylü dolgu hayvanlar (ayıcık, panda, köpek, kedi vs.)	f	13	15	28
	%	2,7	3,2	5,9
Oyuncak bebek, bebek arabası	f	22	23	45
	%	4,7	4,9	9,5
Oyuncak bebek, mutfak takımı-seti	f	49	34	83
	%	10,4	7,2	17,5
Oyuncak bebek, bebek arabası, itilebilen-çekilebilen oyuncaklar (otomobil, kamyon, traktör, tren)	f	8	6	14
	%	1,7	1,3	3,0
Toplam	f	237	236	473
	%	50,1	49,9	100,0

Tablo 48'deki bulgular, ailede kız çocuğunun geleneksel cinsiyet rollerine hazırlık aşaması diyebileceğimiz oyun döneminde öğretilmeye başlandığını göstermektedir. Ebeveynlerin verdikleri cevaplar sırasıyla oyuncak bebek %30,0, hem oyuncak bebek hem de mutfak takımı seti %17,5, Hem oyuncak bebek hem de bebek arabası %9,5, yumuşak tüylü dolgu hayvanlar %8,0, hem bebek arabası hem de mutfak seti %6,6 şeklinde sıralanabilir.

Aşağıda Tablo 49'da erkek çocuğa alınan oyuncak türlerinin dağılım verileri yer almaktadır. Bulgular, erkek çocuğun girişken, bağımsız özelliklerin kazandırılması yönünde tercihleri yansıtmaktadır.

Tablo 49: Erkek Çocuklara Alınan Oyuncak Türlerinin Örnekleme Göre Dağılımı

		Kız çocuğunuza hangi oyuncakları alırdınız?		Toplam	
		Kadın	Erkek		
Oyuncak türleri	Oyuncak bebek	f	2	1	3
		%	,4	,2	,6
	Bebek arabası	f	3	6	9

	%	,6	1,3	1,9
Mutfak takımı-seti	f	2	1	3
	%	,4	,2	,6
Tekerlekli oyuncak hayvanlar	f	7	11	18
	%	1,5	2,3	3,8
Küpler-bloklar-logolar	f	20	16	36
	%	4,2	3,4	7,6
Oyuncak silah	f	3	7	10
	%	,6	1,5	2,1
Uçak-helikopter	f	6	10	16
	%	1,3	2,1	3,4
Puzzle	f	14	13	27
	%	3,0	2,7	5,7
Elektronik oyuncaklar	f	7	18	25
	% f	1,5	3,8	5,3
Yumuşak tüylü dolgu hayvanlar (ayıcık, panda, köpek, kedi vs.)	f	7	6	13
	%	1,5	1,3	2,7
İtilebilen-çekilebilen oyuncaklar (otomobil, kamyon, traktör, tren)	f	34	26	60
	%	7,2	5,5	12,7
Tekerlekli oyuncak hayvanlar, oyuncak silah	f	19	17	36
	%	4,0	3,6	7,6
Tekerlekli oyuncak hayvanlar, uçak- helikopter	f	19	15	34
	%	4,0	3,2	7,2
Oyuncak silah, uçak-helikopter	f	16	19	35
	%	3,4	4,0	7,4
Tekerlekli oyuncak hayvanlar, itilebilen-çekilebilen oyuncaklar (otomobil, kamyon, traktör, tren)	f	16	11	27
	%	3,4	2,3	5,7
Oyuncak silah, itilebilen-çekilebilen oyuncaklar (otomobil, kamyon, traktör, tren)	f	12	12	24
	%	2,5	2,5	5,1
Uçak-helikopter, elektronik oyuncaklar	f	13	16	29
	%	2,7	3,4	6,1

Uçak-helikopter, itilebilen-çekilebilen oyuncaklar (otomobil, kamyon, traktör, tren)	f %	20 4,2	15 3,2	35 7,4
Elektronik oyuncaklar, itilebilen-çekilebilen oyuncaklar (otomobil, kamyon, traktör, tren)	f %	5 1,1	8 1,7	13 2,7
Oyuncak silah, uçak-helikopter, itilebilen-çekilebilen oyuncaklar (otomobil, kamyon, traktör, tren)	f %	12 2,5	8 1,7	20 4,2
Toplam	f %	237 50,1	236 49,9	473 100,0

Tablo 49'daki bulgulara bakıldığında ebeveynlerin sırasıyla itilebilen-çekilebilen oyuncaklar (kamyon, traktör, otomobil, tren vb.) %12,7, hem tekerlekli oyuncak hayvanlar hem de oyuncak silah %7,6, hem oyuncak silah hem de uçak-helikopter %7,4, hem uçak-helikopter hem de elektronik oyuncaklar %6,1 şeklinde sıralanabilir. Araştırmamızda ebeveynlere kız çocuklarının oyuncak silahlarla oynamaları konusunda nasıl bir tepki vereceklerini öğrenmek amacıyla örneklem grubuna "kız çocuğumun oyuncak silahlarla oynamasından endişe duyardım" fikir cümlesine ne oranda katılacakları sorulmuştur. Örneklemin %84,4 gibi önemli bir oranı "katılıyorum" cevabını vermişlerdir. "Katılmıyorum" cevabını verenlerin oranı %10,6'lık bir oranla düşük düzeyde kalmaktadır.

Araştırmamız boyunca yaptığımız gözlemlerimiz ve ön görüşmelerden edindiğimiz bilgiler doğrultusunda bu kez katılımcılara erkek çocuğun oyuncak bebekle oynaması ile ilgili nasıl bir tepki vereceklerini öğrenmek amacıyla ebeveynlere "erkek çocuğumun oyuncak bebekle oynamasından endişe duyardım" cümlesine katılma dereceleri sorulmuştur. Örneklemin %53,8'i endişe edeceğini belirtirken %34,0'ü endişe etmeyecekleri yönünde görüş bildirmişlerdir. Erkek çocuklar için toplumumuzda "tipikleşmiş" oyuncak olan silah ile kız çocukları için "tipikleşmiş" oyuncak bebeklerin cinsiyete göre tüketilme biçimleri/kullanılma ebeveynlerin çocuklarını hangi sembolik nesnelere yönlendikleri ve bunda cinsiyet tiplemesinin ne yönde etkili olduğu hususunda ipucu niteliği taşımaktadır. Bu bulgular diğer bulgularla birlikte ele alındığında ebeveynler tarafından erkek çocuğuna nazaran kız çocuğunun daha çok kontrol altına alınmaya çalışıldığını görmekteyiz. Araştırmamızın bulgularına paralel olarak yapılan bir başka araştırmanın sonucunda da "ebeveynlerin cinsiyete göre oyuncak temin etmeleri ve cinsiyet kalıpyargılarına özgü oyun davranışlarını ödüllendirmeleriyle çocukların oyuncak tercihlerinin ebeveynlere ait cinsiyet kalıpyargılarıyla önemli derecede ilişkili olduğu bulunmuştur. Hem annelerin hem de babaların çocuklarının cinsiyetlerinin sabitleşmesine katkıları varken babaların cinsiyet kalıpyargılarını annelerine göre daha fazla teşvik ettiği bulunmuştur" (WITT, 1997).

Oyuncakların yanı sıra çalışmamızda ebeveynlere kız ve erkek çocuklarının hangi oyunlara katıldıkları sorusu sorulmuştur. Bununla ilgili veriler Tablo 50 ve 51’de gösterilmiştir.

Tablo 50: Kız Çocukların Katıldığı Oyun Türlerinin Örnekleme Göre Dağılımı

		Kız çocuğunuz hangi oyunlara katılırdı?		Toplam
		Kadın	Erkek	
Oyun türleri	Evcilik oynamak	f 87	109	196
		% 18,4	23,0	41,4
	Bilgisayar oyunları	f 5	3	8
		% 1,1	,6	1,7
	Doktorculuk	f 2	1	3
		% ,4	,2	,6
	Kızılderili-Kovboyculuk	f 1	1	2
		% ,2	,2	,4
	Hemşirecilik	f 0	5	5
		% ,0	1,1	1,1
	Aşçılık	f 10	5	15
		% 2,1	1,1	3,2
	Öğretmencilik	f 4	10	14
		% ,8	2,1	3,0
	Boncuk dizme	f 14	10	24
		% 3,0	2,1	5,1
	Dikiş-nakiş isleri	f 13	9	22
		% 2,7	1,9	4,6
	Maket evler yapmak	f 5	3	8
		% 1,1	,6	1,7
	Malzemelerle yollar-köprüler yapmak	f 1	3	4
		% ,2	,6	,8
	Diğer	f 10	12	22
		% 2,1	2,5	4,6
	Evcilik oynamak, hemşirecilik	f 18	15	33

	%	3,8	3,2	7,0
Evcilik oynamak, öğretmencilik	f	26	23	49
	%	5,5	4,9	10,3
Evcilik oynamak, bilgisayar oyunları	f	12	14	26
	%	2,5	3,0	5,5
Evcilik oynamak, malzemelerle yollar-köprüler yapmak	f	29	14	43
	%	6,1	3,0	9,1
Toplam	f	237	237	474
	%	50,0	50,0	100,0

Tablo 50'deki bilgiler, kız çocuklarının aile içi geleneksel rolleri ve bu yöndeki sorumlulukları öğrenmeye elverişli oyun türlerine eğilimli olduklarını göstermektedir. Ebeveynlerin %41,4'lük oranla "evcilik oynamak" cevabı vermeleri buna açıklık getirmektedir. Diğer önemli cevaplar, sırasıyla "hem evcilik oynamak hem de öğretmencilik" %10,3, "hem evcilik oynamak, hem malzemelerle yollar-köprüler yapmak" %9,1, "hem hemşirecilik hem de evcilik oynamak" ise %7,0'luk orana sahiptir. Oyun arkadaşlığı sözkonusu olduğunda ebeveynlerin cinsiyet ayrımı yapıp yapmadığını ve bu yönde bir sınırlama getirip getirmediğini öğrenmek amacıyla katılımcılara "kız çocuğu erkek çocuğuyla oyun arkadaşlığı kurabilir" fikir cümlesine ne oranda katılacakları sorulmuştur. Cevaplara bakıldığında katılımcıların %81,4'ü, bu cümleye onay verdiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 51'de erkek çocukların katıldığı oyun türlerine ilişkin bilgiler yer almaktadır. Erkek çocukların oyun türleri sırasıyla %12,3'lük oranla "bilgisayar oyunları", %10,4'lük oranla "hırsız-polis oyunu", %9,7'lik oranla "malzemelerle yollar, köprüler yapmak", %8,5'lik oranla "doktorculuk" oyunlarıdır.

Tablo 51: Erkek Çocukların Katıldığı Oyun Türlerinin Örnekleme Göre Dağılımı

		Erkek çocuğunuz hangi oyunlara katılırdı?		Toplam	
		Kadın	Erkek		
Oyun türleri	Evcilik oynamak	f	6	3	9
		%	1,3	,6	1,9
	Bilgisayar oyunları	f	26	32	58
		%	5,5	6,8	12,3
	Doktorculuk	f	15	25	40

	%	3,2	5,3	8,5
Kızılderili-Kovboyculuk	f	7	10	17
	%	1,5	2,1	3,6
Şoförcülük	f	19	13	32
	%	4,0	2,7	6,8
Hırsız-polis	f	26	23	49
	%	5,5	4,9	10,4
Öğretmenlik	f	16	16	32
	%	3,4	3,4	6,8
Boncuk dizme	f	4	3	7
	%	,8	,6	1,5
Maket evler yapmak	f	20	14	34
	%	4,2	3,0	7,2
Malzemelerle yollar-köprüler yapmak	f	22	24	46
	%	4,7	5,1	9,7
Diğer	f	25	25	50
	%	5,3	5,3	10,6
Bilgisayar oyunları, şoförcülük	f	8	16	24
	%	1,7	3,4	5,1
Bilgisayar oyunları, hırsız-polis	f	13	8	21
	%	2,7	1,7	4,4
Şoförcülük, hırsız-polis	f	11	12	23
	%	2,3	2,5	4,9
Kızılderili-Kovboyculuk, şoförcülük, hırsız-polis	f	19	12	31
	%	4,0	2,5	6,6
Toplam	f	237	236	473
	%	50,1	49,9	100,0

Oyun arkadaşlığı sözkonusu olduğunda bu kez ebeveynlerin erkek çocuğun kız çocuğu ile oyun arkadaşlığı kurması konusundaki görüşleri öğrenilmek istenmiştir ve örnekleme “erkek çocuğu, kız çocuklarıyla oyun arkadaşlığı kurabilir” cümlesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Cevaplara bakıldığında örneklemin %10,6’sı katılmadığı yönünde görüş bildirirken %84,4’ü yüksek bir oranla bu fikir cümlesine katıldıklarını, erkek çocuğunun kız çocuklarıyla oyun arkadaşlığı kurabileceğinde bir sakınca görmediklerini ileri sürmüşlerdir.

3.4.4.3. Aksesuarlar

Kız ve erkek çocukları, sosyal öğrenme kuramına göre, anne ve babalarını rol modeli olarak taklit ederken, onları sahip olduğu aksesuarlara büyük ilgi duyarlar. Anneyi taklit eden bir kız çocuğu, onun kullandığı eşyaları kullanmaya heveslidir. Bir kız çocuğunun bu aksesuarları kullandıktan sonra kendini aynada seyretmesi hatta çevresindeki aile fertleriyle konuşurken bazen bu durumlarda anneden “rol çalması” buna örnek verilebilir. Aynı durum erkek çocuk için de geçerlidir. Çoğumuzun gözlemlerinde bunu görmek mümkündür. Erkek çocuğun aile ortamında “erkeksi” olarak tanımlanan davranışları taklit etmesi ve babanın eşyalarını kullanmak istemesi ve bu durumlarda dikkatleri üzerine çekmek eğiliminde olması örnek verilebilir. Aksesuarlara ilgi, çocukların cinsiyet tiplemesi yönünde cinsiyet davranışlarının öğrenilmesinde çoğu zaman pekiştirici-destekleyici bir işlev üstlenmektedir. Diğer bir deyişle aksesuarlar, cinsiyete ilişkin çağrışımları kolaylaştıran maddi vasıtalarlardır.

Çalışmamızda ebeveynlere “kız çocuğunuz/erkek çocuğunuz küçükken (3-5 yaşlarında iken) sizin kullandığınız aşağıdaki aksesuarların hangilerine ilgi duyardı” sorusu sorulmuştur.

Tablo 52’de kız çocuğunun kullandığı aksesuarların bilgisine yer verilmektedir. Bilgilere bakıldığında, kız çocuğunun babanın eşyalarından çok anneninkiler ilgili ve eğilimli olduğu görülmektedir.

Tablo 52: Kız Çocuğunun Kullandığı Ebeveynlere Ait Aksesuarların Örnekleme Göre Dağılımı

			Cinsiyetiniz?		Toplam
			Kadın	Erkek	
Kız çocuğunun kullandığı aksesuarlar	Ökçeli ayakkabılar	f	82	33	115
		%	17,5	7,0	24,5
	Tokalar	f	66	50	116
		%	14,1	10,7	24,7
	Kadın çorabı	f	3	1	4
		%	,6	,2	,9
	Makyaj malzemeleri-ruj-oje v.s	f	38	20	58
		%	8,1	4,3	12,4
	Eşarp-fular	f	17	5	22
		%	3,6	1,1	4,7
	Kurdela	f	4	3	7
		%	,9	,6	1,5
	Tıraş bıçağı	f	0	10	10

	%	,0	2,1	2,1
Tesbih	f	2	42	44
	%	,4	9,0	9,4
Çakmak	f	1	13	14
	%	,2	2,8	3,0
Pantolon kemeri	f	0	6	6
	%	,0	1,3	1,3
Tarak-saç fırçası	f	9	15	24
	%	1,9	3,2	5,1
Kolye	f	5	6	11
	%	1,1	1,3	2,3
Küpe	f	4	1	5
	%	,9	,2	1,1
Bilezik	f	2	1	3
	%	,4	,2	,6
Çanta	f	4	11	15
	%	,9	2,3	3,2
Saç jölesi	f	0	5	5
	%	,0	1,1	1,1
Deodorant-parfüm	f	0	7	7
	%	,0	1,5	1,5
Tıraş losyonu	f	0	3	3
	%	,0	,6	,6
Toplam	f	237	232	469
	%	50,5	49,5	100,0

Kızların en çok kullandıkları aksesuarların babaya değil de anneye ait olması, model alma sürecinin bir işaretidir diyebiliriz. Cevaplara baktığımızda tokalar (%24,7), ökçeli ayakkabılar (%24,5), makyaj malzemeleri (%12,4) ilk üç sırada yer almaktadır. Aşağıda Tablo 53'de erkek çocuğun kullandığı aksesuarlar yer almaktadır.

Tablo 53: Erkek Çocuğunun Kullandığı Ebeveynlere Ait Aksesuarların Örnekleme Göre Dağılımı

			Cinsiyetiniz?		Toplam
			Kadın	Erkek	
Erkek çocuğunun kullandığı aksesuarlar	Ökçeli ayakkabılar	f	6	6	12
		%	1,3	1,3	2,6
	Tokalar	f	7	4	11
		%	1,5	,9	2,4
	Makyaj malzemeleri-ruj-oje v.s	f	4	0	4
		%	,9	,0	,9
	Eşarp-fular	f	4	0	4
		%	,9	,0	,9
	Tıraş bıçağı	f	14	21	35
		%	3,0	4,5	7,5
	Tesbih	f	14	17	31
		%	3,0	3,6	6,6
	Çakmak	f	16	13	29
		%	3,4	2,8	6,2
	Pantolon kemeri	f	12	14	26
		%	2,6	3,0	5,6
	Tarak-saç fırçası	f	19	15	34
		%	4,1	3,2	7,3
	Kolye	f	5	4	9
		%	1,1	,9	1,9
	Küpe	f	1	0	1
		%	,2	,0	,2
	Bilezik	f	1	0	1
		%	,2	,0	,2
	Çanta	f	13	12	25
		%	2,8	2,6	5,4
	Saç jölesi	f	19	15	34
		%	4,1	3,2	7,3

Deodorant-parfüm	f	19	8	27
	%	4,1	1,7	5,8
Tıraş losyonu	f	13	20	33
	%	2,8	4,3	7,1
Tıraş bıçağı, tesbih	f	9	19	28
	%	1,9	4,1	6,0
Tıraş bıçağı, çakmak	f	5	11	16
	%	1,1	2,4	3,4
Tesbih, çakmak	f	5	12	17
	%	1,1	2,6	3,6
Tıraş bıçağı, pantolon kemeri	f	15	13	28
	%	3,2	2,8	6,0
Tıraş bıçağı, tıraş losyonu	f	9	16	25
	%	1,9	3,4	5,4
Tesbih, tarak-saç fırçası	f	7	6	13
	%	1,5	1,3	2,8
Pantolon kemeri, tarak-saç fırçası	f	9	5	14
	%	1,9	1,1	3,0
Pantolon kemeri, saç jölesi	f	6	4	10
	%	1,3	,9	2,1
Toplam	f	232	235	467
	%	49,7	50,3	100,0

Tablo 53'deki bilgiler, kız çocuklarında olduğu gibi erkek çocukların da bu kez babalarının kullandığı aksesuarları daha çok kullandıklarını göstermektedir. Tıraş bıçağı (%7,5), tarak-saç fırçası (%7,3), tıraş losyonu (%7,1), tesbih (%6,6), çakmak (%6,2), pantolon kemeri (%5,6) erkek çocuğun ilgi duyduğu ve hepsi babaya ait olan aksesuarlardır.

3.4.5. Yetiştirme Tarzı İle İlgili Veriler

Yukarıda örneklem grubumuza ilişkin olarak cinsiyet tiplemesi ile ilgili bölümlerde aktardığımız tablolardaki bulgular, ailede cinsiyet sosyalizasyonunun Sandra Bem'in androjenlik ile ilgili ileri sürdüğü savın aksine cinsiyet farklılıkları gözetilerek gerçekleştirildiği yönünde açıklayıcı bilgiler sunmaktadır. Cinsiyet tiplemesi, kuramsal çerçeve bölümünde de belirttiğimiz gibi özellikle anne ve babalara çocuklarını yetiştirirken toplumun kültürel olarak tanımladığı "kadınlık" ve

erkeklik” tanımlamaları yönünde bir referans çerçevesi sunarlar. Ebeveynler, sosyal öğrenme kuramında vurgulandığı gibi sözünü ettiğimiz tanımlamalara dayalı olarak kız ve erkek çocuklarını ya ödüllendirirler ya da uyararak-tepki göstererek “uygun görülmeyen” davranışları engellemeye çalışırlar.

Bu bölümde sunacağımız bilgiler Cinsiyet Tiplemesi İle İlgili Veriler bölümünde sunduğumuz bilgilerle bütünleşecek kapsamdadır, bu yüzden aşağıda sunacağımız tablo bilgilerini bu bilgilerle ilintili bir şekilde değerlendirilmesi-yorumlanması uygun bir yaklaşım olacaktır.

Cinsiyet tiplemesinin davranışsal boyutunu irdeleyebilmek amacıyla ebeveynlerin bu tipleme yönünde çocuklarını hangi konularda uyarıp uyardıklarını ve bunda farklılıkların nasıl gözetildiği konusunda birtakım sorular sorulmuştur. Sorulardan birincisi, anne-babaların, hem kız hem erkek çocuklarını karşı cins gibi olmama yönünde uyarıp uyardıklarıdır. Araştırmamızın üçüncü ve temel hipotezi bununla ilgilidir. Annelik rolünün kültürümüzdeki ağırlıklı değeri ve çocuğu yetiştirme görevinin genellikle anneye verilmesinden dolayı alt hipotezimize göre babalara nazaran daha çok anneler, kız çocuklarını; karşı cins benzememeleri gerektiği yönünde uyarırlar.

Aşağıda Tablo 54’te ebeveynlere sorduğumuz “kız çocuğunuzu büyütürken onu; ‘erkek gibi olma-erkek gibi yapma’ diye uyardığınız oldu mu hiç?” soruya ait cevapların istatistiksel dağılımına yer verilmiştir.

Tablo 54: Kız Çocuklarının Karşı Cins Benzememesine İlişkin Uyarıların Örneklemeye Göre Dağılımı

		“Kız çocuğunuzu büyütürken onu; ‘erkek gibi olma-erkek gibi yapma’ diye uyardığınız oldu mu hiç?”		Toplam
		Evet	Hayır	
Cinsiyet Kadın	f	77	159	236
	%	16,3	33,8	50,1
Erkek	f	48	187	235
	%	10,2	39,7	49,9
Toplam	f	125	346	471
	%	26,5	73,5	100,0

$X^2=8,992$, $Sd=1$, $P=0.003$, $P<0.05$

Yapılan Fisher’s Exact testi sonucunda alt hipotezimizin doğrulandığı görülür. Buna göre babalardan daha çok anneler, karşı cins benzer davranışlar sözkonusu olduğu zaman kız çocuklarını uyardıklarıdır. Bu farklılığı, yukarıda da vurguladığımız gibi anne-babaların temsil ettiği cinsiyet grubu ile ilintilendirmekten

ziyade aile içinde annenin daha çok çocuk bakımından sorumlu oluşuna bağlayabiliriz. Bu soru ile ilintili olarak ebeveynlere ne kadar sıklıkta uyardıkları sorulmuştur. Alınan cevaplar sırasıyla %37,4 ile arasıra, %27,6 ile nadiren, %21,5 ile hiçbir zaman cevabı olmuştur. Her zaman cevabı %4,3 ile düşük oranda kalmıştır. Dağılım, kız çocuklarının sıklıkla uyarıldığı ve bunda annelerin önemli bir payının olduğunu açıkça bize göstermektedir. Her iki soru ile ilintili olarak kız çocuğunu uyardığını belirten ebeveynlere bu kez “hangi konularda uyardıkları” sorulmuştur. Alınan cevaplar, toplumumuzda “erkeksi” davranışlar olarak bilinen “kavgacı olduğunda” (%29,0) “argo konuşma-küfretme” (%28,2) davranışlarının kız çocuğuna yakıştırılmadığını ve uyarı aldıklarını göstermektedir. Uyarı alan diğer öncelikli cevaplar ise giyim tarzı ile ilgilidir. “Pantolon” cevabının %13,7’lik oranla üçüncü sırada olması ve “etek giymediğinde” cevabının %4,6 ile dördüncü sırada olması, cinsiyet grubuna ilişkin sembolik göstergeler arasında giyim malzemelerinin önemli bir etki payına sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Aşağıda erkek çocuk için de alınan cevaplar ayrıca belirtilecektir.

Aşağıda Tablo 55’te ebeveynlere sorduğumuz “erkek çocuğunuzu büyütürken onu; ‘kız gibi olma-kız gibi yapma’ diye uyardığınız oldu mu hiç?” soruya ait cevapların istatistiksel dağılımına yer verilmiştir. Bu bulgu aynı zamanda üçüncü temel hipotezimizin diğer alt hipotezi ile ilgilidir. Buna göre babalara nazaran daha çok anneler, erkek çocuklarını; karşı cinse benzememeleri gerektiği yönünde uyarırlar.

Tablo 55: Erkek Çocuklarının Karşı Cinse Benzememesine İlişkin Uyarıların Örneklemeye Göre Dağılımı

			“Kız çocuğunuzu büyütürken onu; ‘erkek gibi olma-erkek gibi yapma’ diye uyardığınız oldu mu hiç?”		Toplam
			Evet	Hayır	
Cinsiyet	Kadın	f	52	184	236
		%	11,0	39,0	50,0
	Erkek	f	51	185	236
		%	10,8	39,2	50,0
Total		f	103	369	472
		%	21,8	78,2	100,0

$$X^2=0,012, Sd=1, P=0.911, P>0.05$$

Yapılan Fisher’s exact testi sonucunda üçüncü temel hipotezi ile ilgili bir diğer alt hipotezimiz yanlışlanmıştır. Erkek çocuğun uyarılması ile ilgili olarak ebeveynler arasında bir farklılık bulunmamıştır. Tablo 55’e bakıldığında anne ve babaların birbirine yakın oranlarda hayır (anne için %39,0 ve baba için %39,2) cevabını verdikleri görülmektedir. Aynı şekilde evet cevabını veren anne ve babalar arasında

da oransal bir farklılığın pek olmadığı anlaşılmaktadır. Bu soru ile ilintili olarak ebeveynlere ne kadar sıklıkta erkek çocuklarını uyardıkları sorulmuştur. Alınan cevaplar arasında “arasıra” ve “nadiren” cevaplarının eşit orana (%28,9) sahip olduğunu görmekteyiz. Üçüncü sırayı %26,8 ile “hiçbir zaman” cevabı ve %5,6 gibi düşük bir oranla “her zaman” cevabı izlemektedir. Her iki cinsiyete ilişkin oranlar, kız çocuklarına nazaran erkek çocukların cinsiyete ilişkin sosyal kontrol mekanizmalarına daha az tabi tutukları konusunda açıklayıcı mahiyettedir denilebilir.

Kız çocuğu ile ilgili olduğu gibi bu kez her iki soru ile ilintili olarak erkek çocuğunu uyardığını belirten ebeveynlere “hangi konularda uyardıkları” sorulmuştur. Alınan cevaplara bakıldığında toplumumuzda “kadınsı” davranış ve duygular olarak bilinen “ağlamak” ve “korkmak” cevaplarının ilk sıralarda olduğunu göstermektedir. “Ağladığında” cevabı %22,0, “korktuğunda” cevabı ise %16,5’lik bir orana sahiptir. İkinci sırayı paylaşan bir diğer cevap “sürekli uzun saç tercih etmesi” (16,5) cevabıdır. “Küpe takmak” (%7,3) ve “kolye-bilezik takmak” (%6,4), uyarı alan ve toplumda daha çok “kadına” yakıştırılan aksesuarlara ilişkin cevaplardır. Her iki cinsiyet grubu için alınan cevaplar, öncelikle karşı cins davranışları konusunda ailelerin daha tepkici bir tavır içerisinde olduklarını göstermektedir. Aynı değerde önemlilik arz eden bir diğer cevap grubu olan cinslere ait olarak tanımlanagelen sembolik göstergelerin de cinsiyet farklılıklarının üretilmesinde etkili role sahip olduğunu görebilmekteyiz.

Araştırmamızın dördüncü bir diğer hipotezi, eğitim düzeyinin cinsiyet farklılığını üretmedeki rolü ile ilgilidir. Buna göre ebeveynin, kız çocuğunun erkeksi davranışlarını uymaması, eğitim düzeyine göre farklılıklar gösterir. Bununla ilgili olarak yapılan Fisher’s exact testi sonucunda ilkökul düzeyi için anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir. Eğitim düzeyi düşük ebeveynler, kız çocuklarının erkeksi davranışlarını kabul etmeme yönünde tepki göstererek uymamaktadırlar.

Tablo 56: Örneklemin Kız Çocuklarının Karşı Cins Benzememesine İlişkin Uyarılarının Eğitim ve Cinsiyet Durumuna Göre

Eğitim durumu				“Kız çocuğunuzu büyütürken onu; ‘erkek gibi olma-erkek gibi yapma’ diye uyardığınız oldu mu hiç?”		Toplam
				Evet	Hayır	
Okur-yazar değil	Cinsiyet	Kadın	f	6	11	17
			%	33,3	61,1	94,4
	Erkek	f	0	1	1	
		%	,0	5,6	5,6	
Toplam			f	6	12	18
			%	33,3	66,7	100,0
İlkokul mezunu	Cinsiyet	Kadın	f	49	96	145
			%	19,1	37,5	56,6

	Erkek	f	23	88	111
		%	9,0	34,4	43,4
	Toplam	f	72	184	256
		%	28,1	71,9	100,0
Ortaokul mezunu	Cinsiyet	Kadın	f	4	15
			%	9,8	26,8
	Erkek	f	6	20	26
		%	14,6	48,8	63,4
	Toplam	f	10	31	41
		%	24,4	75,6	100,0
Lise mezunu	Cinsiyet	Kadın	f	13	34
			%	15,5	25,0
	Erkek	f	13	37	50
		%	15,5	44,0	59,5
	Toplam	f	26	58	84
		%	31,0	69,0	100,0
Yüksekokul- üniversite mezunu	Cinsiyet	Kadın	f	5	24
			%	7,1	27,1
	Erkek	f	6	40	46
		%	8,6	57,1	65,7
	Toplam	f	11	59	70
		%	15,7	84,3	100,0
Lisansüstü	Cinsiyet	Erkek	f	1	1
			%	100,0	100,0
	Toplam	f	1	1	1
		%	100,0	100,0	100,0

$X^2=5,315$, $Sd=1$, $P=0.021$, $P<0.05$ (ilkokul mezunları için Fisher's exact testi)

Tablo 54, Tablo 55 ve Tablo 56 ile ilgili bulgularımız, 3.4.4. Cinsiyet Tiplemesi İle İlgili Veriler bölümünün sonuç kısmında belirttiğimiz tespit ile uyumluluk göstermektedir. Ailede erkek çocuk daha bağımsız bir ortamda büyütülürken kız çocuğu daha denetimli bir ilişkisel ortamda yetişmektedir ve bunda en önemli etki rolünün anne olduğu görülmektedir. Bu husus, bize ailede ayrımcılık gözetilmeden eşitlik temelinde bir sosyalleştirme süreci için eğitilmiş annenin önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

3.4.5.1. Çocuklara Yönelik Hitap Tarzı ve Uyarı Cümleleri

Örneklem grubumuza cinsiyet farklılığının gündelik dil kullanımına, hitap ve uyarı tarzlarına ne şekilde yansıdığını öğrenmek için “kız çocuğunuzu büyütürken aşağıdaki konuşma tarzlarından en çok hangisini kullanırdınız?” sorusu sorulmuş ve birden çok cevabı işaretleyebilecekleri belirtilmiştir (Tablo 57). Alınan cevaplar arasında sırasıyla %11,4 oranı ile “güzel kızım”, “hanım kızım, akıllı kızım ve güzel kızım” cevabı %9,7 oranı ile “hanım kızım” cevabı %8,9 oranı ile ilk üç sırayı izlemektedir. Cevaplar, gündelik dilin cinsiyetlendirilmiş olduğunu da açıkça ortaya koymaktadır. Ebeveynlerin, kız çocuğunu daha edilgen bir duruma itici nitelikte kontrol vurgulu cümlelerle hitap ettiklerini görmekteyiz. “Uslu, hanım” ifadeleri ile kadına yakıştırılan güzellik unsurunun cevaplar arasında öncelikli olması bunu göstermektedir.

Tablo 57: Kız Çocuğuna Hitap Tarzının Örnekleme Göre Dağılımı

			Kız çocuğunuzu büyütürken aşağıdaki konuşma tarzlarından en çok hangisini kullanırdınız?		Toplam
			Kadın	Erkek	
Cinsiyet	Aslan kızım	f	9	29	38
		%	1,9	6,1	8,0
	Hanım kızım	f	15	27	42
		%	3,2	5,7	8,9
	Uslu kızım	f	17	20	37
		%	3,6	4,2	7,8
	Cici kızım	f	19	14	33
		%	4,0	3,0	7,0
	Akıllı kızım	f	22	17	39
		%	4,6	3,6	8,2
	Benim kızım ağlamaz	f	10	10	20
		%	2,1	2,1	4,2
	Benim kızım korkmaz	f	4	4	8
		%	,8	,8	1,7
	Güzel kızım	f	23	31	54
		%	4,9	6,5	11,4
	Hanım kızım, cici kızım	f	9	15	24
		%	1,9	3,2	5,1

Hanım kızım, güzel kızım	f	17	13	30
	%	3,6	2,7	6,3
Akıllı kızım, güzel kızım	f	19	18	37
	%	4,0	3,8	7,8
Hanım kızım, akıllı kızım, güzel kızım	f	35	11	46
	%	7,4	2,3	9,7
Uslu kızım, akıllı kızım, güzel kızım	f	20	15	35
	%	4,2	3,2	7,4
Cici kızım, akıllı kızım, güzel kızım	f	18	13	31
	%	3,8	2,7	6,5
Toplam	f	237	237	474
	%	50,0	50,0	100,0

$$X^2=32,885, Sd=13, P=0.002, P<0.05$$

Kız çocuğu ile ilgili olarak ayrıca ebeveynlerin uyarı nitelikli hangi cümleleri kullandıklarına dair “kız çocuğunuzu en çok aşağıda sıraladığım cümlelerin hangisi/hangileri ile uyarırdınız?” sorusu sorulmuştur. Verilen cevaplar sırasıyla “uslu dur” (%10,1), “söz dinle” (%9,9), “derli toplu otur” (%9,5), “uslu dur, dikkat et” (%8,5), “koşma” (%8,0), “derli toplu otur, söz dinle” (%7,4), “derli toplu otur, akıllı dur” (%7,0), “”korkma” (%6,6), “dikkat et” (%6,3), “akıllı dur, söz dinle” (%6,1), “ağlama” (%5,7), “akıllı dur” (%4,7) şeklindedir.

Bu kez Tablo 58’de ebeveynlerin “erkek çocuğunuzu büyütürken aşağıdaki konuşma tarzlarından en çok hangisini kullanırdınız?” sorusuna verdikleri cevapların istatistiksel dağılımına yer verilmektedir.

Tablo 58: Erkek Çocuğuna Hitap Tarzının Örnekleme Göre Dağılımı

			Kız çocuğunuzu büyütürken aşağıdaki konuşma tarzlarından en çok hangisini kullanırdınız?		Toplam
			Kadın	Erkek	
Cinsiyet	Aslan oğlum	f	16	35	51
		%	3,4	7,4	10,8
	Erkek oğlum	f	12	14	26
		%	2,5	3,0	5,5
	Uslu oğlum	f	28	24	52

	%	5,9	5,1	11,0
Cici oğlum	f	5	4	9
	%	1,1	,8	1,9
Akıllı oğlum	f	22	21	43
	%	4,7	4,4	9,1
Benim oğlum ağlamaz	f	25	20	45
	%	5,3	4,2	9,5
Benim oğlum korkmaz	f	23	21	44
	%	4,9	4,4	9,3
Yakışıklı oğlum	f	15	11	26
	%	3,2	2,3	5,5
Aslan oğlum, erkek oğlum	f	13	16	29
	%	2,8	3,4	6,1
Aslan oğlum, akıllı oğlum	f	16	9	25
	%	3,4	1,9	5,3
Aslan oğlum, yakışıklı oğlum	f	15	8	23
	%	3,2	1,7	4,9
Akıllı oğlum, yakışıklı oğlum	f	12	5	17
	%	2,5	1,1	3,6
Aslan oğlum, erkek oğlum, akıllı oğlum	f	4	20	24
	%	,8	4,2	5,1
Aslan oğlum, akıllı oğlum, yakışıklı oğlum	f	31	27	58
	%	6,6	5,7	12,3
Toplam	f	237	235	472
	%	50,2	49,8	100,0

$X^2=27,154$, $Sd=13$, $P=0.012$, $P<0.05$

Tablo 58'deki bilgiler, erkek çocuklarını daha bağımsız ve bireysel olmaya iten hitapların ilk sırada yer aldığını göstermektedir. "Aslan, akıllı" gibi cesaret ve girişkenliğe yönlendirici niteliklerin yanı sıra yukarıda yer verdiğimiz diğer bulgularla örtüşecek şekilde erkek çocuğun ağlamaması ve korkmaması gerektiği yönündeki uyarıcı hitapların ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir. Cevaplar, sırasıyla "aslan oğlum, akıllı oğlum, yakışıklı oğlum" (%12,3), "uslu oğlum" (%11,0), "aslan oğlum" (%10,8), "benim oğlum ağlamaz" (%9,5), "benim oğlum korkmaz" (%9,3) şeklindedir.

Kız çocuğu ile ilgili olarak sorduğumuz uyarı nitelikli hangi cümleleri kullandıklarına dair “ soru, erkek çocuk için de ebeveynlere sorulmuştur: “Erkek çocuğunuzu en çok aşağıda sıraladığım cümlelerin hangisi/hangileri ile uyarırdınız?” Ebeveynlerin verdiği cevapları sırasıyla şu şekilde belirtebiliriz. “uslu dur” (%16,5), “korkma” (%11,0), “uslu dur, akıllı dur” (%8,9), “koşma” (%8,4), “akıllı dur, söz dinle” (%7,4), “dikkat et” (%6,8), “derli toplu otur” (%6,5), “söz dinle” (%6,5), “dikkat et, söz dinle” (%5,5), “ağlama” (%5,5), “uslu dur, söz dinle” (%4,6) şeklindedir.

3.4.5.2. Taklit ve Model Alma Davranışları ve Beklentiler İle İlgili Veriler

Kuramsal çerçeve bölümünde belirttiğimiz gibi çocuğun sosyalleşmesinin içeriğini anne-babaların tutumları, ait oldukları sosyal sınıfın özellikleri (eğitim ve mesleki durumu, tüketim alışkanlıkları, gelir düzeyi ve ait olunan sosyal tabaka), içinde buldukları kültürün sosyo-kültürel özellikleri önemli ölçüde belirleyici olmaktadır. Sosyalizasyondaki cinsiyet farklılıklarını biçimlendiren genellikle ailenin/ ebeveynlerin ailedeki sosyal rollerin pozisyonudur. Rol sisteminin daha açık olan ailelerde kişisel özellikler belirleyici konumdadır, bu durumda kız ve erkek çocuk, sosyal rollerin ifasında daha özgür ve seçici davranır. Buna karşılık rol sistemi kapalı olan ailelerde çocuğun cinsiyet kimlik algısı ve cinsiyet rollerini öğrenmesi sosyal olarak onaylanmış pozisyonlara göre (Ulusoy, 2004:25) tanımlanmaktadır. Bu tanımlanmaya göre “pasif” konumlu/verilen rollere göre hareket eden ebeveynler, yaş ve cinsiyet değişkeni üzerinden çocuklarını kültürlerince belirlenmiş modeller doğrultusunda yetiştirirler.

Eğitim ve gelir düzeyinin bireyin yaşam tarzında yaptığı köklü değişiklikler, çalışma yaşamına kadının katılımı, iş ve kariyer yükseltimi, kırsal bölgeden kentsel bölgelere göç etmiş bireylerin yeni değerlerle karşılaşması, onların sosyal rol ifasını değiştirebileceği gibi yeni roller üstlenmelerini de beraberinde getirir. Türkiye’de bu konuda yapılan araştırmalar (TOLAN,1991; ACAR, 1993; KIRAY, 1984) değişimden en çok kadının etkilendiği yönünde bulgular ortaya koymaktadır. Bu husus, bize aile cinsiyet sosyalizasyonun asimetrik doğasının eşitlikçi yönde dönüşümünde annenin/kadının merkezi rolüne işaret etmektedir.

Bu bölümde ebeveynlerin kız ve erkek çocuklarını yetiştirirken kendi ebeveynlerini model alıp alamadıkları, kendi çocuklarının çocuklarını büyürken bu kez kendilerini model alıp almamaları yönündeki beklentileri öğrenilmek istenmiştir. Bununla ilgili veriler aşağıda Tablo 59’da ve Tablo 61’da yine kız ve erkek çocuk için ayrı ayrı gösterilmiştir.

Tablo 59: Kız Çocuğun Taklit ve Model Alma Davranışları İle İlgili Bilgilerin Örnekleme Göre Dağılımı

Cinsiyet		Aile içinde kız çocuğunun, annesi yerine daha çok babası gibi olmak, onun gibi davranmak istemesinden endişe duyarım*					Toplam
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Kadın	f	26	65	26	86	34	237
	%	5,5	13,7	5,5	18,2	7,2	50,1

Erkek	f	20	86	33	70	27	236
	%	4,2	18,2	7,0	14,8	5,7	49,9
Toplam	f	46	151	59	156	61	473
	%	9,7	31,9	12,5	33,0	12,9	100,0
Cinsiyet		Kız çocuğumu büyütürken annemin etkisinde kaldım, onu örnek aldım**					Toplam
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Kadın	f	22	77	17	78	43	237
	%	4,7	16,4	3,6	16,6	9,2	50,5
Erkek	f	20	82	31	70	29	232
	%	4,3	17,5	6,6	14,9	6,2	49,5
Toplam	f	42	159	48	148	72	469
	%	9,0	33,9	10,2	31,6	15,4	100,0
Cinsiyet		Kız çocuğum, kendi çocuğunu büyütürken annesini örnek almalıdır**					Toplam
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Kadın	f	14	40	33	81	69	237
	%	3,0	8,5	7,0	17,2	14,6	50,2
Erkek	f	5	27	38	102	63	235
	%	1,1	5,7	8,1	21,6	13,3	49,8
Toplam	f	19	67	71	183	132	472
	%	4,0	14,2	15,0	38,8	28,0	100,0

* $X^2=6,976$, Sd=4, P=0.137, P>0.05 ** $X^2=7,438$, Sd=4, P=0.114, P>0.05

*** $X^2=9,812$, Sd=4, P=0.044, P<0.05

Tablo 59'a bakıldığında örneklemin %47'si, kız çocuğunu büyütürken annesini model aldığını belirtmiştir. Model almadığını belirtenlerin oranı %42,9'dur. Bu oranlar içinde kadınların %25,8'inin annesini model aldığını, %21,1'i ise model almadığını belirtmiştir. Hipotezlerimizden biri (beşinci hipotez) bununla ilgilidir. Buna göre babalara nazaran daha çok anneler, kız çocuğunu büyütürken kendi annelerini model alırlar. Bu konudaki savımıza göre annelik görevinin ailedeki baskın gücü nedeniyle babalar, kendi annelerini model almak noktasında daha geri planda duracaklardır ve ebeveyn anne bu fikir cümlesine daha yüksek bir oranla katılım sağlayacaktır. Ancak Tablo 59'a bakıldığında kadınların verdikleri "katılıyorum" ve "katılmıyorum" cevaplarının yakın oranlarda olduğu görülmektedir. İlginç bir diğer istatistiksel oran, babaların verdiği "katılıyorum" (%21,1) ve "katılmıyorum" (%21,8) cevaplarının da yine yakın oranlarda çıkmasıdır. Bu durum, kültürel sosyalizasyon sürecinde önemli bir kırılma ve değişimin göstergesidir. Yapılan ki-kare testi sonucunda hipotezimizin yanlışlandığı görülmektedir. Kız çocuğu büyütülürken hem babalar hem de anneler, kendi annelerini model almaktadırlar.

Kuşaklar arası cinsiyet modelinin aktarılıp aktarılmadığını öğrenebilmek için yukarıda sınaadığımız fikir cümlesi, bu kez ebeveynlerin kendi modellemeleri için ne kadar istekli olduklarını öğrenmek için örneklem grubuna sorulmuştur. Tabloda "kız çocuğum, kendi çocuğunu büyütürken annesini model almalıdır" fikir cümlesinin cinsiyetler açısından farklı istatistiksel dağılımlar sergilediği görülmektedir. Erkekler-babalar, annelere göre daha çok kız çocuklarının annelerini model almaları yönünde bir beklenti içersindedirler. Burada karşılaştığımız önemli bulgu şudur: Kız çocuklarını

büyütürken annelerini model alan kadınlar, kızlarının kendi çocuklarını büyüttüklerinde model olarak alınmak beklentisinde değildirler. Bu bulgu, ailenin önemli bir değişim evresinden geçtiğini bize göstermektedir. Diğer bir deyişle, cinsiyete dayalı tutum beklentilerde kırılmalar yaşanmaktadır.

Yukarıda sözünü ettiğimiz kırılmanın önemli etkenlerinden birinin ebeveynlerin eğitim düzeyi olacağı düşüncesinden hareketle araştırmamızda sınamak istediğimiz bir diğer hipotezimiz eğitim düzeyi ile ilgilidir. Altıncı Hipotezimize göre ebeveynlerin eğitim düzeyi ile annenin kız çocuğuna model olmasına ilişkin beklentileri arasında anlamlı ilişki vardır. Aşağıda Tablo 60'da bununla ilgili istatistiksel dağılıma yer verilmiştir.

Yapılan ki-kare testi sonucuna göre ebeveynlerin eğitim düzeyi ile kız çocuklarına annenin model olmasına ilişkin beklentileri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Düşük eğitim düzeyine sahip ebeveynler, annenin model olarak alınması yönünde bir görüş belirtmişlerdir.

Tablo 60: Ebeveynlerin Kız Çocuklarına Model Olmak Beklentisinin Örnekleme Göre Dağılımı

			"Kız çocuğum, kendi çocuğunu büyütürken annesini model almalıdır"					Toplam
			Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Eğitim durumu	Okur-yazar değil	f	0	1	7	7	4	19
		%	,0%	,2%	1,5%	1,5%	,8%	4,0%
	İlkokul mezunu	f	11	32	32	91	90	256
		%	2,3%	6,8%	6,8%	19,3%	19,1%	54,4%
	Ortaokul mezunu	f	2	6	3	22	9	42
		%	,4%	1,3%	,6%	4,7%	1,9%	8,9%
	Lise mezunu	f	5	14	12	33	20	84
	%	1,1%	3,0%	2,5%	7,0%	4,2%	17,8%	
Yüksekokul-üniversite mezunu	f	1	14	17	28	9	69	
	%	,2%	3,0%	3,6%	5,9%	1,9%	14,6%	
Lisansüstü	f	0	0	0	1	0	1	
	%	,0%	,0%	,0%	,2%	,0%	,2%	
Toplam	f	19	67	71	182	132	471	
	%	4,0%	14,2%	15,1%	38,6%	28,0%	100,0%	

$$X^2=35,642, Sd=20, P=0.017, P<0.05$$

Aşağıda tablo 61’de bu kez erkek çocuk ile ilgili verilerin istatistiksel dağılımına yer verilmiştir. Kız çocuğu için ileri sürdüğümüz hipotezler erkek çocuklar için de sınanmıştır (Yedinci hipotez). Buna göre annelere nazaran daha çok babalar, erkek çocuğunu büyütürken kendi babalarını model almak isterler. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre cinsiyet ile ebeveynin kendi babalarını model alma davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Ebeveynlerin %44,5’i kendi babalarını örnek aldıklarını belirtirken çok az bir farkla %45,3’ü örnek almadıklarını belirtmişlerdir. Hem anneler hem de babalar için genel cevaplara paralel cevapların verildiği Tablo 61’de ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

Tablo 61: Erkek Çocuğun Taklit ve Model Alma Davranışları İle İlgili Bilgilerin Örneklemeye Göre Dağılımı

Cinsiyet		Aile içinde erkek çocuğunun, babası yerine daha çok annesi gibi olmak, onun gibi davranmak istemesinden endişe duyarım					Toplam
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Kadın	f	19	54	20	94	50	237
	%	4,0	11,4	4,2	19,9	10,6	50,1
Erkek	f	13	64	22	90	47	236
	%	2,7	13,5	4,7	19,0	9,9	49,9
Toplam	f	32	118	42	184	97	473
	%	6,8	24,9	8,9	38,9	20,5	100,0
Cinsiyet		Erkek çocuğumu büyütürken babamın etkisinde kaldım, onu örnek aldım					Toplam
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Kadın	f	23	96	22	65	31	237
	%	4,9	20,3	4,7	13,8	6,6	50,2
Erkek	f	20	75	25	80	35	235
	%	4,2	15,9	5,3	16,9	7,4	49,8
Toplam	f	43	171	47	145	66	472
	%	9,1	36,2	10,0	30,7	14,0	100,0
Cinsiyet		Erkek çocuğum, kendi çocuğunu büyütürken babasını örnek almalıdır					Toplam
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Kadın	f	17	52	32	79	57	237
	%	3,6	11,0	6,8	16,7	12,1	50,2
Erkek	f	6	30	38	97	64	235
	%	1,3	6,4	8,1	20,6	13,6	49,8
Toplam	f	23	82	70	176	121	472
	%	4,9	17,4	14,8	37,3	25,6	100,0

* $X^2=2,245$, $Sd=4$, $P=0.691$, $P>0.05$ ** $X^2=4,765$, $Sd=4$, $P=0.312$, $P>0.05$

*** $X^2=13,915$, $Sd=4$, $P=0.008$, $P<0.05$

Kız çocuğu için sınanığımız eğitim düzeyi ile ilgili hipotezimiz bu kez erkek çocuk için sınanmak istenmiştir (sekizinci hipotez). Bu hipotezimize göre

ebeveynlerin eğitim düzeyi ile babanın erkek çocuğuna model olmasına ilişkin beklentileri arasında anlamlı ilişki vardır. Aşağıda Tablo 62’de bununla ilgili istatistiksel dağılıma yer verilmiştir.

Tablo 62: Ebeveynlerin Erkek Çocuklarına Model Olmak Beklentisinin Örnekleme Göre Dağılımı

			“Erkek çocuğum, kendi çocuğunu büyütürken babasını örnek almalıdır”					Toplam
			Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Eğitim durumu	Okur-yazar değil	f	0	4	3	9	3	19
		%	,0	,8	,6	1,9	,6	4,0
İlkokul mezunu		f	13	41	32	89	81	256
		%	2,8	8,7	6,8	18,9	17,2	54,4
Ortaokul mezunu		f	2	7	5	18	10	42
		%	,4	1,5	1,1	3,8	2,1	8,9
Lise mezunu		f	7	17	14	29	17	84
		%	1,5	3,6	3,0	6,2	3,6	17,8
Yüksekokul-üniversite mezunu		f	1	13	16	29	10	69
		%	,2	2,8	3,4	6,2	2,1	14,6
Lisansüstü		f	0	0	0	1	0	1
		%	,0	,0	,0	,2	,0	,2
Toplam		f	23	82	70	175	121	471
		%	4,9	17,4	14,9	37,2	25,7	100,0

$$X^2=22,430, Sd=20, P=0.318, P>0.05$$

Yapılan ki-kare testi sonucuna göre ebeveynlerin eğitim düzeyi ile erkek çocuklarına kendi çocuğunu büyütürken babanın model olmasına ilişkin beklentileri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Tablo 62’ye bakıldığında eğitim düzeyi ne olursa olsun ebeveynler, babanın torununa büyütülürken erkek çocuğu tarafından model alınması yönünde görüş bildirmişlerdir. Nitekim Tablo 61’de cinsiyete göre dağılıma bakıldığında kadınların %28’8, erkeklerin ise %34,2’si babanın model alınması gerektiği düşüncesindedir. İlginç bulgu, “katılmıyorum” cevabının daha çok kadınlar tarafından verilmiş olmasıdır (%14,6). Erkekler, %7,7 düzeyinde kalmaktadır.

Genel olarak bütün bulgular birleştirildiğinde denebilir ki, kız çocuğunu büyütürken annesini model alan anne, bu kez kendi kız çocuğu çocuk büyüttüğünde model alınmama yönünde görüş bildirmiştir. Kendi çocuğunu büyütürken babasını model almayan erkek, bu kez torunu için model olma beklentisi içerisindedir. Bulgular, ailede sosyalizasyon sürecinde geleneksel model alınma sürecinin değişimle birlikte bir farklılaşma yaşamaya başladığına işaret etmektedir.

Deneklerle yaptığımız görüşmeler ve gözlemlerimiz dikkate alındığında kadının çocuğun eğitimi ile ilgili olarak sorumluluk alması, hane içi tüketim alanında (pazar ve market alış-verişi) ve bürokratik ilişkilerde aktif rol oynaması gibi kente özgü sosyal ilişkiler alanında 'modern' rolleri üstlenmesi, aynı şekilde babanın da iş yaşamında refah sağlayıcı bir aşamayı geçirmesi, her iki cinsiyet grubunun kentin imkanları karşısında daha esnek bir cinsiyet rolü tutumu geliştirmelerini beraberinde getirmiştir. Cinsiyetler arası bir karşılaştırma yapıldığında görüşme yaptığımız çalışan kadın deneklerin eşlerine oranla modern/kentsel davranış kalıplarının benimsenmesinde daha özverili davranmaları bunun göstergesidir. Bu durum ailede cinsiyet rollerinin erkeğe oranla daha çok kadınların tutum, davranış ve beklentilerinde bir dönüşüme uğrayacağını açıkça ortaya koymaktadır.

3.4.6. Çocukla İlgili Kontrol ve Kararlar

Ebeveynlerin ailede otoriter davranma konusunda cinsiyet farklılığı gözetip gözetmedikleri bilgisine ulaşmak amacıyla örneklem grubuna aşağıda Tablo 63 ve Tablo 64'te dağılımı verildiği üzere "kız çocuğum büyüdükçe ona karşı daha otoriter davrandım" ve "erkek çocuğum büyüdükçe ona karşı daha otoriter davrandım" fikir cümlelerine ne derece katıldıkları sorulmuştur.

Tablo 63: Kız Çocuğuna Otoriter Davranmanın Örnekleme Göre Dağılımı

		"Kız çocuğum büyüdükçe ona karşı daha otoriter davrandım"					Toplam	
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum		
Cinsiyet	Kadın	f	44	92	15	65	20	236
		%	9,3	19,5	3,2	13,8	4,2	50,1
	Erkek	f	29	85	11	85	25	235
		%	6,2	18,0	2,3	18,0	5,3	49,9
Toplam		f	73	177	26	150	45	471
			15,5	37,6	5,5	31,8	9,6	100,0

$$X^2=7,195, Sd=4, P=0.126, P>0.05$$

Tablo 63'e bakıldığında hem annelerin hem de babaların genel olarak kız çocuğuna büyüdükçe otoriter davranmadıkları bilgisine ulaşılmıştır. Ancak cevaplar, cinsiyete göre karşılaştırıldığında babaların verdiği cevaplar arasında çok az bir

sayısal farkın olduğu dikkati çekmektedir. Babaların %23,3'ü "katılıyorum" derken %24,3'ü ise "katılmıyorum" cevabını vermiştir. Oysa annelerin kız çocuklarına karşı daha esnek tutum sergiledikleri görülmektedir. Kadınların %18'i "katılıyorum" derken %28,3'ü ise "katılmıyorum" cevabını vermiştir.

Aşağıda Tablo 64'te erkek çocuk ile ilgili dağılıma yer verilmektedir.

Tablo 64: Erkek Çocuğuna Otoriter Davranmanın Örnekleme Göre Dağılımı

		"Erkek çocuğum büyüdükçe ona karşı daha otoriter davrandım"					Toplam	
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum		
Cinsiyet	Kadın	f	42	99	17	60	18	236
		%	8,9	21,1	3,6	12,8	3,8	50,2
	Erkek	f	30	85	18	75	26	234
		%	6,4	18,1	3,8	16,0	5,5	49,8
Toplam		f	72	184	35	135	44	470
		%	15,3	39,1	7,4	28,7	9,4	100,0

$X^2=6,207$, $Sd=4$, $P=0.184$, $P>0.05$

Tablo 64'e bakıldığında hem annelerin hem de babaların genel olarak kız çocuğuna büyüdükçe otoriter davranmadıkları bilgisine ulaşılmıştır. Genel dağılımın %38,1'i "katılıyorum" derken %54,4'ü ise "katılmıyorum" cevabını vermiştir. Her ne kadar genelleyici bilgi her iki cinsiyet grubundaki çocuk için benzerlikler taşısa da Tablo 63 ve Tablo 64 sayısal oranlar bakımından karşılaştırıldığında ailede büyüdükçe kız çocuğuna daha otoriter davranıldığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Kız çocuğu için genel dağılımın %44,4'ü "katılıyorum" derken %53,1'i "katılmıyorum" cevabını vermiştir.

Tablo 64'teki cevaplar, cinsiyete göre karşılaştırıldığında annenin cevapları arasındaki sayısal farka karşın babaların verdiği cevaplar arasında sayısal farkın az olduğu görülür. Babaların %21,5'i "katılıyorum" derken %24,5'i ise "katılmıyorum" cevabını vermiştir. Annelerin kız çocuklarına karşı olduğu gibi erkek çocuğa karşı da aynı şekilde daha esnek tutum sergilediğini dağılımdan görebilmekteyiz. Kadınların %16,6'sı "katılıyorum" derken %29,7'si ise "katılmıyorum" cevabını vermiştir. Babanın çocuklara karşı otoriter bir tavır içerisinde olması Aile İçi İlişkiler bölümünde de belirttiğimiz gibi ailede otorite temsilcisinin baba olduğu yönündeki bulguyla örtüşmektedir.

Araştırmamızda sınavacağımız bir diğer temel hipotezimiz (dokuzuncu hipotez) aile tipi ile ailede çocuğa karşı otorite temsiliyeti ile ilgilidir. Sosyolojik araştırmalarda yapılan tespitler genellikle geniş ailelerde otoritenin baba/erkek merkezli bir temsiliyete sahip olduğu yönündedir. Gelenekselliğin hakim olduğu aile

içi kuşaklararası etkileşime oranla çekirdek ailede ilişkilerin daha demokratik bir içerikte sürdürüldüğü sosyolojik araştırmalarda ve cinsiyet araştırmalarında karşımıza çıkan temel çıkarımdır. Alt hipotezlerimizden biri kız çocuğu ile ilgilidir. Buna göre geniş aileye mensup ebeveynler, büyükçe kız çocuklarına daha otoriter davranırlar. Bununla ilgili dağılım Tablo 65'te gösterilmiştir.

Tablo 65: Kız Çocuğuna Otoriter Davranmanın Aile Tipine Göre Dağılımı

		"Kız çocuğum büyüdükçe ona karşı daha otoriter davrandım"					Toplam
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Aile Tipi	Çekirdek aile	f 63 % 13,4	154 32,8	25 5,3	131 27,9	38 8,1	411 87,6
	Geniş aile	f 10 % 2,1	21 4,5	1 ,2	19 4,1	7 1,5	58 12,4
Toplam		f 73 % 15,6	175 37,3	26 5,5	150 32,0	45 9,6	469 100,0

$$X^2=2,318, Sd=4, P=0.678, P>0.05$$

Yapılan ki-kare testi sonucunda aile tipi ile büyüdükçe ebeveynin kız çocuğuna otoriter davranışı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Aile tipi ne olursa olsun ebeveynler kız çocuklarına karşı demokratik bir tutum içerisinde olduklarını belirtmişlerdir. Erkek çocuk için dağılım aşağıda Tablo 66'da gösterilmiştir.

Tablo 66: Erkek Çocuğuna Otoriter Davranmanın Aile Tipine Göre Dağılımı

		"Erkek çocuğum büyüdükçe ona karşı daha otoriter davrandım"					Toplam
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Aile tipi	Çekirdek aile	f 62 % 13,2	161 34,4	33 7,1	116 24,8	39 8,3	411 87,8
	Geniş aile	f 10 % 2,1	21 4,5	2 ,4	19 4,1	5 1,1	57 12,2
Toplam		f 72 % 15,4	182 38,9	35 7,5	135 28,8	44 9,4	468 100,0

$$X^2=2,115, Sd=4, P=0.715, P>0.05$$

Bir diğer alt hipotezimize göre geniş aileye mensup ebeveynler, büyükçe erkek çocuklarına daha otoriter davranırlar. Ancak yapılan ki-kare testi sonucunda aile tipi

ile büyüdükçe ebeveynin erkek çocuğuna otoriter davranışı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Aile tipi ne olursa olsun ebeveynler hem erkek hem de kız çocuklarına karşı demokratik bir tutum içerisinde olduklarını belirtmişlerdir.

Ailede kız ve erkek çocuklara ebeveynlerin yaşla beraber daha otoriter davranmalarına ilişkin bilgi edinmenin yanı sıra örneklem grubunun aynı şekilde büyüdükçe sosyal ilişkileri ve çevresi bakımından çocuklarını daha çok kontrol etme gereği duyup duymadıkları sorulmuştur. “Kız çocuğum büyüdükçe sosyal çevresi ve ilişkileri açısından onu daha fazla kontrol etme ihtiyacı duyuyorum” fikir cümlesine örneklemin %60,4’ü “katılıyorum” cevabını verirken %31,1’i “katılmıyorum” cevabını vermiştir. Ebeveynler karşılaştırıldığında erkekler daha yüksek oranda “katılıyorum” (%31,2) cevabını vermişlerdir. Kadınlarda bu oran %29,3 düzeyindedir. Yine aynı soruya erkekler “katılmıyorum” cevabını %14,6 ile verirken kadınlarda bu oran %16,5’tir. Babalar, kız çocuklarını daha çok kontrol etme ihtiyacı hissettiklerini belirtmişlerdir.

Erkek çocuk için bu kez genel dağılıma bakıldığında “katılıyorum” cevabını verenlerin oranı %52,7 iken “katılmıyorum” cevabını verenler için bu oran %37,7’dir. Çocuklar, cinsiyete göre karşılaştırıldığında örneklemin kız çocuğunu daha çok kontrol etme ihtiyacı duyduğunu söyleyebiliriz. Kız çocuklarını daha çok kontrol etme ihtiyacını hisseden babaların erkek çocukları sözkonusu olduğunda daha düşük bir oranla bu ihtiyacı duyduklarını belirtmişlerdir. Erkek çocuk için babaların %26,8’i “katılıyorum” derken %17,4’ü ise katılmadıkları yönünde görüş belirtmişlerdir. Annelerin “katılıyorum” cevabı babaların cevabına yakın bir orandadır (%26). Katılmadıklarını belirten anneler için bu oran %20,2’dir. Bu noktada annelerin her iki çocuğu için verdikleri “katılmıyorum” cevabı karşılaştırıldığında, erkek çocuğuna nazaran annelerin, sosyal çevresi ve ilişkileri bakımından büyüdükçe daha çok kız çocuklarını kontrol etme ihtiyacı duyduklarını söyleyebiliriz. Özetle ebeveynler tarafında aile kontrol mekanizmaları kız çocuğu için daha yoğun işlemektedir denilebilir.

Ayrıca karşı cinsle ilişkileri sözkonusu olduğunda ebeveynlerin bu kez nasıl bir kontrol etme durumu içerisinde olacakları bilgisine ulaşmak için, yukarıda sorduğumuz sorunun içeriği değiştirilerek örnekleme sorulmuştur. “Kız çocuğum büyüdükçe erkek arkadaşlarını daha çok kontrol ettim” fikir cümlesine örneklemin %65,1’i “katılıyorum” cevabını verirken %29,6’sı ise “katılmıyorum” cevabını vermiştir. İlginç istatistiksel bulgu, anket uygulamasının ebeveynlere farklı zamanlarda ve onlar yalnız iken uygulandığı halde her iki ebeveynin “katılıyorum” cevabını eşit oranda (%32,6) vermiş olmasıdır. Erkeklerin %14,6’sı, kadınların ise %15,1’i “katılmadıkları” yönünde görüş bildirmişlerdir.

“Erkek çocuğum büyüdükçe kız arkadaşlarını daha çok kontrol ettim” fikir cümlesine örneklemin %50,4’ü “katılıyorum” cevabını verirken %41’i ise “katılmıyorum” cevabını vermiştir. Kadınların %25,5’i erkeklerin ise %24,9’u katıldıklarını belirtirken “katılmıyorum” cevabını veren kadınların oranı %19,5, erkeklerin ise %21,5’tir. Cinsiyete göre karşılaştırıldığında erkek çocuğa nazaran daha çok kız çocuğunun karşı cinsle arkadaşlık ilişkisi ailede kontrol edilmektedir.

3.4.6.1. Çocukların Yetiştirilmesi İle İlgili Kararlar ve Ebeveynin Rolü

Daha önceki bölümlerde ulaştığımız bilgiler, hem erkek hem de kadın deneklerin ailede çocuk bakımı ve yetiştirilmesi sorumluluğunu ve görevini babadan çok anneye verdiğini ortaya koymaktadır. Ailede sorumluluk konusundaki işbölümü karar mercii olma noktasında aynı sonuca acaba bizi götürmekte midir? Diğer bir deyişle ailede hem kız hem de erkek çocuğun bakımı ve yetiştirilmesinden sorumlu tutulan kadın/anne, aynı oranda bu konuda yetki ve karar sahibi midir? Ebeveynlerin bu yöndeki görüşleri nelerdir? Bu sorulara cevap bulmak amacıyla örnekleme “anneler, kız çocuklarının yetiştirilmesiyle ilgili daha fazla karar verirler” fikir cümlesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Örneklemin %72,4’ü katıldıklarını belirtirken %17,1’i katılmadıkları yönünde görüş bildirmişlerdir. Kadınların %37,7’si, erkeklerin ise %34,7’si “katılıyorum” cevabını vermiştir. “Katılmıyorum” cevabını veren kadınların oranı %8,1 iken erkekler için bu oran %9,1’dir.

Örnekleme bu kez “anneler, erkek çocuklarının yetiştirilmesiyle ilgili daha fazla karar verirler” fikir cümlesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Örneklemin %49,4’ü katıldıklarını belirtirken %32,8’i ise katılmadıkları yönünde görüş bildirmişlerdir. Bu bulgu önemlidir, çünkü kız ve erkek çocuklar için örneklemin cevapları karşılaştırıldığında babaların/erkeklerin erkek çocuk söz konusu olduğunda anne gibi karar mercii olmak istediği sonucu ortaya çıkmaktadır. Yani kız çocuğunun yetiştirilmesinde annenin daha çok karar vereceğini onaylarken erkek çocuk için aynı kanaatte değildir. Kadınların %27,5’i, erkeklerin ise %21,8’i “katılıyorum” cevabını vermiştir. “Katılmıyorum” cevabını veren kadınların oranı %15,5 iken erkekler için bu oran %17,3’tür.

Araştırmamızın bu konu ile ilgili temel hipotezlerinden (onuncu hipotez) biri yine eğitim düzeyi ile ilgilidir. Buna göre eğitim düzeyi yüksek olan ailelerde daha çok anneler/kadınlar, çocukların yetiştirilmesi konusunda karar vericidirler. Birinci alt hipotezimiz kız çocuğu ile ilgilidir: Eğitim düzeyi yüksek olan ailelerde daha çok anneler/kadınlar kız çocukların yetiştirilmesi konusunda karar vericidirler. Aşağıda Tablo 67’de bununla ilgili verilere yer verilmiştir.

Tablo 67: Kız Çocuğunun Yetiştirilmesinde Annenin Daha Çok Karar Verici Olması Gerektiği Görüşünün Örnekleme Göre Dağılımı

		“Anneler, kız çocuklarının yetiştirilmesiyle ilgili daha fazla karar vermek zorundadırlar”					Toplam
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Eğitim durumu	Okur-yazar değil	f 0	2	0	9	8	19
		% ,0	,4	,0	1,9	1,7	4,0
	İlkokul mezunu	f 4	32	27	93	100	256
		% ,8	6,8	5,7	19,7	21,2	54,4
	Ortaokul	f 2	8	1	19	12	42

Üniversite mezunu	%	,6	4,0	3,4	5,1	1,7	14,9
Lisansüstü	f	0	0	1	0	0	1
	%	,0	,0	,2	,0	,0	,2
Toplam	f	20	135	84	149	83	471
	%	4,2	28,7	17,8	31,6	17,6	100,0

$$X^2=18,128, Sd=20, P=0.579, P>0.05$$

Erkek çocuğun yetiştirilmesinde annenin daha çok karar verici olabileceği düşüncesi örneklemin eğitim düzeyi açısından farklılık göstermemektedir. Bununla ilgili yapılan ki-kare testine göre eğitim düzeyi ne olursa olsun ebeveynler, erkek çocuğun yetiştirilmesi söz konusunda babanın daha çok karar verici olması gerektiği yönünde kanaatini bildirmiştir. Bulgularımızın, ailede çocuğun yetiştirilmesinde ergenlik dönemi ile birlikte anne-kız çocuğu ilişkisinin ve baba-erkek çocuk ilişkisinin daha yoğunluklu olacağı yönündeki vurgusu ile örtüştüğünü görmekteyiz.

3.4.7. Çocuğun Aile İçi Rol Paylaşımına Katılımı İle İlgili Veriler

Bireylerin cinsiyete dayalı sosyalleştirilme sürecinde ebeveynlerinde öğrendikleri, onları model aldıkları önemli konulardan biri aile içi sorumluluk, beklenti ve rollerin paylaşımına ilişkindir. Geleneksel cinsiyet rollerine dayalı işbölümünün yaşandığı ailelerde genellikle kız ve erkek çocuklarında bu yönde bir sorumluluk ve rol ifasında bulunacak şekilde eğitildiği görülmektedir. Geleneksel değerlerin hâkim olduğu sosyo-kültürel çevrenin özellikleri dâhilinde gelir getirici bir işte çalışmayan ev içi ücretsiz emek sahibi olan bir anneden kız çocuğunu, geleneksel cinsiyet rolleri doğrultusunda yetiştirmesi beklenir. Atasözlerimizden biri olan “kenarına bak bezini al, anasına bak kızını al” atasözü bu beklentinin sözlü kültüre yansımış haline bir örnektir. Erkeğin eve gelir getirici bir işte çalışması ve ailesini temsil etmesi yönünde geleneksel toplumların erkeğe biçtiği geleneksel rol, erkek çocuğun yetiştirilmesinde ailesi tarafından ona model olarak sunulur. Kız çocuğu, evlilik odaklı yetiştirilirken erkek çocuk, ekonomik güç olma yönünde eğitilir. Modern olarak tanımlanan toplumlarda genel olarak bakıldığında aile içi işlerin paylaşımın daha eşitlikçi bir çizgide yürütülmesi beklenir. Bu tür toplumlarda kız çocuğu da erkek çocuk gibi hem eğitim hem de mesleki kariyer yönünde yetiştirilir. Ancak burada belirtmemiz gereken husus modern toplumlarda toplumsal rollerin cinsiyete göre ayrışmasının esnek oluşu olumlu bir sonuç olarak görülebilir ama cinsiyet sosyolojisi alanındaki araştırmalarda vurgulanan bu kez, kadına “çifte yük”ün verilmiş olmasıdır. Özellikle ABD.’nde iş stresi, rol gerilimi ile ilgili çalışmalarda bu konunun detaylı işlendiği görülmektedir.

Bu bölümde ailelerde kız ve erkek çocukların hangi ev işlerine daha çok katıldığı bilgisine ulaşmak amacıyla örnekleme “erkek çocuğu da kız çocuğu gibi ev işlerinde annesine yardım etmelidir” fikir cümlesine ebeveynlerin ne oranda katıldıkları sorulmuştur. Dağılım Tablo 69’da gösterilmektedir.

Tablo 69: Erkek Çocuğun Ev İşlerine Katılması Gerektiği Fikrinin Örnekleme Göre Dağılımı

		“Erkek çocuğu da kız çocuğu gibi ev işlerinde annesine yardım etmelidir”					Toplam
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Cinsiyet Kadın	f	21	47	21	112	31	232
	%	4,5	10,1	4,5	24,1	6,7	49,9
Erkek	f	21	52	35	95	30	233
	%	4,5	11,2	7,5	20,4	6,5	50,1
Toplam	f	42	99	56	207	61	465
	%	9,0	21,3	12,0	44,5	13,1	100,0

$$X^2=5,163, Sd=4, P=0.271, P>0.05$$

Ki-kare testi sonucunda görüldüğü üzere cinsiyet farkı olmaksızın hem anneler hem de babalar, ev işlerinde erkek çocuğun da kız çocuğu gibi ev işlerine yardım etmesi görüşündedirler. Örneklemin %57,6’sı katıldığını belirtirken katılmayanların oranı %30,3’tür. Tabloda edindiğimiz en önemli bulgu, bu fikre annelerin (%30,8) babalardan (%26,9) daha çok katılmış olmalarıdır. Bu bölümde sınamak istediğimiz daha ileri yaş grubundaki ebeveynlerin daha geleneksel davranışları temsil edeceği savıyla onbirinci hipotemiz ebeveynlerin yaş grupları ile bu fikre katılım oranı arasındaki ilişkinin anlamlı olup olmadığı ile ilgilidir. Hipotezimize göre genç yaş grubuna sahip olan ebeveynler, erkek çocuklarını ev işlerine daha çok yönlendirirler. Bununla ilgili istatistiksel dağılım Tablo 70’de gösterilmiştir.

Tablo 70: Erkek Çocuğun Ev İşlerine Katılması Gerektiği Fikrinin Yaş Grubuna Göre Dağılımı

		“Erkek çocuğu da kız çocuğu gibi ev işlerinde annesine yardım etmelidir”					Toplam
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Yaş Grubu	30-34 arası f	0	0	0	5	2	7
	%	,0	,0	,0	1,1	,4	1,5
	35-39 arası f	1	8	5	17	3	34
	%	,2	1,7	1,1	3,7	,6	7,3
	40-44 arası f	6	19	14	37	9	85
	%	1,3	4,1	3,0	8,0	1,9	18,4
	45-49 arası f	12	19	18	51	16	116

	%	2,6	4,1	3,9	11,0	3,5	25,1
50-54 arası	f	9	19	4	46	15	93
	%	1,9	4,1	,9	9,9	3,2	20,1
55-59 arası	f	5	19	10	26	13	73
	%	1,1	4,1	2,2	5,6	2,8	15,8
60-64 arası	f	7	13	3	18	2	43
	%	1,5	2,8	,6	3,9	,4	9,3
65 ve yukarı	f	2	1	2	6	1	12
	%	,4	,2	,4	1,3	,2	2,6
Toplam	f	42	98	56	206	61	463
	%	9,1	21,2	12,1	44,5	13,2	100,0

$$X^2=32,049, Sd=28, P=0.273, P>0.05$$

Yapılan ki-kare analizi sonucunda hipotezimiz doğrulanmamıştır. Farklı yaş gruplarına sahip ebeveynler, kız çocukları gibi erkek çocuklarını ev işlerine yönlendirebilmektedirler. Yukarıda sorduğumuz daha çok beklentiye vurgu yapan soruya ek olarak örneklem grubuna ayrıca “kız çocuğunuz evde hangi işlerde size yardımcı olmaktadır?” sorusu sorulmuştur. Cevaplar, istatistiksel olarak Tablo 71’de gösterilmiştir.

Tablo 71: Kız Çocuğunun Ev İşlerine Katılımına İlişkin Beklentinin Örneklemeye Göre Dağılımı

			Cinsiyet		Toplam
			Kadın	Erkek	
Ev işleri	Evi derleyip toplamak	f	63	60	123
		%	13,4	12,7	26,1
	Elbiseleri asmak	f	7	5	12
		%	1,5	1,1	2,5
	Evi boyamak	f	5	4	9
		%	1,1	,8	1,9
	Elbiseleri dolaba yerleştirmek	f	3	2	5
		%	,6	,4	1,1
	Bulaşık yıkamak	f	29	18	47
		%	6,2	3,8	10,0

Toz almak	f	17	10	27
	%	3,6	2,1	5,7
Yerleri süpürmek	f	11	15	26
	%	2,3	3,2	5,5
Cam silmek	f	19	11	30
	%	4,0	2,3	6,4
Halı yıkamak-silkelemek	f	14	6	20
	%	3,0	1,3	4,2
Markete alış-verişe gitmek	f	15	11	26
	%	3,2	2,3	5,5
Ayakkabı boyamak	f	0	4	4
	%	,0	,8	,8
Sofrayı hazırlamak	f	15	21	36
	%	3,2	4,5	7,6
Yemek yapmak	f	18	14	32
	%	3,8	3,0	6,8
Tamirat işleri	f	3	10	13
	%	,6	2,1	2,8
Çöp atmak	f	1	3	4
	%	,2	,6	,8
Bahçe işleri (çim kesmek vs.)	f	0	6	6
	%	,0	1,3	1,3
Ağır ev eşyalarını taşımak	f	1	1	2
	%	,2	,2	,4
Elbiseleri çamaşır makinesine atmak	f	3	2	5
	%	,6	,4	1,1
Fatura ödeme	f	7	14	21
	%	1,5	3,0	4,5
Ütü yapmak	f	5	18	23
	%	1,1	3,8	4,9
Toplam	f	236	235	471
	%	50,1	49,9	100,0

$X^2=37,819$, $Sd=19$, $P=0.006$, $P<0.05$

Tablo 71'deki dağılım, kız çocuğunun ailede daha çok “kadına yakıştırılan” işlere katıldığını açıkça göstermektedir. Burada önemli olan husus, anket sorularını farklı zaman ya da farklı mekânlarda cevaplayan anne ve babaların benzer cevaplar vermiş olmalarıdır. Örneklemin verdiği cevaplar, ailede kız çocuğunun sırasıyla “evi derleyip toplamak” (%26,1), “bulaşık yıkamak” (%10), “sofrayı hazırlamak” (%7,6), “yemek yapmak” (%6,8) işlerine daha yoğunluklu katıldığını bize göstermektedir. Kız çocuğunun toplum tarafından “kadın için” tanımlanmış olan ev işlerine katılması, ailede cinsiyet rollerinin güçlü bir şekilde varlığını kanıtlamaktadır. Aşağıda Tablo 72'de erkek çocuğun hangi ev işlerine katıldıklarına ilişkin cevaplara yer verilmektedir.

Tablo 72: Erkek Çocuğunun Ev İşlerine Katılımına İlişkin Beklentinin Örnekleme Göre Dağılımı

			Cinsiyetiniz?		Total
			Kadın	Erkek	
Ev işleri	Evi derleyip toplamak	f	23	10	33
		%	4,9	2,1	7,0
	Elbiseleri asmak	f	2	4	6
		%	,4	,8	1,3
	Evi boyamak	f	42	45	87
		%	8,9	9,5	18,4
	Elbiseleri dolaba yerleştirmek	f	3	1	4
		%	,6	,2	,8
	Bulaşık yıkamak	f	1	0	1
		%	,2	,0	,2
	Toz almak	f	2	0	2
		%	,4	,0	,4
	Yerleri süpürmek	f	1	2	3
		%	,2	,4	,6
	Cam silmek	f	2	1	3
		%	,4	,2	,6
	Halı yıkamak-silkelemek	f	6	1	7
		%	1,3	,2	1,5
	Markete alış-verişe gitmek	f	85	76	161
		%	18,0	16,1	34,1

Ayakkabı boyamak	f	6	8	14
	%	1,3	1,7	3,0
Sofrayı hazırlamak	f	5	1	6
	%	1,1	,2	1,3
Tamirat işleri	f	28	54	82
	%	5,9	11,4	17,4
Çöp atmak	f	19	12	31
	%	4,0	2,5	6,6
Bahçe işleri (çim kesmek vs.)	f	3	7	10
	%	,6	1,5	2,1
Ağır ev eşyalarını taşımak	f	5	9	14
	%	1,1	1,9	3,0
Fatura ödeme	f	2	3	5
	%	,4	,6	1,1
Ütü yapmak	f	2	1	3
	%	,4	,2	,6
Toplam	f	237	235	472
	%	50,2	49,8	100,0

$$X^2=30,678, Sd=17, P=0.022, P<0.05$$

Kız çocuğu için sorduğumuz soru bu kez erkek çocuk için örnekleme sorulmuştur: “Erkek çocuğunuz evde hangi işlerde size yardımcı olmaktadır?” sorusu sorulmuştur. Cevaplar, istatistiksel olarak Tablo 72’de gösterilmiştir.

Tablo 72’deki dağılım, genel olarak erkek çocuğun kız çocuğundan farklı işlere yönlendirildiğini göstermektedir. Erkek çocuğun katıldığı ev işleri sırasıyla “markete alış-verişe gitmek” (%34,5), “evi boyamak” (%18,4), “tamirat işleri” (%17,4)’dir. Düşük bir oranda da olsa dördüncü sırada “evi derleyip toplamak” (%7,0) gelmektedir. Tablo 71 ve Tablo 72 karşılaştırıldığında kız çocuk verilen cevapların istatistiksel olarak geniş bir dağılım sergilediği dikkati çekmektedir. Bu dağılım, kız çocuğunun ailede ev işlerine katılımının çok çeşitli olduğu yönünde aydınlatıcı olmaktadır. Tablo 72’ye bakıldığında erkek çocuk için verilen cevapların oranı hem daha yüksek, hem de dağılım açısından çok az çeşitlilik gösterdiğini belirtebiliriz. Erkek çocukların evde yaptıkları işler, tamirat, market alışverişi, ev boyama gibi genellikle “erkeğe uygun” olarak tanımlanmış işlerdir. Bu dağılımlar, ailede çocukların geleneksel cinsiyet rolleri doğrultusunda yetiştirildiğini bize göstermektedir. Tablo 71’de dikkati çeken en önemli bulgu, genellikle erkeklere verilen “fatura ödeme” (%4,5) işinin ebeveynlerce daha çok kız çocuğu için tanımlanmış olmasıdır.

Ebeveynlerin çocuklarına yüklemiş oldukları sorumluluklar, şüphesiz kuramsal-kavramsal çerçevede belirttiğimiz gibi, onların cinsiyete dayalı bir inanış sisteminden almış oldukları referanslar yoluyla gerçekleşir. Kadın ya da erkek, cinsiyeti fark etmeksizin bir birey, gündelik yaşam ilişkilerinde çoğu zaman sorgulama yapmadan yapılan herhangi bir davranışın “kadın ya da erkek için uygun” olduğuna/olmadığına dair bir kanaat geliştirir. Davranışların cinsiyete uygunluğuna ilişkin bireylerce geliştirilen kanaatlerin meşruiyeti sözünü ettiğimiz inanış sisteminde yatmaktadır. Bunun ilişkilerde somutluk kazanmış hali, cinsiyete dayalı kalıpyargılarının kişilik özellikleri, duygu yapıları, cinsiyete dayalı işbölümü, rol davranışları ve beklentileri alanında yaşama geçirilmiş olmasıdır. Cinsiyet kalıpyargılarının iş ve sorumlulukları belirlemede etkili olduğuna ilişkin kuramsal bakıştan hareketle örnekleme grubuna “size göre aşağıda aileyi ilgilendiren uğraşların hangilerinde kadın daha beceriklidir” sorusu sorulmuştur. Verilen cevaplar aşağıda Tablo 73’te gösterilmiştir.

Tablo 73: Kadının Daha Becerikli Olduğu Uğraşların Örnekleme Göre Dağılımı

			Cinsiyetiniz?		Toplam
			Kadın	Erkek	
Aileyi ilgilendiren uğraşların hangilerinde kadın daha beceriklidir?	Araba kullanmak	f	10	5	15
		%	2,1	1,1	3,2
	Evde tamirat yapmak	f	3	0	3
		%	,6	,0	,6
	Çocuk büyütmek	f	6	7	13
		%	1,3	1,5	2,7
	Yemek yapmak	f	16	16	32
		%	3,4	3,4	6,8
	Ütü yapmak	f	4	8	12
		%	,8	1,7	2,5
	Evi temizlemek	f	6	9	15
		%	1,3	1,9	3,2
	Misafir ağırlamak	f	3	2	5
		%	,6	,4	1,1
	Çocukların eğitimi ile ilgilenmek	f	2	3	5
		%	,4	,6	1,1
	Çocuk büyütmek, yemek yapmak	f	7	9	16
		%	1,5	1,9	3,4
	Çocuk büyütmek, evi temizlemek	f	9	17	26

	%	1,9	3,6	5,5
Yemek yapmak, ütü yapmak	f	15	27	42
	%	3,2	5,7	8,9
Çocuk büyütmek, yemek yapmak, ütü yapmak	f	11	21	32
	%	2,3	4,4	6,8
Çocuk büyütmek, yemek yapmak, evi temizlemek	f	29	13	42
	%	6,1	2,7	8,9
Yemek yapmak, evi temizlemek, çamaşır yıkamak	f	10	7	17
	%	2,1	1,5	3,6
Çocuk büyütmek, yemek yapmak, misafir ağırlamak	f	22	13	35
	%	4,6	2,7	7,4
Çocuk büyütmek, yemek yapmak, evi temizlemek, çamaşır yıkamak	f	11	16	27
	%	2,3	3,4	5,7
Çocuk büyütmek, evi temizlemek, misafir ağırlamak	f	11	10	21
	%	2,3	2,1	4,4
Çocuk büyütmek, yemek yapmak, ütü yapmak, evi temizlemek, çamaşır yıkamak	f	7	11	18
	%	1,5	2,3	3,8
Çocuk büyütmek, yemek yapmak, ütü yapmak, evi temizlemek, çamaşır yıkamak, misafir ağırlamak	f	18	16	34
	%	3,8	3,4	7,2
Çocuk büyütmek, yemek yapmak, ütü yapmak, evi temizlemek, çamaşır yıkamak, misafir ağırlamak, hastaya bakmak	f	8	3	11
	%	1,7	,6	2,3
Çocuk büyütmek, yemek yapmak, ütü yapmak, evi temizlemek, çamaşır yıkamak, misafir ağırlamak, çocukların eğitimi ile ilgilenmek	f	17	13	30
	%	3,6	2,7	6,3
Çocuk büyütmek, yemek yapmak, ütü yapmak, evi temizlemek, çamaşır yıkamak, misafir ağırlamak, hastaya bakmak, çocukların eğitimi ile ilgilenmek	f	12	11	23
	%	2,5	2,3	4,9
Toplam	f	237	237	474
	%	50,0	50,0	100,0

Tablo 73’de dağılıma bakıldığında ebeveynlerin cinsiyet inanış sistemlerinde kadınların daha becerikli olduklarına inandıkları aileyi ilgilendiren uğraşlar arasında ilk sırayı çok seçenekli bir cevabın aldığı görülür. Ebeveynlerin %8,9’u, kadının en

becerikli olduğu uğraşların “çocuk büyütme-yemek yapmak-evi temizlemek” olduğunu belirtmiştir. Kadınların %6,1’i, erkeklerin ise %2,7’si bu cevabı vermiştir. Kadınların genel dağılım içindeki yüksek oranı teşkil etmesi düşündürücüdür. Bu, kadının geleneksel rolleri ne kadar içselleştirdiğini ve “doğallaştırdığını” göstermektedir. Üçüncü sırada % 7,2’lik oranla kadının en becerikli olduğu uğraşların “çocuk büyütme-yemek yapmak-ütü yapmak-evi temizlemek-çamaşır yıkamak, misafir ağırlamak” olduğunu görmekteyiz. “Araba kullanmak, tamirat yapmak, fatura ödemek, bahçe işleri” gibi cevapların çok düşük oranda olduğu görülmektedir. Tablo 71 ile Tablo 73’ün ortak bir diğer özelliği, kadın için verilen cevaplardaki çeşitliliktir. Oysa aşağıda Tablo 74’e biçimsel olarak bakıldığında örneklemin erkek için verdiği cevapların çeşitlilik arz etmediği dikkati çekmektedir ki bu da aynı şekilde Tablo 72 ve Tablo 73’ün ortak özelliğinden biridir.

Tablo 74: Erkeğin Daha Becerikli Olduğu Uğraşların Örnekleme Göre Dağılımı

			Cinsiyetiniz?		Total
			Kadın	Erkek	
Aileyi ilgilendiren uğraşların hangilerinde kadın daha beceriklidir?	Araba kullanmak	f	5	13	18
		%	1,1	2,7	3,8
	Evde tamirat yapmak	f	9	16	25
		%	1,9	3,4	5,3
	Fatura ödemek	f	22	18	40
		%	4,6	3,8	8,4
	Çocukların eğitimi ile ilgilenmek	f	12	20	32
		%	2,5	4,2	6,8
	Bahçe işleri (çimleri kesmek v.s)	f	9	6	15
		%	1,9	1,3	3,2
	Evde tamirat yapmak, fatura ödemek	f	11	7	18
		%	2,3	1,5	3,8
	Araba kullanmak, evde tamirat yapmak	f	81	73	154
		%	17,1	15,4	32,5
	Araba kullanmak, araba yıkamak	f	28	19	47
		%	5,9	4,0	9,9
	Evde tamirat yapmak, Bahçe işleri (çimleri kesmek v.s)	f	18	22	40
		%	3,8	4,6	8,4
	Araba kullanmak, evde tamirat	f	16	23	39

yapmak, evi boyamak	%	3,4	4,9	8,2
Araba kullanmak, evde tamirat yapmak, bahçe işleri (çimleri kesmek v.s)	f	26	20	46
	%	5,5	4,2	9,7
Toplam	f	237	237	474
	%	50,0	50,0	100,0

Tablo 73 ve Tablo 74'deki sorduğumuz sorulara ilişkin dağılım bilgileri daha önce belirttiğimiz gibi aslında Tablo 71 ve Tablo 72'de cevabını aradığımız bilgiler için açıklayıcı mahiyettedir. Ebeveynlerin bu bölümde verdikleri cevaplar, toplum tarafından üretilmiş bir toplumsal cinsiyet şemasından hareket edildiğini açıkça bize göstermektedir. Tablo 74'e bakıldığında örneklemin önemli bir oranının (%32,5) "araba kullanmak-evde tamirat yapmak" uğraşlarını erkeğin en becerikli uğraşlar görmesi önemli bir bulgudur ve kuramsal çerçevemizdeki tespit ve görüşlerle örtüşmektedir. Kadınların %17,1'i, erkeklerin ise %15,4'ü bu cevabı vermişlerdir. İkinci sırayı alan cevap, %9,7'lik oranla "araba kullanmak-evde tamirat yapmak-bahçe işleri (çim kesmek vs.)" cevabıdır. Kadınların %5,5'i, erkeklerin ise %4,2'sinin cevabı bu orana katılmaktadır. Üçüncü sırayı ise iki ayrı cevap almaktadır; "fatura ödemek" ile "evde tamirat yapmak-bahçe işleri" dağılımda eşit oranda (%8,4) temsil edilmektedir.

Bu bölümdeki edindiğimiz bulgular, ebeveynlerin bilişsel dünyasında kadının cinsiyet kimliğinin ve rol setinin birincil toplumsallık alanı ile ilişkilendirildiğini göstermektedir. Buna karşılık erkek cinsiyet grubu için kabul gören ikincil toplumsallık alanındaki kimlik biçimleri ve rol setidir. Ailede babalık ve eş rollerinden ziyade erkeğin kamu alanındaki sorumluluğu ve mesleki rollerine verilen önem bunu doğrulamaktadır. T. Parsons'ın da vurguladığı gibi örneklem grubumuza dâhil olan ebeveynler için de babanın rolleri ve kimliği, aile için bir sınır rolü işlevi görmektedir. Kadının aile içindeki sorumluluk ve rolleri sözkonusu olduğunda örneklem grubumuzun geleneksel bir karakteristiğe sahip olduğunu söyleyebiliriz ve bu geleneksel kabul, ailede cinsiyet sosyalizasyonun yönü ve içeriği konusunda da yol gösterici olmaktadır. Aşağıda yer verdiğimiz son bölümde anne-babaların çocuklarında istedikleri özellikler ve gelecekte onlar için nasıl bir beklenti içerisinde oldukları bilgisi belirttiğimiz hususta açıklayıcı bir nitelik taşımaktadır denilebilir.

3.4.8. Çocukta İstenilen Özellikler ve Geleceğe Bakış

Ebeveynler, çocuklarını yetiştirirken hem onlar için bir gelecek beklentisi içerisinde olurlar hem de bunun gerçekleşmesi yönünde bir çaba sergiler. Bir önceki bölümde vurguladığımız gibi yaşama dair idealler ve beklentiler, bireylerin nasıl bir davranış tarzı geliştirecekleri hususunda onlara yol gösterirler. Anne ve babalar da çocuklarını yetiştirirken aynı şekilde bir gelecek tasarısında bulunurlar ve çocuklarını buna göre yönlendirirler. Sözelimi, kız çocuğunun gelir getirici bir işte çalışmasını ve bir meslek sahibi isteyen anne, onun bu yönde beceri ve yeteneklerini geliştirecek

şekilde iyi bir eğitim alması yönde çaba gösterir ve çocuğunun buna ilişkin özelliklere sahip olması beklentisi içerisinde olur. Cinsiyet sosyalizasyonunu belirleyen hususlardan biri, ebeveynin çocuğu için istedikleri ve beklentileridir. Bu hususta cinsiyet farklılığının olup olmadığını öğrenmek amacıyla ebeveynlere kız ve erkek çocuklarının hangi özelliklere sahip olmalarını istedikleri sorulmuştur. Şüphesiz ebeveynin eğitim durumu, ait olduğu sosyal tabaka ve kır-kent kökenli olması gibi faktörlerin bunda etkili olacağı bilinen bir sosyolojik gerçektir. Kır kökenli olmak ya da yaşamının büyük bir bölümünü kırsal yaşam içerisinde geçiren bir ebeveynin çocuğundan beklentileri, kent kökenlilere göre daha farklı olacaktır. Buna karşılık kent kökenliler, çocukta bireyselliğe vurgu yapan özellikleri daha çok istemeye yatkın olacaklardır. Çalışmamızda bireylerin yaşamlarını geçirdikleri yerin, onların çocuklarına dair istedikleri beklentileri farklılaştırmada ne derece etkili olduğu bilgisine ulaşmak amacıyla kurduğumuz temel hipoteze (onikinci hipotez) göre yaşamını daha çok kentte geçirmiş olan ebeveynler, çocuklarında kişilik yapısını vurgulayan özellikleri daha çok isterler. Kız ve erkek çocuklar için kurulan alt hipotezlere ilişkin bulgular ve bununla ilgili dağılımlar, Tablo 75 ve Tablo 76'da yer verilmiştir.

Tablo 75: Örneklem Kız Çocuğundan İstedikleri Özelliklerin Yaşanılan Yere Göre Dağılımı

			Yaşamınızın büyük bölümünü nerede geçirdiniz?					Toplam
			Köyde	Kasabada	İlçede	İlde	Yurt dışı	
Kız çocuğunuzu yetiştirirken en çok hangi özelliğe sahip olmasını istersiniz?	Dindar olması	f	39	5	18	64	0	126
		%	8,3	1,1	3,8	13,6	,0	26,8
Sağlam ve oturmuş bir kişilik		f	27	12	29	136	3	207
		%	5,7	2,5	6,2	28,9	,6	43,9
Geleneklere bağlı olması		f	20	4	2	27	1	54
		%	4,2	,8	,4	5,7	,2	11,5
Yüksek düzeyde eğitim almış olması		f	11	2	5	40	1	59
		%	2,3	,4	1,1	8,5	,2	12,5
Ev işlerini iyi bilmesi		f	5	2	2	10	0	19
		%	1,1	,4	,4	2,1	,0	4,0
Çalışıyor olması		f	0	0	2	4	0	6
		%	,0	,0	,4	,8	,0	1,3
Toplam		f	102	25	58	281	5	471
		%	21,7	5,3	12,3	59,7	1,1	100,0

$X^2=36,534$, $Sd=20$, $P=0.013$, $P<0.05$

Tablo 75'teki bulgular, ebeveynlerin kız çocuğundan istedikleri özelliklerin, onların yaşadıkları yere göre farklılaştığını göstermektedir. Bununla ilgili alt

hipotezimiz doğrulanmıştır. Kentte daha çok yaşayanlar, kız çocuğunun sağlam ve oturmuş bir kişilik yapısına sahip olmasını isterken köyde daha çok yaşayanlar, dindar olması yönünde cevap vermişlerdir. Yine kentte yaşayanlar için kız çocuğunda ikinci sırada en çok istenen özellik, yüksek düzeyde eğitim almış olmasıdır.

Ebeveynlerin erkek çocuğu için istediği özelliğe ilişkin dağılım Tablo 76'da gösterilmektedir.

Tablo 76: Örneklemin Erkek Çocuğundan İsteddiği Özelliklerin Yaşanılan Yere Göre Dağılımı

			Yaşamınızın büyük bölümünü nerede geçirdiniz?					Toplam
			Köyde	Kasabada	İlçede	İlde	Yurt dışı	
Erkek çocuğunuzu yetiştirirken en çok hangi özelliğe sahip olmasını istersiniz?	Dindar olması	f	40	8	18	62	0	128
		%	8,5	1,7	3,8	13,1	,0	27,1
Sağlam ve oturmuş bir kişilik		f	28	14	31	145	3	221
		%	5,9	3,0	6,6	30,7	,6	46,8
Geleneklere bağlı olması		f	15	1	1	21	0	38
		%	3,2	,2	,2	4,4	,0	8,1
Yüksek düzeyde eğitim almış olması		f	17	1	4	34	2	58
		%	3,6	,2	,8	7,2	,4	12,3
Ev işlerini iyi bilmesi		f	0	0	0	1	0	1
		%	,0	,0	,0	,2	,0	,2
Çalışıyor olması		f	3	1	4	18	0	26
		%	,6	,2	,8	3,8	,0	5,5
Toplam		f	103	25	58	281	5	472
		%	21,8	5,3	12,3	59,5	1,1	100,0

$$X^2=40,461, Sd=20, P=0.004, P<0.05$$

Tablo 75 ve Tablo 76'daki veriler karşılaştırıldığında kız çocuğu için belirttiğimiz bulguların erkek çocuk için de geçerli olduğu görülür. Yaşamını daha uzun süre kentte geçirmiş olanlar, erkek çocuk için sırasıyla "sağlam ve oturmuş bir kişiliğe sahip olmak" (%30,7), "dindar olması" (%13,1), "yüksek düzeyde eğitim almış olması" (%7,2) özelliklerini istediklerini belirtmişlerdir ki aynı sıralama kız çocuğu için de geçerlidir. Temel hipotezimizin erkek çocuğu ilgilendiren bir diğer alt hipotezi de doğrulanmıştır. Yaşamın büyük bir kısmının geçirildiği yer ile erkek çocukta istenilen özellikler arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Ebeveynin çocuktan istediği özellikler ile gelecekte çocuğu için istediği gelecek ile ilgili veriler arasında fark olup olmadığını ve varsa cinsiyete dayalı olarak farklılığın hangi hususlarda bulunduğunu öğrenmek amacıyla örnekleme; "geleceğini

düşündüğünüzde kız çocuğunuz için aşağıdakilerden hangisini daha çok istersiniz” sorusu sorulmuş ve cevap şıkları olarak şu istekler sıralanmıştır: “Başarılı bir meslek hayatı, iyi bir eğitim alması, varlıklı bir hayat sürmesi, huzurlu ve mutlu bir evlilik hayatı, kendi ayakları üzerinde durabilen bir kişi olması, dini ve milli değerlere sahip biri olması ve çocuk sahibi olması”dır. Tabloların çok boyutlu olması nedeniyle sayfa formatına sığdıramadığımız için sorumuzla ilgili olarak ebeveynler tarafından verilen en önemli cevapları şu şekilde belirtebiliriz: Ebeveynlerin ilk sırada verdikleri cevap, kız çocuklarının gelecekte “kendi ayakları üzerinde durabilen sağlam bir kişi olması” (%7,4) yönündeki cevap, Tablo 75’teki bulgularla örtüşmektedir diyebiliriz. İkinci sırada kız çocuğunun gelecekte “varlıklı bir hayat sürmesi” (%5,1) istenmiştir. Üçüncü sırayı iki farklı cevap paylaşmaktadır. Örneklemin %4,9’u “dini ve milli değerlere sahip biri olması”nı isterken aynı oranda karşımıza çıkan bir diğer cevap “huzurlu ve mutlu bir evlilik hayatı” sürmesidir. Yukarıda sorduğumuz soru ebeveynlerin aile ve iş yaşamını her iki cinsiyet için bağdaştırıp bağdaştıramayacağını öğrenmek amacıyla örnekleme birden çok cevabı işaretleyebilecekleri notu düşülmüştür. Buna göre baktığımızda örneklemin ilk sırada kız çocuğu için gelecekte “başarılı bir meslek hayatı, iyi bir eğitim alması, kendi ayakları üzerinde duran bir kişi olması” olması istediği yönde bir beklenti içerisinde olduklarını görmekteyiz. Bu bulgu, büyük bir oranı kırsal yaşamın geleneksel özelliklerinden beslenmiş olan ebeveynlerin kendi çocukları için kent yaşamına daha uygun içerikte bir gelecek beklentisi içinde olduklarını bize açıkça göstermektedir.

Aynı soru bu kez erkek çocukları için sorulduğunda tek cevaplar arasında ilk sırada, kız çocuğunda olduğu gibi “kendi ayakları üzerinde durabilen bir kişi olması” (%6,1) gelmektedir. Bu bulgu da aynı şekilde Tablo 76’daki bulgularla örtüşmektedir. Ancak tabloya baktığımızda ilk sırayı başka bir cevabın paylaştığını görmekteyiz. Örneklemin %6,1’i, “dini ve milli değerlere sahip biri olması” cevabını vermişlerdir. İkinci sırada “iyi bir eğitim alması” (%5,7), üçüncü sırada ise “başarılı bir meslek hayatı” (%5,3) gelmektedir.

Kız ve erkek çocuğuna yönelik istek dağılımı, Türkiye’nin genel aile yapısındaki mevcut özelliklere paralel bir durum arz etmektedir. Bu durum, aynı zamanda geleneksel ev yaşamı ile gelire yönelik istikrarlı bir meslek yaşamının eklemlendiği genel Türk aile yapısına denk düşmektedir. Yine tablolara bakıldığında her iki cinsiyet için kendi ayakları üzerinde durabilen bir kişi olmasına yönelik beklentinin de varlığı, çocuk yetiştirmeye ilişkin gizil amacı vurguladığı gibi kentsel yaşama özgü bir sosyalizasyonun da fark edilir istendik bir durum olduğunu göstermektedir. Görüşme yaptığımız, evlilik sonrası kentte yaşamaya başlamış bir ev kadınının (yaş 48); *“kızımın sosyal olmasını isterim. Kişilerle evin içine kapanmasını istemem. Evin içine kapanıp da ne olacak? Benim gibi...”* şeklindeki sözleri evliliğe ilişkin beklentilerin artık ebeveynler açısından farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Aynı şekilde işçi bir kadının (yaş 39) genç kızlığında köyde yaşadığı baskıya gönderme yaparak kızına yönelik sarf ettiği sözler, ailede kültürel kırılmanın varlığına işaret etmektedir: *“Ben kızımı pek fazla sıkmam,(..) eminim, istediği gibi giyinir ama yerinde duruma göre nereye gitmek istiyorsa bana söyler ben de ona o güven veririm. Oğlum da aynı yetiştirdim, oğlanlarda pek bir şey kaybedilmiyor daha çok kızlarda kaybediliyor. Erkektir yapar kız olduğu için sen otur oturduğun yerde şeklinde toplumumuzda kızlar daha çok baskı görüyor. (...) Baskı yapacağımı sanmıyorum, şimdi gibi uymak istemiyorum çevreye yani.”*

Yukarıdaki bulgular birlikte ele alındığında sosyalizasyon sürecinde kız çocuğunun hem birincil toplumsallık hem de ikincil toplumsallık alanında bir kimlik kazanmak yönünde eğitilirken, erkek çocuğun daha çok ikincil toplumsallık alanında yetiştirildiği ve cinsiyet kimliği ile rol örüntülerinin buna göre konumlandırıldığı tespitinde bulunabiliriz. Son olarak cinsiyet açısından ebeveynlerin meslek tercihlerinde bir farklılık gözetip gözetmedikleri öğrenilmek istenmiştir. Bu konuda verilen cevaplar, ebeveynlerin meslekler konusunda cinsiyet kalıpyargılarına sahip olup olmadıkları konusunda bize bilgi verebilecektir. Örnekleme, “Kız çocuğunuz için hangi mesleği uygun görürsünüz?” sorusu yöneltilmiştir. Cevap şıkları şu şekildedir: Öğretmenlik, emşirelik, doktorluk, hastabakıcılık, mühendislik, hosteslik, sekreterlik, memurluk, avukatlık, işçi, subay, esnaf ve üst kademe yöneticilik.”

Tabloların çok boyutlu olması nedeniyle sayfa formatına sığdıramadığımız için sorumuzla ilgili olarak ebeveynler tarafından verilen en önemli cevapları şu şekilde belirtebiliriz. Örneklemin kız çocuğu için verdiği cevaplar arasında ilk sırada öğretmenlik (%59,3), ikinci sırada %14,6 oranı ile doktorluk, üçüncü sırada %9,3'lük oranla hemşirelik ve dördüncü sırada avukatlık (%5,1) gelmektedir.

Örneklemin erkek çocuğu için verdiği cevaplara bakıldığında ise ilk sırada %28,1 oranı ile doktorluk mesleği yer almaktadır. İkinci sırada yer alan en uygun meslek mühendisliktir (%16,9). Üçüncü sırada öğretmenlik (%14,6) yer alırken dördüncü sırada %8,5'lik oranla memurluk gelmektedir.

Ebeveynlerin toplumda “feminen meslekler” olarak bilinen “öğretmenlik ve hemşirelik” mesleklerini daha çok kız çocukları için tercih ettiklerini görmekteyiz. Erkekler için uygun görülen mesleklerin daha çok doktorluk ve mühendislik olduğu hususu da göz önünde bulundurulduğunda örneklem grubunda mesleklerin cinsiyete göre farklılaştırıldığını ve cinsiyete dayalı mesleki kalıpyargıların, onların bilişsel dünyalarına bu yönde hâkim olduğunu söyleyebiliriz. Bu durum, Sandra Bem'in belirttiği gibi ebeveynlerin belirli bir toplumsal cinsiyet şemasından hareket ettiklerini bize göstermektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Toplumsal cinsiyetin gözlendiği/inşa edildiği kişilik yapısı, rol örüntüleri, benlik algılamaları ve davranış kalıpları eğitim, aile, ekonomi gibi kurumlara etki etme potansiyeline sahiptirler ve bu kurumlara içerik kazandırabildikleri gibi, yine bu kurumlar tarafından süreklilik arz etmektedirler. Bu bağlamda aile kurumu, toplumsal cinsiyet norm ve değerleri aracılığıyla bireyleri kontrol etmek ve değerlendirmek rolüne sahip öncelikli kurum olarak karşımıza çıkmaktadır, örneğin; “erkek gibi kadın”, “erkekler ağlamaz” etiketlemelerinde olduğu gibi. Özet deyişle, doğumdan başlayarak (hatta doğum öncesinde cinsiyet tespitinden sonraki aşamadan itibaren) ebeveynler sürekli olarak çocuklarına “kız ve erkek olmalarına” göre davranırlar ve bu tiplere uygun bir beklenti içerisinde girebilirler.

Denizli örneğinden yola çıkılarak gerçekleştirilen bu çalışma, genel olarak ailede kız ve erkek çocukların hangi faktörlerden yola çıkılarak sosyalleştirildiklerini araştırmaya yönelmiştir. Araştırma konumuz ve amacımız doğrultusunda anket tekniği, aynı hanede hem anne hem de baba için uyguladığından örneklem grubumuzun cinsiyete göre dağılımında sayısal eşitlik gözlemlenmiştir. Anket uyguladığımız örneklem grubu 237’si kadın 237’si erkek toplam 474 denekten oluşmaktadır.

Diğer araştırmalarda olduğu gibi çalışmamızda da görülüyor ki toplumsal cinsiyet sosyalleşmesinin içeriği heterojen karakteristiktir. Sosyal sınıf, etnik köken, meslek, yaş, dünya görüşü, sosyalleşme biçimi, yaşam tarzı, kimlik biçimleri, gelir düzeyi ve yaşam alanı (oturulan konut tipi, kırsal kentsel alanda yaşam sürdürme gibi) yapısal belirleyicilerin etkileşimine dayalı bir farklılık sergileyen sosyalleşme biçimleri toplumdan topluma ve kültürden kültüre göre değişiklik gösterebilmektedir. Ama evrensel bir gerçek vardır ki, ebeveynler çocuklarını toplumda kendi sosyalleşme biçimlerinden yola çıkarak, norm ve değerler tarafından meşrulaştırılan bir cinsiyet tiplendirmesi modelinden hareket ederler. Tutumlarımızı belirleyen temel desen değerler, kadın ve erkeklerin öznel dünyalarını inşa eden, bir anlam kazandırmak suretiyle bireylerin davranış kalıplarını yönlendiren düşünceler setidir. Farklı değer anlayışları yöneliminde aile yaşantısının içerdiği psiko-sosyal, ekonomik ve kültürel alanlar, bireylerin kadınlık ve erkeklik biçimlerinin oluşumu ve sergilenmesi yönünde etkileşimsel bir zeminde varlık gösterirler.

Sosyalizasyon sürecini yönlendirici, kısıtlayıcı ve kontrol edici bir role sahip olan cinsiyet tiplendirmesi, “kadınları ve erkekleri yetişkin roller için sosyalleştirme yönünde farklı nitelik, faaliyet ve davranışların empoze edilmesi” anlamını taşıyan cinsiyet tiplendirmesi çalışmamızda irdelenmeye çalışılmıştır. Ebeveynler, genel olarak toplumda şekillenen kadın ve erkek anlayışlarına paralel şekilde kız ve erkek çocuklarını yönlendirdikleri ortaya çıkmıştır. Anket bulgularımızda olduğu gibi ebeveynlerle yaptığımız görüşmeler de bu yönde bize bulgular vermiştir. Kuramsal-kavramsal çalışmamızda belirttiğimiz gibi sosyalizasyon temel kontrol mekanizmasıdır. Ebeveynler, kültürel olarak tanımlanmış kadına ve erkeğe uygun sosyal rolleri, onları destekleyen fikirleri, alışkanlıkları, vaziyet alış ve istekleri öğretecek şekilde kız ve erkek çocuklarını eğitmektedirler. Birçok sosyal bilimcinin çalışması göstermektedir ki, asimetric ebeveynlik kurumu, kadın ve erkek kimliklerinin ve davranış kalıplarının oluşum sürecindeki farklılaşmaların temel kaynağı

niteliğindedir. Bu çalışmanın en önemli bulgularından birisi, kız ve erk çocukları ile ilişkilerde ebeveynlerin sahip olduğu cinsiyet farklılığına yönelik davranışlardır.

Toplumsal cinsiyet kalıpyargıları, kadınlara ve erkeklere toplumda ortak karar sonucu yüklenen karakteristiklerdir. Kalıpyargılar, etnik grup, milliyet, din, meslek ve yaş grubu gibi insan kategorilerini tanımlayan davranış biçimleri/belirleyicileri hakkında toplumda çoğunluk tarafından paylaşılan inançlar kümesidir. Kişilik yapımızı, benlik algımızı, toplumsal iş bölümünü ve rol örüntüleri yönlendirebilme niteliğiyle, kalıpyargılar, gelenekçi kültürü destekleyici ve değişime karşı direnç sağlayıcı bir yapıdadır. Cinsler arası eşitliğe giden gelişimi engelleyen ve tohumlarının ilk kez ailede atıldığı yönündeki araştırma bulguları, tespitlerimizle örtüşmektedir. Ailede kız ve erkek çocukla özdeşleştirilen özelliklerin (güçlü, duygusal, cesur, bağımlı, korkak gibi) cinsiyet rollerini ve toplumsal iş bölümünün nasıl etkileyip belirlediği feminen meslekler konusunda karşımıza çıkmıştır. Erkeklerle oranla, daha çok kız çocuklarının “feminen meslekler” denilen mesleklere yönlendirildiği ortaya çıkmıştır. Küçük yaşlarda bakıcılık, duygu aktarıcılığı gibi özelliklerin diğer bir deyişle T. Parsons’ın kuramında değindiği dışavurumsal role hazırlayıcı bir çocukluk deneyimi yaşadığını söyleyebiliriz. Nitekim çalışmamızda ebeveynlerin oyuncak bebek ve mutfak setini daha çok kız çocuklarına almaları ve evcilik oyununa katılmaları konusunda yönlendirici olmaları bunu göstermektedir. Erkek çocuk, araçsal rolü ifa edecek şekilde yetiştirilmektedir. Evi temsil etmek, karar verici olmak ve eve gelir getirici bir işte çalışmak, çalışmamızda kültürel anlamda tanımlanan erkeklik özellikleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Erkek çocuğunun ebeveynler tarafından “erkek ağlamaz, korkmaz” şeklinde uyarılması, kız çocuğunun ise uslu, derli toplu oturması yönünde uyarılması, anketimizin önemli bir bulgusudur ve daha önce yapılmış araştırmaları destekleyici niteliktedir. Ebeveynler, Sandra Bem’in envanterinde belirttiği kadın ve erkek özelliklerine ilişkin bir cinsiyet şemasından hareket etmektedirler.

Ebeveynlerin kız ve erkek çocukları yetiştirirken hangi bilişsel kodlardan (henüz yeni doğmuş bir bebeğin cinsiyete dayalı bir ayrımcı algılama sonucu ebeveynleri tarafından cinsiyetini işaret eden bir ismi alması gibi) yola çıkarak, nasıl bir metot izledikleri sorusu araştırmamız için büyük bir önem arz etmektedir. Günümüz kültürel dönüşümlerine paralel olarak evrilen aile dokusunda cinsiyetin toplumsallığına yönelik içselleştirilen kültürel inanış-davranış bütünselliği artık bir kırılmayla karşı karşıyadır. Örneğin, “kadınlar doktor olamaz, benim de doktor olmaya hiç niyetim yok zaten” diyen birinin artık “kadınlar doktor olabilir, fakat benim beklentim hemşire olmak” diyebilmektedir. Araştırmamız bulgularına bakıldığında kadının toplumsal hayata çalışarak katılması yönünde ebeveynlerin daha esnek bir tutum sergiledikleri görülmektedir. Bir diğer bulgumuz, ailede kadının en önemli rolünün ne olduğu konusunda anne ve babaların farklı düşünüyor olmalarıdır. Erkeklerle göre evin bakımı ve işleri en önemli rol iken kadınlar için annelik ilk sırada gelmektedir. Çocuklu kadının dışarıda çalışması hususunda mahzurlu durumlar olduğunda işi bırakması yönünde erkeklerin daha katı bir tutum sergilediklerini söyleyebiliriz. Ailede çocukla ilgili karar alma süreçleri ve toplumsal rol dağılımına ilişkin bulguların cinsiyete göre içerdiği asimetrik farklılaşma, çocuğun otorite temsiliyeti-cinsiyete dayalı rol dağılımı ile ilgili yetiştirdiği ve deneyimlediği öğrenme süreci hakkında da bilgi vermektedir. Erkek denekler, otorite temsiliyetinde olduğu gibi evdeki konularda karar verici olma yönlerini vurgulayan kalıpyargıları da katı bir

tutumla onaylamaktadırlar. Ancak erkeklere nazaran ağırlıklı olarak daha çok kadınlar, cezalandırma mesuliyetinin annede de olması gerektiği yönünde görüş belirtmişlerdir. Söz konusu bulgular, sosyal öğrenme kuramının vurguladığı içerikle örtüşmektedir. Ailede anne ve baba, çocuğun öznel dünyasında toplumsal cinsiyet kimliğinin inşası ve toplumsal rol öğrenimi sürecinde ana figürler olarak işlev göstermektedir. Ailede sosyalleştirici desenin taşıdığı simetrik-asimetrik karakter, bu yolla kuşaklara aktarılabilir.

Genel olarak bakıldığında yapısal-işlevselci kuramın işaret ettiği rol farklılaşması yönünde paralellik gösteren bu bulgular, kadının geleneksel ev içi rollerinde duygusal ve psikolojik gereksinimleri karşılama görevlerini de öne çıkarırken, erkeğin ailedeki mali-ekonomik destek sağlama rolüne yönelik beklentileri vurgulamaktadır. Edindiğimiz bulgular, ebeveynlerin bilişsel dünyasında kadının cinsiyet kimliğinin ve rol setinin birincil toplumsallık alanı ile ilişkilendirildiğini göstermektedir. Buna karşılık erkek cinsiyet grubu için kabul gören ikincil toplumsallık alanındaki kimlik biçimleri ve rol setidir. Ailede babalık ve eş rollerinden ziyade erkeğin kamu alanındaki sorumluluğu ve mesleki rollerine verilen önem bunu doğrulamaktadır. T. Parsons'ın da vurguladığı gibi örneklem grubumuza dâhil olan ebeveynler için de babanın rolleri ve kimliği, aile için bir sınır rolü işlevi görmektedir. Kadının aile içindeki sorumluluk ve rolleri sözkonusu olduğunda örneklem grubumuzun geleneksel bir karakteristiğe sahip olduğunu söyleyebiliriz ve bu geleneksel kabul, ailede cinsiyet sosyalizasyonun yönü ve içeriği konusunda da yol gösterici olmaktadır.

Türkiye'de son yıllarda insan hakları bağlamında kadın ve çocuk hakları alanında öngörülen toplumsal-hukuksal düzenlemeler ile iyileştirme çabalarının karşılaştığı engellere ilişkin düşünsel ve davranışsal faktörlerin tespiti, ancak cinsiyet ve kültürü araştırmalarının aktivist yönüyle mümkün olabilecektir. Demokratik bir aile yapısının olabirliğini sorgulayan çalışmamız bu açıdan hem bilimsel literatüre hem de sosyoloji biliminin aktivist karakterine katkı sağlayıcı niteliktedir. Yukarıda değindiğimiz içeriği (bulgular) dikkate alındığında aile sosyolojisi ve cinsiyet sosyolojisini bağdaştıran disiplinler karakteristiği ile proje çalışmamız, aynı zamanda Türkiye'de bu alandaki literatüre katkı sağlayıcı özelliktedir.

Araştırmamızın bulgularından yola çıkarak önerilerimizi şu şekilde belirtebiliriz: Bu çalışmanın ortaya koyduğu sonuçlar, Türkiye'de cinsiyet sosyalizasyonu ile ilgili birçok araştırmanın yapılması gerektiğini bize göstermektedir. Sosyalizasyon ve toplumsal cinsiyet konularının içerdiği temel karakteristikler, bu alanda yapılacak araştırmaların disiplinlerarası bir yaklaşımla gözetilmesini ihtiyaç kılmaktadır. Türkiye'de ebeveynlerin çocuklarına "eşit değer"de davranış sergilemesi ve beklenti içerisinde olması, çocukların da yetişkinlik döneminde aynı şekilde "eşit değer" üzerinden hareket etmelerini sağlayacaktır. Bu çalışma sonucunda temel önerimiz, anne ve babaların toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimine tabi tutulmalarıdır. Bunun için ayrıca toplumsal ve hukuksal anlamda temel insan hakları ve özgürlükleri alanında anne ve babaların bilinçlendirilmesi ve bu konuda bir farkındalığın sağlanması büyük önem arz etmektedir. Okul-aile işbirliğini esas alan yaygın eğitim mekanizmalarının yaşama geçirilmesi, bu alanda önemli bir açığı kapatabilecektir.

Avrupa Birliği uyum sürecinin bir gereği olarak bugün Türkiye’de sosyal politikalara “toplumsal cinsiyet eşitliği” anlayışı yerleştirilmeye çalışılmaktadır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının bu yönde hassasiyetle üzerinde durduğu temel hususlar (engeller ve fırsatların neler olduğu), “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı” çerçevesinde ele alınmaktadır. YK ve Bakanlığın işbirliği ve nerisi doğrultusunda üniversitelerin birçok fakülte ve biriminde toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi esas alan derslerin müfredatlara konulması çabaları bu yönde önemli bir adımı oluşturmaktadır. Bu ders ve programların içeriğinin belirlenmesi noktasında şüphesiz araştırmamızda olduğu gibi birçok bilimsel çalışmanın sonuçlarından yararlanma yoluna gidilmektedir. Bu yönüyle katkı sağlayacak bireysel, kurumsal ve kamusal adımlar için çalışmamızın bulguları önemli bir tavsiye ve çözüm yolları sunmaktadır. Bu nedenler araştırmamızın sonuçlarının daha da detaylandırıp genişletilerek ilgili birimlere bir rapor halinde sunulması düşünülmektedir. Araştırmanın en önemli katkı değerinin bu olduğunu belirtebiliriz.

2011 yılında Denizli İl Milli Eğitim Müdürlüğü ile niversitemiz Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi işbirliğinde gerçekleştirilen pilot projede sosyo-ekonomik düzeyi farklı dört semttten okullar seçilmiş, bu okuldaki ğretmen ve öğrencilerin ebeveynlerine toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda Merkez tarafından eğitici seminerler verilmiştir. Bu çalışmanın bulguları dikkate alınarak önümüzdeki yıllarda sözkonusu eğitici seminelerlerin yaygınlaştırılması düşünülmektedir ve araştırmamız bu yönde bir rehber olma işlevi sağlayacaktır.

Araştırmamızın anket ve görüşme sonuçları eşler arasında tartışmanın sıklık oranının dikkati çeken bir boyutta olduğunu göstermektedir. Bilindiği gibi, şiddet öğrenilmiş bir davranıştır. Çocuklar, şiddetin farklı türlerini ailede ebeveynler arası ilişkileri gözleyerek öğrenmektedirler ve ne yazık ki şiddetin doğalmış boyutu, özellikle kız çocuğu için onur kırıcı sonuçlar doğurabilmektedir. Bu araştırma bir kez daha göstermiştir ki, Türkiye’de aile yapısı ve ilişkileri farklı bir kültürel donanımına sahiptir. Bu aslında ailenin, ülkemizde halen önemli bir yapısal işleve sahip olduğunu göstermektedir. Kültürel dokunun analiz edilerek, ailede bireylerin üstleneceği rollerin daha sağlıklı ifası sağlanabilir. Anneliğin değer, aile bireyleri için büyük önem arz etmektedir ve şüphesiz, kadının çalışma hayatına katılması ile ilgili sosyal politikalar, bu sosyal değerin işlevselliğini “rselenmeyecek” içerikte düzenlenmelidir. Eşitlikçi anlayışa dayalı sosyal politikaların uygulanabilirliği, kültürün bu hassasiyetinin gözetilmesini elzem kılmaktadır.

KAYNAKLAR

ATALAY B., KONTAŞ Y. M. vd., *Türk Aile Yapısı Araştırması*, T.C. Başbakanlık DPT Yayın,Ankara, No:2313, (1992).

BASOW, S. S., *Gender: Stereotypes and Roles*, Pacific Grove, Brooks/Cole Publishing Company, California, (1992).

BAŞARAN, F., Ailede Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Değişmeleri, *Türkiye’de Ailenin Değişimi,Toplumbilimsel İncelemeler*, ed: Erder T., Türk Sosyal Bilimler Derneği, İstanbul, 144-160, (1984).

BAŞBUĞU-YARAMAN, A., Büyük Kentle Bütünleşme Sürecinin Aile Kurumuna Etkileri, *Toplum ve Göç: II. Ulusal Sosyoloji Kongresi*, Sosyoloji Derneği Yayınları, No:5, Ankara, 573-579, (1997).

BECKER-SCHMİDT, R., Individuum, Klasse und Geschlecht aus der Perspektive der Kritischen Theorie, *Die Modernisierung Moderner Gesellschaften, Verhandlungen des 25. Deutschen Soziologentages in Frankfurt am Main 1990*, ed: Zapf W., Frankfurt/Newyork, 383-394, (1991).

BECKER-SCHMİDT, R., Transformation und soziale Ungleichheit, soziale Ungleichheit und Geschlecht, *Vorausdenken- Querdenken-Nachdenken, Texte für Ayla Neusel*, ed: Sigrid Metz-Göckel ve Angelika Wetterer), Frankfurt/Main, Campus Verlag, 1996a: 183-195.

BECKER-SCHMİDT, R., Sosyal Bilimlerin Kadın Araştırmalarındaki Teorik Anlayış ve Düşün Yöntemsel Düşünceler, ed: COŞKUN H., *Akademik Yaşamda Kadın, Türk ve Alman Üniversitelerinde Kadın Kariyerlerinin Karşılaştırılması*, Ankara, Bizim Büro Basımevi, 1996b: 389- 395.

BILTON, Tony, Bonnett, Kevin ve diğ., *Sosyoloji*, ed: İnal K., Siyasal Yayınevi, Ankara, (2008).

BOZKURT V., *Değişen Dünyada Sosyoloji:Temeller, Kavramlar, Kurumlar*, Alfa Yayınevi, Bursa, (2004).

BURR, V.,*Gender and Social Psychology*, London, Routledge, (1998).

CAROLL, J. L., ve WOLPE P. R., *Sexuality and Gender in Society*, Harpercollins College Publishers, New York, (1996).

CARRİGAN, T. B. ve LEE J., Toward a New Sociology of Masculinity, ed: ADAMS R. ve

SAVRAN D., *The Masculinity Studies Reader*, Blackwell Publishers Inc., Oxford, (2002), 99-118.

CONNELL, R. W., *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar, Toplum, Kişi Ve Cinsel Politika*, çev: Soydemir C., Ayrıntı Yayınları, İstanbul, (1998).

ÇELEBİ, N., *Sosyal Bilimlerde Yöntem*, Konya, (1991).

DEMİR N., *Birey, Toplum, Bilim: Sosyoloji-Temel Kavramlar*, Turhan Kitabevi, Ankara, (2004).

DÖKMEN, Z. Y., *Toplumsal Cinsiyet*, Sistem Yayıncılık, Ankara, (2004).

ECEVİT, Y., Aile, Kadın ve Devlet İlişkilerinin Değerlendirilmesine Klasik ve Yeni Yaklaşımlar, iç. *İ. Ü. Kadın Araştırmaları Dergisi*, Sayı:1, 9-34, (1993).

FİCHTER, J., *Sosyoloji Nedir?*, çev: Çelebi N., Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya, (1990), No:75.

GÖKÇE, B., *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar*, Savaş Yayınevi, Ankara, (2004).

HARALAMBOS, M. ve HOLBORN M., *Sociology: Themes and Perspectives*, An Imprint of Harpercollins Publishers, London, (1995).

HAUSEN, K., *Die Polarisierung der 'Geschlechtscharaktere' –Eine Spielung der Dissoziation von Erwerbs- und Familienleben*, ed: İn: Werner Conze, Sozialgeschichte der Familie in der Neuzeit Europas, Stuttgart: Klett, (1976), 363-393.

HENSCHER A., *Geschlechtsspezifische Sozialisation*. Mainz: Matthias-Grünwald-Verlag. (1993).

HORTAÇSU N. *Çocukta İlişkiler: Ana Baba, Kardeş ve Arkadaşlar*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, (2003).

İLBARS, Z., Aile ve Gelenek: Türk Ailesinin Geleneksel Yapısı, *Türk Aile Ansiklopedisi II*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, (1991), 540-544.

İMAMOĞLU, O., Değişen Dünyada Değişen Aile-İç Roller, *İ. Ü. Kadın Araştırmaları Dergisi*, Sayı:1, 58-68, (1993).

KAĞITÇIBAŞI, Ç., *İnsan Aile Kültür*, Remzi Kitabevi, İstanbul, (1996).

KANDİYOTİ, D., Aile Yapısında Değişme ve Süreklilik: Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım, *Türkiye'de Ailenin Değişimi Toplumbilimsel İncelemeler*, ed: Türköz E., Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara, (1984), 15-33.

KIRAY, M. B., Büyük Kent ve Değişen Aile, *Türkiye’de Ailenin Değişimi, Toplumbilimsel İncelemeler*, ed: Türköz E., Türk Sosyal Bilimler Derneği, İstanbul, (1984), 68-78.

KIRAY, M. B., *Kentleşme Yazıları*, Bağlam Yayınları, İstanbul, (2003), 129.

KIZILÇELİK; S., Sosyal Bilimlerdeki Multidisiplinarite Yönelimleri Çerçevesinde Tarih ile Sosyolojinin Yakınlaşımı ve Baykan Sezer, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 25, No: 1, 1-14,(2001).

KONGAR, E., *İzmir’de Kentsel Aile*, Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, A-3, Ankara, (1972).

LİNDSEY L. L., *Gender Roles, A Sociological Perspective*, Prentice- Hall, Inc., New Jersey, (1990).

MACKİE, H., *Gender Relations in Canada: Further Explorations*, Butterworths Canada Ltd., Toronto, (1991).

MARSHALL, G., *Sosyoloji Sözlüğü*, çev. Akınhay O. ve Kömürcü D., Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, (1999).

MOGHADAM, V. M., *Modernizing Women, Gender and Social Change in the Middle East*, Lynne Rienner Publishers, Boulder & London, (1993).

OZANKAYA, Ö., *Toplumbilim*, Cem Yayınevi, İstanbul, (1991).

ÖZBAY, F., Kırsal Kesimde Toplumsal ve Ekonomik Yapı Değişmelerinin Aile İşlevlerine Yansıması, *Türkiye’de Ailenin Değişimi, Toplumbilimsel İncelemeler*, ed: Türköz E, Türk Sosyal Bilimler Derneği, İstanbul, (1984), 35-68.

ÖZER, İ., Kent Ailesi, *Türk Aile Ansiklopedisi II*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, (1991), 665-676.

PARSONS, T., The Social Structure of the Family, *The Family: Its Function and Destiny*, ed. Anshen R.N., Harper&Row Publishers, New York, (1959), 241-274.

PARSONS, T. ve BALES R.F., *Family, Socialization and Interaction Process*, The Free Pres, New York, (1955).

PARSONS, T., Age and Sex in the Social Structure of the United States, *Youth and Sociology*, ed: Manning P. K. ve Truzzi M., Englewood Cliffs, Prentice- Hall, Inc., New Jersey, (1972), 136-147.

POLAMA, M. M., *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, çev: Erbaş H., Gündoğan Yayınları, Ankara, (1993).

POSTER, M., *Eleştirel Aile Kuramı*, çev: Tapınç H., Ayrıntı Yayınları, İstanbul, (1989).

RENZETTİ C. M. ve CURAN D. J., *Women, Men and Society*, Allyn and Bacon Publishing, London, (1992).

ROCHER, G., *Talcott Parsons and American Sociology*, Barnes&Noble Publishers, New York, (1975).

ROSEN, R., *Mutter-Tochter: zur Dynamik einer Beziehung. Ein kultureller Vergleich*, Leske+Budrich, Opladen, (1993).

SAYIN, Ö., *Aile Sosyolojisi, Ailenin Toplumdaki Yeri*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir, No: 57, (1990).

SEGAL, L., *Ağır Çekim, Değişen Erkeklikler, Değişen Erkekler*, çev: Ersoy V., Ayrıntı Yayınları, İstanbul, (1992).

SEGAL, L., *Gelecek Kadın mı?*, çev: Öncü S., Afa Yayınları, İstanbul, (1990).

SENCER, Y., *Türkiye'de Kentleşme Bir Toplumsal ve Kültürel Değişme Süreci*, Kültür Bakanlığı Yayınları: 345 Bilim Dizisi:12, Ankara, (1979).

SERTER, N., *Türkiye'nin Sosyal Yapısı*, Filiz Kitabevi, İstanbul, (1994).

SEZAL, İ., Toplum ve Aile, *Sosyolojiye Giriş*, ed: Sezal İ., Martı Yayınevi, Ankara, (2003), 135-165.

SLATER, P. E., Parental Role Differentiation, ed: Colomy P., *Functionalist Sociology*, Gower House, Croft Road, Aldershot, Hanst GU 11 3 HR, Edward Elgar Publishing Company, England, (1990), 377-389.

STOLLER, R. J., *Sex and Gender, The Development of Masculinity and Family*, H. Karnac (Books) Ltd., London, (1974).

TATLIDIL, E., Kentle Bütünleşmenin Bir Yolu Gecekondulaşma, *Aile Yazıları II*, Der. Beylü Dikeçligil ve Ahmet Çiğdem, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları: 5/2, Ankara, (1991), 363-389.

TELSİZ, M., Adölesan-Ebeveyn İlişkisinde Anne ve Baba Rollerini, *İ. Ü. Kadın Araştırmaları Dergisi*, Sayı:4, 121-132, (1996).

TİMUR, S., *Türkiye'de Aile Yapısı*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, (1972).

TOLAN, B., Aile, Cinsiyet ve Cinsel Roller, *Türk Aile Ansiklopedisi I*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, (1991), 208-214.

ULUSOY, D., *Sosyalizasyon.Sanat Alanında Meslek Tercihi ve Aile:Konservatuar Öğrencileri ve Öğretim Elemanlarının Ailelerinin Sosyo- Sanatsal Özellikleri*, Bizim Büro Basımevi, Ankara, (1994).

UYGUN, H., Kır Kesiminde Aile, *Türk Aile Ansiklopedisi II*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, (1991), 686-688.

WILSON, A., *Family*, Tavistock Publications, London, (1985).

WINCH, R. F., *The Modern Family*, Holt, Rinehart and Winston, Inc., London, (1963).

WITT, S. D. Parental Influence on Children's Socialization to Gender Roles, *Adolescence*, Summer, Vol.32, (1997).<http://gozips.uakron.edu/susan8/parinf.htm>/05.26.2010.

EK-1
AİLEDE CİNSİYET SOSYALİZASYONUNA ETKİ EDEN FAKTÖRLERİN ARAŞTIRILMASI-
DENİZLİ ÖRNEĞİ PROJESİ ANKET FORMU

Sayın cevaplayıcı,

Bu anket, bilimsel bir araştırmanın uygulama safhasını oluşturmaktadır. Cevaplarınız, bu araştırmada sayısal oranlar bulmak için kullanılacaktır. Her cevaba lütfen sadece kendi görüşünüzü yansıtınız. Soruların hiçbiri kendi içinde kesin bir doğru ya da yanlış bir cevap içermemektedir. Adınız ve cevaplarınız, araştırmacı tarafından saklı tutulacak ve kimseye verilmeyecektir. Katkınız için teşekkür ederim.

Doç. Dr. Türkan Erdoğan
Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi

Anketörün adı soyadı:

Anketin uygulandığı tarih:

1. Cinsiyetiniz?

1 ( ) Kadın   2 ( ) Erkek

2. Kaç yaşındasınız?

1 ( ) 25-29 arası   4 ( ) 40-44 arası   7 ( ) 55-59 arası
 2 ( ) 30-34 arası   5 ( ) 45-49 arası   8 ( ) 60-64 arası
 3 ( ) 35-39 arası   6 ( ) 50-54 arası   9 ( ) 65 ve yukarı

3. Doğum yerinizi belirtiniz?

1 ( ) Köy   2 ( ) Kasaba   3 ( ) İlçe
 4 ( ) Şehir   5 ( ) Büyük şehir   6 ( ) Yurt dışı

4. Yaşamınızın büyük bölümünü nerede geçirdiniz?

1 ( ) Köyde   2 ( ) Kasabada   3 ( ) İlçede   4 ( ) İlde   5 ( ) Yurt dışı

5. Eğitim durumunuz nedir?

1 ( ) Okur-yazar değil   2 ( ) İlkokul mezunu   3 ( ) Ortaokul mezunu
 4 ( ) Lise mezunu   5 ( ) Yüksekokul-üniversite mezunu   6 ( ) Lisansüstü

6. Şu an ne işle uğraşmaktasınız/mesleğiniz nedir?

1 ( ) İşçi   2 ( ) Çiftçi   3 ( ) Memur   4 ( ) Emekli
 5 ( ) Esnaf-zanaatkar   6 ( ) Tüccar/iş adamı   7 ( ) Üst düzey bürokrat
 8 ( ) Ev hanımı
 9 ( ) Serbest meslek (doktor, avukat, mühendis)   10 ( ) Çalışmıyor

7. Evinize giren toplam aylık para ne kadardır?

1 ( ) 500 TL'dan az   3 ( ) 1000-1499 TL   5 ( ) 2000 TL+
 2 ( ) 500-999 TL   4 ( ) 1500-1999 TL   6 ( ) Gelir yok

8. Hangi sosyal güvenceye sahipsiniz?

1 ( ) SSK   2 ( ) Bağ-kur   3 ( ) Emekli sandığı   4 ( ) Özel   5 ( ) Yeşil kart   6 ( ) Yok

9. Maddi durumunuzu nasıl değerlendiriyorsunuz?

1 ( ) Çok iyi   2 ( ) İyi   3 ( ) Vasat   4 ( ) Kötü   5 ( ) Çok kötü

10. Ailenizin mal varlığı kimin üzerinde kayıtlıdır?

1 ( ) Benim   2 ( ) Eşimin   3 ( ) İkimizin ortak   4 ( ) Mal varlığımız yok

11. Oturduğunuz ev kime ait?

- 1 ( ) Kendi evimiz
2 ( ) Kira
3 ( ) Akrabaların evi, kira vermiyoruz
4 ( ) Diğer.....

12. Oturduğunuz mahalledeki diğer ailelerle karşılaştığınızda, sizin aileniz yaşama tarzınız, geliriniz, evinizdeki eşyalar bakımından şu tabakalardan hangisine girer?

- 1 ( ) Üst tabakaya gireriz
2 ( ) Orta tabakanın üstündeyiz
3 ( ) Orta tabakadayız
4 ( ) Orta tabakanın altındayız
5 ( ) Alt tabakaya gireriz

13. Siyasetle ilgileniyor musunuz?

- 1 ( ) İlgilenirim
2 ( ) Az ilgilenirim
3 ( ) Hiç ilgilenmem

14. Siyasi kimliğinizi nasıl tanımlarsınız?

- 1 ( ) Sosyal demokrat
2 ( ) Atatürkçü
3 ( ) Sosyalist
4 ( ) Komünist
5 ( ) Milliyetçi
6 ( ) Muhafazakar
7 ( ) Liberal

15. Hangi dili veya dilleri biliyorsunuz? (**Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz**)

- 1 ( ) Türkçe
2 ( ) Arapça
3 ( ) Kürtçe
4 ( ) Zazaca
5 ( ) Diğer .....

16. Kendinizi öncelikli olarak aşağıda sıraladıklarımın hangisiyle tanımlarsınız?

- 1 ( ) Arap
2 ( ) Arnavut
3 ( ) Azeri
4 ( ) Boşnak
5 ( ) Çerkez
6 ( ) Ermeni
7 ( ) Kürt-Zaza
8 ( ) Laz
9 ( ) Roman/Çingene
10 ( ) Rum
11 ( ) Süryani/Asuri
12 ( ) Türk
13 ( ) Yahudi
14 ( ) Diğer.....
15 ( ) Cevap yok

17. Bir dine inanıyor musunuz?

- 1 ( ) Evet
2 ( ) Hayır

18. Cevabınız evet ise hangi dine inanmaktasınız?

- 1 ( ) Müslüman
2 ( ) Hristiyan
3 ( ) Musevi
4 ( ) Yezidi
5 ( ) Cevap yok
6 ( ) Diğer.....

19. Dini ibadetleri yerine getirme bakımından kendinizi hangi grupta görüyorsunuz?

- 1 ( ) Çok dindar
2 ( ) Dindar
3 ( ) Daha az dindar
4 ( ) Din ile az ilgili
5 ( ) Din ile ilgim yok

20. Boş zamanlarınızda ne yaparsınız? (**En fazla üç tanesini işaretleyiniz**)

- 1 ( ) Arkadaşları, akrabaları, komşuları ziyaret ederim
2 ( ) Müzik dinlerim
3 ( ) Radyo dinlerim
4 ( ) Televizyon seyredirim
5 ( ) Kitap, gazete, dergi okurum
6 ( ) Çocuklarla ilgilenirim
7 ( ) El işi yaparım
8 ( ) Sinemaya giderim
9 ( ) Konsere/teyatroya giderim
10 ( ) Kahveye giderim
11 ( ) Spor yaparım
12 ( ) Çocuklarımı ziyaret ederim
13 ( ) Dini faaliyetler
14 ( ) Gönüllü kuruluş faaliyetleri

21. En çok hangi müzik türünden hoşlanırsınız?

- 1 ( ) Türk sanat müziği
2 ( ) Türk halk müziği
3 ( ) Türk pop müziği
4 ( ) Tasavvuf müziği
5 ( ) Özgün müzik/protest müzik
6 ( ) Diğer .....

7 ( ) Yabancı müzik (pop, caz, blues, new age v.b.)

22. Hangi sıklıkla gazete okursunuz?

- 1 ( ) Hiç okumam
2 ( ) Arada bir okurum
3 ( ) Düzenli olarak okurum

23. Gazete okuyorsanız aşağıdaki alanlardan en çok hangisine ağırlık verirsiniz? (**Yalnızca birinizi işaretleyiniz**)

- 1 ( ) Politika   4 ( ) Magazin   7 ( ) Belli bir alana ağırlık vermeden okurum
 2 ( ) Ekonomi   5 ( ) Kültür-sanat   8 ( ) Diğer .....

3 ( ) Spor   6 ( ) Köşe yazarları

24. Televizyonda en çok hangi programa ilgi duyarsınız? (**Yalnızca birinizi işaretleyiniz**)

- 1 ( ) Haber/açık oturum   6 ( ) Dini programlar
 2 ( ) Ekonomi ağırlıklı programlar   7 ( ) Kültür-sanat-belgesel
 3 ( ) Spor   8 ( ) Program seçimi yapmam
 4 ( ) Eğlence/magazin   9 ( ) Diğer .....

5 ( ) Film/dizi film

25. Kaç yaşında evlendiniz?

- 1 ( ) 17 ve daha küçük   3 ( ) 20-21   5 ( ) 24-25
 2 ( ) 18-19   4 ( ) 22-23   6 ( ) 26 ve üstü

26. Kaç yıldır evlisiniz?

- 1 ( ) 0-5 yıl   2 ( ) 6-10 yıl   3 ( ) 11-15 yıl   4 ( ) 16-20 yıl
 5 ( ) 21-25 yıl   6 ( ) 26+ yıl

27. Eşinizle aranızda kaç yaş farkı var?

- 1 ( ) Aynı yaştayız   2 ( ) 1-3   3 ( ) 4-6   4 ( ) 7-9   5 ( ) 10+

28. Eşinizle resmi veya imam nikahınız var mı? Varsa hangisi?

- 1 ( ) Resmi nikahlı evlilik   2 ( ) İmam nikahlı evlilik   3 ( ) Hem imam hem de resmi nikahlı

29. Eşinizle evlenme biçiminizi aşağıdaki sayacaklarımdan hangisi en iyi tanımlar?

- 1 ( ) Görücü usulü isteyerek   2 ( ) Görücü usulü istemeyerek
 3 ( ) Arkadaşlık ederek   4 ( ) Anlaşım kaçarak   5 ( ) Zorla kaçırılarak

30. Eşinizle aranızda akraba ve yakınlık durumu nedir?

- 1 ( ) Yakın akraba   3 ( ) Akrabalık bağımız yok ancak hemşehri
 2 ( ) Akraba ama uzak akraba   4 ( ) Akrabalık bağımız yok, ayrı ayrı bölgelerden

31. Evlenirken aşağıdakilerden hangisi uygulandı?

- 1 ( ) Başlık parası ödendi   3 ( ) Başlık ve mihr birlikte yapıldı
 2 ( ) Mihr yapıldı   4 ( ) Herhangi bir şey yapılmadı

32. Siz dahil olmak üzere hanenizde sürekli kalan toplam kaç kişi vardır?

- 1 ( ) Dört   2 ( ) Beş   3 ( ) Altı   4 ( ) Yedi   5 ( ) Sekiz+

33. Şu an hangi aile tipine sahipsiniz? (**Anketöre not:** size verilen cevaplardan yola çıkarak; sadece anne-baba ve çocuklar var ise çekirdek aile; büyükanne, büyükbaba, ya da diğer kardeşlerden ya da evli çocuklarla oturuluyorsa geniş aileyi işaretleyiniz)

- 1 ( ) Çekirdek aile   2 ( ) Geniş aile

34. Kaç çocuğunuz var?

- 1 ( ) 2   2 ( ) 3   3 ( ) 4   4 ( ) 5   5 ( ) 6+

35. Şu an ailenizde kaç kız çocuğunuz var?

- 1 ( ) 1   2 ( ) 2   3 ( ) 3   4 ( ) 4

36. Şu an ailenizde kaç erkek çocuğunuz var?

1 ( ) 1   2 ( ) 2   3 ( ) 3   4 ( ) 4

37. Şu an ailenizde 6 yaşından küçük kaç kız çocuğunuz var?

1 ( ) 1   2 ( ) 2   3 ( ) 3   4 ( ) 4   5 ( ) Yok

38. Şu an ailenizde 6 yaşından küçük kaç erkek çocuğunuz var?

1 ( ) 1   2 ( ) 2   3 ( ) 3   4 ( ) 4   5 ( ) Yok

39. Şu an ailenizde 15 yaşından büyük kaç kız çocuğunuz var?

1 ( ) 1   2 ( ) 2   3 ( ) 3   4 ( ) 4

40. Şu an ailenizde 15 yaşından büyük kaç erkek çocuğunuz var?

1 ( ) 1   2 ( ) 2   3 ( ) 3   4 ( ) 4

41. Kız çocuğunuz hangi sosyal etkinliklere katılmaktadır? **(Birden çok şık işaretleyebilirsiniz)**

1 ( ) Sinema   2 ( ) Atari salonu   3 ( ) Kütüphane   4 ( ) Tiyatro
5 ( ) Spor salonu   6 ( ) Beceri kursları (saz, gitar vs.)   7 ( ) Kafe
8 ( ) İnternet kafe   9 ( ) Arkadaşlarla ev toplantısı   10 ( ) Hiçbirine katılmaz

42. Erkek çocuğunuz hangi sosyal etkinliklere katılmaktadır? **(Birden çok şık işaretleyebilirsiniz)**

1 ( ) Sinema   2 ( ) Atari salonu   3 ( ) Kütüphane   4 ( ) Tiyatro
5 ( ) Spor salonu   6 ( ) Beceri kursları (saz, gitar vs.)   7 ( ) Kafe
8 ( ) İnternet kafe   9 ( ) Arkadaşlarla ev toplantısı   10 ( ) Hiçbirine katılmaz

43. Kız çocuğunuzun en çok hangi tür filmleri izlemesini istersiniz? **(Sadece birini işaretleyiniz)**

1 ( ) Macera-korku filmleri   2 ( ) Bilim-kurgu filmleri
3 ( ) Ganster filmleri   4 ( ) Romantik-aşk filmleri
5 ( ) Komedi filmleri

44. Erkek çocuğunuzun en çok hangi tür filmleri izlemesini istersiniz? **(Sadece birini işaretleyiniz)**

1 ( ) Macera-korku filmleri   2 ( ) Bilim-kurgu filmleri
3 ( ) Ganster filmleri   4 ( ) Romantik-aşk filmleri
5 ( ) Komedi filmleri

45. Çocuğunuzun Kur'an kursuna gönderir misiniz?

1. ( ) Evet   2. ( ) Hayır   3. ( ) Diğer .....

46. Cevabınız hayır ise niçin?

1 ( ) Gerekli görmüyorum   3 ( ) Çevrede Kur'an kursu yok, olursa gönderirim
2 ( ) Dini bilgileri evde öğretiyoruz   4 ( ) Diğer .....

47. Kız çocuklarının okutulması konusunda ne düşünüyorsunuz?

1 ( ) Mutlaka okutulmalıdır   5 ( ) İmam Hatip Lisesini bitirmeli
2 ( ) İlköğretimden sonra okutulmalı   6 ( ) Meslek lisesini bitirmeli
3 ( ) İlköğretimden sonra Kur'an kursuna gitmeli   7 ( ) Kendisine bırakılmalı
4 ( ) İlköğretimden sonra dikiş-nakış kursuna gitmeli

48. Resmi nikahtan sonra çocuklarım, dini nikahı da yaptırmalıdır.

1 ( ) Tamamen katılıyorum   2 ( ) Katılıyorum   3 ( ) Kararsızım

4 ( ) Katılmıyorum

5 ( ) Kesinlikle katılmıyorum

49. Kadın hastalıkları tedavisi için tercih ettiğiniz doktorun cinsiyeti nedir?

1 ( ) Kadın

2 ( ) Erkek

3 ( ) Fark etmez

50. Herhangi bir doğum kontrol yöntemi uyguluyor musunuz?

1 ( ) Evet, şimdi uyguluyorum

2 ( ) Daha önce uygulamıştım

3 ( ) Hayır, hiç uygulamadım

51. Size göre bir ailedeki ideal çocuk sayısı ne olmalıdır?

1 ( ) Hiç olmamalıdır

2 ( ) 1

3 ( ) 2

4 ( ) 3

5 ( ) 4

6 ( ) 5+

52. Çocuğunuzu büyütürken ona ait bir oda var mıydı?

1 ( ) Evet

2 ( ) Hayır

53. Elinizde olsa/olsaydı çocuğunuzun kız mı olmasını isterdiniz yoksa erkek olmasını mı istersiniz/isterdiniz?

1 ( ) Kız

2 ( ) Erkek

3 ( ) Fark etmez

54. Kız ise neden?

1 ( ) Anneye yakın olur

2 ( ) Yaşlılıkta bize bakar

3 ( ) Ev işlerine yardım eder

4 ( ) Yetiştirilmesi kolay olur

5 ( ) Daha itaatkar olur

55. Erkek ise neden?

1 ( ) Gelecekteki maddi yardım

2 ( ) Aile adını devam ettirir

3 ( ) Yaşlanınca bize yakın olur

4 ( ) Yetiştirilmesi daha kolay

5 ( ) Babaya arkadaş olur

56. Yeniden dünyaya gelmek imkanı olsaydı hangi cinsiyeti tercih ederdiniz?

1 ( ) Kadın

2 ( ) Erkek

57. Çift cinsiyetli ve sağlıklı doğan (yani hem kadın hem erkek cinsel üreme organı olan) bir çocuğunuz için sizin tıbben bir karar vermeniz gerekseydi hangi cinsiyeti tercih ederdiniz?

1 ( ) Kadın

2 ( ) Erkek

58. Kendinizi nasıl tanımlarsınız? **(Sadece tek şık işaretleyiniz)**

1 ( ) Sinirliyim, çabuk kızarım

2 ( ) Çabuk kırılır, incinirim

3 ( ) Etrafımla uyumlu bir insanım

4 ( ) Hiç kimseye aldırış etmem

5 ( ) İçine kapanık ve çekingen bir insanım

59. Eşinizle ilişkileriniz açısından kendinizi nasıl tanımlarsınız?

1 ( ) Demokratik

2 ( ) Otoriter

60. Eşinizle tartışır mısınız?

1 ( ) Evet

2 ( ) Hayır

61. Evet ise ne kadar sıklıkta tartışma olur?

1 ( ) Her zaman

2 ( ) Çoğu zaman

3 ( ) Ara sıra

4 ( ) Nadiren

5 ( ) Hiçbir zaman

62. Cevabınız evet ise hangi konularda tartışırsınız? **(En çok üç şık işaretleyiniz)**

1 ( ) Maddi-parasal konular

2 ( ) Giyim tarzı

3 ( ) Geleneklere uygun davranma

4 ( ) Kişisel bakım (makyaj vb.)

5 ( ) Siyasi konular

6 ( ) Büyüklerle olan ilişkiler

- 7 ( ) Akrabalar ile olan ilişkiler
 9 ( ) Sigara, alkol vs. kullanma
 11 ( ) Ev işlerine katılma (Alış-veriş, çöp dökme)
 12 ( ) Duygu ve düşüncelerin paylaşılması
 13 ( ) Aile kararlarına katılma (söz hakkının tanınması)
- 8 ( ) Komşular ile olan ilişkiler
 10 ( ) Çocukların arkadaş seçimi
 14 ( ) Çocukların eğitimi

63. Ev içi sorunları çocukların yanında tartışır mısınız?

- 1 ( ) Evet 2 ( ) Bazen tartışırız 3 ( ) Asla tartışmayız

64. Çocuklarınızla ilişkileriniz açısından kendinizi nasıl tanımlarsınız?

- 1 ( ) Demokratik 2 ( ) Otoriter

65. Kız çocuğunuz, istenmeyen bir davranış sergilediğinde onu daha çok kim cezalandırır?

- 1 ( ) Annesi 2 ( ) Babası 3 ( ) Her ikisi de 4 ( ) Ailede yaşlı büyüklerden biri

66. Kız çocuğunuz ile tartışır mısınız?

- 1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

67. Evet ise ne kadar sıklıkta tartışma olur?

- 1 ( ) Her zaman 2 ( ) Çoğu zaman 3 ( ) Ara sıra
 4 ( ) Nadiren 5 ( ) Hiçbir zaman

68. Kız çocuğunuzla hangi konularda çatışma yaşarsınız (Farklı görüşlere sahipsiniz)?

(Birden çok şık işaretlenebilir)

- 1 ( ) Ev işlerine katılma (Alış-veriş, çöp dökme) 2 ( ) Kişisel eşyalarının bakımı
 3 ( ) Kardeşlerinin bakımı 4 ( ) Harçlık miktarı ve kullanımı
 5 ( ) Eve maddi yardım 6 ( ) Arkadaş seçimi
 7 ( ) Meslek seçimi 8 ( ) Eş seçimi
 9 ( ) Geleneklere uygun davranma 10 ( ) Siyasi konular
 11 ( ) Ders çalışma düzeni 12 ( ) Gürültülü müzik dinleme
 13 ( ) Sigara, alkol vs. kullanma 14 ( ) Giyim tarzı
 15 ( ) Kız-erkek arkadaşlığı 16 ( ) Üniversite eğitimi alma
 17 ( ) Kişisel bakım (makyaj vb.) 18 ( ) Büyüklerle olan ilişkiler
 19 ( ) Duygu ve düşüncelerin paylaşılması 20 ( ) Kardeşler arası ilişkiler
 21 ( ) Aile kararlarına katılma (söz hakkının tanınması)
 22 ( ) Odasının ve ders araç-gereçlerinin temizlik ve düzeni
 23 ( ) Arkadaşlarla gezi ve seyahate gitme

69. Kız çocuğunuzla yaşadığınız çatışmalarda tepkiniz ne olur?

- 1 ( ) Kendimi kontrol edemem, döverim 2 ( ) Kızgınlığımı belli eder, sinirlenirim
 3 ( ) Onu kendi fikrime ikna etmeye çalışırım 4 ( ) Sabırlı ve hoşgörülü olmaya gayret ederim
 5 ( ) Onun benden farklı davranmasına saygı gösteririm, onaylarım
 6 ( ) Diğer.....

70. Erkek çocuğunuz, istenmeyen bir davranış sergilediğinde onu daha çok kim cezalandırır?

- 1 ( ) Annesi 2 ( ) Babası 3 ( ) Her ikisi de 4 ( ) Ailede yaşlı büyüklerden biri

71. Erkek çocuğunuz ile tartışır mısınız?

- 1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

72. Evet ise ne kadar sıklıkta tartışma olur?

- 1 ( ) Her zaman 2 ( ) Çoğu zaman 3 ( ) Ara sıra 4 ( ) Nadiren 5 ( ) Hiçbir zaman

73. Erkek çocuğunuzla hangi konularda çatışma yaşarsınız (Farklı görüşlere sahipsiniz)?
(Birden çok şık işaretlenebilir)

1 ( ) Ev işlerine katılma (Alış-veriş, çöp dökme)	2 ( ) Kişisel eşyalarının bakımı
3 ( ) Kardeşlerinin bakımı	4 ( ) Harçlık miktarı ve kullanımı
5 ( ) Eve maddi yardım	6 ( ) Arkadaş seçimi
7 ( ) Meslek seçimi	8 ( ) Eş seçimi
9 ( ) Geleneklere uygun davranma	10 ( ) Siyasi konular
11 ( ) Ders çalışma düzeni	12 ( ) Gürültülü müzik dinleme
13 ( ) Sigara, alkol vs. kullanma	14 ( ) Giyim tarzı
15 ( ) Kız-erkek arkadaşlığı	16 ( ) Üniversite eğitimi alma
17 ( ) Kişisel bakım (makyaj vb.)	18 ( ) Büyüklerle olan ilişkiler
19 ( ) Duygu ve düşüncelerin paylaşılması	20 ( ) Kardeşler arası ilişkiler
21 ( ) Aile kararlarına katılma (söz hakkının tanınması)	
22 ( ) Odasının ve ders araç-gereçlerinin temizlik ve düzeni	
23 ( ) Arkadaşlarla gezi ve seyahate gitme	

74. Erkek çocuğunuzla yaşadığınız çatışmalarda tepkiniz ne olur?

1 ( ) Kendimi kontrol edemem, döverim	2 ( ) Kızgınlığımı belli eder, sinirlenirim
3 ( ) Onu kendi fikrime ikna etmeye çalışırım	4 ( ) Sabırlı ve hoşgörülü olmaya gayret ederim
5 ( ) Onun benden farklı davranmasına saygı gösteririm, onaylarım	
6 ( ) Diğer.....	

75. Kız çocuğunuza bugüne kadar hiç şiddet uyguladınız mı?

1 ( ) Evet	2 ( ) Hayır

76. Cevabınız evet ise kız çocuğunuza hangi durumlarda şiddet uygularsınız? (Birden çok şık işaretlenebilir)

1 ( ) Giyim-kuşamı	2 ( ) Erkeklerle arkadaşlık kurması
3 ( ) Eve giriş-çıkış saatleri	4 ( ) Ev içi sorumlulukları paylaşılması
5 ( ) Okul başarısı-performansı	6 ( ) Okul harçlığı

77. Erkek çocuğunuza bugüne kadar hiç şiddet uyguladınız mı?

1 ( ) Evet	2 ( ) Hayır

78. Cevabınız evet ise erkek çocuğunuza hangi durumlarda şiddet uygularsınız? (Birden çok şık işaretlenebilir)

1 ( ) Giyim-kuşamı	2 ( ) Kızlarla arkadaşlık kurması
3 ( ) Eve giriş-çıkış saatleri	4 ( ) Ev içi sorumlulukların paylaşılması
5 ( ) Okul başarısı-performansı	6 ( ) Okul harçlığı

79. Ailede kız ve erkek çocuklarınız arasında tartışma olur mu?

1 ( ) Evet	2 ( ) Hayır

80. Evet ise ne kadar sıklıkta tartışma olur?

1 ( ) Her zaman	2 ( ) Çoğu zaman	3 ( ) Ara sıra	4 ( ) Nadiren	5 ( ) Hiçbir zaman

81. Kız çocuğunuz kendisi ile ilgili olarak, erkek çocuğunuz/çocuklarınız ile en çok hangi konuda tartışır?

1 ( ) Giyim-kuşamı	2 ( ) Erkeklerle arkadaşlık kurması
3 ( ) Eve giriş-çıkış saatleri	4 ( ) Ev içi sorumlulukların paylaşılması
5 ( ) Okul başarısı-performansı	6 ( ) Okul harçlığı

82. Erkek çocuğunuz kendisi ile ilgili olarak, kız çocuğunuz/çocuklarınız ile en çok hangi konuda tartışır?

- 1 ( ) Giyim-kuşamı
 2 ( ) Erkeklerle arkadaşlık kurması
 3 ( ) Eve giriş-çıkış saatleri
 4 ( ) Ev içi sorumlulukları paylaşılması
 5 ( ) Okul başarısı-performansı
 6 ( ) Okul harçlığı

83. Kız çocuğunuz yuvaya-kreşe gönderdiniz mi?

- 1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

84. Erkek çocuğunuz yuvaya-kreşe gönderdiniz mi?

- 1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

85. Kız çocuğunuzun okul öncesi eğitim almasını sağladınız mı?/Anaokuluna gönderdiniz mi?

- 1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

86. Erkek çocuğunuzun okul öncesi eğitim almasını sağladınız mı? /Anaokuluna gönderdiniz mi?

- 1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

87. Kız bebeğinize-çocuğunuza ne tür giysiler alırsınız? **(En fazla iki şık işaretleyiniz)**

- 1 ( ) Çiçekli giysiler 2 ( ) Çizgili giysiler
 3 ( ) Renkli giysiler (pembe, kırmızı v.s.) 4 ( ) Koyu renkli giysiler (siyah, lacivert vs.)
 5 ( ) Çizgi kahramanlı motiflerin yer aldığı giysiler 6 ( ) Fiyonklu-kurdeleli giysiler

88. Erkek bebeğinize-çocuğunuza ne tür giysiler alırsınız? **(En fazla iki şık işaretleyiniz)**

- 1 ( ) Çiçekli giysiler 2 ( ) Çizgili giysiler
 3 ( ) Renkli giysiler (pembe, kırmızı v.s.) 4 ( ) Koyu renkli giysiler (siyah, lacivert v.s.)
 5 ( ) Çizgi kahramanlı motiflerin yer aldığı giysiler
 6 ( ) Fiyonklu-kurdeleli giysiler

89. Kız çocuğunuz (0-4 yaş grubunda iken) oyun oynarken yanında daha çok kim bulunuyordu?

- 1 ( ) Annesi 2 ( ) Babası 3 ( ) İki birlikte

90. Erkek çocuğunuz (0-4 yaş grubunda iken) oyun oynarken yanında daha çok kim bulunuyordu?

- 1 ( ) Annesi 2 ( ) Babası 3 ( ) İki birlikte

91. Kız çocuğunuza hangi oyuncakları alırdınız-almayı tercih ederiniz? **(Birden çok şık işaretleyebilirsiniz)**

- 1 ( ) Oyuncak bebek 2 ( ) Bebek arabası
 3 ( ) Mutfak takımı-seti 4 ( ) Tekerlekli oyuncak hayvanlar
 5 ( ) Küpler-bloklar-logolar 6 ( ) Oyuncak silah
 7 ( ) Uçak-helikopter 8 ( ) Puzzle
 9 ( ) Dikiş seti 10 ( ) Mutfak takımı-seti
 11 ( ) Elektronik oyuncaklar
 12 ( ) Yumuşak tüylü dolgu hayvanlar (ayıcık, panda, köpek, kedi vs.)
 13 ( ) İtilebilen-çekilebilen oyuncaklar (otomobil, kamyon, traktör, tren)

92. Erkek çocuğunuza hangi oyuncakları alırdınız-almayı tercih ederiniz? **(Birden çok şık işaretleyebilirsiniz)**

- 1 ( ) Oyuncak bebek
 3 ( ) Mutfak takımı-seti
 5 ( ) Küpler-bloklar-logolar
 7 ( ) Uçak-helikopter
 9 ( ) Dikiş seti
 11 ( ) Elektronik oyuncaklar
 12 ( ) Yumuşak tüylü dolgu hayvanlar (ayıcık, panda, köpek, kedi vs.)
 13 ( ) İtilebilen-çekilebilen oyuncaklar (otomobil, kamyon, traktör, tren)
- 2 ( ) Bebek arabası
 4 ( ) Tekerlekli oyuncak hayvanlar
 6 ( ) Oyuncak silah
 8 ( ) Puzzle
 10 ( ) Mutfak takımı-seti

93. Kız çocuğunuz en çok hangi oyunlara katılırdı? **(Birden çok şık işaretleyebilirsiniz)**

- 1 ( ) Evcilik oynamak
 4 ( ) Kızılderili-Kovboyculuk
 7 ( ) Aşçılık
 10 ( ) Boncuk dizme
 13 ( ) Malzemelerle yollar-köprüler yapmak
- 2 ( ) Bilgisayar oyunları
 5 ( ) Hemşirecilik
 8 ( ) Hırsız-polis
 11 ( ) Dikiş-nakış isleri
- 3 ( ) Doktorculuk
 6 ( ) Şoförcülük
 9 ( ) Öğretmencilik
 12 ( ) Maket evler yapmak
 14 ( ) Diğer.....

94. Erkek çocuğunuz en çok hangi oyunlara katılırdı? **(Birden çok şık işaretleyebilirsiniz)**

- 1 ( ) Evcilik oynamak
 4 ( ) Kızılderili-Kovboyculuk
 7 ( ) Aşçılık
 10 ( ) Boncuk dizme
 13 ( ) Malzemelerle yollar-köprüler yapmak
- 2 ( ) Bilgisayar oyunları
 5 ( ) Hemşirecilik
 8 ( ) Hırsız-polis
 11 ( ) Dikiş-nakış isleri
- 3 ( ) Doktorculuk
 6 ( ) Şoförcülük
 9 ( ) Öğretmencilik
 12 ( ) Maket evler yapmak
 14 ( ) Diğer.....

95. Kız çocuğunuz küçükken (3-5 yaşlarında iken) -sizin kullandığınız- aşağıda sıraladığım aksesuarların hangilerine ilgi duyardı? **(Birden çok seçeneği işaretleyebilirsiniz)**

- 1 ( ) Ökçeli ayakkabılar
 4 ( ) Makyaj malzemeleri-ruj-oje v.s
 7 ( ) Traş bıçağı
 10 ( ) Pantolon kemeri
 13 ( ) Küpe
 16 ( ) Saç jölesi
- 2 ( ) Tokalar
 5 ( ) Eşarp-fular
 8 ( ) Tesbih
 11 ( ) Tarak-saç fırçası
 14 ( ) Bilezik
 17 ( ) Deodorant-parfüm
- 3 ( ) Kadın çorabı
 6 ( ) Kurdela
 9 ( ) Çakmak
 12 ( ) Kolye
 15 ( ) Çanta
 18 ( ) Traş losyonu

96. Erkek çocuğunuz küçükken (3-5 yaşlarında iken) -sizin kullandığınız- aşağıda sıraladığım aksesuarların hangilerine ilgi duyardı? **(Birden çok seçeneği işaretleyebilirsiniz)**

- 1 ( ) Ökçeli ayakkabılar
 4 ( ) Makyaj malzemeleri-ruj-oje v.s
 7 ( ) Traş bıçağı
 10 ( ) Pantolon kemeri
 13 ( ) Küpe
 16 ( ) Saç jölesi
- 2 ( ) Tokalar
 5 ( ) Eşarp-fular
 8 ( ) Tesbih
 11 ( ) Tarak-saç fırçası
 14 ( ) Bilezik
 17 ( ) Deodorant-parfüm
- 3 ( ) Kadın çorabı
 6 ( ) Kurdela
 9 ( ) Çakmak
 12 ( ) Kolye
 15 ( ) Çanta
 18 ( ) Traş losyonu

97. Kız çocuğunuzu büyütürken onu; "erkek gibi olma- erkek gibi yapma" diye uyardığınız oldu mu hiç?

- 1 ( ) Evet
 2 ( ) Hayır

98. Eğer cevabınız evet ise ne kadar sıklıkta oldu?

- 1 ( ) Her zaman
 2 ( ) Çoğu zaman
 3 ( ) Ara sıra
 4 ( ) Nadiren
 5 ( ) Hiçbir zaman

99. Eğer cevabınız evet ise hangi durumlarda uyarırdınız?

- 1 ( ) Pantolon giydiğinde
 3 ( ) Sürekli kısa saç tercih ettiğinde
 5 ( ) Kavgacı biri olduğunda
 7 ( ) Diğer.....
- 2 ( ) Etek giymediğinde
 4 ( ) Argo konuştuğunda-küfrettiğinde
 6 ( ) Bisiklete bindiğinde

100. Erkek çocuğunuzu büyütürken onu; "kız gibi olma- kız gibi yapma" diye uyardığınız oldu mu hiç?

1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

101. Eğer cevabınız evet ise ne kadar sıklıkta oldu?

1 ( ) Her zaman 2 ( ) Çoğu zaman 3 ( ) Ara sıra 4 ( ) Nadiren 5 ( ) Hiçbir zaman

102. Eğer cevabınız evet ise hangi durumlarda uyarırdınız?

1 ( ) Küpe taktığında 2 ( ) Kolye-bilezik taktığında
3 ( ) Piercing taktığında 4 ( ) Sürekli uzun saç tercih ettiğinde
5 ( ) Kaşını aldığında 6 ( ) Ağladığında
7 ( ) Korktuğunda 8 ( ) Diğer.....

103. Kız çocuğunuz, sürekli bir erkek çocuğu gibi davransaydı-giyinseydi-konuşsaydı, bu durum karşısında tavrınız ne olurdu?

1 ( ) Kendimi kontrol edemezdim, onu döverdim
2 ( ) Çok sinirlenir, onu cezalandırırdım
3 ( ) Endişeye kapılır, onu derhal uyarırdım
4 ( ) Paniğe kapılır, bir doktora danışırdım
5 ( ) Bu şekilde davranmamasını söyler, anlayışla iknaya çalışırdım
6 ( ) Hoşgörü ve saygıyla bu durumu kabullenirdim
7 ( ) Diğer.....

104. Erkek çocuğunuz, sürekli bir kız çocuğu gibi davransaydı-giyinseydi-konuşsaydı, bu durum karşısında tavrınız ne olurdu?

1 ( ) Kendimi kontrol edemezdim, onu döverdim
2 ( ) Çok sinirlenir, onu cezalandırırdım
3 ( ) Endişeye kapılır, onu derhal uyarırdım
4 ( ) Paniğe kapılır, bir doktora danışırdım
5 ( ) Bu şekilde davranmamasını söyler, anlayışla iknaya çalışırdım
6 ( ) Hoşgörü ve saygıyla bu durumu kabullenirdim
7 ( ) Diğer.....

105. Kız çocuğunuzu büyütürken aşağıdaki konuşma tarzlarından en çok hangisini kullanırdınız? **(Sadece üç tanesini işaretleyiniz)**

1 ( ) Aslan kızım 2 ( ) Hanım kızım 3 ( ) Uslu kızım
4 ( ) Cici kızım 5 ( ) Akıllı kızım 6 ( ) Benim kızım ağlamaz
7 ( ) Benim kızım korkmaz 8 ( ) Güzel kızım

106. Erkek çocuğunuzu büyütürken aşağıdaki konuşma tarzlarından en çok hangisini kullanırdınız?

(Sadece üç tanesini işaretleyiniz)

1 ( ) Aslan oğlum 2 ( ) Erkek oğlum 3 ( ) Uslu oğlum
4 ( ) Cici oğlum 5 ( ) Akıllı oğlum 6 ( ) Benim oğlum ağlamaz
7 ( ) Benim oğlum korkmaz 8 ( ) Yakışıklı oğlum

107. Kız çocuğunuzu en çok aşağıda sıraladığım cümlelerin hangisi/hangileri ile uyarırdınız?

(En fazla üç tanesini işaretleyiniz)

1 ( ) Uslu dur 2 ( ) Dikkat et 3 ( ) Derli toplu otur 4 ( ) Koşma
5 ( ) Akıllı dur
6 ( ) Gürültü yapma 7 ( ) Ağlama 8 ( ) Korkma 9 ( ) Söz dinle

108. Erkek çocuğunuzu en çok aşağıda sıraladığım cümlelerin hangisi/hangileri ile uyarırdınız? **(En fazla üç tanesini işaretleyiniz)**

- 1 ( ) Uslu dur   2 ( ) Dikkat et   3 ( ) Derli toplu otur   4 ( ) Koşma
 5 ( ) Akıllı dur
 6 ( ) Gürültü yapma   7 ( ) Ağlama   8 ( ) Korkma   9 ( ) Söz dinle

Kız ve erkek çocuklarınızı yetiştirme tarzınız ile ilgili olarak aşağıda sıraladığımız konular hakkındaki düşüncelerinizi belirtiniz.

	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
109. Kız bebeğimin giysilerinde daha çok pembe rengi kullandım					
110. Erkek çocuğumun giysilerinde daha çok mavi rengi kullandım					
111. Kız çocuğu erkek çocuklarla oyun arkadaşlığı kurabilir					
112. Erkek çocuğu kız çocuklarla oyun arkadaşlığı kurabilir					
113. Kız çocuğum eğer sürekli oyuncak silahlarla oynasaydı; -erkek çocuğu gibi olacağını düşünerek- endişe duyardım					
114. Erkek çocuğum eğer sürekli oyuncak bebeklerle oynasaydı; -kız çocuğu gibi olacağını düşünerek- endişe duyardım					
115. Kız çocuğumun sürekli babasıyla birlikte boks, futbol, kickboks gibi spor oyunlarını izlemesinden -erkek çocuğu gibi olacağını düşünerek- endişe duyardım					
116. Erkek çocuğumun sürekli annesiyle birlikte ev işleri yapmasından -kız çocuğu gibi olacağını düşünerek- endişe duyardım					
117. Eğer ailede annesiz büyüseydi, bana göre kız çocuğum <u>bir "kadın gibi"</u> büyümezdi					
118. Eğer ailede babasız büyüseydi, bana göre erkek çocuğum <u>bir "erkek gibi"</u> büyümezdi					
119. Kız çocuğum, büyüdüğünde kendini <u>bir erkek gibi</u> tanımladığını söylerse, bu durumu doğal karşılar, kabullenirim					
120. Erkek çocuğum, büyüdüğünde kendini <u>bir kadın gibi</u> tanımladığını söylerse, bu durumu doğal karşılar, kabullenirim					
121. Aile içinde kız çocuğunun, annesi yerine daha çok <u>babası gibi</u> olmak, onun gibi davranmak istemesinden endişe duyarım					
122. Aile içinde erkek çocuğunun, babası yerine daha çok <u>annesini gibi</u> olmak, onun gibi davranmak istemesinden endişe duyarım.					
123. Kız çocuğumu büyütürken annemin etkisinde kaldım, onları örnek aldım					
124. Erkek çocuğumu büyütürken babamın etkisinde kaldım, onları örnek aldım					
125. Kız çocuğum, kendi çocuğunu büyütürken annesini örnek almalıdır					
126. Erkek çocuğum, kendi çocuğunu büyütürken babasını örnek almalıdır					

127. Kız çocuğunuzu büyütürken en çok kimden yardım aldınız-alırsınız?

- 1 ( ) Kendim büyüttüm- Kimseden yardım almadım   2 ( ) Annemden
 3 ( ) Kızkardeş-görümce   4 ( ) Kayınvalidemden
 5 ( ) Bakıcıdan   6 ( ) Komşudan

7 ( ) Eşimden

8 ( ) Daha büyük çocuklar

128. Erkek çocuğunuzu büyütürken en çok kimden yardım aldınız-alırsınız?

1 ( ) Kendim büyüttüm- Kimseden yardım almadım

2 ( ) Annemden

3 ( ) Kızkardeş-görümce

4 ( ) Kayınvalidemden

5 ( ) Bakıcıdan

6 ( ) Komşumdan

7 ( ) Eşimden

8 ( ) Daha büyük çocuklar

129. Ailenizde kız çocuğunuzun bakımı ile en çok kim ilgilendi-ilgilenir?

1 ( ) Annesi

2 ( ) Babası

3 ( ) Her ikisi de

130. Ailenizde erkek çocuğunuzun bakımı ile en çok kim ilgilendi-ilgilenir?

1 ( ) Annesi

2 ( ) Babası

3 ( ) Her ikisi de

131. Kızınız okurken ev ödevlerine daha çok kim yardım ediyordu-eder?

1 ( ) Annesi

2 ( ) Babası

3 ( ) İki birlikte

132. Oğlunuz okurken ev ödevlerine daha çok kim yardım ediyordu-eder?

1 ( ) Annesi

2 ( ) Babası

3 ( ) İki birlikte

133. Kız çocuğunuz okurken veli toplantılarına-görüşmelere daha çok kim gider-gidiyordu?

1 ( ) Annesi

2 ( ) Babası

3 ( ) İki birlikte

134. Oğlan çocuğunuz okurken veli toplantılarına-görüşmelere daha çok kim gider-gidiyordu?

1 ( ) Annesi

2 ( ) Babası

3 ( ) İki birlikte

135. Kız çocuğunuz ile gerektiği kadar ilgileniyor musunuz?

1 ( ) Evet

2 ( ) Hayır, eşim ilgilenir

3 ( ) İlgilenmeye vaktim yok

4 ( ) Zamanımın bir kısmını onlarla geçiririm

136. Erkek çocuğunuz ile gerektiği kadar ilgileniyor musunuz?

1 ( ) Evet

2 ( ) Hayır, eşim ilgilenir

3 ( ) İlgilenmeye vaktim yok

4 ( ) Zamanımın bir kısmını onlarla geçiririm

137. Kız çocuğunuz ile nasıl zaman geçirirsiniz? **(En sık ilgilenme biçiminden sadece üç tanesini işaretleyiniz)**

1 ( ) Onlara kitap okurum

2 ( ) Onları parka götürürüm

3 ( ) Onları sinemaya/teyatroya/konsere götürürüm

4 ( ) Onlarla alışverişe çıkarım

5 ( ) Onlarla oyun oynarım

6 ( ) Birlikte tv. Seyrederiz

7 ( ) Onlarla zaman zaman sohbet ederim

138. Erkek çocuğunuz ile nasıl zaman geçirirsiniz? **(En sık ilgilenme biçiminden sadece üç tanesini işaretleyiniz)**

1 ( ) Onlara kitap okurum

2 ( ) Onları parka götürürüm

3 ( ) Onları sinemaya/teyatroya/konsere götürürüm

4 ( ) Onlarla alışverişe çıkarım

5 ( ) Onlarla oyun oynarım

6 ( ) Birlikte tv. Seyrederiz

7 ( ) Onlarla zaman zaman sohbet ederim

Kız ve erkek çocuklarınızla ilgili karar alma biçimleri ilgili olarak aşağıda sıraladığım konular hakkındaki düşüncelerinizi belirtiniz.

	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
139. Kız çocuğum büyüdükçe ona karşı davranışlarımda sevgi ve şefkatimi gizledim					
140. Erkek çocuğum büyüdükçe ona karşı davranışlarımda sevgi ve şefkatimi gizledim					
141. Kız çocuğum büyüdükçe ona karşı daha otoriter davrandım					
142. Erkek çocuğum büyüdükçe ona karşı daha otoriter davrandım					
143. Kız çocuğum büyüdükçe kendi yaşamını kendisinin kontrol edebileceğine inanıyorum. Bu yüzden onu sürekli kontrol etme gereği duymuyorum					
144. Erkek çocuğum büyüdükçe kendi yaşamını kendisinin kontrol edebileceğine inanıyorum. Bu yüzden onu sürekli kontrol etme gereği duymuyorum					
145. Kız çocuğum büyüdükçe <u>sosyal çevresi ve ilişkileri açısından</u> onu daha fazla kontrol etme ihtiyacı duyuyorum					
146. Erkek çocuğum büyüdükçe <u>sosyal çevresi ve ilişkileri açısından</u> onu daha fazla kontrol etme ihtiyacı duyuyorum					
147. Kız çocuğum büyüdükçe erkek arkadaşlarını daha çok kontrol ettim-denetledim					
148. Erkek çocuğum büyüdükçe kız arkadaşlarını daha çok kontrol ettim-denetledim					
149. Kızım, eve giriş ve çıkış saatlerine kendisi karar verir					
150. Erkek çocuğum, eve giriş ve çıkış saatlerine kendisi karar verir					
151. Kızım, benden izin almak koşuluyla eve istediği saatlerde gelebilir ve dışarı çıkabilir					
152. Erkek çocuğum, benden izin almak koşuluyla eve istediği saatlerde gelebilir ve dışarı çıkabilir					
153. Anneler kız çocuklarının yetiştirilmesiyle ilgili daha fazla karar vermek zorundadır					
154. Anneler erkek çocuklarının yetiştirilmesiyle ilgili daha fazla karar vermek zorundadır					
155. Babalar kız çocuklarının yetiştirilmesiyle ilgili daha fazla karar vermek zorundadır					
156. Babalar erkek çocuklarının yetiştirilmesiyle ilgili daha fazla karar vermek zorundadır					
157. Kızım, evlilik ile ilgili kararlarında özgürdür; isterse evlenir, isterse evlenmez					
158. Erkek çocuğum, evlilik ile ilgili kararlarında özgürdür; isterse evlenir, isterse evlenmez					
159. Kızım, evleneceği zaman kiminle evleneceğine kendisi karar verir					
160. Erkek çocuğum, evleneceği zaman kiminle evleneceğine kendisi karar verir					
161. Kızım, hangi mesleği seçeceğine sadece kendisi karar verir					
162. Erkek çocuğum, hangi mesleği seçeceğine sadece kendisi karar					

verir					
163. Kız çocuğuna nazaran <u>daha çok erkek çocuğun</u> fikrini ciddiye alırım					
164. Erkek çocuğu da <u>kız çocuğu gibi</u> ev işlerinde annesine yardım etmelidir					
165. Toplumumuzda erkek olarak görölmesinde oğlan çocuğunun <u>sünnet olmasının rolü büyüktür</u>					
166. Oğlumun uzun saçlı gezmesinde bir sakınca görmem					
167. Oğlumun küpe takmasında bir sakınca görmem					

168. Kız çocuğunuz ile ilgili olarak aşağıda sıraladığım konuların hangisinde karar verirken komşularınızın tepkilerini (ne diyeceklerini) göz önünde bulundurursunuz? **(En fazla üç şık işaretleyiniz)**

- 1 ( ) Giyim-kuşamında
 3 ( ) Eve giriş-çıkış saatlerinde
 5 ( ) Mesleğini seğerken
 2 ( ) Hal ve hareketlerinde/davranışlarında
 4 ( ) Eşini seğerken
 6 ( ) Erkek arkadaş seçimi

169. Erkek çocuğunuz ile ilgili olarak aşağıda sıraladığım konuların hangisinde karar verirken komşularınızın tepkilerini (ne diyeceklerini) göz önünde bulundurursunuz? **(En fazla üç şık işaretleyiniz)**

- 1 ( ) Giyim-kuşamında
 3 ( ) Eve giriş-çıkış saatlerinde
 5 ( ) Mesleğini seğerken
 2 ( ) Hal ve hareketlerinde/davranışlarında
 4 ( ) Eşini seğerken
 6 ( ) Erkek arkadaş seçimi

170. Kız çocuğunuzun varlığı aile yaşamınıza ne gibi olumlu katkılar getirdi? **(En fazla üç şık işaretleyiniz)**

- 1 ( ) Hiçbir olumlu katkısı olmadı
 3 ( ) Ailem ve eşimin gözünde değerim arttı
 5 ( ) Ailelerimizden maddi destek aldık
 7 ( ) Evin neşesi arttı
 9 ( ) Ev işlerine yardım etmektedir
 2 ( ) Ailede ve toplumda saygınlığım arttı
 4 ( ) Ekonomik açıdan rahatladık
 6 ( ) Bize arkadaşlık etti
 8 ( ) Evin bereketi arttı

171. Erkek çocuğunuzun varlığı aile yaşamınıza ne gibi olumlu katkılar getirdi? **(En fazla üç şık işaretleyiniz)**

- 1 ( ) Hiçbir olumlu katkısı olmadı
 3 ( ) Ailem ve eşimin gözünde değerim arttı
 5 ( ) Ailelerimizden maddi destek aldık
 7 ( ) Evin neşesi arttı
 9 ( ) Ev işlerine yardım etmektedir
 2 ( ) Ailede ve toplumda saygınlığım arttı
 4 ( ) Ekonomik açıdan rahatladık
 6 ( ) Bize arkadaşlık etti
 8 ( ) Evin bereketi arttı

172. Geleceğini düşündüğünüzde kız çocuğunuz için aşağıdakilerden hangisini daha çok istersiniz/isterdiniz? **(En fazla üç şık işaretleyiniz)**

- 1 ( ) Başarılı bir meslek hayatı
 3 ( ) Varlıklı bir hayat sürmesi/zengin olması
 5 ( ) Kendi ayakları üzerinde durabilen bir kişi olması
 6 ( ) Dini ve milli değerlere sahip biri olması
 7 ( ) Çocuk sahibi olması
 2 ( ) İyi bir eğitim alması
 4 ( ) Huzurlu ve mutlu bir evlilik hayatı

173. Geleceğini düşündüğünüzde erkek çocuğunuz için aşağıdakilerden hangisini daha çok istersiniz/isterdiniz? **(En fazla üç tane işaretleyiniz)**

- 1 ( ) Başarılı bir meslek hayatı
 2 ( ) İyi bir eğitim alması

- 3 ( ) Varlıklı bir hayat sürmesi/zengin olması   4 ( ) Huzurlu ve mutlu bir evlilik hayatı
 5 ( ) Kendi ayakları üzerinde durabilen bir kişi olması
 6 ( ) Dini ve milli değerlere sahip biri olması
 7 ( ) Çocuk sahibi olması

174. Geleceğe ilişkin beklentileriniz nelerdir? **(En fazla üç tane işaretleyiniz)**

- 1 ( ) Eşim ve çocuklarımla mutlu, sağlıklı yaşamak
 2 ( ) Maddi durumumu iyileştirmek (ev, araba almak)
 3 ( ) Çocuklarımı okutmak
 4 ( ) Çocuklarımı evlendirmek
 5 ( ) Çocuklarıma maddi yardımda bulunmak
 6 ( ) Çocuklarıma dükkan, işyeri açmak
 7 ( ) Sağlıklı bir biçimde emekli olmak ya da işimden ayrılmak
 8 ( ) Emekli olup bir işyeri açmak
 9 ( ) İleride ne olacağımızı kestirmek güç, Allah bilir
 10 ( ) Kendime ait hiçbir şey istemiyorum çocuklarım mutlu olsun

175. Yetişkin biri olduğunda kızınızdan, aşağıda sıraladıklarımın hangisini beklersiniz? **(Sadece iki tanesini işaretleyiniz)**

- 1 ( ) İş hayatında daha büyük sorumluluklar üstlenebilir
 2 ( ) Daha fazla bağımsız kararlar verebilir, tercihler yapabilir
 3 ( ) Ortaya çıkan güçlükleri kendi başına bertaraf edebilir
 4 ( ) Anne-babanın yardımına daima ihtiyaç duyabilir
 5 ( ) Ev hayatında daha büyük sorumluluklar üstlenebilir

176. Yetişkin biri olduğunda erkek çocuğunuzdan, aşağıda sıraladıklarımın hangisini beklersiniz? **(Sadece iki tanesini işaretleyiniz)**

- 1 ( ) İş hayatında daha büyük sorumluluklar üstlenebilir
 2 ( ) Daha fazla bağımsız kararlar verebilir, tercihler yapabilir
 3 ( ) Ortaya çıkan güçlükleri kendi başına bertaraf edebilir
 4 ( ) Anne-babanın yardımına daima ihtiyaç duyabilir
 5 ( ) Ev hayatında daha büyük sorumluluklar üstlenebilir

177. Evliliği nasıl tanımlarsınız?-size göre evlilik nedir?

- 1 ( ) Evlilik aile birliğinin temelidir
 2 ( ) Çocuk yapmak ve yetiştirmek için yapılmış bir sözleşmedir
 3 ( ) Cinsel ilişkinin toplum tarafından meşru kılındığı bir düzendir.
 4 ( ) Eşler arası ekonomik dayanışmayı sağlayan bir kurumdur
 5 ( ) Eşler arası duygusal birlikteliği sağlayan bir kurumdur

178. Sizce evliliğin yürümesinde aşağıdaki faktörlerden hangileri etkilidir? **(En fazla üç şık işaretleyiniz)**

- 1 ( ) Maddi imkanlar   2 ( ) Duygusal uyum   3 ( ) Cinsel uyum
 4 ( ) Ailelerin uyuşması

179. Kız çocuğunuzu yetiştirirken hangi özelliklere sahip olmasını istersiniz? **(Önem derecesine göre 1, 2, 3, şeklinde sıralayınız)**

- 1 ( ) Dindar olması   2 ( ) Sağlam ve oturmuş bir kişilik
 3 ( ) Geleneklere bağlı olması   4 ( ) Yüksek düzeyde eğitim almış olması
 5 ( ) Ev işlerini iyi bilmesi   6 ( ) Çalışıyor olması

190. Kız çocuğunuzla aşağıdaki konulardan hangisi veya hangileri hakkında konuşursunuz?
(Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)

- 1 ( ) Cinsel yolla bulaşan hastalıklar   2 ( ) Adet dönemi temizliği
3 ( ) Cinsel organların temizliği   4 ( ) Cinsel organların gelişimi ve neler olduğu
5 ( ) Aile planlaması   6 ( ) Kız-erkek arkadaşlığı
7 ( ) Cinsel birleşme   8 ( ) Mastürbasyon
9 ( ) Kızlık zarı   10 ( ) Eşcinsellik
11 ( ) Cinsel istismar (tehlikelerin nereden gelebileceği)
12 ( ) Çocuklarımla bu tür konuları hiç konuşmam

191. Erkek çocuğunuzla aşağıdaki konulardan hangisi veya hangileri hakkında konuşursunuz? **(Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)**

- 1 ( ) Cinsel yolla bulaşan hastalıklar   2 ( ) Adet dönemi temizliği
3 ( ) Cinsel organların temizliği   4 ( ) Cinsel organların gelişimi ve neler olduğu
5 ( ) Aile planlaması   6 ( ) Kız-erkek arkadaşlığı
7 ( ) Cinsel birleşme   8 ( ) Mastürbasyon
9 ( ) Kızlık zarı   10 ( ) Eşcinsellik
11 ( ) Cinsel istismar (tehlikelerin nereden gelebileceği)
12 ( ) Çocuklarımla bu tür konuları hiç konuşmam

192. Siz kız çocuğunuza bu konularda yeterli bilgi verebildiğinizi düşünüyor musunuz?

- 1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır   3 ( ) Kısmen

193. Siz erkek çocuğunuza bu konularda yeterli bilgi verebildiğinizi düşünüyor musunuz?

- 1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır   3 ( ) Kısmen

194. Kız çocuğunuza bu konularla ilgili eğitim vermiyorsanız neden? **(Sadece birini işaretleyiniz)**

- 1 ( ) Çocuğa nasıl bir açıklama yapacağımı bilmiyorum
2 ( ) Kendimin bu konuda yeterli bilgiye sahip olduğumu düşünmüyorum
3 ( ) Bu konuların çocuklarla konuşulması gerektiğini düşünmüyorum
4 ( ) Açıklamaların ardından çocuğun daha detaylı sorular soracağından korkuyorum
5 ( ) Bu konuyla ilgili bilgileri başka kaynaktan alması gerektiğine inanıyorum
6 ( ) Evlendikten sonra kendisinin öğreneceğini düşünüyorum

195. Erkek çocuğunuza bu konularla ilgili eğitim vermiyorsanız neden? **(Sadece birini işaretleyiniz)**

- 1 ( ) Çocuğa nasıl bir açıklama yapacağımı bilmiyorum
2 ( ) Kendimin bu konuda yeterli bilgiye sahip olduğumu düşünmüyorum
3 ( ) Bu konuların çocuklarla konuşulması gerektiğini düşünmüyorum
4 ( ) Açıklamaların ardından çocuğun daha detaylı sorular soracağından korkuyorum
5 ( ) Bu konuyla ilgili bilgileri başka kaynaktan alması gerektiğine inanıyorum
6 ( ) Evlendikten sonra kendisinin öğreneceğini düşünüyorum

196. Kız çocuğunuza cinsellik ve üreme sağlığı konularıyla ilgili eğitim, sizce kim tarafından verilmelidir?

- 1 ( ) Anne   2 ( ) Baba   3 ( ) Kadın öğretmen   4 ( ) Erkek öğretmen
5 ( ) Kadın doktor, psikolog   6 ( ) Erkek doktor, psikolog
7 ( ) Çocuk kendisi kitaplardan okumalı   8 ( ) Diğer.....

197. Erkek çocuğunuza cinsellik ve cinsel sağlık konularıyla ilgili eğitim, sizce kim tarafından verilmelidir?

- 1 ( ) Anne   2 ( ) Baba   3 ( ) Kadın öğretmen   4 ( ) Erkek öğretmen
5 ( ) Kadın doktor, psikolog   6 ( ) Erkek doktor, psikolog

7 ( ) Çocuk kendisi kitaplardan okumalı

8 ( ) Diğer.....

198. Okullarda cinsellik ve cinsel sağlık ile ilgili derslerin verilmesi hakkındaki düşüncenizi belirtiniz.

- 1 ( ) Çok yararlı olur   2 ( ) Oldukça yararlı olur   3 ( ) fark etmez
4 ( ) Pek faydalı olmaz   5 ( ) Hiç faydalı olmaz

199. Televizyonda cinsellik ve üreme sağlığı ile ilgili programların yer alması konusundaki düşüncenizi belirtiniz.

- 1 ( ) Çok yararlı olur   2 ( ) Oldukça yararlı olur   3 ( ) fark etmez
4 ( ) Pek faydalı olmaz   5 ( ) Hiç faydalı olmaz

200. Kız çocuğunuzun cinsellik ile ilgili soruları karşısında nasıl davranırsınız?

- 1 ( ) Bana bu konuda hiç soru sormaz
2 ( ) Konu ile ilgili kitapların önerilerine uygun olarak açıklama yaparım
3 ( ) Bu tip konuların ayıp olduğunu ve konuşulmaması gerektiğini söylerim
4 ( ) Büyüdüğün zaman öğrenirsin diyerek konuyu kapatırım
5 ( ) Kendimce açıklamaya çalışırım
6 ( ) Kendimi rahatsız hissettiğim için soruyu geçiştiririm
7 ( ) Bu konunun konuşulmasını ahlaki değerlerimize uygun görmem, onu uyarırım

201. Erkek çocuğunuzun cinsellik ile ilgili soruları karşısında nasıl davranırsınız?

- 1 ( ) Bana bu konuda hiç soru sormaz
2 ( ) Konu ile ilgili kitapların önerilerine uygun olarak açıklama yaparım
3 ( ) Bu tip konuların ayıp olduğunu ve konuşulmaması gerektiğini söylerim
4 ( ) Büyüdüğün zaman öğrenirsin diyerek konuyu kapatırım
5 ( ) Kendimce açıklamaya çalışırım
6 ( ) Kendimi rahatsız hissettiğim için soruyu geçiştiririm
7 ( ) Bu konunun konuşulmasını ahlaki değerlerimize uygun görmem, onu uyarırım

202. Adet görmeden önce kız çocuğunuzu bu konuda bilgilendirdiniz mi?

- 1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır

203. Eş seçme ve evlilik konusunda kızınızla konuşur musunuz?

- 1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır

204. Eş seçme ve evlilik konusunda erkek çocuğunuzla konuşur musunuz?

- 1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır

205. Evlilik öncesi cinsellik konusunda kızınızla konuşur musunuz?

- 1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır

206. Evlilik öncesi cinsellik konusunda erkek çocuğunuzla konuşur musunuz?

- 1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır

207. Kız çocuğunuzun evlilik öncesi cinsel deneyimi olmasını kabullenir misiniz?

- 1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır   3 ( ) Kararsız

208. Hayır ise niçin?

- 1 ( ) Dinsel ve ahlaki nedenlerden ötürü
2 ( ) Toplumsal baskı nedeniyle bekaretin korunmasından ötürü
3 ( ) İlişkide saflık ve temizlik yok olacağından ötürü
4 ( ) Cinsel yolla hastalıkların bulaşabileceğinden ötürü

209. Erkek çocuğunuzun evlilik öncesi cinsel deneyimi olmasını kabullenir misiniz?

- 1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır   3 ( ) Kararsız

210. Hayır ise niçin?

- 1 ( ) Dinsel ve ahlaki nedenlerden ötürü
 2 ( ) Toplumsal baskı nedeniyle bekaretin korunmasından ötürü
 3 ( ) İlişkide saflık ve temizlik yok olacağından ötürü
 4 ( ) Cinsel yolla hastalıkların bulaşabileceğinden ötürü

211. Kız çocuğunuzun eşcinsel olduğunu öğrenseydiniz tepkiniz ne olurdu?

- 1 ( ) Kendimi kontrol edemem, onu döverim   2 ( ) Evlatlıktan ret ederim, asla görüşmem
 3 ( ) Tedavi ettirmeye çalışırım   4 ( ) Onu anlamaya çalışıp yardımcı olurum

212. Erkek çocuğunuzun eşcinsel olduğunu öğrenseydiniz tepkiniz ne olurdu?

- 1 ( ) Kendimi kontrol edemem, onu döverim   2 ( ) Evlatlıktan ret ederim, asla görüşmem
 3 ( ) Tedavi ettirmeye çalışırım   4 ( ) Onu anlamaya çalışıp yardımcı olurum

213. Sizce kadın ve erkeğin rolleri farklı mıdır?

- 1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır

214. Evet ise, size göre bu farkın nedeni nedir?

- 1 ( ) Allahın-dinin bir buyruğu/emri olduğu için
 2 ( ) Kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıktan dolayı
 3 ( ) Kültürel gelenek ve göreneklerden dolayı
 4 ( ) Hukuksal eşitlik toplumsal yaşamda bir türlü sağlanamadığı için

215. Evet ise, kadının rolleri nelerdir? (En önemli üç rolü sırasıyla 1, 2, 3 şeklinde belirtiniz)

- 1 ( ) Evin bakımını üstlenmek (temizlik, yemek, dikiş, ütü)-ev işi rolü
 2 ( ) Çocukların bakımı yetiştirilmesini üstlenmek-annelik rolü
 3 ( ) Eşin bakımını üstlenmek-Eş rolü
 4 ( ) Gelir getirici bir işte çalışmak-para kazanmak-mesleki rol
 5 ( ) Akrabaların doğum, evlenme, cenaze gibi törenlerine katılma, ziyaret etme-akrabalık rolü

216. Evet ise, erkeğin rolleri nelerdir? (En önemli üç rolü sırasıyla 1, 2, 3 şeklinde belirtiniz)

- 1 ( ) Evin bakımını üstlenmek (temizlik, yemek, dikiş, ütü)-ev işi rolü
 2 ( ) Çocukların bakımı yetiştirilmesini üstlenmek-babalık rolü
 3 ( ) Eşin bakımını üstlenmek-Eş rolü
 4 ( ) Gelir getirici bir işte çalışmak-para kazanmak-mesleki rol
 5 ( ) Akrabaların doğum, evlenme, cenaze gibi törenlerine katılma, ziyaret etme-akrabalık rolü

217. Eşlerin ikisinin çalışması durumunda bebeğin bakımı hakkında ne düşünüyorsunuz?

1. ( ) Annenin işinden ayrılması gerekir
 2. ( ) Annenin işinden izne ayrılıp, geçici olarak çocuğun bakımını üstlenmesi gerekir
 3. ( ) Babanın işinden ayrılması gerekir
 4. ( ) Babanın işinden izne ayrılıp, geçici olarak çocuğun bakımını üstlenmesi gerekir
 5. ( ) Bir bakıcı tutularak sorun çözülebilir

218. Kadının gelir getirici bir işte çalışması konusunda ne düşünüyorsunuz?

- 1 ( ) Her durumda istiyorsa çalışmalıdır
 2 ( ) Evlenmeden önce çalışmalıdır

- 3 ( ) Anne oluncaya kadar çalışmalıdır
 4 ( ) Ev işlerinde yardımcısı varsa çalışmalıdır
 5 ( ) Evde aile büyükleri varsa çalışmalıdır
 6 ( ) Ailenin ekonomik sıkıntısı varsa çalışmalıdır
 7 ( ) Hiçbir durumda çalışmamalıdır

219. Sizce aile açısından kadının en önemli görevleri nedir? **(En fazla üç şık işaretleyiniz)**

- 1 ( ) Ailenin geçimini sağlamak
 2 ( ) Çocukları yetiştirmek, terbiye etmek
 3 ( ) Aileyi temsil etmek
 4 ( ) Aile içi uyum ve huzur sağlamak
 5 ( ) Eşine ve çocuklarına manevi destek olmak
 6 ( ) Ev işlerini yapmak (yemek, bulaşık v.s)

220. Sizce aile açısından erkeğin en önemli görevleri nedir? **(En fazla üç şık işaretleyiniz)**

- 1 ( ) Ailenin geçimini sağlamak
 2 ( ) Çocukları yetiştirmek, terbiye etmek
 3 ( ) Aileyi temsil etmek
 4 ( ) Aile içi uyum ve huzur sağlamak
 5 ( ) Esine ve çocuklarına manevi destek olmak
 6 ( ) Ev işlerini yapmak (yemek, bulaşık v.s)

221. Kız çocuğunuz evde hangi işlerde size yardımcı olmaktadır? ya da yardımcı olmasını isterdiniz? **(Birden çok şık işaretleyebilirsiniz)**

- 1 ( ) Evi derleyip toplamak
 2 ( ) Elbiseleri asmak
 3 ( ) Evi boyamak
 4 ( ) Elbiseleri dolaba yerleştirmek
 5 ( ) Bulaşık yıkamak
 6 ( ) Toz almak
 7 ( ) Yerleri süpürmek
 8 ( ) Cam silmek
 9 ( ) Halı yıkamak-silkelemek
 10 ( ) Markete alış-verişe gitmek
 11 ( ) Ayakkabı boyamak
 12 ( ) Sofrayı hazırlamak
 13 ( ) Yemek yapmak
 14 ( ) Tamirat işleri
 15 ( ) Çöp atmak
 16 ( ) Bahçe işleri (çim kesmek vs.)
 17 ( ) Ağır ev eşyalarını taşımak
 18 ( ) Elbiseleri çamaşır makinesine atmak
 19 ( ) Fatura ödeme
 20 ( ) Ütü yapmak

222. Erkek çocuğunuz evde hangi işlerde size yardımcı olmaktadır? ya da yardımcı olmasını isterdiniz? **(Birden çok şık işaretleyebilirsiniz)**

- 1 ( ) Evi derleyip toplamak
 2 ( ) Elbiseleri asmak
 3 ( ) Evi boyamak
 4 ( ) Elbiseleri dolaba yerleştirmek
 5 ( ) Bulaşık yıkamak
 6 ( ) Toz almak
 7 ( ) Yerleri süpürmek
 8 ( ) Cam silmek
 9 ( ) Halı yıkamak-silkelemek
 10 ( ) Markete alış-verişe gitmek
 11 ( ) Ayakkabı boyamak
 12 ( ) Sofrayı hazırlamak
 13 ( ) Yemek yapmak
 14 ( ) Tamirat işleri
 15 ( ) Çöp atmak
 16 ( ) Bahçe işleri (çim kesmek vs.)
 17 ( ) Ağır ev eşyalarını taşımak
 18 ( ) Elbiseleri çamaşır makinesine atmak
 19 ( ) Fatura ödeme
 20 ( ) Ütü yapmak

223. Ailenizde erkek otoritesi var mıdır?

- 1 ( ) Evet
 2 ( ) Hayır

224. Cevabınız evet ise, size göre bu otorite nereden kaynaklanmaktadır?

- 1 ( ) Yasalardan
 2 ( ) Dinden
 3 ( ) Geleneklerden
 4 ( ) Kendi kişiliğinden
 5 ( ) Maddi gücünden
 6 ( ) Fiziksel gücünden
 7 ( ) Tecrübelerinden

225. Eşinizin her kararına mutlaka uyar mısınız?

- 1 ( ) Her zaman
 2 ( ) Çoğu zaman
 3 ( ) Ara sıra
 4 ( ) Nadiren
 5 ( ) Hiçbir zaman

226. Aile içi konularda daha çok kim karar veriyor?

1 ( ) Ben 2 ( ) Eşim 3 ( ) Birlikte 4 ( ) Aile büyükleri 5 ( ) Çocuklarım

227. Size göre ailede soyun belirleyicisi kimdir?

1 ( ) Kadın 2 ( ) Erkek

228. Aileyi evin dışında genellikle kim temsil eder?

1 ( ) Kadın 2 ( ) Erkek

229. Sizce kadın ve erkekte hangisi üstündür?

1 ( ) Kadın üstündür 2 ( ) Erkek üstündür 3 ( ) Her ikisi de eşittir

230. Ülkemizde size göre kanunlar karşısında kadın ve erkek eşit hakka sahip midir?

1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Bilmiyorum

231. Ailenizde ya da akrabalarınızda bugüne kadar hiç berdel (gelin değiş-tokuşu) geleneği uygulandı mı?

1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

232. Ailenizde ya da akrabalarınızda bugüne kadar hiç kumalık/çok eşlilik uygulandı mı?

1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

233. Size göre aşağıda **aileyi ilgilendiren uğraşların** hangilerinde **kadın daha beceriklidir?**
(Birden çok şık işaretleyebilirsiniz)

1 ( ) Araba kullanmak 2 ( ) Evde tamirat yapmak 3 ( ) Araba yıkamak
4 ( ) Çocuk büyütmek 5 ( ) Yemek yapmak 6 ( ) Ütü yapmak
7 ( ) Evi temizlemek 8 ( ) Çamaşır yıkamak 9 ( ) Fatura ödemek
10 ( ) Misafir ağırlamak 11 ( ) Hastaya bakmak 12 ( ) Evi boyamak
13 ( ) Çocukların eğitimi ile ilgilenmek 14 ( ) Bahçe işleri (çimleri kesmek v.s)

234. Size göre aşağıda **aileyi ilgilendiren uğraşların** hangilerinde **erkek daha beceriklidir?**
(Birden çok şık işaretleyebilirsiniz)

1 ( ) Araba kullanmak 2 ( ) Evde tamirat yapmak 3 ( ) Araba yıkamak
4 ( ) Çocuk büyütmek 5 ( ) Yemek yapmak 6 ( ) Ütü yapmak
7 ( ) Evi temizlemek 8 ( ) Çamaşır yıkamak 9 ( ) Fatura ödemek
10 ( ) Misafir ağırlamak 11 ( ) Hastaya bakmak 12 ( ) Evi boyamak
13 ( ) Çocukların eğitimi ile ilgilenmek 14 ( ) Bahçe işleri (çimleri kesmek v.s)

235. Elinizde olsaydı kız çocuğunuz için hangi mesleği uygun gördünüz/görürsünüz?

1 ( ) Öğretmenlik 2 ( ) Hemşirelik 3 ( ) Doktorluk
4 ( ) Hastabakıcılık 5 ( ) Mühendislik 6 ( ) Hosteslik
7 ( ) Sekreterlik 8 ( ) Memurluk 9 ( ) Avukatlık
10 ( ) İşçi 11 ( ) Subay 12 ( ) Polis
13 ( ) Üst kademe yöneticilik 14 ( ) Esnaf
15 ( ) Diğer.....

236. Elinizde olsaydı erkek çocuğunuz için hangi mesleği uygun gördünüz/görürsünüz?

1 ( ) Öğretmenlik 2 ( ) Hemşirelik 3 ( ) Doktorluk
4 ( ) Hastabakıcılık 5 ( ) Mühendislik 6 ( ) Hosteslik
7 ( ) Sekreterlik 8 ( ) Memurluk 9 ( ) Avukatlık
10 ( ) İşçi 11 ( ) Subay 12 ( ) Polis
13 ( ) Üst kademe yöneticilik 14 ( ) Esnaf

15 ( ) Diğer.....

237. Sizce ideal kadın kimdir?

1. ( ) İyi bir eş ve anne olan kadın
 2 ( ) İş hayatında başarılı olan kadın
 3. ( ) Ev kadınlığında becerikli olan kadın
 4 ( ) Ev kadını ve mesleki rollerini bir arada yürüten kadın
 5 ( ) Maddi kazancı yüksek olan kadın

238. Sizce ideal erkek kimdir?

- 1 ( ) İyi bir eş ve baba olan erkek
 2 ( ) Meslek hayatında başarılı olan erkek
 3 ( ) Ev işlerini eşiyle paylaşan erkek
 4 ( ) Ev işlerini ve mesleki rollerini bir arada yürüten erkek
 5 ( ) Maddi kazancı yüksek olan erkek

239. Elinizde olsaydı kız çocuğunuzun hangi yaşta evlenmesini isterdiniz/istersiniz?

1. ( ) 13-15
 2. ( ) 16-18
 3. ( ) 19-21
 4. ( ) 22-24
 5. ( ) 25-27
 6. ( ) 28-30
 7. ( ) 30 ve yukarısı

240. Elinizde olsaydı erkek çocuğunuzun hangi yaşta evlenmesini isterdiniz/istersiniz?

1. ( ) 13-15
 2. ( ) 16-18
 3. ( ) 19-21
 4. ( ) 22-24
 5. ( ) 25-27
 6. ( ) 28-30
 7. ( ) 30 ve yukarısı

Toplumda kadın ve erkek anlayışına ilişkin olarak aşağıda sıraladığım fikirler hakkında size en uygun düşen şıkkı işaretleyerek cevaplayınız. Her soru için sadece bir şıkkı işaretleyiniz.

	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
241. Toplumsal düzen açısından kadının erkek tarafından sahiplenilmesinde yarar vardır.					
242. Erkek kendine bakamaz, o nedenle kadının bakımına gereksinim duyar.					
243. Kadından beklenen analık görevini iyi yapmasıdır.					
244. Eğitim herkes için önemlidir ama evi geçindirmek durumunda olan erkek için daha önemlidir.					
245. Kadının ekonomik gücünün olması evlilik ahengini bozar.					
246. "Erkeksiz ev yelkensisiz gemiye benzer".					
247. Günümüzde her ne kadar kadın ve erkek eşit kabul edilse de tam bir eşitlik söz konusu olamaz.					
248. Doğa erkekleri daha imtiyazlı kılmıştır.					
249. Kadın olsun erkek olsun, toplumsal rol beklentilerine uymak yerine, kendi olmak istedikleri gibi birer insan olmaya çalışmalıdırlar.					
250. Evlilikte uyum için erkek karısından daha çok eğitim görmeli ve daha çok kazanmalıdır.					
251. Kadın ne kadar okumuş olursa olsun kadınlığını bilmeli, kocasına hizmette kusur etmemelidir.					
252. Günümüzde kadın ve erkek evi geçindirme sorumluluğunu da					

ev işlerini de paylaşmak zorundadır.					
253. Kadının en önemli görevlerinden biri iyi bir ev hanımı olmaktır.					
254. Erkeğin en önemli görevi evinin geçimini sağlamaktır.					
255. Kadın evliliğinde aradığını bulmasa da sabretmeyi bilmelidir.					
256. Kadının kocasını kıskanması doğaldır.					
257. Kadının hükmettiği evde mutluluk olmaz.					
258. Kadının kocasından korkmasında ve çekinmesinde yarar vardır.					
259. Kadının güzel, erkeğinse akıllı olması önemlidir.					
260. Kızı kendi başına bırakmamakta, kontrol etmekte fayda vardır.					
261. Diğer cinsle ilişkiler erkekte hoş görülebilir, ama kadını lekeler. O nedenle erkek bu konuda özgür olmalı, ama kadın kontrol edilmelidir.					
262. Kadınla erkek birbirine bağımlıdır.					
263. Erkeğin aile reisi olarak kalmasında yarar görüyorum.					
264. Erkek duygu ve düşüncelerini ve özellikle zayıf yanlarını belli etmemelidir.					
265. Kadın da erkek gibi kendini ve ailesini geçindirebilmelidir.					
266. Kadın hakları savunucularının ne yapmak istediğini anlayamıyorum.					
267. Kadın ve erkek ilişkisi birbirinin reis olmasını gerektirmeyen türde bir ilişkidir.					
268. Kadın erkek eşitliğinin kadınları kadınlıktan, erkekleri de erkeklikten uzaklaştıracağından endişe ediyorum					
269. Erkeklerin daha avantajlı bir konumda olması doğal değil, toplumsal düzenin sonucudur.					
270. Kadın kocasından daha varlıklı olursa kocasını küçümser, o nedenle erkeğin ekonomik gücü daha fazla olmalıdır.					
271. "Yuvayı yapan dişi kuştur" o nedenle kadın evle erkek de evi geçindirmekle uğraşmalıdır.					
272. Erkeğin karısını kıskanması doğaldır.					
273. Erkeğin hükmettiği evde mutluluk olmaz.					
274. İyi bir kadın kocasının beklentilerine uygun davranır.					
275. Kadın hakları hareketini destekliyorum.					
276. Kadın kadınlığını, erkek erkekliğini bilmeli; toplumsal beklentilere uygun davranmalıdır.					
277. Kız da erkek de evlattır, ama erkek evlat sahibi olmak daha önemlidir.					

Kadınların ve erkeklerin nasıl davranması gerektiği ile ilgili olarak aşağıda belirtilen cümlelerdeki fikirlere katılım derecenizi belirtiniz. Size göre en uygun olanı işaretleyiniz.

	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
278. Evde kadınlar da fikirlerini söyleyebilir. Fakat son söz daima kocanın olmalıdır					

279. Çocukların cezalandırılmasında esas mesuliyet babaya ait olmalıdır					
280. Kızlar aynı yaştaki erkeklere nazaran akşamları eve daha erken gelmelidir					
281. Evlilik ve aile hayatı kadına yeter; mesleği olması mühim değildir					
282. Kadının çalışması kocası ve çocukları için mahzurlu olduğu zaman kadın işini bırakmalıdır					
283. Evlendiğinde bakire olmak kadının kocasına borcudur					
284. Kadın, kocasıyla anlaşamadığı zaman tartışmak yerine susmalıdır					
285. Bir kadının hayattaki en önemli vazifesi kocasına ve çocuklarına bakmaktır					

286. Toplumda kadın ve erkek rollerine-(cinsiyet rollerine) ilişkin olarak aşağıda sıraladığım özellikler hakkındaki fikirlerinizi, size en uygun düşen seçeneği işaretleyerek belirtiniz. Her soruya sadece bir şık cevaplayınız.

	Erkek çok fazla	Erkek biraz daha fazla	Farketmez	Kadın biraz daha fazla	Kadın çok fazla
Kendine güvenen					
Sıkılgan					
Dürüst					
Kendi inançlarını savunan					
Fedakar					
Kıskanç					
Girişken					
Boyun eğen					
Güvenilir					
Etkileyici, güçlü					
Ağırbaşlı, ciddi					
Karamsar					
Riski göze almaktan çekinmeyen					
Duygusal					
Konuksever					
Hırslı					
Gönül alan					
Dedikodu yapan					
Lider gibi davranan					
Kadınsı					
Uyum sağlayabilen					
Gözüpek					
Başkalarının ihtiyaçlarına duyarlı					
Kibirli					
Ailesine karşı sorumlu					
Yumuşak, nazik davranan					
Etrafına karşı saygılı					
Otoriter					
Merhametli					
Ne yapacağı belli olmyan					
Sözünde duran					
Cana yakın					

İşinde ciddi ve sorumlu olan					
İdealist					
İncinmiş duyguları tamir etmeye istekli					
Asık suratlı					
Cömert					
Tatlı dilli					
Yardımsever					
	Erkek çok fazla	Erkek biraz daha fazla	Farketmez	Kadın biraz daha fazla	Kadın çok fazla
Erkeksi					
Namuslu					
Bencil					
Saldırgan					
Sadık					
Hoşgörülü					
Haksızlığa karşı tavır alabilen					
Sevecen					
Sistemsiz, plansız					
Kuralcı, katı davranan					
Kaba dil kullanmayan					
Dostça davranan					
Baskın, tesirli					
Anlayışlı					
Yapmacık davranan					
Duygularını açığa vurmeyen					
Hassas					
Samimi					
Mantıklı davranan					
Çocukları seven					
Tutucu					

PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
BİLİMSEL ARAŞTIRMA PROJELERİ KOORDİNASYON BİRİMİ
PROJE ÖZET BİLGİ FORMU

Proje No: 2009 KRM 012
Proje Başlığı: Ailede Cinsiyet Sosyalleşim Etkileyen Faktörlerin Araştırılması- Denizli Örneği
Proje Yürütücüsü ve Araştırmacılar: Doç. Dr. Türkan ERDOĞAN
Projenin Yürütüldüğü Birim: Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi (KASUAM)
Varsa, Destekleyen Kuruluş(ların) Adı ve Adresi: -----
Projenin Başlangıç ve Bitiş Tarihleri: Mayıs 2009-Haziran 2012
Özet (en çok 70 kelime) <p>Bu çalışma, farklı sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel faktörlere bağlı olarak ailede cinsiyet sosyalleşiminin nasıl bir çeşitlilik sergilediğini araştırmaya yöneliktir. Tesadüfi örneklem yoluyla Denizli evrenini temsil eden 474 kişiye anket tekniğinin uygulandığı araştırmanın bulguları, kuramsal çerçevede belirtilen görüşler ile uyumluluk arz etmektedir. Ailede anne ve baba, çocuğun öznel dünyasında toplumsal cinsiyet kimliğinin inşası ve toplumsal rol öğrenimi sürecinde ana figürler olarak işlev göstermektedir.</p>
Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet kimliği, sosyalleşim, aile, cinsiyet rolleri, cinsiyet kalıpyargıları, Cinsiyet tiplmesi
Varsa, Projeden Yapılan Yayınlar: 1-3 Ekim 2009 tarihleri arasında Aydın'da düzenlenen 6. Ulusal Sosyoloji Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulan "Kente Göç Sonrası Süreçte Cinsiyet Sosyalleşiminde Farklılaşmalar: Ebeveynlerin Etkisi" başlıklı bildiri, Sosyoloji Derneği tarafından 6. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiri Kitabında basılmıştır.